

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Andra kammaren.

Nr 31.

Tisdagen den 11 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 312, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 5 mars 1937 (nr 61) angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.; och nr 311, angående gäldande av skadestånd m. m. till linjearbetaren K. S. Brindén.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! I en inom riksdagens andra kammare framställd interpellation har herr R. Lundqvist med kammarens medgivande till mig riktat följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de uttalanden, som i pressen de senaste dagarna förekommit rörande undernäring bland barnen särskilt i vissa lappmarkskommuner?

Kan det förväntas, att regeringen utan tidsutdräkt låter verkställa en ingående utredning för att få klarlagt det nuvarande läget i berörda trakter samt orsakerna till eventuella missförhållanden?

Då jag nu går att besvara de framställda frågorna, vill jag till en början för interpellanten påpeka, att redan i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag femte huvudtiteln p. 172 på min hemställan framlagts förslag om anvisande av medel till ganska avsevärt belopp, 200,000 kronor, för anordnande av skolbarnsbespisning i bland annat de ifrågavarande landsdelarna under nästa budgetår. Beloppet har beräknats med tanke på att i Norrbottens län skulle kunna ordnas en daglig måltid i skolan för minst 2,200 barn samt även i Västerbottens län bespisning skulle kunna ske i erforderlig omfattning.

Denna Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen i sak bifallit och Kungl. Maj:t bemyndigats att för ändamålet disponera margarinaccismedel.

Sägda framställning har föregåtts av en ingående, genom medicinalstyrelsen och länsstyrelserna verkställd utredning rörande behovet av åtgärder av angiven innebörd. Redan under loppet av föregående år har sålunda för det praktiska syfte, som här närmast är i fråga, erforderlig undersökning utförts. Jämväl orsakerna äro till sin natur klarlagda. Missförhållandena bottna i skogs-

Svar å interpellation. (Forts.)

befolkningens fattigdom och låga lönestandard. Rörande hithörande förhållanden torde interpellanten kunna inhämta närmare upplysning i den bilaga till befolkningskommissionens betänkande i sexualfrågan, som avfattats av aktuarien Sterner och som, även om undersökningen endast är att uppfatta såsom preliminär, torde erbjuda goda utgångspunkter för ett inträngande i skogsbefolkningens ekonomiska problem. Emellertid skola de s. k. familjesociala förhållandena efter hand underkastas mera djupgående undersökningar i syfte att alla fakta, bland annat rörande lappmarksbefolkningens levnadsförhållanden, om möjligt bliva klarlagda.

Jag torde vidare böra upplysa, att i det nu av interpellanten berörda fallet Kungl. Maj:t redan den 13 sistlidne mars vidtagit den åtgärden att, »med anledning av att otillfredsställande näringsförhållanden under innevarande vinter påvisats råda för skolbarnen inom vissa delar av Norrbottens och Västerbottens län», ställa ett belopp av 10,000 kronor till vardera länsstyrelsens förfogande för anordnande försöksvis av s. k. skolfrukost inom vissa skoldistrikt, att utanordnas från den del av jordbrukets prisregleringsfond, som motsvaras av före den 1 juli 1935 influten accis å margarin.

Slutligen anser jag mig, med hänsyn till vad interpellanten uttalat rörande bristfällig beklädnad av barnen i ifrågavarande trakter, böra bringa i erinran, att genom den lydelse § 49 folkskolestadgan erhållit genom kungörelse nr 305/1936 sörjts för att dylika brister avhjälpas genom skolmyndigheternas försorg samt att det understöd, som i sådant syfte utgår, icke är av fattigvårds natur.

Härpå yttrade:

Herr Lundqvist: Herr talman! Jag ber att få till herr statsrådet uttala mitt tack för vänligheten att vilja besvara min interpellation.

Av det svar, som herr statsrådet nyss föredrog, får man lätt det intrycket, att från det allmännas sida redan vore så pass tillfredsställande sörjt för här berörd befolkning, som under rådande förhållanden kunde komma i fråga. Ingen skulle vara gladare än jag, om detta verkligen vore fallet. Jag måste emellertid säga, att jag har litet svårt att helt dela denna uppfattning.

Herr statsrådet fäste i svaret min uppmärksamhet på en undersökning, som herr statsrådet själv igångsatte i fjol våras, liksom också på de 200,000 kronor, som äskats i statsverkspropositionen och som riksdagen beviljat tidigare i år. Jag är fullt underkunnig om vad som i detta avseende förevarit och känner alltså även väl till riksdagens beslut om dessa 200,000 kronor, men, herr statsråd, jag måste säga, att jag ej kan se, att man med det anslaget eller på något annat sätt har i mera nämnvärd grad sörjt för *Västerbottens* lappmarks socknar, och det är ju dem, det här närmast gäller. Jag ber att få erinra om vad herr statsrådet själv uttalat till statsrådsprotokollet vid föredragning av statsverkspropositionen. Där säger herr statsrådet följande: »I likhet med de hörda myndigheterna finner jag mig böra förorda, att statsbidrag må kunna utgå för anordnande av s. k. skolbarnsbispisning inom de delar av landet, där den kvarstående arbetslösheten är anmärkningsvärt hög. I sådant avseende synes man främst böra tänka på Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län. Jämväl i Norrbottens län gör sig ett starkt framträdande behov av statligt stöd för verksamhetens fortsättande gällande. Inom övriga delar av landet har den verkställda utredningen givit vid handen, att ett mera kännbart behov icke eller endast lokalt kan sägas föreligga.» Här nämnes alltså i detta sammanhang *ej* Västerbottens län. Detta län förekommer i detta statsrådets uttalande endast på ett ställe, och det är mot slutet av uttalandet, där herr statsrådet säger ifrån, att verksamhet av den art, som inom Västerbottens län bedrivs av

Svar å interpellation. (Forts.)

den därstädes inrättade nödhjälpskassan, synes i detta sammanhang icke lämpligen kunna tillgodoses.

Nu gläder det mig emellertid mycket, om man genom att vi beviljat dessa 200,000 kronor också har garantier för att staten framdeles kan antagas komma att lämna det stöd, som här kan vara sakligt påkallat från det allmännas sida, så att inga frivilliga insamlingar vidare för detta ändamål behöva igångsättas.

Jag kan i detta sammanhang ej underlåta att fästa uppmärksamheten på ett tidningsuttalande, kort innan jag framställde min interpellation, av landshövding Rosén, där det bland annat hette: »Jag gjorde i fjol en framställning till Kungl. Maj:t om att Västerbottens län ur arvsfonden skulle få disponera 100,000 kronor till en självhjälpsfond för de mycket barnrika familjerna men fick då ej medhåll. Jag skulle nu vilja hoppas, att svenska folket ger oss detta nödvändiga, som vi inte kunde få genom dess regering.» Det måste ju anses ganska anmärkningsvärt, att, på sätt som här skett, statsmakterna direkt ställas mot väggen och att en person i en landshövdings ställning anser sig behöva och böra genom pressen offentligen vädja om medel på *frivillighetens* väg till en, som han säger, nödvändig social verksamhet, med den direkta motiveringen, att statsmakterna eller i varje fall regeringen vägrat det stöd, som är behöfligt. Skulle förhållandena verkligen vara sådana däruppe, som i pressen gjorts gällande, måste man naturligtvis säga, att det även är ganska genant för ett kultursamhälle som vårt, att man skall behöva gå den väg, som landshövdingen här gjort.

Nu framgår tyvärr ej av det svar, som herr statsrådet lämnade, hur förhållandena i verkligheten gestaltat sig. Faktum är emellertid — det kan man läsa sig till av handlingarna — att länsstyrelsen i Västerbottens län redan i mars månad i fjol gjorde framställning till Kungl. Maj:t om att få ett anslag på 100,000 kronor, som det hette, för beredande av ökade utkomstmöjligheter för nödställda, barnrika familjer inom länet. Det skedde alltså för ett år sedan. Denna framställning gav anledning till den utredning, om vilken herr statsrådet här talat. Ett år har gått, men några pengar har dock länsstyrelsen i Umeå ej fått med anledning av samma framställning, förrän tidningsskriverierna i år började och den frivilliga insamlingen startat. Vad som då sent omsider gavs, som herr statsrådet här också erinrat om, nämligen 10,000 kronor, torde väl ej heller under några omständigheter kunna betecknas som tillräckligt. Jag beklagar för min del, att det ej varit möjligt att lämna hjälp tidigare, så att vi hade sluppit att läsa de stora tidningsrubrikerna om »tusentals svältande barn» och »armodets bottenlösa så», för att bara taga några stickprov av vad man bjudit på under den tidningskampanj, som förts angående dessa lappmarksbarn.

Herr statsrådet säger vidare, att orsakerna till rådande missförhållanden äro klarlagda och att de bottna i skogsbefolkningens fattigdom och låga levnadsstandard. Detta må i och för sig vara sant, men detta uttalande säger å andra sidan mycket litet till vägledning, om man vill söka komma till rätta med vad som för närvarande främst brister. I detta avseende synes mig dock här uppe föreligga vissa alldeles särskilda förhållanden, som ha en särskild betydelse och därför också äro värda att i detta sammanhang uppmärksammas.

Så är det först och främst det hårda, karga klimatet och de väldiga avstånden dels nedifrån södra och mellersta Sverige dit upp och dels från de stora kommunikationslederna upp till byarna, där folket bor. Vad som från det allmännas sida rimligen kan göras för att ge den befolkning, som lever i dessa avlägsna ödebygder, tillgång till rimliga priser på lämpliga, vitaminrika nä-

Svar å interpellation. (Forts.)

ringsmedel, som här äro nödvändigare än annorstädes, bör enligt mitt förmenande göras. Jag tror, att alla måste erkänna, att i detta avseende har det hittills brustit åtskilligt från statsmakternas sida.

En annan sak: folkskoleundervisningens centralisering — i och för sig givetvis fördelaktig — har helt naturligt gjort de redan förut i många fall långa skolvägarna ännu mycket längre. Bortovaron från hemmet har därmed också förlängts och behovet av bespisning i skolan eller av andra motsvarande åtgärder också därigenom ökat. Det förefaller mig, som om redan denna skolundervisningens centralisering motiverade ett omedelbart övervägande, om det ej för närvarande brister från det allmännas sida ifråga om sådana välfärdsanordningar som barnbespisning, skolhem, skolskjutsar och dylikt i de öde trakter, som det här är fråga om.

Av de uttalanden, som landshövding Rosén gjort till pressen, vill vidare synas, som om det främst skulle vara bland familjer på kommunala och kronotorp, som förhållandena vore mest otillfredsställande. Jag ber i detta avseende få citera följande uttalande av herr Rosén: »Det förtjänar att framhållas, att det till stor del är familjer på kommunala och kronotorp som lida nöd. Och jag har särskilt ett intryck av att de i statens skogar boende kronotorparna icke bli i samma grad tillgodosedda av kronan som andra lappmarksbor av de enskilda skogsbolagen.» Är detta uttalande riktigt — och det får man väl förutsätta att det är — förefaller det ju, som om staten själv här som jordägare och arbetsgivare hade åtskilligt på sitt samvete och att alltså mycket skulle stå att vinna redan genom vidtagande av en i och för sig motiverad mildring av arrendevillkoren m. m.

Med anledning av vad jag framhållit om barnens bristfälliga beklädnad har statsrådet erinrat om de ändrade bestämmelserna i folkskolestadgan. Jag känner mycket väl till dessa men måste ändå, herr statsråd, konstatera, att dessa bestämmelser, om tidningsuttalandena äro riktiga, uppenbarligen ej hindrat, att det alltjämt brister kännbart i nu förevarande avseende. Statsmakterna kunna då näppeligen stå helt likgiltiga inför detta faktum och de vådor för det uppväxande släktet, som här hota. Jag menar, att statsbidrag i en eller annan form kanske här är behöfligt. I varje fall synes det mig vara lämpligt, att den sidan av frågan närmare undersökes.

Jag har alltså velat peka på dessa särskilda förhållanden för att visa, att det enligt mitt förmenande finnes vissa speciella sidor av detta problem, som förtjäna att särskilt uppmärksammas. Jag menar, att detta bör ske utan tidsutdräkt och att man ej bör sammankoppla detta problem med det vida större, som herr statsrådet i sitt svar har berört.

Det är emellertid självfallet, att levnadsförhållandena och levnadsvillkoren för den befolkning, som det här är fråga om i dessa avlägsna ödebygder, aldrig kunna bli desamma, som bjudas i andra i olika avseenden mera gynnade delar av vårt vidsträckta land. Ingen, ej ens befolkningen däruppe, skulle jag tro, begär heller något sådant. Det är emellertid enligt mitt förmenande en hederssak för ett kultursamhälle som vårt, att staten gör, vad som rimligen kan göras, för att stödja dem, som här uppe i utmarkerna bryta bygd och söka skaffa sig sin utkomst trots naturens karghet.

Frivillig hjälpverksamhet är bra. Den är i många fall den enda stödform, som kan och bör ifrågakomma. Den bör emellertid enligt mitt förmenande ej ersätta statens och det allmännas naturliga åligganden. Såsom förhållandena i detta fall ligga till häruppe, bör det enligt mitt förmenande vara staten och ej enskild hjälpverksamhet, som skall träda till. Det synes mig icke vara staten värdigt att låta den strävsamma befolkning, det här gäller, för sitt nödvändigaste vara beroende av medmänniskors barmhärtighet och frivillighet gå-

Svar å interpellation. (Forts.)

vor. Staten bör taga hand om vad som bör göras även därför, att det uppenbarligen ej är tillfyllest med tillfälliga hjälpåtgärder. Såvitt jag förstår, erfordras även och kanske allra främst åtgärder på längre sikt.

Vi kunna ha och vi ha förvisso även delade meningar om mycket, när det gäller vår sociala verksamhet och dess omfattning. Jag tror emellertid, att det finns ingen, som vill bestrida, att i dessa trakter råda alldeles särskilda förhållanden, vartill någon motsvarighet ej finnes på andra håll i vårt land. Ingen torde därför heller vilja bestrida, att särskilda åtgärder äro motiverade, när det gäller dessa säregna trakter, och att behovet av statlig hjälp här är vida större än i många andra fall, där staten redan har offrat stora pengar.

Jag hoppas därför, att herr statsrådet ägnar denna fråga ytterligare, välvillig och bestående uppmärksamhet, så att, om och när verkligt behov av statlig hjälp visar sig föreligga, vare sig det gäller hjälp till självhjälp eller omedelbart stöd, sådana åtgärder vidtagas, att en verksam hjälp snarast möjligt kan bli lämnad.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag medger, att jag blev en smula förvånad, då jag läste herr Lundqvists interpellation, därför att jag förutsatte, att svenska riksdagsmän kände förhållandena i vårt land tillräckligt väl för att ej bli alarmerade av några speciella uttalanden i en tidning.

Det har under de senare åren pågått utredning efter utredning för att söka klargöra, att det i vårt land sannolikt finnes någon miljon människor, som leva på en så låg standard, att den ej är värdig vårt land. Att detta förhållande skulle vara helt koncentrerat till lappmarkssocknarna, är däremot ett misstag. Jag är övertygad om att, om herr Lundqvist vill se efter i sin närmaste omgivning i Sollentuna, han skall kunna finna barn, illa skodda och illa klädda vända dag de gå i skolan. Jag är likaledes övertygad om att han skall kunna finna i sin egen socken ganska många undernärda barn, om han företager en verkligt noggrann undersökning. Det hindrar naturligtvis ej, att jag å andra sidan understryker, att lappmarkens befolkning har att kämpa med andra svårigheter än befolkningen i andra delar av landet. Jag vill bara konstatera, att det faktiskt i extraordinär väg lagts ned mycket större summor under de senare åren på att förbättra förhållandena, ej minst kommunikationsförhållandena, i Västerbottens län än kanske på något annat ställe i vårt land. Jag förmodar, efter vad jag nu hört herr Lundqvist uttala, att han och — det skulle vara ytterst välkommet — hans parti med honom för framtiden kommer att stödja alla sådana förslag, som äro något så när väl övervägda och praktiskt genomförbara, så att vi kunna samla den svenska riksdagen praktiskt taget enhälligt kring en serie åtgärder, som skulle leda till att vi i vårt land skulle slippa synen av illa klädda, illa skodda och alltför dåligt närda barn — helst också äldre personer för övrigt. Men jag fick ett intryck av att herr Lundqvist kände sig ute på litet osäker mark, när han i slutet av sitt anförande rätt energiskt underströk, att välviljan dock skulle huvudsakligen begränsas till lappmarkssocknarna och till dem i Västerbotten. Jag förstår ej, varför lappmarkssocknarna i Norrbotten skulle befinna sig i ett annat läge än lappmarkssocknarna i Västerbotten.

Om jag blev förvånad över att det behövde skrivas artiklar, för att herr Lundqvist skulle upptäcka, vad jag skulle tro för majoriteten i denna kammare varit uppenbart under årtionden, medger jag, att jag ej skulle blivit förvånad, om något annat hänt, därest Kungl. Maj:t på min föredragning fattat ett annat beslut beträffande arvsfondsmedlens användning, än som skedde. Det är riktigt, att länsstyrelsen i Västerbottens län anhållit om anvisande av arvsfonds-

Svar å interpellation. (Forts.)

medel på 100,000 kronor till barnrika familjer. Det är sant, att de norrländska länen ha relativt flera barnrika familjer än andra delar av landet, men det får väl ändå anses uteslutet, att man skulle välja ut Västerbottens län som ett särskilt fält, vars barnrika familjer skulle behandlas mera gynnsamt än barnrika och eventuellt lika fattiga familjer i andra delar av landet, framför allt i Norrbotten. Nu kan jag ej på rak arm erinra mig, hur mycket pengar som behövde disponeras av arvsfondsmedel, därest landshövding Roséns förslag bifallits. (Herr *Lindberg* i Umeå inföll: En femtedel.) Det uppgives en femtedel. Det får jag säga är ganska snabbt uträknat. Det problemet tors jag icke klara. Men det förefaller mig fullkomligt orimligt, att det bara skulle röra sig om en femtedel, om de 100,000 kronorna ensamt skulle gå till Västerbotten. Det måste röra sig om andra belopp. Jag måste fästa uppmärksamheten på, att arvsfondens medel inflyta mycket ojämnt. Det händer någon gång, att någon halvmiljonär eller liknande avlider utan att hava släktingar, till vilka arvet går, och utan att hava testamenterat bort sina pengar. Då får staten dem. Det blev mycket stora arvsfondsbelopp för omkring två år sedan. Men det är mycket vanskligt att beräkna för någon framtid, hur stora belopp som kunna väntas tillflyta arvsfonden. Därför fonderar man också en viss del av varje års statliga arv.

Jag för min del tror, att jag räknade med ett års mera normalt inflytande belopp, d. v. s. 600,000—700,000 kronor. Det är det normala, som kommer in årligen. Det skulle icke på långt när räcka, därest man skulle understödja samtliga barnrika familjer på samma sätt, som länsstyrelsen i Västerbotten tänkt sig. Det är ett säkrare faktum än herr *Lindbergs* upplysning. Följaktligen, den vägen är oframkomlig.

Herr *Lundqvist* är ledamot av konstitutionsutskottet. Det skulle icke hava förvånat mig, om han yrkat anmärkning mot statsrådet och chefen för socialdepartementet, därest Västerbotten på landshövding Roséns begäran satts i någon särklass, då det gällt användandet av arvsfondsmedel. Jag medger, att jag skulle snarast ansett en anmärkning befogad, därest sådant beslut fattats.

Jag har pekat på tre olika åtgärder. Det finnes åtskilliga andra, som faktiskt vidtagits under de allra sista åren, till och med under de senaste nio månaderna, för att förbättra särskilt näringsförhållandena uppe i dessa delar av landet.

Det är ju icke bara med hänsyn till att man åberopar tidningarnas uttalanden som uttryck för att man blivit alarmerad utan också därför att en sådan interpellation göres just vid en tidpunkt, då statsmakterna med större energi än någonsin förut tagit sig an bland annat dessa landsändars svåra bekymmer, som man får betrakta denna interpellation.

Herr Jacobson: Herr talman! Som representant för de trakter, som beröras i herr *Lundqvists* interpellation, torde det tillåtas mig att säga några ord i denna fråga.

De förhållanden interpellanten önskat få klarlagda äro, som var och en förstår, ej någonting, som uppkommit just nu. Det är ju tvärtom så, att man inom de egentliga skogstrakterna i lappmarken liksom på andra håll för närvarande har kännning av den rådande högkonjunkturen på trävarumarknaden med något rikligare arbetstillgång än i vanliga fall och kanske också något bättre förtjänstmöjligheter. I verkligheten torde det i stället vara på det sättet, att förhållandena varit ännu svårare tidigare än nu. Men den omständigheten, att det i våra dagar mitt uppe i så mycket överflöd alltjämt finnes befolkningsgrupper på så låg ekonomisk och social nivå, att deras barn icke kunna erhålla tillräckligt med närande föda och kläder, är ju ägnad att uppkalla bekymmer. Ty

Svar å interpellation. (Forts.)

det är nog så — och verkställd läkarundersökning har som bekant bekräftat detta — att många familjer i lappmarken och kanske även på andra håll hava så knapp inkomst, att den även med den allra förståndigaste användning icke räcker till att fylla ens de nödtorftigaste anspråk på bostad, föda och kläder. Beträffande de enskilda åtgärder, som herr Lundqvist berörde i sin interpellation, vill jag säga, att man är naturligtvis i lappmarken tacksam för den enskilda barmhärtigheten, som anmält sig för att hjälpa de nödställda. Men man har nog en känsla av, att det ligger något oegentligt — för att ej säga något förödmjukande — i att människor, som själva intet högre önska än att kunna draga försorg om sig och de sina och som äro goda arbetare och präktiga samhällsmedborgare, skola på detta sätt vara hänvisade att mottaga allmosor av andra människor. Strängt taget borde ju detta ej vara nödvändigt, om samhällets omsorger om sina medborgare bleve jämnare fördelade än vad nu är fallet.

För övrigt är denna fråga om de säregna förhållandena i skogs- och ödebygdsområdena, om de otillräckliga försörjningsmöjligheterna och de därav härledda sociala missförhållandena icke i år för första gången föremål för riksdagens behandling. Jag erinrar om en motion, som min länskamrat Elof Lindberg väckte vid 1930 års riksdag, då han med ett mycket omfattande material uppvisade dessa missförhållanden. Riksdagen behjärtade delvis hans synpunkter, och efter verkställd utredning anvisades rätt betydande anslag för att öka arbetsmöjligheterna i skogsbygderna genom en rationellare skogsvård. På detta sätt ökades arbetstillfällena i någon mån. Men det beklagliga med detta var, att förtjänsten vid dessa arbeten var ytterst ringa. Här kommer jag in på anledningen till svårigheterna för en stor del av befolkningen i lappmarken.

Anledningen är den, att man har för dåligt betalt för sitt arbete, och man har arbete alltför kort tid av året. Skatten måste man betala, bostad måste man hava, kläder likaså för att nödtorftigt skydda sin kropp i det hårda klimatet. Vad är det då man allra mest måste knappa in på? Jo, det blir naturligtvis födan, som kommer att bestå av de allra billigaste, ofta vitaminfattigaste näringsämnen. Kosten blir ensidig och på samma gång otillräcklig även kvantitativt.

Det skall villigt erkännas, att från statsmakternas sida har under årens lopp gjorts mycket för att förbättra förhållandena även i lappmarken. En betydande hjälp har legat i den omständighet, som socialministern nämnde, nämligen dessa vägbyggnader, som under de senare åren forcerats, kan man säga, icke minst i lappmarken. Dessutom vill jag peka på arbetarsmåbruksverksamheten. Den har haft en ofantligt stor betydelse för dessa ödebygder. Vissa åtgärder hava också äsyftat att lindra villkoren för kronotorpare och kolonister, men jag håller med herr Lundqvist om, att dessa åtgärder hittills hava varit otillräckliga.

Inom parentes vill jag nämna, att några kommunala kronotorpare finnas icke. Det var kanske en felsägning.

Mycket stora folkgrupper hava dock knappast någonsin erhållit någon hjälp av varaktigare slag. Jag syftar då på de talrika små lägenhetsägarna, som sitta på ägostyckningar från bolagens skogshemman, hava för litet jord och sakna skog samt dessutom hava ganska svårt att hävda sig i konkurrensen om arbetstillfällena, bundna som de äro i många fall vid sin lilla torva.

Det är verkligen en mycket betydelsefull sak för lappmarken, att man söker komma fram till en ordning, som möjliggör för dessa små jordbrukare att erhålla större och bärkraftigare odlingar. Jag tror dock, att innan man fått en expropriationslagstiftning att sätta bakom anspråket på tilläggsjord för dessa små jordbruk, kommer det att bliva svårt att uppnå några resultat.

Svar å interpellation. (Forts.)

I sitt svar till den ärade interpellanten nämnde statsrådet, att medel komma att ställas till förfogande för barnbespisning. Det är gott och väl, men jag undrar, om det belopp, som det är fråga om, icke blir otillräckligt. Men hur som helst, man är inne på rätt väg, som kan bli av verkligt stor betydelse. Jag vill ifrågasätta, huruvida man ej skulle kunna göra en mycket kraftig insats för undernäringens hävande åtminstone bland lappmarkens skolbarn genom att göra skolbarnsbespisningen obligatorisk. Jag tror även, att socialministern vid något tillfälle sagt i pressen, att en sådan åtgärd skulle komma att föreslås i riksdagen.

Men en sådan åtgärd kan bli till verkligt gagn endast om man beaktar, att det ej går för sig att ställa stora anspråk på kommunernas bidrag. De flesta kommunerna i lappmarken hava så svagt skatteunderlag och så höga skatter, att den fattiga befolkningen ej kan bära ytterligare pålagor. Jag har i annat sammanhang fäst riksdagens uppmärksamhet på huru de nuvarande bestämmelserna om bidrag för inackorderandet av fattiga, avlägset boende skolbarn verka tyngande på kommunernas ekonomi. Då man t. ex. i min egen kommun, Vilhelmina, enbart för skoländamål har en uttaxering av 7 kronor 50 öre per skattekrona, då är, herr talman, bristningsgränsen om ej överskriden så dock nådd. Kostnaden för obligatorisk skolbarnsbespisning för ej inackorderade barn får därför icke påläggas kommunerna utan måste för närvarande helt och hållet bestridas av statsmedel.

Man kan säga, att under den svåra arbetslöshet, som för några år sedan rådde i vårt land, var det särskilt vissa områden, som voro svårast utsatta. I några av dem har man fortfarande en arbetslöshet, som man anser sig ej kunna övervinna utan extraordinära åtgärder av helt annan natur än den mera krisbetonade arbetslöshetspolitiken. Jag syftar på sådana områden som stenhuggeridistriktet i västra Sverige samt sågverksdistriktet i Västernorrland och Norrbotten. Statsmakterna hava där ansett nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder för arbetslöshetens lindrande.

Man befinner sig således ej inför något säreget, om man ifrågasätter, att statsmakterna borde ingripa även i lappmarken för att komma till rätta med de förhållanden, som råda där och vålla de svårigheter för befolkningens försörjning, vilka framträdde alldeles särskilt starkt genom påvisandet av undernäringen hos barnen i denna landsdel.

Det är emellertid naturligt, att innan ett program för ett sådant ingripande utformas, bör man i görligaste mån skaffa sig kännedom om arten och graden av påtalade missförhållanden. Jag är glad över att socialministern i sitt svar låtit antyda, att en utredning kommer till stånd. Det är att hoppas, att den blir nog omfattande. Läkare bör därvid också få medverka för att utreda undernäringens utbredning. Den hittills verkställda utredningen därom är nämligen ej till fyllest. Det skulle samtidigt vara av största betydelse, att en uppskattning sker av försörjningsmöjligheterna och av vad som kan göras för att öka dem. Man kan i detta sistnämnda hänseende ej som annars sätta sin lit till lappmarksbefolkningens egna initiativ och resurser, enär folket i sin helhet är fattigt på kapital och något sådant icke finnes för investering i produktiva företag. Kapitalägare på andra orter föredraga att taga naturtillgångarna i anspråk för förädling på annat håll. Detta betyder, att arbetstillfällena inom de områden, där råvaran finnes, inskränka sig till arbetet med dess exploatering för transport till annan ort.

Herr talman! Lappmarkens ekonomiska och sociala problem kunna enligt min mening få en tillfredsställande lösning endast genom initiativ och åtgärder från statsmakternas sida. Det är också min förhoppning, att det uppseende, undernäringen bland lappmarkens barn väckt, och den diskussion, som kommit att

Svar å interpellation. (Forts.)

följa på denna interpellation, skall i sin mån bidra till en större aktivitet från statsmakternas sida till lappmarksbefolkningens fromma.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag nödgas begära ordet igen, därför att jag glömde i min replik att påpeka en sak. Herr Lundqvist i Rotebro läste upp vissa delar av yttrandet i statsrådsprotokollet som motiv för dessa 200,000 kronor. Jag har visserligen icke ordalydelsen här, och det är ganska länge sedan det skrevs, men jag vet bestämt, att det står där, eftersom det icke stod i det förslag till departementschefsanförande, som förelades mig, och jag därför personligen skrev in det, att beloppet har beräknats så, att icke bara de uppräknade länen utan alla orter, där det konstaterats ett faktiskt behov, skola kunna få del av anslaget till denna barnbespisning. Det fanns en viss tendens i herr Lundqvists sätt att referera, som närmast gav intrycket, att Västerbotten skulle vara utesluttet. Det är ett misstag, som jag vill rätta.

Jag vill sedan beträffande frågan om barnbespisningen i allmänhet bara erinra om, att det är att förvänta, att befolkningskommissionen skall framlägga förslag på den punkten. Om jag i år nöjt mig med ett belopp på 200,000 kronor, beror det därpå, att vad som verkligen kräves icke är klarlagt ännu och att man alltså får betrakta den barnbespisning, som är upptagen i propositionen, som en försöksverksamhet, där man skall försöka både klargöra, hur kostnaderna skola fördelas mellan staten och kommunerna — fördelningen kan kanske icke följa absolut bestämda regler men man skall söka åstadkomma det — och vidare också få konstaterat, hur den bästa organisationen av denna barnbespisning skall kunna uppnås. För min del tar jag för givet, att när befolkningskommissionen blir färdig med sitt förslag, det kommer att av den nuvarande regeringen underkastas en välvillig behandling. Men, som sagt, tiden har icke varit mogen för att på mera definitivt sätt ordna denna fråga.

Jag har i övrigt icke något att tillägga. Jag skall kanske påpeka en sak. När jag sade, att det skulle icke förvånat mig, om herr Lundqvist som ledamot av konstitutionsutskottet gjort anmärkning, därest länsstyrelsens förslag bifallits, så kanske jag bör tillägga — för att slippa gå upp igen — att denna hemställan kunde enligt lag icke bifallas. Det kanske är lämpligt, om konstitutionsutskottets ledamot vet det, eftersom jag i hans yttrande tyckte mig finna ett förord för länsstyrelsens yrkande. Det står nämligen uttryckligen i lagen, att varje särskilt anslag skall beslutas av Konungen. Denna beslutanderätt kan icke överflyttas till en länsstyrelse.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Själv norrbottning kan jag icke neka mig nöjet att säga några ord i denna debatt. Jag vill först uttala att det är litet märkligt, att högern blivit så omtänksam om Norrbotten och Västerbotten och de fattigaste, som finnas i detta land. Men det är så, att när hin blir gammal, blir han religiös. Och högern har fått upp ögonen för vad som rör sig här.

Med ganska jämna mellanrum hava kommit meddelanden i pressen om nödtillståndet där uppe, detta år i samband med julhelgen, då hjärtat klappar litet varmare. I föl var det den bekanta flottningskatastrofen, som särskilt utlöste känslor av välvilja. Jag vill säga, att för dem, som bo där uppe, kändes detta intresse kränkande. Man synes egentligen vilja betrakta högern som den, som övar välgörenhet mot denna, den mest prövade landsändan. Ty någonting annat äro i realiteten icke de tidningsuttalanden som herr Lundqvist åberopat som utgångspunkt för sin interpellation och hans egna insatser. Jag har därför ansett, att ett par synpunkter borde framhållas för att belysa vad

Svar å interpellation. (Forts.)

det egentligen är som för närvarande vållar de exceptionella svårigheterna och som gör, att det måste till helt andra åtgärder än de som herr Lundqvist och även herr socialministern rekommendera för dessa län. Jag håller mig naturligtvis till Norrbotten, därför att det är det län jag känner bäst. Det är emellertid i stort sett jämförbart med Västerbottens län. Sedan 1913 till 1930 har befolkningen uppe i Norrbotten ökats med i runt tal 35,000. Samtidigt har befolkningen i industrien minskat. I träindustrien har den gått ned med ungefär 1,000, d. v. s. en tredjedel i runt tal, i järnmalmshutningen har den visserligen ökat med ett sjuttioital till år 1930, men så har malmbrytningen ökats med 60 %. Samtidigt med att en exceptionell befolkningsökning ägt rum där uppe i länet, har en indragning av den industriella verksamheten skett, en indragning som har fått mycket katastrofala verkningar för det folk, som lever där uppe, och som naturligtvis högst avsevärt i negativ riktning påverkat möjligheterna för folket att finna sin försörjning där uppe. Jag vill i detta sammanhang säga, i anledning av vad herr socialministern replikerade, att det kan vara sant, att nöd råder överallt, och de missförhållanden, som göra sig gällande för barnen där uppe i Norrbottens lappmark, finner man gudi nog även i andra delar av landet. Men man kan ändå icke bestrida, att förhållandena äro säregna där uppe och att nöden är långt mycket större, långt mera utbredd där uppe i de nordligaste länen än vad den är i övriga delar av landet, och det är ju tillräckligt att hänvisa till det enkla faktum, att medan inkomsten per svensk invånare i Svealand och Götaland år 1931 var 805 kronor, var den i Norrbotten 537 kronor. Går man ut från den siffran och även tar i betraktande, att levnadsomkostnaderna blivit mycket dyrare där uppe, är det klart för alla, att förhållandena måste vara värre och att levnadsstandarden måste vara mycket lägre där uppe än den är i övriga delar av landet.

Vad har egentligen högern gjort i dessa frågor? Jag måste säga, att när man bedömer den utveckling som skett där uppe, kan man icke frigöra sig från det intrycket att högern har en stor andel av ansvaret. Den politik, som riksdagen har fört under årtionden för att fördyra de nödvändigaste livsmedlen och förnödenheterna för befolkningen, har alltid i högern haft sin främste tillskyndare, den politik, som avsett att förhindra en förädling av de råvaror som finnas där uppe inom länen, har också i högern haft sin främste understödjare. I Norrbotten ha vi icke bara Sveriges utan världens främsta järnmalmstillgångar, men när har högern ansett det vara på sin plats att dessa järnmalmstillgångar åtminstone i någon utsträckning borde förädlas där uppe? Detsamma gäller om trävarorna. Här flottas det norrbottniska timret söderut för att förädlas där, trots att det för alla är uppenbart, att det borde kunna förädlas där uppe i lika hög grad som på andra platser. Jag vill här icke göra mig till tolk för något slags provinsegoism, så att jag skulle vilja hävda, att råvarorna borde förädlas där de hämtas fram, men jag tror icke jag gör mig skyldig till någon överdrift, när jag säger, att det är ett motiverat missnöje för en befolkning i denna nordliga landsända att finna, att ehuru den lever inom ett område, där de främsta naturtillgångarna äro belägna, den behandlas som supplikanter, som nådehjon av övriga delar av landet, och att frågan om dess försörjning behandlas som en fråga om utövande av välgörenhet. Enligt min mening är den enda riktiga vägen för närvarande för regering och riksdag att nu vidtaga åtgärder för en förädling av de tillgångar, som finnas där uppe. Naturligtvis drömmer jag icke om att skapa en förädlingsindustri, som skulle kunna förädla 9 miljoner ton järnmalm om året där uppe i Norrbotten, det tror jag är tämligen fantastiskt, men jag tror, att man redan nu med all säkerhet kunde skapa en ekonomiskt bärig förädlingsindustri, som skulle kunna bidra till försörjningen av det folk, som finns där uppe. Man måste behandla problemet på ett

Svar å interpellation. (Forts.)

helt annat sätt än genom detta plottrande. Visst är det bra att anslå 200,000 kronor till barnbispisning, men vi ha bara i Norrbotten 65,000 barn i åldern från 1 år upp till 15 år, och vi ha lika många i Västerbotten. Huru långt förslår sådana anslag? — Jag nämner runda tal. — Vad förslår egentligen sådana smulor med hänsyn till den ocean av nöd och elände, som finns där uppe i länen? Genom jordbruksutredningen har det klarlagts, under vilka miserabla betingelser det nordsvenska jordbruket arbetar, men en del av dess svårigheter äro föranledda av riksdagens åtgärder och av riksdagens systematiska understöd åt det sydsvenska jordbruket på det nordsvenska jordbrukets bekostnad. Och vill man icke pröva denna fråga från andra utgångspunkter och ta itu med att skapa en industriell verksamhet där uppe samtidigt som man ger de lättnader, som äro nödvändiga för jordbruket, komma vi att varje år i fortsättningen som hittills få uppleva, att det då och då kommer något alarmrop om vilket nödtillstånd som råder där uppe, och så blir det kanske en likadan historia, så blir det kanske någon som ger en liten hacka för att åtminstone skaffa en plåsterlapp på såret. Men man kommer icke ur fläcken på det sättet, man kan därmed icke lösa denna provins' problem.

Jag har velat begagna tillfället för att anföra dessa synpunkter. Det var 1932 som en utredning beslöts för att undersöka betingelserna för en malmförädling. Jag har i en interpellation häromdagen påpekat, hurusom detta riksdagens och regeringens beslut praktiskt taget saboteras, hurusom denna kommitté icke arbetar, och vi skola få vänta tills en ny kris kommer för att återigen få frågan aktualiserad och en ny kommitté för att utreda möjligheterna och betingelserna. Man kommer icke längre, om icke regeringen behandlar problemet på ett annat sätt än vad som skett hittills. Om icke regeringen nu tar ett verkligt krafttag för att på ett förnuftigt sätt utnyttja de naturrikedomar, som finnas där uppe, kommer denna provins att fortfarande stå som fattigbarhet bland de svenska provinserna.

Herr Lundqvist: Herr talman! I anledning av vad herr statsrådet sade om vad som skulle ha stått i hans uttalande till statsrådsprotokollet, varav jag läste upp en del, skall jag be att få läsa upp även fortsättningen för att visa, att däri visserligen fanns en liten reservation även för andra län men att den enligt mitt förmenande var av sådan karaktär, att mitt uttalande var fullt berättigat. Herr statsrådet sade i fortsättningen följande:

»Man synes lämpligen kunna utgå ifrån att verksamheten under budgetåret 1937/1938 skall kunna upprätthållas i de fyra nämnda länen i minst den utsträckning, vari den förekommit under det läsår, beträffande vilket statistiska siffror föreligga. Anslaget synes mig emellertid böra utmätas på ett sådant sätt, att möjlighet till stöd föreligger, även om verksamheten där gives en något utvidgad omfattning. Och likaledes bör det icke vara uteslutet, att jämväl andra landsdelar än de här främst åsyftade må kunna ifrågakomma till bidrag, i den mån föreliggande förhållanden så påkalla.»

Vad jag sagt är, att av handlingarna icke framgår, att man här i någon mera nämnvärd omfattning tänkt på *Västerbottens län*, och det anser jag mig ha full rätt att säga, eftersom, trots att initiativet kommit från det hållet, det länet icke fanns med bland dem, som enligt herr statsrådets egen uppfattning i främsta rummet skulle få hjälp av de 200,000 kronorna.

Sedan säger herr statsrådet, att han tyvärr icke ännu kommit till klarhet om vad behovet verkligen är, och att han därför icke ansett sig kunna ge mera än de 10,000 kronor, som här lämnats. Jag kan naturligtvis icke yttra mig där om, jag bara konstaterar, att det uppenbarligen råder en väldig motsättning mellan landshövdingens i länet uppfattning om behovet och den som herr so-

Svar å interpellation. (Forts.)

cialministern har — jag skall sedan icke göra något uttalande om vem som har rätt, jag känner icke till förhållandena tillräckligt för att kunna göra det. Sedan säger emellertid herr statsrådet, att det finns ingen möjlighet att kunna plocka ut dessa lappmarkssocknar och ge dem något mera än andra delar av landet. Detta uttalande förvånar mig. Här har också från föregående talare vittnats om, att förhållandena i lappmarkssocknarna äro helt annorlunda än i landet i övrigt, och jag tycker icke det varit så ovanligt i Sveriges riksdag, att man stiftat lagar och fattat beslut som tagit sikte på särskilda landsändar, och därför tycker jag man mycket väl kunnat göra det i detta fall också. Jag tycker, att vad som här framhållits visat, att förhållandena ändock äro ganska säregna i dessa landsdelar med deras långa avstånd och karga klimat, vilket alltså kunde motivera ett särskilt ingripande här från statsmakternas sida.

Nu säger herr statsrådet, att om han gått med på förslaget att bevilja 100,000 kronor, skulle det ha dragit sådana svindlande konsekvenser med sig. Jag vill i det avseendet icke göra annat än att hänvisa till den utredning, som herr statsrådet själv framlagt i statsverkspropositionen, och det slut, till vilket statsrådet där kommit. Enligt mitt förmenande framgår därav att konsekvenserna knappast blivit så avskräckande, som herr statsrådet synes nu hålla före. Herr statsrådet gör vidare gällande, att han, i fall han gått med på länsstyrelsens förslag att taga 100,000 kronor av arvsfondens medel, måst vänta sig, och detta med rätta, en anmärkning från min sida, därför att herr statsrådet då hade överskridit sin befogenhet. Det är nog icke alldeles uteslutet, att ett sådant anmärkningsyrkande ställts från min sida, men jag kan icke se, att herr statsrådet hade behövt komma i ett sådant dilemma. Först vill jag säga, att jag icke rekommenderat att just tillgripa arvsfondmedlen. Det har jag icke gjort. Jag fäster uppmärksamheten på, att framställningen från länsstyrelsen kom in den 17 mars 1936, och det var alltså åtskilliga månader kvar, innan riksdagen hemförlovades — den satt ju ovanligt länge i föl — varför det fanns möjligheter, såvitt jag förstår, för herr statsrådet att genom en framställning till riksdagen, om icke några andra medel funnos till hands, få alla de medel som herr statsrådet till äventyrs ansett behövliga för detta ändamål.

Herr statsrådet menade vidare, att denna interpellation kommit, såvitt jag förstod honom rätt, i en i hans ögon litet egendomlig tidpunkt, just när man från statsmakternas sida hade tagit ett initiativ till ökad hjälp. Jag har icke alls låtit leda mig av några ovidkommande hänsyn; jag har reagerat, jag erkänner det öppet, emot de stora rubriker och de skildringar, som förekommit i tidningspressen, vilka enligt mitt förmenande varit sådana, att det fanns fullgod anledning att söka få opartiskt klarlagt, huru förhållandena här verkligen lågo till. Därför, och av ingen annan anledning, är det som interpellationen väckts. Jag får också säga det, att de uttalanden, som gjorts här nyss av herr Jacobson, vittna ju även om, att åtminstone på vissa håll interpellationen och de synpunkter, som däri framförts, uppfattats och omfattats med mycken sympati, åtskilligt mera, har det förefallit mig, än som herr statsrådet syntes vilja skänka den. Jag tror, att den varit befogad. Jag tror, att interpellationen icke har skadat utan att den fastmera har varit till gagn, och jag hoppas därför för min del, jag vågar uttala det än en gång, att herr statsrådet verkligen skall vilja taga under närmare övervägande de speciella synpunkter, som jag framfört här i mitt första anförande. Jag tror de äro förtjänta därav, och om det är nödvändigt, skall jag säga, att min framstöt bottnar verkligen icke i något annat än en ärlig vilja att söka skapa någorlunda drägliga sociala villkor för en befolkningsgrupp, som, såvitt jag kan förstå, lever under ovanligt svåra och bekymmersamma förhållanden.

Slutligen var herr statsrådet uppenbarligen rädd för att mitt sociala intresse

Svar å interpellation. (Forts.)

icke skulle vara så stort, att det skulle räcka till för mer än dessa lappmarkssocknar. Jag vill i det avseendet endast svara, att jag vågar påstå, att jag verkligen har ett mycket starkt socialt intresse. Jag tror, att jag därför skall kunna sträcka mig mycket mycket långt. I den mån vi ha att emotse praktiska förslag, väl övervägda, som herr statsrådet säger, tror jag alltså, att jag framtiden som hittills skall kunna följa herr statsrådet ganska långa stycken. Om vi på den vägen kunna komma så långt, så att vi slippa, som herr statsrådet sade, att se dåligt skodda och dåligt klädda barn, det lämnar jag nog därhän. Det tror jag för min del icke, så länge det finns så många olika människor, både onda och goda. Så länge de har frihet att sköta sig själva, lär det icke gå att få alla att vara lika hyggligt skodda och klädda, även om man från statsmakternas sida är beredd att offra ganska mycket pengar därför.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag måste reservera mig mot ett uttalande, som herr Lundqvist nyss fällde. Jag är ganska säker på, att det stenografiska protokollet icke skall ge rätt åt den meningen, att jag skulle ha yttrat, att man icke kan ge mera åt lappmarkssocknarna än åt övriga landsdelar. Det har jag med all säkerhet icke sagt. Det har i själva verket givits åt lappmarkssocknarna redan förut mera än som i regel kommit andra delar av landet till godo, jag skulle kunna uppräknat en hel mängd saker, jag avstår dock därifrån. Det är dock ett faktum, och jag kan icke hjälpa, om herr Lundqvist icke observerat det. Vad jag sagt, är bara det, att när man går till åtgärder, kan man icke skilja ut lappmarkssocknarna på det viset, att de ställas alldeles i en särklass i jämförelse med den övriga delen av riket, när man vet, att det också i övriga delar av landet finns fullt av nöd och elände. Jag vill också säga, att jag med all säkerhet icke sagt, att alla kunna bli lika väl skodda och lika väl klädda. Jag har sagt, att jag hoppades att vi skulle slippa se barn illa klädda och illa skodda; det betyder icke att varje människa i landet skulle få en päls, mina anspråk därvidlag äro starkt begränsade.

Det är emellertid en sak, som jag icke kan underlåta att göra en reflexion över, när jag hör herr Lundqvist. Om det varit något man från hans håll har förebrått de senare årens lagstiftningsarbete och förslag, så är det närmast, att de äro planlösa, de äro illa förberedda, de ha icke varit tillräckligt omsorgsfullt övervägda. Om då regeringen skulle ha följt den metoden att kasta fram en proposition till riksdagen, som herr Lundqvist nu ett tu tre är beredd att rekommendera, ja, då tror jag att de förebräelser, som ha riktats mot oss tidigare skulle fått ett helt annat fog än de efter min mening ha haft. Jag uppfattade, uppriktigt sagt, herr Lundqvists första yttrande med citatet av landshövding Roséns anhängan om de 100,000 kronorna ur arvsfonden som en anbefallning att man borde gått den vägen; det fanns i varje fall icke spår av någon reservation utan ett understrykande av denna begäran. Sedan ledamoten av konstitutionsutskottet blivit upplyst om, att det förbjuder lagen, så säger han, att man skulle gått en annan väg och avlätit en proposition till riksdagen därför att förslaget från länsstyrelsen kom omkring den 16 mars eller något sådant. Men det ligger väl i sakens natur, att även om det står en länsstyrelse bakom, skulle man icke kunna komma till riksdagen med ett sådant förslag, som innebure, att man skulle taga ut Västerbotten och ge 100,000 kronor åt detta landskap utan att bry sig ett dugg om att taga reda på hur det stode till i andra delar av landet, där hjälp kunde vara lika välmotiverad. Det tar man icke reda på på ett par veckor. Skulle propositionen ha skrivits, är jag övertygad om, att riksdagen hade fått ett regeringsförslag, som man med fullt fog kunnat tillbakavisa såsom grundat på dålig utredning.

Svar å interpellation. (Forts.)

Den som är socialt brinnande i anden är en välkommen medarbetare i en mängd ting, som nu pågå i vårt land, men om det brinner så häftigt för några ögonblick, att man icke ens får rättighet att tänka sig för en smula, innan man vill förmå regering och riksdag att handla, då måste det vara något av den socialt nyfrälstes iver, som framträder. Jag är icke villig att slå in på de vägarna, utan jag tror, att även då det gäller att åstadkomma sociala hjälpåtgärder, måste människorna veta, att för de steg man tar har man fast mark under fötterna, och skulle vi eventuellt brista i den punkten, så är det den naturliga uppgiften för ett konservativt parti att påminna oss därom.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att lämna några kompletterande upplysningar till vad herr statsrådet yttrade om regeringens ställning i fjol till framställningen från landshövding Rosén om anvisande av medel till barnrika familjer i Västerbotten. Denna framställning gick ut på att regeringen skulle för ändamålet till länsstyrelsens förfogande ställa ett belopp av 100,000 kronor ur arvsfonden. Detta belopp motsvarar ungefär en femtedel av arvsfondens avkastning. I juli månad förra året resolve-
rade regeringen på föredragning av tillförordnade socialministern, statsminister Hansson, att medel för detta ändamål icke borde anvisas ur arvsfonden.

Nu kunna enligt min uppfattning arvsfondsmedel över huvud icke anvisas för användning på det sätt länsstyrelsen tänkt sig. Och framför allt kan det icke komma i fråga, att medel skola ställas till en länsstyrelses fria förfogande, eftersom gällande författning säger, att frågor om understöd ur arvsfonden skola prövas av regeringen i varje enskilt fall. Kungl. Maj:t har icke rätt att avstå denna prövning till en länsstyrelse och har icke rätt att ställa en klumpsomma ur arvsfonden till en länsstyrelses förfogande att av denna användas efter behag. Landshövding Rosén hade tänkt, att han skulle använda pengarna för att till barnrika familjer, som voro i behov därav, anskaffa exempelvis en ko, en symaskin o. s. v. Däremot hade han icke tänkt, att pengarna skulle användas till barnbespisning.

Denna fråga spelade en viss roll i Västerbotten under valrörelsen i höstas, och från landshövding Rosén mycket närstående håll framhölls i pressen, att barnbespisningen, i varje fall skolbarnsbespisningen, icke fyllde en så stor social uppgift i lappmarken, att det var ett lämpligt sätt att använda satens medel för detta ändamål. Nu har man uppenbarligen ändrat åsikt på denna punkt och är anhängare av tanken på skolbarnsbespisning.

Regeringen lämnade dock icke länsstyrelsens framställning helt och hållet utan avseende. Jag ber att få påpeka för herr Lundqvist, att regeringen tvärtom kombinerade denna framställning med en annan från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som avsåg skolbarnsbespisning, och skickade båda till medicinalstyrelsen för dess yttrande. Det är med anledning av den utredning, som då verkställdes, som det vid årets riksdag förelegat en proposition från regeringen om ställande av 200,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för barnbespisning. Därmed har sålunda, ehuru på annat sätt än landshövding Rosén tänkt sig, hans framställning blivit besvarad i en för Västerbottens fattiga barn gynnsam riktning.

Herr **Molander**: Herr talman! Jag representerar visserligen icke lappmarken, men jag representerar en provins, som gränsar till Lappland och där åtskilliga socknar i gränstrakterna äro fullkomligt likartade med åtminstone södra Västerbottens lappmark. Sålunda torde jag i varje fall representera lappmarken i åtminstone lika hög grad som herr Lundqvist i Rotebro.

Jag skulle vilja samspråka litet med honom, därför att jag förmodar, att

Svar å interpellation. (Forts.)

herr Lundqvists något beskäftiga framstöt här ger vid handen, att vi representanter på Norrlandsbankarna äro fullkomligt bakom flötet i vad det gäller bedömande av förhållandena inom de områden, som vi representera. Det är ju mycket bra, att en syndare sig omvänder och bättrar, men beträffande herr Lundqvist i Rotebro synes det mig, som om omvändelsen vore något för hastigt påkommen för att vi på Norrlandsbankarna skulle kunna ta den på allvar. Det är den sextonde riksdagen, som jag nu sitter här, men i dag är det första gången under dessa sexton riksdagar, som herr Lundqvist uppträtt och med dallrande brösttoner försökt värna om de fattigas intressen här i landet. Jag tycker då, att det är ganska förvånande, att han behöver ge sig upp ända till lappmarken, till förhållanden, som han säkerligen känner till mycket mindre än vi, som här representera dessa trakter. Jag tror, att man har all anledning att taga detta understöd från herr Lundqvists sida med en viss misstänksamhet, liksom man på sin tid måste taga emot danaerna med en viss misstänksamhet, när de kommo med gåvor. Herr Lundqvist har faktiskt — jag behöver bara hänvisa till riksdagens protokoll — varit den, som stått här i kammaren och talat om understödstagaranda och dylikt, när det för kammaren gällt att anvisa medel för kanske icke minst de fattiga människor, som herr Lundqvist i dag står här och ömkar sig över.

Jag tror, att vi kunna se detta såsom det är, nämligen en aktion från herr Lundqvists sida, som kanske är ett uttryck för högerns behov av parlamentarisk understödstagaranda just i dessa tider.

Herr Lindmark: Herr talman! Blott några ord. Det var herr statsrådet, som såsom förklaring till svårigheterna där uppe i lappmarken omnämnde den rådande fattigdomen och låga levnadsstandarden. Detta är nog i huvudsak riktigt. Men det finns givetvis även en hel del andra omständigheter, som föranleda dessa svårigheter. Jag skulle vilja peka på en orsak samt även på samma gång ge anvisning på, huru man skall kunna komma denna befolkning till hjälp. Det är den okunnighet, som faktiskt råder bland husmödrarna i fråga om matlagningskonst. Detta är ett kapitel, där man verkligen kan göra mycket, och där det finns anledning för statsmakterna att gripa in för att försöka lära de kvinnliga elementen där uppe att laga god och närande föda av de markens frukter, som finnas även där i ganska riklig mängd. Detta skulle komma att häva svårigheterna i fråga om vitaminrik föda.

Eljest är jag villig instämma i den uppfattningen, att detta problem kommer man icke till livs med mindre man vidtar åtgärder, som taga sikte på framtiden. Det går icke att starta en tillfällig penninginsamling och tro, att svårigheterna därmed vore övervunna. Den nyligen igångsatta insamlingen inbringade ju 60.000 kronor, vilket är en mycket stor summa, men icke löser man svårigheterna med detta. Och icke heller löser man svårigheterna i lappmarken med ett anslag på 200.000 kronor till barnbespisning i skolorna. Detta är givetvis ett problem av mycket större omfattning, som måste lösas på andra sätt. Det är visserligen riktigt vad herr Hagberg sagt om åtgärder för råvarornas förädling där uppe i Norrland. Men när herr Hagberg beskyller högern för att vara orsaken till att så icke kunnat ske i den omfattning, som varit önskvärd, måste jag protestera. Jag ställer frågan: när har högern motsatt sig, att skogsprodukter eller andra råvaror skulle förädlas där uppe? Det är ju fullständigt oriktigt att påstå något dylikt. Det kan icke finnas något annat motiv för detta uttalande, än att det här gäller att komma högern och interpellanten till livs.

Och när herr Hagberg talade om, att det är högern, som är orsaken till att varorna fördyras och öka svårigheterna där uppe för lappmarksbefolkningen,

Svar å interpellation. (Forts.)

så måste jag fråga: är också herr Hagberg villig att säga detta, då han är ute på sina politiska föredragsturnéer och talar för bondebefolkningen? Jag skulle tro, att han då för ett annat tal. Eller vilja socialdemokraterna och bondeförbundarna skriva under det betyget, att jordbrukshjälpen egentligen är en högers åtgärd? Högern har arbetat mycket för jordbrukshjälpen sedan många år tillbaka, men när den nu kommer, så har detta kunnat ske endast tack vare att högern fått *stöd* från socialdemokraterna och bondeförbundarna och kanske även i vissa fall från kommunisterna.

Jag förstår, att herr statsrådet för tillfället begagnade sig av något för starka ord då han sade att landet är fullt av nöd och elände. Det är i stridens hetta man begagnar sådana uttryck, men det är icke betecknande för det svenska folket i allmänhet, och det är icke ens betecknande för lappmarksbefolkningen. Vad som inträffat där uppe och givit anledning till penninginsamlingen och interpellationen och tidningsskriverierna det är en sporadisk historia. Lyckligtvis är det icke så förfärligt illa ställt, som det här låter, men det finns något däri, som är en angelägenhet av den art, att statsmakterna böra träda hjälpande emellan. Jag är tacksam för det uttalande, som herr statsrådet gjorde om att ingripa på ett förståndigt och väl avvägt sätt, men det finns icke någon anledning att ens för lappmarkens del tala om allmän nöd och elände. Det förhåller sig icke så.

Herr talman! Denna interpellation kan åtminstone ha haft det goda med sig, att uppmärksamheten blivit riktad på de speciella problem, som gälla för övre Norrland, framför allt för fjälltrakterna. Och kan någonting göras för att på längre sikt råda bot på svårigheterna — jag understryker i detta sammanhang vikten av åtgärder *på längre sikt* — så ha vi anledning att tacka såväl interpellanten som herr statsrådet.

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Bara ett par ord. I slutet av sitt sista anförande karakteriserade herr statsrådet mig såsom på något sätt nyfrälst, därför att jag här tagit ett initiativ, som uppenbarligen enligt herr statsrådets mening var ganska obefogat. Jag tycker i alla fall, att när här för över ett år sedan har tagits ett initiativ, så är det väl icke för tidigt, om man nu anser, att någonting borde göras. De upplysningar om vidtagna åtgärder, som sedan lämnats, ha ju varit saker, som jag icke kände till vid interpellationens framställande, om man undantar de tvåhundratusen kronorna, och det är ju något, som avser nästa budgetår. Jag har nästan det intrycket, att herr statsrådets syn på denna interpellation präglas icke så mycket av tacksamhet för det sociala intresse, som ligger där bakom, utan mera av förtrytelse över att vi på vårt håll intressera oss för dessa sociala frågor.

Om jag hade varit något tveksam om intrycket på socialdemokratiskt håll tidigare, så lämnade ju herr Molander ganska klart besked om vad det här var fråga om. Det var ju ett mycket »vackert» anförande han här höll. Jag är glad och tacksam för att det är hållet och hoppas nu endast att det kommer att stå i riksdagens protokoll utan justeringar. Det kommer då att på ett slående sätt vittna om intresset å det hållet för den sak det här gäller. Han talade ju om »beskäftig framstöt» och »en syndare, som sig omvänder och bättrar». Ja, jag skulle vilja rekommendera herr Molander: gack du och gör sammanledes! Det kanske icke kan skada en socialdemokrat att visa litet mindre av självgodhet än vad som framgick av hans anförande. Men jag får väl i alla fall be honom om ursäkt för att jag trampat honom på tårna. Herr Molander tillät sig säga, att jag tidigare under dessa sexton år aldrig verkat till fromma för de fattiga utan i stället stått här vid olika tillfällen och talat emot hjälp och stöd för dem och i stället talat om understödstagaranda. Jag vore

Svar å interpellation. (Forts.)

tacksam, om herr Molander ville ägna litet av sin lediga tid åt att studera riksdagsprotokollen och sedan komma och påvisa, när jag gjort några uttalanden, som givit honom rätt att framslunga en sådan beskyllning. Jag vet säkerligen själv bättre än herr Molander, vad jag gjort och sagt, och jag vet med mig, att jag på den punkten har rent samvete. Det hindrar icke alls, att jag kan klandra vad som kallas understödstagaranda. Det gör jag fortfarande, men jag har även fullt klart för mig, att det verkligen finns sådana fall, där hjälp är av behovet påkallad.

Om det vore så, att herr Molanders sociala intresse vore buret av en sådan uppriktig omtanke om de fattiga, som han så gärna ville göra gällande, tycker jag för min del, att han bort intaga en helt annan hållning till det initiativ, som här tagits. Men herr Molanders uttalande här visar, att det sociala intresset nog icke är så djupt och så fast grundat på det hållet, som man annars vill göra gällande.

Herr **Hagberg** i Luleå: Endast ett par repliker, ty rätt skall vara rätt, herr talman. Jag vill gärna hålla med, då herr Lindmark säger, att högern där uppe nu är anhängare av förädlingsindustrin. Det är den — det är ingen anledning att tvivla på vare sig herr Lindmark eller herr Nilsson i Antnäs i det fallet. Det är bara det felet, att dessa herrar representera högern i sin landsända men icke äro representativa för den svenska högers inställning. Och jag tror icke, förrän jag fått se det, att den svenska högern har ändrat sin inställning beträffande det norrländska näringslivets inriktning.

Då jag talade om högers insats, så tänkte jag bl. a. på att 1905 års malmavtal, som för så många årtionden framåt lade hinder i vägen för det svenska järnets förädlande inom landet, det var i första hand ett högers verk. Jag tänkte vidare på högers inställning gent emot arbetarnas organisationssträvanden och dylikt, som ju utgjort ett typiskt bevis för att högern i sin politik har varit motståndare till en sådan organisation av näringslivet och människornas strävanden att förbättra sin levnadsstandard, att man på detta område skulle vinna bättre resultat. En bänkkamrat gör mig också uppmärksam på högers inställning till Kalixindustrin. Detta är ju också ett aktuellt exempel, där t. o. m. Norrlandshögern icke har vågat frondera emot den svenska högern i övrigt.

Sedan vill jag säga en annan sak. Det är visserligen bra, att man försöker aktualisera ett bättre kosthåll, att man vill undervisa kvinnorna i sättet att bättre handskas med matvarorna och dylikt. Jag håller med herr Lindmark om att det är en viktig fråga för närvarande. Men den är icke det väsentligaste, utan det väsentligaste är, huru befolkningen där uppe skall få så mycket betalt, att den kan köpa mat, så att folk har någonting att bruka sin kokkonst på. Naturligtvis gäller detta icke generellt, men det gäller i de ödsligaste delarna av denna landsända, där nöden är en daglig gäst. Det är det största problemet icke att tillägna sig en modern kokkonst utan att få en ekonomi, som möjliggör anskaffande av de viktigaste livsmedlen för familjens livsföring.

När nu frågan ändå kommit upp och herr Lundqvist varit uppe och talat flera gånger, skulle det varit roligt, om man fått höra honom säga ett ord just i den fråga, som för folket där uppe spelar en så stor roll: vad menar högern, att man skall göra för att på längre sikt, utan sådana här insamlingar, utan sådana här interpellationer om tillfälligheter, garantera folket där uppe på lång sikt den bärgning, som någorlunda svarar emot de naturrikedomar och de betingelser i övrigt, som otvivelaktigt finnas där uppe inom de ifrågavarande länen?

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr **Lindmark**: Om herr Hagberg läser igenom protokollet, skall han finna, att jag började med att understryka vikten av att de svaga få bättre inkomstmöjligheter, och sedan pekade jag även på andra åtgärder, som kunde vidtagas för att förbättra människornas ställning där uppe.

Herr Hagberg sade bl. a., att högern icke är representerad av herr Nilsson i Antnäs och mig och vår eventuella vilja, att en förädlingsindustri skall utvecklas där uppe. Men jag skulle vilja ställa den frågan till herr Hagberg: är det högern såsom parti, som har motsatt sig förädlingsindustri där uppe? Är det icke tvärtom så, att det är de privata företagarna, som ha funnit med sina ekonomiska intressen förenligt att draga skogen från övre Norrland ned till mellersta och södra Sverige? Jag är övertygad om att många av dessa privata kapitalister och företagare tillhöra även andra partier inom landet. Detta är följaktligen icke en partipolitisk fråga; den kan icke vara det. I fråga om malmavtalet vill jag bara erinra därom, att det sista stora avtalet var en produkt av en socialdemokratisk regering, låt vara att det var högern som fick sätta form och fason på det hela. Man svänger sig ju bara, när man här talar om malmavtalet, och tar inte allvarligt på problemet som sådant.

Hur kan det för övrigt, herr Hagberg, vara möjligt att i detta sammanhang tala om fackföreningsrörelsen såsom någonting som skulle vara koncentrerat till övre Norrland. Frågan om fackföreningsrörelsens utveckling är väl en sak, som inte bara berör Kiruna och Malmberget och trakterna där uppe, utan en sak, som gäller hela vårt land. Mer behöver inte sägas om den saken.

§ 4.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 291, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av 2 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; och

nr 310, med förslag till lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, m. m.

§ 5.

Vidare föredrogos och remitterades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna, nämligen:

nr 589 av herr *Mårtensson m. fl.*; och

nr 590 av herr *Osberg m. fl.*

§ 6.

Härefter föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 121 och 136—139, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 52—58, första lagutskottets utlåtanden nr 49—56 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 41—43.

§ 7.

Vid nu skedd föredragning av herr *Arnemarks* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa spörsmål angående upprättande av ett tekniskt läroverk i Stockholm blev ifrågavarande anhållan av kam-maren bifallen.

§ 8.

Slutligen föredrogs herr *Hagbergs* i Luleå likaledes på bordet liggande anhållan att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa spörsmål angående Sveriges ställningstagande till det i Spanien pågående inbördeskriget; och biföll kammaren denna anhållan.

§ 9.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Henriksson* och *Nylander*, nr 591, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 300, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.; och

herrar *Sandström* och *Lindmark*, nr 592, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 300, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m., och nr 302, angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad löneställning för vissa befattningar vid statens kommunikationsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret för budgetåret 1937/1938;

från första lagutskottet, nr 282, i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. åkarpslagen; samt

från jordbruksutskottet:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk m. m.;

nr 288, i anledning av väckt motion om inrättande för Norrlands vidkommande av en lånefond för inköp av nordsvenska ston;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.; och

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Alnarp m. m.

§ 11.

Till bordläggning anmälades:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett i Haag den 27 mars 1931 dagtecknat protokoll angående erkännande av den fasta mellanfolkliga domstolens behörighet att tolka i Haag avslutade konventioner i internationellt privaträttsliga ämnen;

nr 3, i anledning av vissa motioner i utrikespolitiska ärenden; och

nr 4, i anledning av väckt motion angående uppsägande av Sveriges medlemskap i Nationernas förbund;

statsutskottets memorial, nr 143, i anledning av kamrarnas beslut i fråga om beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer; samt

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 80, i anledning av väckta motioner angående lag om obligatorisk tjurkontroll;

nr 81, i anledning av väckt motion angående den i lappmarken bofasta befolkningens rätt till fiske i kronans fiskevatten;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln; och

nr 83, angående arvode åt den, som inom jordbruksutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsök m. m.

§ 12.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att på morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden närmast efter konstitutionsutskottets memorial nr 1 c må uppföras statsutskottets utlåtanden nr 10, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 136, 137, 138, 139 och 121, andra lagutskottets utlåtande nr 41 samt statsutskottets utlåtanden nr 134 och 135 och övriga ärenden i den ordning, de äro uppförda på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

	under	4	dagar	fr. o. m.	den	12	maj,	
herr <i>Lundell</i>	»	3	»	»	»	13	»	
» <i>Paulsen</i>	»	4	»	»	»	12	»	
» <i>Holm</i>	»	6	»	»	»	13	»	
» <i>Johansson i Öckerö</i>	»	4	»	»	»	14	»	
» <i>Karlsson i Munkedal</i>	»	5	»	»	»	13	»	
» <i>Nolin</i>	»	2	»	»	»	14	»	
» <i>Bengtsson i Kullen</i>	»	3	»	»	»	14	»	
» <i>Johanson i Hallagården</i>	»	3	»	»	»	15	»	
» <i>Olsson i Rödningberg</i>	»	4	»	»	»	15	»	
fru <i>Nordgren</i>	»	5	»	»	»	14	»	
» <i>Alsén</i>	»	5	»	»	»	15	»	
herr <i>Näsström</i>	»	6	»	»	»	13	»	
» <i>Hult</i>	»	5	»	»	»	13	»	
» <i>Gustafsson i Bogla</i>	»	7	»	»	»	12	»	
» <i>Persson i Norrby</i>	»	4	»	»	»	14	»	och
» <i>Falk</i>	»	5	»	»	»	13	»	.
» <i>Nyblom</i>								

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 12 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 5 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet propositionen nr 312, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 5 mars 1937 (nr 61) angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 311, angående gäldande av skadestånd m. m. till linjearbetaren K. S. Brindén.

§ 3.

Vidare föredrogos och remitterades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna, nämligen:

nr 591 av herrar *Henriksson* och *Nylander*; samt

nr 592 av herrar *Sandström* och *Lindmark*.

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 2—4.

§ 5.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial, nr 143, i anledning av kamrarnas beslut i fråga om beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer.

§ 6.

Härpå föredrogos, men bordlades ånyo jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 80—83.

§ 7.

Till avgörande förelåg härefter konstitutionsutskottets memorial, nr 1 c, med uppgift å vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna.

Ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna.

Punkten 1) a) α) angående ändrad lydelse av § 6 mom. 10 riksdagsordningen.

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag hemställer i fråga om punkt 1) a) α) följande: Sedan det vid 1936 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till

Ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna. (Forts.)
ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen numera slutligen godkänts, varigenom bland annat elektorsinstitutionen avskaffats, bör det under förevarande punkt 1) a) α) upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 6 mom. 10 riksdagsordningen anses ha förfallit, och hemställer jag alltså, att kammaren måtte fatta ett dylikt beslut.

Vidare yttrades ej. Det ifrågavarande grundlagsförslaget förklarades hava förfallit.

Punkten 1) a) β) angående ändrad lydelse av §§ 16 och 26 riksdagsordningen.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr **Hallén**: Herr talman! Vi äro nu framme vid punkt 1) a) β). Det vilande grundlagsförslag, som här föreligger, är en ren konsekvens av de i föl genomförda ändringarna i strafflagen m. fl. lagar, som inneburo bl. a. avskaffandet av påföljden enligt 2 kap. 19 § strafflagen samt påföljderna ovärdighet att i rikets tjänst vidare nyttjas samt ovärdighet att föra andras talan inför rätta. Det vilande grundlagsförslaget bör därför antagas, och jag hemställer, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag i förevarande punkt.

Efter härmed slutad överläggning blev på av herr talmannen given proposition det av utskottet under denna punkt anmälda grundlagsförslaget av kammaren antaget.

Punkten 1) b) α) angående ändrad lydelse av § 1 4:o tryckfrihetsförordningen.

Efter föredragning av punkten begärdes ordet av

Herr **Hallén**, som yttrade: Herr talman! Vi äro nu framme vid punkt 1) b) α). Sedan det vid 1936 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 1, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen numera slutligen godkänts, bör det under förevarande punkt 1) b) α) upptagna förslaget till ändrad lydelse av 1 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen — vilket förslag av konstitutionsutskottet framlades för 1936 års riksdag till antagande såsom vilande endast därför att det då icke kunde avgöras, om det förra förslaget skulle komma att slutligen genomföras — nu anses ha förfallit, och hemställer jag alltså, att kammaren måtte fatta beslut härom.

Vidare yttrades ej. Det ifrågavarande grundlagsförslaget förklarades hava förfallit.

Punkten 1) b) β) angående ändrad lydelse av § 2 4:o elfte stycket tryckfrihetsförordningen.

Sedan punkten anmälts till handläggning, anförde

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måtte bifalla det föreliggande förslaget under punkt 1) b) β).

Härmed var överläggningen slutad; och antog kammaren det under denna punkt anmälda grundlagsförslaget.

Ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna. (Forts.)

Punkten 2) angående ändrad lydelse av § 6 mom. 10 och § 26 riksdagsordningen.

Sedan herr talmannen anmält punkten till handläggning, yttrade

Herr **Hallén**: Herr talman! Sedan kammaren nyss antagit det under punkt 1) a) β) upptagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 16 och 26 riksdagsordningen, bör — under förutsättning att medkammaren fattar enahanda beslut angående detta grundlagsförslag — sedan det vid 1936 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 6 och 19 riksdagsordningen numera slutligen godkänts, det under förevarande § 2 upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 6 mom. 10 och § 26 riksdagsordningen anses ha förfallit, varför jag hemställer till kammaren att därom fatta beslut.

Vidare anfördes ej. Det under denna punkt anmälda grundlagsförslaget förklarades hava förfallit.

§ 8.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 10, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkterna 18—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35 angående lotsverket: avlöningar till befattningshavare å lots- och fyrstaten.

Uti en den 19 februari 1937 dagtecknad proposition, nr 164, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, för riksdagen framlagt förslag till löne reglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten m. m.

*Ang. löne-
reglering för
befattnings-
havare vid
lots- och fyr-
staten.*

Enligt berörda förslag skulle lotspersonalens andel i lotspenningarna nedsättas från 40 till 35 procent.

I en inom andra kammaren av herr *Lundqvist m. fl.* väckt motion, nr 468, hade hemställts, bland annat, att riksdagen, i avvaktan på det resultat, som kunde framkomma beträffande storleken av lotslotterna vid respektive lotsplatser i anledning av dels pågående arbetstidsutredning och därav troligen ökat antal befattningshavare å vissa platser, dels ändrad lotsförordning och därav minskad lotspenninginkomst vid lotsplatserna och med hänsyn till 1936 års lönekommittés ännu ej avslutade utredningsarbete, måtte avslå den i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna ändringen i 11 § i avlöningsreglementet

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
den 9 juni 1922 för befattningshavare vid lots- och fyrstaten om nedsättande av lotspersonalens andel i lotspenningarna från fyrtio till trettiofem procent.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motionsvis framförda förslag, bifalla Kungl. Maj:ts berörda förslag.

I en vid punkten fogad reservation hade emellertid herrar *Holmström* och *Rahmn* föreslagit sådan ändring i utskottets hemställan, att utskottet bort föreslå, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 468 i den del, som berörde lotspenningarna, avslå Kungl. Maj:ts förslag om nedsättande av lotspersonalens andel i lotspenningarna.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Lundqvist: Herr talman! Här har statsutskottet i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag förordat en sänkning av lotsarnas andel i lotspenningarna från 40 till 35 %. Statsutskottet säger i sin motivering: »Med hänsyn till den avsevärda nedgång i den allmänna prisnivån, som inträtt sedan 1921 års taxeförhöjning — vilken var en av dyrtidsförhållandena föranledd avlöningsförbättring för lotspersonalen — anser utskottet det motiverat, att en nedsättning kan ske av lotspersonalens andel i lotspenningarna, utan att denna personals berättigade intressen därigenom åsidosättas.» Det finns ett par reservanter inom statsutskottet, som uppenbarligen icke delat denna statsutskottets uppfattning utan i stället givit uttryck åt samma mening, som kommit till synes i den motion, vilken jag jämte några andra av kammarens ledamöter väckt, och i vilken vi föreslagit, att med den ifrågasatta nedskärningen skall anstå, tills frågan kan prövas i ett större sammanhang i samband med den förestående löneregleringen.

Med anledning av statsutskottets uttalande, att det sedan år 1921 skett en kraftig nedsättning av levnadskostnaderna vill jag erinra om att den taxa, på vilken utgår ett tillägg av 50 %, praktiskt taget kan anses hava fastställts så tidigt som år 1897. En höjning med 50 % utav avgifter, som fastställts redan under förra seklet, kan icke betraktas som oskälig, vare sig lotspenningarna ses såsom en börda, vilken lagts på sjöfartsnäringen, eller såsom en inkomst för lotsarna. Jag ber också få erinra om att, när statsmakterna på sin tid fastställde lotslotterna till 40 %, flertalet av de hörda myndigheterna ansett, att man icke borde gå så långt ned som till 40 % utan att man i stället borde låta lotslotterna bli 50 %. Den allmänna meningen synes alltså tidigare ha varit en helt annan än den, som kommit till uttryck i de sakkunnigas förslag samt i Kungl. Maj:ts proposition och i statsutskottets utlåtande.

Den enda höjning av lotslotterna, som vidtagits sedan år 1897, är den höjning, som kom till stånd år 1921. Lotslotterna voro således oförändrade under hela krigs- och kristiden, och lotsarna hade icke fått någon som helst kompensation för den avsevärda fördyring av levnadskostnaderna, som ägt rum under denna tid. Jag vågar också göra det bestämda påståendet, att ökningen av lotsarnas inkomst från tiden före världskriget, från åren 1913 och 1914, och till i dag för flertalet icke varit större än den ökning i inkomster, som kommit stats tjänare till godo, vilka endast haft fast lön. Nu föreslår man, att lotslotterna skola sänkas från 40 % till 35 %. Det betyder, att varje lots skulle få sin lotslotsinkomst sänkt med $\frac{1}{3}$. Sänkningen skulle ske fullkomligt godtyckligt över hela linjen, oberoende av att lotslotsinkomsten på somliga lotsplatser är betydligt större än på andra. Detta föreslås, herr talman, under en högkonjunktur, då staten är beredd att höja lönerna för andra befattnings-

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
havargrupper! Det förefaller mig, som om denna direkta minskning av inkomsten stode i ganska dålig överensstämmelse med den löneförbättring, som pågår eller planeras beträffande andra statliga befattningshavare.

Det är också att märka, att minskningen av lotslotterna föreslås samtidigt som det pågår en utredning om arbetstidsförhållandena för lotspersonalen. Alla veta, att lotsarnas arbetstidsförhållanden för närvarande äro allt annat än tillfredsställande och att lotsarna sannerligen icke ha någon 8-timmarsarbetsdag. Många lotsar ha i stället dubbelt så lång arbetsdag. Skall man gå in för att giva lotsarna en ordnad arbetstid, blir det ofrånkomligt att öka antalet lotsar på de olika lotsplatserna. Då lotslotterna uträknas så att summan av lotsmedlen delas med antalet lotsar, som finnas på respektive lotsplatser, blir följden av arbetstidens reglering självfallet, att de enskilda lotslotterna komma att undergå en avsevärd minskning.

Jag vill vidare erinra om att samtidigt som denna ändring föreslås, bebådar Kungl. Maj:t en ny lotsförordning, innebärande viktiga lättnader för sjöfarten i form av befrielse i stor utsträckning från skyldighet att anlita lotsar. Detta kommer naturligtvis också att medföra en minskning av lotslotterna.

Under alla dessa förhållanden förefaller det ganska »ovanligt», för att icke använda ett för starkt uttryck, om riksdagen i år skulle fatta beslut om en ändring, som skulle resultera i en minskning av lotsarnas inkomster.

För närvarande har man ingen aning om vad de pågående utredningarna kunna lämna för resultat. Är det någon, som tror, att riksdagen ett ögonblick skulle reflekterat på att gå med på ett positivt beslut, om jag i stället — samtidigt som det pågått en utredning av liknande art som den av mig nyss åsyftade — skulle motionerat om en höjning av inkomsterna för en viss befattningshavaregrupp? Jag är alldeles säker om att statsutskottet till och med skulle hava vägrat att ingå på en saklig behandling av en sådan motion, men när det nu gäller att skära ned inkomster, anser sig statsutskottet uppenbarligen icke alls behöva taga hänsyn till pågående utredningar.

Det förefaller mig vara så mycket starkare skäl att i år vila på hanen, som vi ju alla vänta att redan vid nästa års riksdag mottaga förslag till ny lönereglering för denna befattningshavaregrupp. Det vore mycket naturligt, att man, först samtidigt som man fastställde de nya fasta lönerna, upptog till övervägande frågan om en ändring av grunderna för lotslotternas bestämmande.

Jag tror ingen kan jäva det påståendet, att detta är den riktiga vägen. Att jag, när jag för min del vågar uttala den meningen, befinner mig i ganska gott sällskap, ber jag få bestyrka genom att hänvisa till ett uttalande av den sista lönekommittén, 1928 års lönekommitté, som ju också sysslat med denna fråga. Om lotslotternas förhållande till de fasta lönerna yttrar kommittén följande: »Utom i samband med reglering av övriga med tjänsten förenade löneförmåner bör nämligen enligt kommitténs mening den till lotslott berättigade personalen icke vara underkastad förändringar med avseende å lotslottens storlek.» Detta uttalande synes mig vara så klart och tydligt som gärna kan begäras, och vad där säges förefaller mig vara alldeles riktigt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herrar Holmström och Rahmn.

I detta anförande instämde herrar *Holmgren, Hagberg* i Malmö, *Wolgast, Hellberg, Thorell* och *Sandström*.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Den framställning den föregående talaren lämnade, byggde icke så starkt på

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
verkligheten. Saken är den, att lotspenningarna äro sjöfartens bidrag till landets lotsväsende. Lotspenningarna äro avpassade så att staten får betalt för sina kostnader. Lotspenningarna fördelas efter viss grund mellan staten och lotsarna. Lotsarna få på det sättet en del av sina inkomster, och deras inkomst blir därigenom beroende av sjöfartens omfattning. Nu är det emellertid självklart, att sjöfartens utgifter måste rättas efter behovet.

Lotspenningarna höjdes provisoriskt år 1921 med 50 % med anledning av att dyrtiden medfört ökade kostnader både för staten och lotsarna. Sedan dess har sjöfarten utvecklats kolossalt. Lotspenningsuppbörden har vuxit. Sjöfartens börda har sålunda ökat. Samtidigt har prisnivån sjunkit i jämförelse med år 1921, och följaktligen ha statens och lotsarnas utgifter också sjunkit. Det är väl då ganska naturligt, att man ställer sig på den ståndpunkten, att sjöfarten icke skall bära större kostnader än vad som är nödvändigt. Nu har man kommit till det resultatet, att sådant som läget nu är, bör sjöfarten kunna befrias från något mer än 300,000 kronor av dessa utgifter. Ett närmare övervägande har emellertid visat, att det är lämpligast att låta lättningen falla på den reseersättning, som sjöfarten hittills fått betala. Följaktligen innebär förslaget, att man formellt bibehåller lotspenningarna men i stället tager bort resekostnadsersättningen. Man låter emellertid lotsarna och staten vidkännas sänkning av inkomsterna från sjöfarten i samma förhållande som dessa båda parter hava andelar däri. För att kunna genomföra detta har man gått den vägen, att man sänkt lotslotterna med 5 %. Denna sänkning av lotslotterna med 5 % innebär således ingenting annat än att lotsarna få vidkännas sin proportionella andel av den lättnad för sjöfarten, som förslagets genomförande väntas medföra. Jag skulle för min del på det allvarligaste vilja varna kammaren för att gå in för att betrakta lotslotterna såsom en fast löneförmån, som icke får rubbas. Gör man det, kommer man ju till slut att underminera hela systemet för sjöfartens bekostande av lotsuppassningen och för lotsarnas delaktighet i lotspenningen.

Kungl. Maj:ts förslag går ut på en minskning av lotslotterna med $12\frac{1}{2}$ %. Var och en kan lätt räkna ut, att för de personer, som ha en lotslott på 1,000 kronor, innebär denna minskning icke större sänkning än med 125 kronor. Dessutom föreslås, att de lägst avlönade lotsarna skulle uppflyttas en lönegrad, vilket motsvarar minskningen av lotslotterna. Endast lotsar, vilkas lotslotter uppginge till 800 å 1,000 kronor och däröver, skulle få vidkännas en inkomstminskning, men dessa lotsar ha för närvarande oproportionerligt stora inkomster i jämförelse med andra statstjänstemän i likartade befattningar.

Man kan således icke påstå att här sker lotsarna någon orätt. Den föregående ärade talaren sökte emellertid finna en formell anledning till uppskov genom att erinra om att det pågår en utredning av 1936 års lönekommitté och att det skulle vara oriktigt att lönereglera på detta område nu, innan resultatet av denna kommittés arbete föreligger. I verkligheten är det alldeles tvärtom. 1936 års lönekommitté skall göra en översyn av hela lönesystemet och i löneavseende väga de olika grupperna mot varandra. Men det är väl ingen, som tror att 1936 års lönekommitté kan gå in på och göra en ny löneavvägning inom varje särskilt ämbetsverk. Det är orimligt och otänkbart. Innan jag föredrog propositionen, hade jag en överläggning med ordföranden i 1936 års lönekommitté, och jag fick det bestämda rådet att om denna någon gång skall kunna komma fram med ett förslag, är det viktigt att dessa flytande lönefrågor inom de olika ämbetsverken bringas till sin lösning. Det är också betecknande att herr Lundqvist varken yrkade uppskov med förslaget om uppflyttning i lönegrad för lotsarna eller med förslaget om ordnande av semester för dem. Dessa löneregleringsmoment anser han väl kunna genomföras utan hänsyn till

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
1936 års lönekommitté. När det gäller denna punkt om lotslotten, som icke har något verkligt sammanhang med en lönereglering, anser han däremot att det förhållandet, att 1936 års lönekommitté håller på med sin utredning, utgör anledning till uppskov.

Det finnes två andra saker, som man brukar åberopa härvidlag, och det kan tänkas att det under debatten talats härom — kanhända herr Lundqvist har nämnt något därom, innan jag hann in i kammaren. Man säger, att det pågår en utredning om arbetstidsbegränsning för lotspersonalen och att en sådan kan leda till ett ökat antal tjänster. Så kan bli fallet på vissa platser, men jag skulle för min del tro, att man i anledning härav icke behöver taga några särskilda lönehänsyn, när den frågan blir aktuell någon gång fram i tiden. Det är vidare, säger man, fråga om en ny lotsförordning, som kan medföra minskad lotsplikt och därigenom leda till mindre inkomster för lotsarna. Ja, så kan det naturligtvis bli, men i propositionen utsäges det, att när man får reda på vart-hän en sådan anordning leder — konsekvenserna kunna icke på förhand beräknas — skall den saken uppmärksammas, och då skall man se till, att det på de orter, där den nya ordningen inverkar på ofördelaktigt sätt, icke sker lotsarna någon orätt.

Med hänsyn till frågans läge och vikten av att alla de svävande frågorna i lotsverket någon gång komma till en lösning — därigenom underlättas ju 1936 års lönekommittés arbete — och med hänsyn till lotslottens betydelse för sjöfartens omkostnader, och till fördelningen av lotspengarna mellan staten och lotsarna, bör det föreliggande förslaget bifallas. Jag kan nämna, att första kammaren alldeles nyss utan votering bifallit utskottets hemställan, och jag rekommenderar andra kammaren att här göra detsamma.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag skall ingalunda fördölja, att det föreliggande förslaget innebär vissa förbättringar för lotspersonalen i en del hänseenden. Jag tänker framför allt på den förbättrade semester som denna personal får, om detta förslag blir genomfört, ävensom på förslaget till båtlånefond, som statsrådet förordat och till vilket förslag även utskottet givit sin anslutning. Däremot finnes det nog en del svaga punkter i förslaget till resereglemente, vilket bör undergå en viss omarbetning, innan det fastställs.

Vad gäller lönefrågan förhåller det sig nog så, som herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet här angivit, att det sker en viss utjämning. Lotsplatserna ha nu varit uppdelade i tre olika klasser. Denna klassindelning skall i och med detta förslags genomförande försvinna, och de lotsar, som tidigare tillhört tredje klassens lotsplatser, skola flyttas upp i högre lönegrad. Jag anser, att man här hade bort företaga en något större och mera omfattande omreglering av hela lotspersonalens löner. Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet hänvisar till den lönerrevision, som för närvarande pågår, men jag tror, att det varit lämpligt att i sammanhang med en reglering av lotslotten även hänsyn tagits till de fasta lönerna i större utsträckning än som skett. Skillnaden mellan årsinkomsterna å de olika lotsplatserna är nämligen orhörd stor, och jag kan icke finna att en så stor skillnad kan vara berättigad, särskilt om man tager hänsyn till de uttalanden, som gjorts från lotsstyrelsens och även från lotsverkssakkunnigas sida. Lotsstyrelsen framhåller bland annat: »De lotsplatser vore lätt räknade, inom vilkas områden icke förekomme hamnar eller lastageplatser, som kunde mottaga fartyg av betydande storlek. Arbetet hade sålunda försvärats och blivit ansvarsfullare vid de mindre lotsplatserna, varför starka skäl kunde anföras för utplånande av personalens vid desamma olikställighet i lönehänseende med de större platsernas personal. Till följd av att närmast varandra belägna mindre och större lotsplatser lotsningsområden grepe

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
in i varandra, förekomme det ju esomoftast, att samma fartyg lotsades i samma farled av lotsar än från den mindre och än från den större platsen. Genomförda inskränkningar med avseende å lotsplatsernas personalstater hade fört med sig, att personalen på de mindre platserna i större utsträckning än förr vore bunden av tjänstgöring. Arbetstiden å dessa platser med deras ringa personalstyrka syntes mången gång bliva längre än på större platser, där envar tjänsteman hade mindre del i det dagliga rutinarbetet.» Detta säger lotsstyrelsen i anledning av vissa utredningar, som blivit gjorda i detta ärende.

Lotsverksakkunniga, som haft denna fråga under utredning, ha utarbetat det förslag på vilket sedan Kungl. Maj:t byggt sin proposition. Dessa sakkunniga yttra i detta hänseende bland annat: »Genom de vidtagna personalreduceringarna hade tjänstgöringen även vid platser, där lotsningarna vore jämförelsevis fåtaliga, kommit att medföra avsevärt större bundenhet för personalen än förut varit fallet. Jämväl vid ringa lotsningsfrekvens måste full vakt-hållning utövas. Om hänsyn toges endast till den verkliga tid, som kunde anses åtgå för tjänstens uppehållande, syntes numera skäl i regel saknas för att i lönehänseende fastslå någon skillnad mellan de större lotsplatserna och de mindre.»

När man läser detta yttrande av lotsstyrelsen och även det uttalande, som gjorts av lotssakkunniga, och sedan tar del av propositionen, blir man litet betänksam, när man ser den oerhörda skillnad, som, trots den utjämning, som i propositionen föreslagits, likväl kommer att uppstå i inkomsthänseende mellan befattningshavarna på de olika lotsplatserna. Jag skall bara nämna ett par små exempel.

Inom västra distriktet komma enligt förslaget lotsarna på en plats att komma upp till en årsinkomst av 8,399 kronor. Jag har härvid räknat med de siffror, som finnas i den kungl. propositionen för år 1935 i vad det gäller lotspersonalen. På en annan plats inom samma distrikt komma lotsarna upp i en årsinkomst av 3,408, och på en tredje plats inom samma distrikt kommer lotspersonalen upp till en årsinkomst av endast 2,895 kronor. Här föreligger alltså en skillnad mellan olika lotsplatser inom samma distrikt på 5,444 kronor.

Inom södra distriktet är förhållandet ungefär likadant. Där kan lotspersonalen på en lotsplats komma upp till en årsinkomst av 6,672 kronor, under det att lotsarna på en annan lotsplats inom samma distrikt endast komma upp till 2,916 kronor. Går man över till östra distriktet finner man, att på en plats kan lotspersonalen komma upp till en årsinkomst av 7,094 kronor och på en annan plats till 2,956 kronor. Ungefär samma skillnad kan förekomma mellan de olika inkomsterna för lotsarna inom varje lotsdistrikt.

I den motion, som jag har framfört i anledning av denna proposition, har föreslagits, dels att de fasta lönerna skulle ökas, dels att samtliga lotsar skulle hänföras till samma lönegrad. Jag har nämligen tagit hänsyn till de uttalanden, som gjorts såväl av lotsstyrelsen som av lotssakkunniga, och med hänsyn därtill har jag kommit till den uppfattningen att rättvisan krävde, att samtliga lotsar bleve hänfödda till samma lönegrad.

Enligt detta förslag, som jag har framställt i den väckta motionen, skulle det åstadkommas en något större löneutjämning än enligt Kungl. Maj:ts förslag, men det skulle även medföra en något större trygghet för denna personal, som i många fall är utsatt för oerhörda faror och oerhörda risker under sitt arbete.

Nu har utskottet inte funnit anledning att ta den minsta hänsyn till de förslag, som ha framställts, vare sig i denna motion eller i övriga motioner, som blivit väckta i anledning av den kungl. propositionen, och under sådana förhållanden är det ju meningslöst att här göra något yrkande. Men jag skulle vilja

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
hemställa till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, att han även i fortsättningen ägnar denna fråga en viss uppmärksamhet och försöker att i samband med den utredning, som pågår angående statstjänstemännens löner, åstadkomma en sådan löneplacering för lotspersonalen, att skillnaden i lönehänseende inte blir så oerhört stor som för närvarande är fallet.

Häruti instämde herr *Loven*.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Det är inte så ofta jag får tillfälle att instämma med min bankkamrat herr Lundqvist. När jag nu får ett sådant tillfälle bereder det mig en verkligt sann glädje. Jag skulle kunnat nöja mig med ett enkelt instämmande i hans anförande, men det är dock några saker, som jag skulle vilja tillägga.

Jag erkänner villigt, att herr statsrådet haft goda skäl för sin ståndpunkt, och jag förstår mycket väl anledningen till förslaget om nedskärning av lotsarnas andel i lotspenningarna. Det förekommer nämligen, såsom herr Mårtensson nyss påpekade, fall, där lotsarna komma upp till en inkomst, som måhända inte står i rimligt förhållande till deras arbete och deras anställning. Men om man nu går att företaga denna nedskärning av lotsarnas andel av lotspenningarna, drabbar den inte endast dem, som nu ha de högsta inkomsterna, utan även sådana, vilkas inkomst knappast tål någon reducering. Jag anser för min del, att om man skall gå till en reducering av inkomsten för dem, som nu ha de största inkomsterna bland lotsarna, bör man gå en annan väg, såsom också anges i motionen, nämligen företaga en reducering av arbetstiden genom anställande av ytterligare personal. På många andra områden har man sökt begränsa arbetstiden, och där det visat sig erforderligt för att få en reglerad arbetstid har man anställts ny personal. Jag anser, att detta bör ske även inom lotsverket, ty jag vet åtskilliga fall, där av lotsarna krävts prestationer, som inte kunna betraktas såsom rimliga. Det är, såsom herr Mårtensson anför, ett tungt och ansvarsfullt uppdrag, som lotsarna ha. Därför bör man också se till, att de få arbeta under något så när drägliga förhållanden.

Det är också en annan sak, som kanske inte bör underlåtas att påpekas. Det är inte betydelselöst, vilken social ställning lotsarna befinna sig i, ty det är ofta lotsen, som är den förste svensk, som de sjöfarande träffa på vid besök i våra farvatten. Det första intrycket kan ofta bli det bestående, och därför har det en viss betydelse, vilken social standard lotsarna befinna sig på, då de träda ombord på främmande länders handelsfartyg.

Jag skulle helst se, att lotsarnas lönefråga ordnades som för statstjänare i allmänhet, d. v. s. andelen i lotspenningarna helt avskaffades och lotsarna inplacerades i en löneskala, som kan anses rimlig och skälig. Detta torde också vara enda sättet att få en jämnare fördelning av lotsarnas inkomster och komma bort ifrån de ojämnheter, som herr Mårtensson här påtalat. Men denna fråga är ju för tillfället icke aktuell. Det torde också dröja rätt länge, innan man kan vänta en lösning av denna fråga. En fråga som däremot borde kunna lösas inom rimlig tid är frågan om lotsarnas arbetstid samt anställandet av de ytterligare lotsar, som erfordras för att denna arbetstidsreglering skall kunna genomföras. Jag anser för min del att det under sådana förhållanden finns fullgoda skäl för ett bifall till den motion, som beträffande denna fråga avgivits, eller till den reservation, som föreligger vid denna punkt.

Jag ber, herr talman, att få förena mig i yrkandet om bifall till denna reservation.

Herr *Carlström* instämde häruti.

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har undertecknat den motion, som herr Lundqvist först talade om, och skall med anledning av detta och kanske även av andra skäl be att få säga några ord i den här frågan.

När jag hörde den redogörelse, som herr statsrådet lämnade för nedsättning av lotsavgifterna, så måste jag säga mig, att de uppgifter, han där lämnade, naturligtvis äro alldeles riktiga, men man får väl ändå taga hänsyn till en del saker, som ligga något vid sidan om just dessa uppgifter, när man går att bedöma dels lönenedsättningens storlek, dels förhållandet mellan lotsarnas löner och andra statstjänares löner. Det är naturligtvis riktigt, att om man räknar med 5 % nedsättning av lotslotterna — d. v. s. lotspersonalens andel i lotspenningarna — blir det en minskning med 12.5 % av lotspenningarna i jämförelse med de grunder, varefter desamma tidigare utgått, men det förekommer också andra förslag i propositionen som gör att, utan att arbetet för lotsarna minskas, avlöningen minskas med mera än 12.5 %.

Det är ju på det sättet, att man numera har inskränkt antalet lotspliktiga resor — om jag minns rätt från 10 till 6 — och man har också ökat det lotspliktiga tonnaget upp till 100 ton, vilket gör, att det blir färre fartyg att lotsa utan att man får motsvarande minskning i arbetstiden. Det hände nämligen också tidigare, efter de lotspliktsbestämmelser, som då funnos, att en hel del fartyg gingo utan lots, men de voro då tvungna att erlägga lotspenningar för de resor, som voro lotspliktiga. Detta händer allt fortfarande och kommer givetvis allt fortfarande att ske. Även med avseende å dessa resor kommer det att bli en sänkning av lotsavgifterna. Men det minskar givetvis inkomsten för lotsarna, att man har sänkt antalet lotspliktiga resor genom att man har höjt tonnagegränsen för lotspliktiga fartyg. Jag måste säga, att ur sjösäkerhetens synpunkt är det ganska omotiverat att höja gränsen för lotsplikten upp till 100 ton, ty det finns givetvis en hel del fartyg under denna gräns, där säkerheten kräver att de ha lots. Som vi veta komma de små rederierna att pressa sina befälhavare så hårt, att de inte våga anlita lots för kostnadens skull — rederierna vilja nämligen bespara sig en sådan utgift — och vad resultatet kan bli av detta får måhända framtiden utvisa. Det kan också hända, att man av åtskilliga haverier kan läsa ut, huruvida de ha berott på att man har saknat lots ombord eller inte.

Vad gäller sänkningen av avgifterna så sades det, att ungefär 300.000 kronor på det sättet skulle komma sjöfarten till godo, och det är kanske också riktigt. Men man frågar sig, huruvida sjöfarten har något större intresse av denna sänkning, och utan att veta, vad vederbörande rederier säga i frågan, måste man väl kunna göra en liten jämförelse med motsvarande avgifter i utländska hamnar. Här blir givetvis en sänkning av lotspenningarna för utländska fartyg, men har Sverige fått någon motsvarande sänkning av lotspenningarna i utländska hamnar, där det många gånger är bra mycket högre avgifter för kortare lotsdistanser än vad här blir frågan om? Det är kanske omöjligt att göra någon utredning och beräkning på den punkten, men jag menar, att det är ju ett skäl för att låta bli att sänka lotsavgifterna, när man vet, att inte motsvarande prestationer göras i utländska farvatten.

Jag skall emellertid inte fördjupa mig för mycket i detta resonemang. Det nyttar väl ingenting och kan i varje fall inte nu göra någon nytta. Jag skall bara säga, att för några år sedan gjorde Sveriges allmänna sjöfartsförening ett bestämt uttalande mot sänkning av lotsavgifterna, i varje fall på det sätt, att lotsarnas inkomst skulle minskas därav. Sveriges allmänna sjöfartsförening är ju representativ för det mesta av svensk sjöfart, och följaktligen borde deras ord kunna väga ganska tungt i vågskålen i ett sådant här fall.

När det nu är fråga om de höga lönerna så är det givet, att på de stora lots-

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)

platserna, där det är mycket sjöfart, verkar det, som om lotsarna fingo i en del fall litet oskäligt mycket betalt för sina prestationer, men man har då att räkna med det arbete, som de få utföra. Man har kanske räknat med just precis det antal fartyg, som de lotsat in eller ut från en hamn, men man har inte räknat med andra omständigheter, och det är detta som gör, att lotsarna måste, om inte direkt lotsa fartyg så ändå hålla sig i arbete. Det inträffar ju fall, då en lots blir förhindrad att komma hem. Hans kolleger få i stället ta hans lotsningar, och följden blir givetvis, att kamraterna få en mycket längre arbetstid. I statistiskt avseende räknas sedan antalet fartyg och antalet lotsar, och man har inte så noga gått in för beräkandet av den verkliga tid, som lotsarna få vara i tjänstgöring. Det inträffar också, att de inte i beräknad tid kunna komma tillbaka ifrån en lotsning. De få vänta på lägenhet, och under tiden kunna de givetvis inte förrätta något arbete i form av lotsning, men de äro heller inte fria eller kunna känna sig fria utan måste hålla sig uppe och vaka för att kunna gå med första fartyg hem, så fort sådant anländer. Allt detta vill jag för min del betrakta såsom arbete, ty är en person inte fri och kan göra på sin fritid vad han vill, kan man heller inte säga, att han är ledig ifrån tjänstgöring. Den som vill kan också roa sig med att en höstkval gå ut till Landsort eller Sandhamn och se, vilket arbete lotsarna ha att utföra, innan de få ett fartyg att lotsa. Det är inte många, som tänka på det. Det är nog inte så värst många av kammarens ledamöter, som skulle vilja ligga på en lotskutter vid Almagrundet en stormig höstkval och vänta på att ett fartyg skall komma, vänta på det för att kunna ge det lots i rätt tid. Får man vara med om att se sådana strapatser, förstår man bättre att värdesätta lotsarnas arbete.

Man hör ibland folk säga, att en lots har det inte så svårt. Han står på kommandobryggan, det är allt vad han gör. Farleden kan han på sina fem fingrar, så det vållar honom inte något arbete att föra fram ett fartyg. Men att det vållar honom arbete, därom kan man vara övertygad. Inte så mycket sommartid men under höst och vinter kostar det en hel del, som man inte värderar vare sig i arbetstid eller pengar.

Gör man emellertid en jämförelse med de övriga statstjänarna skulle jag tro, att de andra statstjänarna ha bättre betalt och bättre förmåner än vad lotsarna i själva verket ha, även om de någon gång skulle komma upp i ganska hög inkomst. Vi ha däremot en hel massa lotsar, som tjänstgöra på platser, där arbetet fullt ut är lika ansträngande men där lotsningarna äro färre och lönen således blir åtskilligt mindre. Man säger, att en del av dem skola flyttas upp i högre löneklass, och det är naturligtvis gott och väl, men det fattas nog en hel del ännu i att full rättvisa vederfares denna arbetargrupp.

Jag skall också till kompletterande av vad herr Lundqvist sade i vad det gäller arbetet under krig anføra några synpunkter på denna sak. Under själva kriget skedde inte några förändringar i vare sig lotsarnas avlöning eller i lotspenningarna. Lotsarna kommo då upp i ganska höga inkomster ändå, tack vare att de hade så mycket lotsningar för passerande från Öregrund och ned till Landsort, exempelvis de tyska malmfartygen. Det var lotsningar i ett. Lotsarna fingo praktiskt taget arbeta i ett. De hade sällan eller aldrig någon ledighet, och det är klart, att under sådana förhållanden, då de arbetade praktiskt taget dygnet runt, de kommo upp i ganska hög inkomst vid detta tillfälle. Men man tog inte heller då hänsyn till arbetstiden. Många gånger kommo lotsarna hem efter lotsningar på 15—16 timmar men fingo bara vila sig någon fattig halvtimma för att sedan ta ny lotsning igen, och på det sättet pågick det.

Vid detta tillfälle ansåg lotsstyrelsen, att det skulle vara omotiverat med en

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
lönereglering för lotsarna, därför att då skulle de ha kommit upp i samma löneklass som statsråden, efter vad som muntligen delgavs en del lotsar ute vid en lotsplats här i skärgården. Sandhamnslotsarna ansågo den tiden, att de borde göra sjöfarten en tjänst genom att frivilligt taga förflyttning från Sandhamn till andra lotsplatser. Sandhamn var ett minerat inlopp, och följaktligen gingo där inga fartyg. Lotsarna överflyttade då till Dalarö och som jag antar också till andra lotsplatser såsom Furusund och Landsort och tjänstgjorde där. Bara för att de frivilligt flyttat från Sandhamn till de andra lotsplatserna finge de inte den dagtraktamentsersättning, som de eljest skulle varit berättigade till, därest lotsstyrelsen hade fått tvångskommendera dem. Man kan säga, om man vill vara elak, att den lönesänkning, som nu inträder för lotsarna i Sandhamn och kanske på andra platser också, möjligen är en liten dusör för att de voro så tjänstvilliga gentemot sjöfarten under kriget.

Det är klart, att när statsrådet haft att bedöma frågan, han inte kunnat utgå från andra synpunkter än dem han själv i dag här relaterat. Jag klandrar inte alls, att så skett. Man kan inte begära av den som är den ledande för ett departement, att han skall springa omkring och plocka reda på alla möjliga små detaljer. Han får naturligtvis taga det han får av utredningsmän och andra, härvidlag från redaresammanslutningar, lotsstyrelsen o. s. v., och efter det får han bedöma det hela. Det är också klart, att med de synpunkter man på dessa håll lagt på frågan en sänkning med 5 % inte kan anses vara oskälig. När då, såsom det sades, en del lotsar kommit upp i en högre lönegrupp, kan man säga kanske, att full rättvisa vederfarits dem. Men om man drager upp en del jämförelser här, vilket jag sökt göra, tror jag, att även statsrådet skall finna, att det kan vara litet omotiverat även ur sjöfartens synpunkt med en sänkning av lotsavgifterna. Sjöfarten har fått lindring på annat sätt, och jag skulle tro, att de flesta redare äro nöjda. När därtill kommer, att det inte finns någon taxering på de största fartygen utan man får gå efter ett lägre tontal vid lotsningen, blir det även på den grund en minskning för lotsarna. De stora fartygen äro, åtminstone när det gäller Stockholms skärgård, besvärliga att lotsa in i hamn. Följaktligen skulle en högre ersättning vara motiverad.

Herr talman, jag ber att under hänvisning till vad jag anfört få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det är ju inte så, att den opposition, som i dag vänder sig mot Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag i detta ärende, bör ha privilegium på att ömma för lotsarna eller hysa förståelse för deras dagliga gärning. Det lär inte vara okänt för kustborna vad lotsarna få utstå, framför allt inte för sådana kustbor, som bo i närheten av svåra skärgårdar. Det är också väl bekant för dem, att den ansträngande karaktären av lotsarnas arbete inte stegras genom lotspenningarnas ökning. Under nuvarande förhållanden är det ofta så, att de verkliga strapatserna få utföras genom bevakningstjänst o. s. v. Följaktligen få lotsarna inte ersättning för sina ansträngningar i den utsträckning, som skulle svara mot ansträngningarnas grad. Jag vill sålunda här å utskottets vägnar uttala, att detta ståndpunktstagande i ingen mån kan ställas i samband med en här påstådd olust från utskottets sida att förstå lotsarnas svåra arbete. Ingen skulle vara gladare än jag, och jag tror även utskottet, om man kunnat få fram ett förslag, som hade ställt lönen i förhållande till de prestationer, som lotsarna i olika lotsdistrikt göra för att vakttjänsten skall på ett tillfredsställande sätt utövas.

Det frapperar emellertid, att i debatten inte hörts något om den fråga, som, så vitt jag fått riktiga informationer från sakkunnigt håll, verkligen tycks för lotsarna vara den så att säga springande punkten. Vid de många samtal

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
jag haft med mycket vederhäftiga lotsar — och det är då inte lotsar från min hemtrakt eller från min valkrets utan från trakter långt närmare Stockholm — ha dessa understrukt den saken, att det inte är behövt utan tvärtom onyttigt att öka ut lotsfriheten för fartyg från 40 ton till 100 ton. Vidare ha de ansett det oberättigat att avskaffa hemväggersättningen. Dessa äro de två saker, som lotsarna särskilt fäst sig vid. Ingen lots har talat vid mig om nedsättning av lotspenningarna i det sammanhanget, att om det bleve en sänkning denna skulle på ett ohållbart sätt drabba lotsarna. Detta vittnesbörd ger jag här i kammaren efter de förklaringar, som avgivits i dag i anknytning till frågan om lotslottens nedsättning från 40 till 35 %. Jag instämmer emellertid med herr Mårtensson i Uddevalla i hans önskan, att lotsarnas lönereglering lägges på en annan bog än hittills, ty genom lotslottsystemet kommer man aldrig till full rättvisa.

Emellertid få vi alla komma ihåg, att alternativen vi stå inför här äro avslag eller bifall till Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet. Detta innehåller inte bara lotslottens nedsättning utan också andra saker, som äro ägnade att förbättra lotsarnas ställning högst avsevärt. Det är känt — det torde också motionärerna veta — att det är högst önskvärt att så snabbt som möjligt få ordning på detta arbetsområde. Man har väntat på det länge, och jag tror inte, att om man ställer det anspråket emot de andra, av motionärerna uppställda anspråken, man skall vilja fälla Kungl. Maj:ts förslag på en viktig punkt och därmed uppenbarligen äventyra att fälla det hela. Man gör säkerligen inte lotsarna någon tjänst med ett sådant ståndpunktstagande. Statsutskottet har inte kunnat finna, att man skulle göra detta, och följaktligen har utskottet inte givit sig in på en sådan avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, som skulle väsentligen rubba den sambyggnad de olika delarna emellan, som åstadkommits i propositionen. Det gäller sålunda att hålla det hela samman och inte bryta sönder det i ovist nit.

Herr Lundqvist yttrade — han ville väl då vara litet elak — att statsutskottet knappast har lust att åstadkomma något annat än nedskärningar. När det gäller att skära ned, är statsutskottet snabbt och villigt i sin gärning, menade han. Ja, det beror på vad det är det gäller att skära ned. Statsbudgetens stegring visar ju, att statsutskottet också gör något annat än föreslår nedskärningar. Det senare är ju enligt grundlagen dess förnämsta uppgift, men denna kan inte fullföljas på grund av det tryck riksdagen själv utövar.

Jag vill slutligen vid sidan om ämnet framhålla en sak, som kan vara värd att tänka på för motionärer. Jag kommer ihåg hur det var när jag under min första riksdag, för 24 år sedan — eller det var kanske min andra — väckte en motion i en fråga som efter närmare granskning av ett tillfälligt utskott befanns ligga under utredning, som beslutats något tiotal år tidigare. Jag fick snubbor här i kammaren så att det stod härliga till för att jag som motionär inte tagit reda på att Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté 8 à 10 år tidigare. Numera är det en fullkomlig massproduktion på motioner utan hänsyn till om Kungl. Maj:t tidigare eller kanske 8 eller 14 dagar före tillsatt kommittéer för att klara ut ärendena. Motionärerna skriva ogenerat under sina namn på alla möjliga motioner vid riksdagens början. Vi få sedan uppleva, att motionärer sitta i utskotten och hjälpa andra att slå ihjäl sina egna motioner. Det är en uppenbart felaktig metod. Vi ha t. ex. nu en ledamot av statsutskottet, som skrivit under en av de motioner utskottet nödgats avstycka men som själv gått med på detta avstyckande. Sådant är inte ägnat att väcka förtroende för namnen under motionerna. Nå, denna sak ligger som sagt vid sidan av ämnet och gäller inte herr Lundqvist, så att han behöver inte repli-

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
kera på den punkten. Jag vill bara i detta sammanhang tala om, att dylikt förekommer. Vi ha en motionär i statsutskottet, som önskar gå en annan väg än Kungl. Maj:t men som finner den oframkomlig och drar sig undan.

Jag kan inte finna annat än att utskottet behandlat detta ärende med hänsyn tagen till lotsarnas eget bästa. Det lär inte vara sista ordet, som här sagts i frågan om lotsarnas löne- och arbetsförhållanden. Jag vill som sagt understrika önskvärdheten av att man snarast kommer fram till bättre avlönings- och arbetsordning för lotsarna, och jag vill instämma i det krav, som framställts av herr Andersson i Igelboda om utökning av lotspersonalen, ty den inskränkning och den nedskärning, som genomfördes för några år sedan, var inte befogad och förorsakar stora svårigheter.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundqvist: Herr talman! Den siste ärade talaren slutade med att förorda statsutskottets förslag av hänsyn till lotsarnas bästa. När jag yrkat bifall till reservationen och alltså avslag på viss del av statsutskottets förslag, har jag naturligtvis också gjort detta av hänsyn till lotsarnas bästa. Jag tror, att det skall bli ganska svårt för utskottets talesmän att övertyga lotspersonalen själv om att ett bifall till utskottets förslag är mera till personalens fördel än ett bifall till reservationen.

Herr Törnqvist försäkrade, att, när han haft sina samtal med lotspersonalen, de representanter, han träffat, aldrig tillmätt lotslottens storlek någon avgörande betydelse. Detta må stå för deras räkning. Jag stöder mig i varje fall på litet fastare grund. Jag stöder mig på vederbörande organisationers offentliga uttalanden och officiella framställningar. Jag för min del har f. ö. inte hört en enda lots, som inte tillmätt lotslottens storlek avgörande betydelse.

Vidare sade herr Törnqvist, att det var angeläget, att vi äntligen finge ordnade förhållanden vid lotsverket och att man därför borde gå med på förslaget. Jag är lika angelägen som herr Törnqvist om att det blir ordnade förhållanden. Men, herr talman, då vi nu veta, att det pågår en utredning om arbetstidens reglering, som måste åstadkomma vissa justeringar, då vi veta, att det kommer att utfärdas en ny förordning om lotsning, som kommer att ha sina konsekvenser, då vi slutligen veta, att det sitter en lönekommitté, vars resultat vi hoppas nästa år få taga närmare befattning med, vad har det då för inverkan, ifall även denna fråga får knäckas nästa år? Jag måste säga, att det är jag inte mäktig att inse.

Sedan ville herr Törnqvist tydligen skrämma upp kammaren med att påstå, att det inte finns det alternativ, som vi reserverar förorda, utan att vi stå inför valet att antingen taga Kungl. Maj:ts och utskottets förslag eller fälla alltsammans. Jag ber att få på det bestämdaste protestera mot detta uttalande. Vi, som stödjare reservernernas förslag, och vi som varit motionärer i frågan, gå givetvis med tacksamhet med på Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar — jag kommer strax till detta senare, eftersom statsrådet riktade en liten anmärkning mot mig i det hänseendet — men vilja ha en justering på denna enda punkt. De konsekvenser herr Törnqvist målade ut existera inte enligt min mening.

Jag förvånade mig över, att statsutskottet, trots alla dessa utredningar, som pågå, ändå ansett sig kunna vara med om en nedskärning och jag frågade, hur det skulle ha gått, om en motionär begärt en liten löneförhöjning i en annan fråga, som varit föremål för utredning. Jag svarade själv, att jag inte trodde statsutskottet skulle ha tagit upp ett sådant förslag till saklig prövning utan med ett par raders motivering och under hänvisning till utredningen

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
avstyrkt motionen. Nu är det ju visserligen Kungl. Maj:t, som kommer med framställningen. Man skall naturligtvis ha större respekt för Kungl. Maj:t — det är jag den förste att erkänna — men jag kan inte underlåta att konstatera olikheten i utskottets hållning i de båda fallen.

Så ett par ord i anledning av statsrådets anförande. Om jag inte missuppfattade statsrådet, menade han, att min framställning byggde bra litet på verklighetens grund. Jag blev ganska förvånad, när jag hörde det. Och när statsrådet slutade sitt anförande, måste jag konstatera, att statsrådet inte på en enda punkt jävat riktigheten av mina uppgifter. De många instämmanden, som sedan gjordes av olika kamrater här, tycker jag också visa, att min framställning åtminstone i alla väsentliga delar bygger på verkliga förhållanden. Statsrådet sade, att sjöfartens börda ökats kolossalt under de senare åren och att det endast var naturligt, att lotsarna fingo vara med om att bära sin andel i den lättnad man ansåg sjöfarten bära tillerkännas. Det tycker statsrådet är alldeles naturligt. Lotspersonalen finner det av lättförståeliga skäl inte lika naturligt. Inte heller sjöfartsnäringen finner det emellertid lika naturligt som statsrådet. Jag ber att få citera ett uttalande i detta avseende av Sveriges allmänna sjöfartsförening m. fl. sammanslutningar. De uttalade i sitt yttrande till kommerskollegium den 17 januari 1935 följande: »Då emellertid erforderlig sänkning av lotsavgifterna icke kunde med bibehållande av nuvarande principer för lotspersonalens avlöning genomföras utan att avlöningen alltför mycket nedginge, kunde sammanslutningarna ej förorda en sådan åtgärd, utan föreslogo i stället, att avgiftslättnaden — så vitt nu vore i fråga — bringades till genomförande genom en sänkning av enbart fyr- och båkavgiften.» Här finns alltså ett klart uttalande från sjöfartsnäringens representanter, att de inte för sin del vilja vara med om de vägar, som statsrådet funnit vara uteslutande naturliga.

Sedan vill jag efter de konstateranden statsrådet gjort endast själv konstatera, att här kvarstår det som ett obestriddligt faktum, att man ovillkorligen måste föregripa de pågående utredningarna, om man tager Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag. Visserligen säger statsrådet, att detta är felresonemang från min sida. Lotslottens storlek har intet sammanhang med lönen. Förlåt, herr statsrådet, antag, att dessa befattningshavare icke hade någon som helst fast lön och att man skurit ned deras enligt avlöningsreglementet bestämda löner till 0. Inte vill statsrådet väl då göra gällande, att lotslotten skulle utgå med samma belopp som för närvarande? Jag är säker om att statsrådet då skulle finna starka skäl tala för en höjning av lotslotten. Alltså menar jag, att detta är tillräckligt bevis för att det finns ett mycket intimt samband mellan lotsarnas fasta löner och lotslotten.

Vidare framhöll statsrådet, att det inte finns någon möjlighet för 1936 års lönekommitté att ingående pröva denna fråga, därför att kommittén inte kan rent internt för ett verk undersöka frågorna och komma fram med förslag till lämpliga åtgärder. Jag konstaterar efter detta uttalande, att det inom regeringen för närvarande måtte finnas olika meningar om vad denna 1936 års lönekommitté är mäktig att prestera. I dag för en vecka sedan behandlade vi ett ärende, där det gällde några befattningshavare inom kommunikationsverken. Kungl. Maj:t hade gått fram som den hårde liemannen över verkstyrelsernas förslag och strukit massor av befattningshavare. Med vilken motivering? Jo, den att det tillkom 1936 års lönekommitté att litet närmare titta på saken. Då anförde man detta som skäl. Här säger statsrådet, att samma förfaringssätt är otänkbart.

Statsrådet sade, att det gäller endast en sänkning på 12 1/2 % och att denna sänkning var så liten. Låt vara. Men vad blir följden av arbetstidsreglerin-

Ang. lönerreglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
gen? Vad blir följden av den befrielse från lotsplikten, som kommer att införas? Jag undrar, om inte man måste säga, att det åtminstone kan tänkas uppstå den situationen, att det efter de $12\frac{1}{2}$ procenten blir en ytterligare sänkning. Antag, att man på de större platserna sätter in två lotsar till och tager ytterligare $12\frac{1}{2}$ %. Sedan taga vi bort lotsskyldigheten i den utsträckning Kungl. Maj:t tänkt sig och låta åtskilliga procent gå bort på det sättet. Jag vill i varje fall här ha sagt, att ingen skall tro, att nedskärningen under alla förhållanden kommer att stanna vid dessa $12\frac{1}{2}$ %, utan att det finns mycket starka skäl att antaga, att det blir mycket värre verkningar.

Sedan fick jag av statsrådet en liten vänlig förebräelse för att jag inte hade i min motion yrkat avslag även på sådana förbättringar, som Kungl. Maj:t föreslagit. Ja, den förebräelsen kan ju riktas mot mig, men om den skall ha något värde, måste den givetvis vara sakligt befogad. Och jag har efter det ganska ingående studium, som jag ägnat frågan, inte kunnat finna annat, än att de löneförbättringar Kungl. Maj:t föreslår inte äro större, än att det är på tiden att de genomföras. Och att Kungl. Maj:t nu vill ge lotspersonalen semester, en förmån som nästan varje enskild arbetsgivare genomfört för sina arbetare, har jag ansett vara en sådan sak, att jag inte haft hjärta att yrka avslag på förslaget i denna del. Jag tycker, att för denna förmån föreligger så starka skäl, att det finnes ingen anledning att sätta krokben för ett så pass hyggligt förslag. Jag skall nöja mig med vad jag nu yttrat.

Statsrådet erinrade om, att första kammaren redan tagit Kungl. Maj:ts och utskottets förslag utan votering, och hoppades, att vi här skulle göra sammalades. Andra kammaren brukar ju inte vara så förfärligt imponerad av vad första kammaren gör, och i detta fall tycker jag, att det har från så många håll här uttalats så starka betänkligheter mot statsutskottets förslag, att jag vågar hysa en klart motsatt uppfattning mot den, som statsrådet och utskottet omfattat, även om jag medger, att statsrådet har en något starkare position än jag. Jag kommer i varje fall att begära votering.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill börja med herr Lundqvists anmärkning mot mig rörande sambandet mellan denna fråga och den blivande lönerregleringen. Herr Lundqvist har urgerat, att eftersom det är fråga om en allmän utredning om lönerrevision, bör inte något beslut fattas om andelen i lotspenningarna. Det är alltså från herr Lundqvists sida fråga om en rent formell anmärkning. Han menar, att en utredning pågår, och följaktligen böra vi avvakta denna. Men då är det väl självklart, att om det i ett avseende finnes sådant samband, måste sådant också finnas, när det gäller att flytta upp en grupp lotsar en lönegrad. Nej, menar herr Lundqvist, den saken skall inte hänskjutas till lönekommittén. Hans formella anmärkning om lotspengarna faller därmed också platt till marken. Det visar han genom sin framställning. Han anser inte heller, att frågan om semester för denna personal skall hänskjutas till lönekommittén, ty det är bara rätt, att personalen får semester. Ja, det tycker även jag, men om man skall göra det och inte låta allt ske i ett sammanhang, förstår jag inte, varför man skall skilja på det ena och det andra. Och herr Lundqvist bör observera, att här föreslås något ganska uppseendeväckande, nämligen att lotsarna skola få semester med bibehållande av andel i lotspengarna, en sak som jag varit mycket tveksam inför och som kanske kan ha konsekvenser på andra områden. Om det är något som har sammanhang med lönerregleringen är det denna semester, men därvidlag vill herr Lundqvist inte finna något samband. Vi kunna vara överens om, att herr Lundqvist inte vill ha någon sänkning av lotsarnas lotsandel. Därför hittar han på, att frågan skall hän-

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
skjutats till löneregleringskommittén. På de punkter, där herr Lundqvist vill vara med om förslaget, där behöver man inte avvakta kommitténs förslag. Jag tror inte, att vad här förekommit utgör anledning att vänta längre.

Härefter kan jag få taga upp två andra saker. Herr Lundqvist säger, att vi få avvakta den nya lotsförordningen. Men menar herr Lundqvist, att Kungl. Maj:t skall utfärda en ny lotsförordning, innan lotsverkets lönefråga är löst? Det blir ganska svårt, vill jag säga, och skola vi vänta på lotsförordningen, innan vi kunna reglera lönerna, och skola vi vänta på löneregleringen, innan lotsförordningen blir klar, blir frågan aldrig löst. Här ligger frågan så till, som jag förut sagt, att ingen kan säga vad ändringarna i fråga om lotsplikten kunna komma att medföra. Men det står i propositionen, att den saken måste empiriskt utrönas. Om det visar sig nödvändigt, får man komma med förslag till särskilda förmåner för de lotsar, som kunna komma att bli lidande av den ändringen.

I det sammanhanget vill jag säga ett ord till herr Lindberg, som hopade det ena skälet på det andra, så att de höllo på att kväva varandra. Han ansåg det orimligt, att man befriar fartyg på under 100 ton från lotsplikt, därför att det skulle medföra minskning i inkomster. Men i nästa ögonblick sade herr Lindberg, att vi inte skola glömma, att redarna ha den fördelen, att de stora fartygen inte få höjda lotsavgifter efter storleksordning. Herr Lindberg borde observera, att om det blir en höjd lotsningsgräns till 100 ton, blir det högre taxor för fartyg med högre tontal. Vad herr Lindberg säger hänger sålunda inte ihop. Det är därför inte rätt vad herr Lindberg säger, utan där man har mycket små fartyg att lotsa, kan det bli mindre, under det att det blir ökning på andra håll, där det kommer stora fartyg. Men det exakta utfallet kan man inte från början utreda utan vi få ställa oss avvaktande. Sedan är det klart, att utredningen om arbetstiden kan leda till ökat personalbehov, men det kommer icke att bli ökat personalbehov på många platser. Och lika litet som det nu finns anledning att taga hänsyn till nya lotsförordningen för det fåtal platser, där den kan komma att verka ändring av uppbörden, kan det vara anledning att taga hänsyn till minskade inkomster på det fåtal platser, där en reglering av arbetstiden komme att leda till ökad personal. Och jag skulle kunna tänka mig, herr Lundqvist, att när den dagen kommer, och vi skola besluta om nya tjänster där och taga reda på vad varje lots får i lön, kommer riksdagen att draga sig för att höja dessa lotsars löner. Visserligen förstår jag mycket väl, att våra lotsar ha ett synnerligen ansvarsfullt arbete och att det under vissa omständigheter, inte alltid men ibland, kan vara mycket påkostande. Jag vill också medge, att det finns många lotsar, som ha dåligt betalt, men vi få komma ihåg, att de lotsar, som ha dåligt betalt, få det bättre genom det förslag som föreligger. De, som i verkligheten få det sämre, äro — som här påpekats av herr Mårtensson — lotsar, som nu sitta med inkomster på 7 à 8 tusen kronor, och jag vill för min del verkligen fråga, var de grupper av statstjänare, vilka ha en sådan inkomst som här är fråga om, finnas med den utbildningen och det ansvaret.

Nu vill man här från lotsarnas organisation och från en del talare i kammarén bestämt motsätta sig, att man vid ökade inkomster av lotspenningarna låter lotsandelen minskas, men man inser tydligen inte själv den fara som ligger i detta, om det kommer en lågkonjunktur och kris, varunder sjöfarten minskas och lotspenningarna gå ner till ett minimum och kanske på grund av samtidigt insättande dyrtid lotsarnas inkomster bli alldeles oskäligt låga. Jag frågar: Vill man inte då vara med om att höja lotslotten? Här kommer herr Lundqvist otvivelaktigt att säga: Jo, i det fallet skall man naturligtvis höja. Herr Lundqvist menar alltså, att man skall höja men aldrig sänka. Det

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
kan ha farliga konsekvenser, om man här i riksdagen i dag skulle vilja gå den vägen.

Vidare har här förts fram den uppfattningen, att sjöfarten inte vill ha denna lättnad, men det enda som herr Lundqvist i det avseendet kunde åberopa var, att man från sjöfartens sida uttalat, att man tycker, att staten inte skall lätta på denna punkt utan på en annan punkt i stället. Sjöfarten har alltså sagt: Vi vilja ha lättnad, men vi tycka, att staten skall lägga lättnaden på ett ställe, där den inte inverkar på lotsarna. Men vi få från statsmakternas sida själva taga ståndpunkt till den frågan, på vilken väg det är rimligt att gå fram för att få lättnad. Fyr- och båkavgifterna kunna ju behövas för någon annan reglering, när omständigheterna göra en sådan önskvärd.

Till sist vill jag säga ett par ord till herr Lindberg, som anslog känslösträngar i oerhört hög grad. Han begagnade t. o. m. det demagogiska tricket att säga, att den sänkning av lotsavgifterna, som här föreslås, är tydligen en honnör för den påkostande tjänstgöring, som lotsarna hade under kriget. Det är väl ändå litet långsökt att finna något samband mellan vad som förekom för 25 år sedan och vad som sker nu. De, som då utförde detta arbete, äro till största delen nu pensionerade. De finnas inte längre kvar i arbetet. Det är inte de, som få fördel eller nackdel av detta, utan det är till största delen personer, som inte voro med om dessa strapatser. Och när herr Lundqvist säger, att lotsarna äro så dåligt betalade, att andra statstjänare i motsvarande ställning ha det bättre, måste jag säga, att jag inte kan finna, att så är förhållandet. Min erfarenhet säger mig något helt annat. Jag har själv under den korta tid jag varit i kontakt med detta område fått se, hur personer med sjökaptensexamen ha gått in som lotslärningar. De ha samtidigt fått hyra och gått ut i tjänstgöring som förste styrmän med 400 kronor i månaden. Men så har det kommit besked, att de skola komma hem och tjänstgöra som lotslärningar med 150 kronor i månaden. Då ha de släppt hyran och farit hem och tjänstgjort för 150 kronor i månaden. Varför? Jo därför, att de sätta mycket stort värde på att vara kvar i lotsstaten och en gång komma i den förmånliga ställningen att bli ordinarie lotsar. Det är faktiskt på det sättet, att det är ett yrke som är eftersträvat, och inte på det sättet, att det är ett dåligt yrke. Det är inte heller på det sättet, som herr Lindberg sade, att här håller man på att misshandla en grupp av statstjänstemän. Regeringens och statsutskottets förslag innebär, att en del lotsar, som nu ha mer betalt än andra befattningshavare i samma ställning, skulle få något mindre än de nu ha, men att hela personalen skulle få bättre förmåner, som förbättra deras ställning i högsta grad. Det kan inte vara orätt mot lotspersonalen att följa statsutskottets mening. Jag kan försäkra, att med hänsyn till konsekvenserna för framtiden skulle det vara äventyrligt att här gå in för reservationen.

Herr Lithander: Herr talman! Jag kan inte vara med om ett beslut, som försämrar lotsarnas ställning, och det skulle bli följden av ett bifall till statsutskottets förslag. Lotsarna utföra sin gärning många gånger under svåra och riskfyllda förhållanden, när de skola under storm borda fartyg eller lämna fartyg. Jag har under 25 år sedan tillkomsten av Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutna kommit i kontakt med lotsar och sett deras verksamhet inte bara i samband med den uppgift de utföra, då de komplettera sällskapet verksamhet uteder Sveriges kust, utan även i deras gärning i övrigt. Och man kan inte ge ett bättre betyg åt någon grupp av samhällsmedlemmar än åt lotsarna under deras utövande av sin gärning. När nu lotsarna själva ge uttryck åt, att det har smärtat dem, att staten vill sätta ner deras andel i lotspenningarna, får man tro och förstå, att de själva begripa den saken.

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den reservation, som är fogad till detta utlåtande.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Det är självklart, att efter den aktivitet, som herrar motionärer utvecklat i frågan, även jag, som deltagit i ärendets behandling inom statsutskottets första avdelning, bör säga några ord. Men jag vill från början säga, att jag knappast har några nya synpunkter att framlägga. Vad herr Törnkvist framförde kan i stort sett gälla även för mig. Jag försäkrar den siste ärade talaren, att det är ett fullkomligt misstag, om man säger, att statsutskottets ställning till föreliggande fråga på något sätt betyder ett underkännande av den livsgärning, som lotsarna utföra. Jag försäkrar, att när vi diskuterade frågan voro vi alla på det klara med, att här gäller det en tjänstemannakår, som har ett viktigt värv att fylla, och att vi måste sträva efter att ge denna personal skälig kompensation för sitt arbete. Det är sålunda att slå in öppna dörrar, när man använder sådana argument, som tala till känslan, såsom skett i denna debatt. Jag tycker, att vi kunna hålla oss till själva saken. Jag befinner mig på ungefär samma standpunkt, som herr statsrådet här mycket detaljerat utvecklat i sitt anförande gent emot vad som anförts i motioner och som även talesmännen för motionärerna här utvecklat, nämligen att man inte nu borde fatta beslut i denna viktiga fråga om lotsarnas andel i lotspenningarna utan hänskjuta saken till den pågående utredningen i lönefrågan. Jag anser, att denna detalj inte kan särskiljas utan att det hela bör ses i ett sammanhang. Man skall å ena sidan enligt mitt förmenande undersöka, om Kungl. Maj:ts förslag kan godtagas i alla detaljer, därför att det innebär en avvägning av den ena punkten gent emot den andra. Det bjuder på fördelar och nackdelar och då är frågan, huruvida fördelarna överväga nackdelarna. Är det däremot på det sättet, att man vill icke fatta beslut i en fråga, därför att lönefrågan är föremål för övervägande, måste naturligtvis konsekvensen bli, att man inte skall fatta beslut i frågan i år. Det är alldeles samma synpunkt, som herr Törnkvist framfört, att i valet mellan att taga det hela eller skjuta på frågan är det skäl att godtaga Kungl. Maj:ts förslag.

Om jag skall säga några ord speciellt beträffande den fråga, som här diskuteras, nämligen frågan om lotspersonalens andel i lotspenningarna eller den sänkning av denna andel, som Kungl. Maj:ts förslag innebär, vill jag allra först fästa uppmärksamheten vid, att omedelbart efter kriget genomfördes en höjning av lotstaxan i syfte att bereda lotsarna en löneförbättring. Det var motivet för att denna höjning av lotstaxan genomfördes. Men redan året därpå genomfördes en lönereglering för lotspersonalen, därvid man emellertid inte gjorde någon ändring i fråga om lotspenningarna. Om det nu berodde på glömska eller något annat, därom kan jag inte yttra mig. Men den höjning, som på det sättet tillfördes lotsarna på grund av höjningen av lotstaxan, har kvarstått till nuvarande tid. Då är frågan, om nu, då man genomför andra förbättringar för personalen, det kan vara skäligt att genomföra denna sänkning av andelen i lotspenningarna från 40 till 35 %. Denna fråga har emellertid dryftats av sakkunniga myndigheter. Eftersom herr Lundqvist här föredragit vad som sagts i en del officiella yttranden, kan jag ju också få göra detsamma. Jag erinrar då om, att i Kungl. Maj:ts proposition finns återgivet vad allmänna civilförvaltningens lönenämnd sagt just om denna detalj, vilket jag tycker är så starkt, att varje gensaga däremot borde falla platt till marken, och som jag därför anser bör citeras i detta sammanhang. Jag vill i förbigående nämna, att jag inte är ledamot av denna lönenämnd utan av en annan, nämligen kommunikationsverkens, och att jag sålunda inte för egen

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)
del är ansvarig för detta yttrande. Allmänna civilförvaltningens lönenämnd säger sålunda: »Med hänsyn till den avsevärda nedgång i levnadskostnaderna, som inträtt sedan 1921 års taxeförhöjning, hade dock lönenämnden för sin del icke kunnat undgå att finna, att den nu föreslagna nedsättningen av lotspersonalens andel från 40 till 35 procent vore väl ringa. Lotspersonalen syntes nämligen på grund av de densamma för närvarande tillkommande lotspenningarna kunna sägas i allmänhet intaga en så gynnsam ställning i lönehänseende, att en något större nedsättning i procenttalet än den av lotsverkssakkunniga föreslagna läte sig genomföra utan att därigenom denna personals berättigade intressen åsidosattes, så mycket mer som de sakkunniga i förevarande sammanhang föreslagit vissa nya förmåner för lotspersonalen (semester). Lönenämnden hade dock icke ansett sig kunna framlägga något direkt förslag i förevarande hänseende.»

Detta är sålunda vad en myndighet, sammansatt av representanter för såväl det allmänna som av representanter för förvaltningsintresset och för personalen i statstjänst, har att säga i denna fråga. Innebörden av detta är ju, att man egentligen skulle kunnat vidtaga en ytterligare beskärning av lotspenningarna, utan att personalens intressen skulle ha trätts för nära. På grund härav tycker jag, att kammaren med ganska stort lugn kan bifalla statsutskottets förslag, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts, enär detta förslag är både rimligt och skäligt.

Jag ber sålunda för min del, herr talman, att utan att nu ingå på någon ytterligare polemik emot olika talare, som uppträtt i denna debatt, få yrka bifall till statsutskottets förslag under den föreliggande punkten.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord med anledning av herr statsrådets senaste yttrande. I fråga om tongränsens sättande till 100 ton gjorde jag inte riktigt den jämförelse, som statsrådet ville göra gällande att jag drog mellan den högre och den undre gränsen. Jag sade visserligen, att om man höjde den undre gränsen, detta skulle i någon mån återverka på den lotslott, som utgår till lotsarna, likaväl som att en återverkan på lotslottens storlek skulle ske genom en sänkning av antalet lotspliktiga resor. Detta är ju alldeles riktigt, vilket också statsrådet medgav, då han sade, att man för närvarande inte säkert kan bedöma hur stor sänkning denna omständighet kommer att medföra för lotsarnas vidkommande. Jag kan naturligtvis också hålla med om, att det är svårt att vid detta tillfälle kunna bedöma, huruvida sänkningen blir lika kraftig för lotsarna på de olika platserna.

När herr statsrådet sade, att jag använde mig av demagogiska uttalanden, så var detta riktigt just på den punkten, men jag tycker nog, att också statsrådet tolkade mina uttalanden litet demagogiskt, åtminstone när det gällde jämförelsen mellan lotsarna och övriga statstjänare. Jag sade verkligen, att om man tog i betraktande arbetstid och övriga arbetsförhållanden, så trodde jag, att övriga statstjänare hade det bättre ställt än lotsarna. Det är nämligen en väsentlig skillnad mellan dem som sitta i ett ämbetsverk och ha en, om inte alltid så dock i rätt väsentlig mån, regelbunden arbetstid, och den som får betrakta nära nog hela dygnet som sin arbetstid. Vi få väl också räkna arbetets värde med hänsyn till det antal timmar det tar att utföra. Gör man detta kommer man nog till ett annat jämförelsetal i fråga om arbetstiden än man här gjort.

På tal om lotslottens sänkning vill jag framhålla, att det inte kommit fram något besked om, huruvida man därvidlag kan räkna med att svenska fartyg skola få en motsvarande sänkning av lotsavgifterna i utländska hamnar. Det är väl nämligen ändå ett faktum, att omkring hälften av denna sänkning faller på utländska fartyg. Sverige får således betala en hel del till utlandet.

Ang. lönereglerng för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.)

Det kanske inte är möjligt att göra någon jämförelse i det avseendet, och kanske man inte heller kan påyrka någon sådan. Det vore intressant att få veta, hur mycket lotspenningar som utgått utan att lots anlåtats. Det finns en tabell på sid. 121 i propositionen, som visar antalet fartyg, som under åren 1926—1935 erlagt lotspenningar utan att lots anlåtats. Vid en lotsplats som Söderarm har — om jag nu tar bara de sista åren — passerat följande antal dylika fartyg, nämligen 1933 324 stycken, 1934 323 stycken och 1935 322 stycken. Detta antal kommer naturligtvis under förutsättning av en oförändrad trafik i fortsättningen att minska i och med att man minskar antalet lotspliktiga resor från 10 till 6. I huru stor utsträckning detta kommer att ske är naturligtvis också ganska svårt, för att inte säga omöjligt, att på förhand bedöma. Att det kommer att bli en minskning torde väl emellertid vara ganska säkert. I fråga om lotspenningarna för fartyg av olika storleksgrupper har man en tabell på sid. 127. Av denna framgår att skillnaden i lotspenningar mellan ett fartyg om 16,000 ton och ett på 20,000 ton utgör 1 krona för två latitudminuter. Det är emellertid helt naturligt ett avsevärt mera krävande arbete att lotsa ett fartyg på 20,000 ton än ett på 16,000, åtminstone gäller detta i en skärgård sådan som Stockholms. Vid 75 latitudminuter är skillnaden 8 kronor, alltså inte nämnvärt större. Jag har inte kunnat göra någon mera ingående jämförelse på alla dessa punkter, men det lilla jag gjort i det avseendet säger mig, att det kommer att bli en ganska stor sänkning för lotsarna utöver de 12.5 procent, som äro angivna som maximum för lotslottens lönesänkning.

Herr Törnkvist: Herr talman! Då herr Lithander förklarade, att han inte kan rösta för utskottets förslag, emedan det innebär en sänkning av lotsarnas inkomster, skulle det kanske kunna betraktas såsom en underlåtenhet ifrån min sida, om jag inte upplyste kammaren därom, att utskottsförslaget innebär en löneförbättring för de sämst ställda bland lotsverkets personal.

Herr Lundqvist: Herr talman! Endast ett par ord. Herr Eriksson i Stockholm åberopade här allmänna civilförvaltningens lönenämnds uttalande. Jag måste emellertid gent emot detta liksom också gent emot herr statsrådets uttalande säga, att man här, enligt mitt förmenande åtminstone, har förbisett den omständigheten, att ända till dess 1921 års taxeförhöjning genomfördes på detta område gällde de bestämmelser, som fastställdes i slutet på 1890-talet. Fram till 1921 fingo lotsarna alltså gå utan någon ersättning för den levnadskostnadsfördyring, som dittills inträtt. Ta vi i betraktande att taxorna voro så pass gamla som de voro, förefaller det mig som om denna förhöjning inte är så stor som man nu vill göra gällande.

Vidare skulle jag vilja säga, att jag för min del visst anser, att man både bör höja och sänka beloppen, då anledning därtill finnes. Jag säger detta gent emot herr statsrådet, som gjorde gällande, att jag bara vill vara med om att höja. Det är emellertid betecknande med vilken olika takt man går tillväga i olika fall. Man höjde visserligen taxan 1921, men detta var det första tillägg, lotsarna fingo efter krigsåren. Då var det inte så bråttom. Statstjänarna i övrigt fingo också vänta. Under sådana förhållanden bör man enligt min mening kunna vänta med här ifrågasatt nedskärning, till dess man kan bestämma den fasta lön, som man anser skälig med hänsyn till lotsarnas arbete.

Sedan ville herr statsrådet göra gällande, att det var något ologiskt av mig att vilja ta föreslagen lönegradsuppflyttning men icke vara med om någon sänkning av lotslotten. Jag kan för min del inte gå med på att det ligger någon inkonsekvens i detta. Den lönegradsuppflyttning, som det här är fråga

Ang. lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten. (Forts.) om, gäller de allra sämst ställda. Jag kan inte förstå, att den lönereglering, som kommer nästa år, kan komma till lägre resultat. Av den anledningen har jag kunnat vara med om detta, lika väl som jag ansett mig kunna vara med om den provisoriska löneförstärkningen, vilken enligt mitt förmenande är så avvägd, att man inte riskerar ett föregripande av den kommande löneregleringen. Det är således ett fullt logiskt ståndpunktstagande från min sida. Att det, som herr statsrådet sade, skulle ligga något äventyrligt i att taga reservationen kan jag inte förstå, ty reservationen innebär intet annat än att man med bestämmande av lotslottens storlek låter anstå till den kommande löneregleringen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det vore kanske oriktigt av mig att inte påminna herr Lundqvist om, att även om lotstaxan fastställdes på 1890-talet och inte ändrades förrän 1921, så förhöll det sig dock på det sättet att intill 1914 lotsarna fingo leva helt och hållet på lotslotten. 1914 tillkom emellertid den fasta lönen, och på det sättet fick man ju en förbättring. Det dröjde således 7 år, nämligen från 1914 till 1921, innan det blev någon förhöjning. Men nu har man väntat i 16 år. Jag kan inte förstå hur herr Lundqvist kan få något stöd i detta förhållande för sin mening, att det går så snabbt att sänka, men att det inte går lika snabbt att höja lönerna. Det är ju alldeles tvärtom.

Slutligen vill jag säga, att det är alldeles sant att genom minskningen i lotslotten vissa lotsar komma att åsamkas en löneminskning, som sammanlagt uppgår till 120,000 kronor. Emellertid innebär regeringens förslag att dessa 120,000 kronor och mer därtill skola användas till att förbättra lönegradsplaceringen för de lotsar, som ha den lägsta fasta lönen, och till att öka lönerna för den extra ordinarie personalen. Dessa pengar skola också användas till införande av semester och till inrättande av en båtlånefond och avskaffande av de svårigheter, som lotsarna ha med avseende på båthållningen. Staten ger här lotspersonalen mer än den tar; det är inte tal om annat.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lundqvist, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 35 av utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 36.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 37, angående lotsverket: säkerhetsanstalter för sjöfarten, föredrogs; *Ang. säkerhetsanstalter för sjöfarten.*
och anförde därvid

Herr Lundqvist: Herr talman! Under denna punkt gör utskottet en erinran. Jag begagnar tillfället att, eftersom herr statsrådet ännu är kvar i kammaren, till honom uttala en vädjan i här ifrågavarande avseende. Frågan gäller förbättring av fyrbelysningen vid Landsort. Statsutskottet och riksdagen ha redan tidigare behandlat den framställning, som Kungl. Maj:t i det avseendet kommit med. Det gäller att elektrifiera fyren därute. I Kungl. Maj:ts proposition har återgivits lotsstyrelsens framställning, vilken uppenbarligen räknat med, att man skulle skaffa en lokal kraftkälla för fyren och samtidigt därmed också kunna skaffa elektrisk belysning till ett par av de närmast intilliggande bostäderna. Jag skulle nu för min del vördsamt vilja hemställa till herr statsrådet, att han, innan Kungl. Maj:t fattar definitivt beslut om sättet för denna anordnings utförande, ville ta under övervägande, om det inte kunde vara lämpligt att i stället låta vattenfallsverket dra fram ledningar till denna plats. Efter samtal med tjänstemän inom vattenfallsstyrelsen vet jag, att den möjligheten är förhållandevis och att kostnaderna för en sådan lösning av frågan för statsverkets vidkommande näppeligen behöva bli större än om man går den väg, som lotsstyrelsen tänkt sig. Om man för detta ändamål anlitar vattenfallsverket har man emellertid en möjlighet, som annars är fullständigt utesluten, nämligen att skänka elektrisk energi åt hela den, i och för sig naturligtvis ganska fåtaliga befolkningen på Landsort. En sådan åtgärd skulle stå i god överensstämmelse med det intresse, som statsmakterna redan tidigare visat för skärgårdsbefolkningen och befolkningen inom vissa ödebygdsområden.

Jag begagnar således, herr talman, tillfället att uttala denna hemställan till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, och jag har naturligtvis intet yrkande.

Häruti instämde herr *Mosesson*.

Vidare yttrades ej. Punkten lades till handlingarna.

Punkterna 38—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48, angående uppförande på Gotska Sandön av en byggnad, inrymmande gudstjänst- och skollokaler m. m. *Ang. anordnande av gudstjänst- och skollokaler på Gotska Sandön m. m.*

Uti en inom andra kammaren av herr *Svedman* väckt motion (nr 123) hade hemställts, att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att bemyndiga lotsstyrelsen att av det å riksstaten vid sidan av huvudtitlarna uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter taga i anspråk ett belopp av 40,000 kronor för uppförande av en byggnad på Gotska Sandön, inrymmande gudstjänst- och skollokaler samt härbärge och lärarinnebostad i enlighet med år 1935 av kungl. lotsstyrelsen uppgjorda förslag och ritningar.

Utskottet hemställde, att motionen II: 123 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade emellertid reservation avgivits av herr andre vice talmannen *Magnusson*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Svedman: Herr talman! Ute i Östersjön ligger en liten ö, som heter Gotska Sandön. Den äges av staten och förvaltas av domänstyrelsen. Den be-

Ang. anordnande av gudstjänst- och skollokaler på Gotska Sandön m. m.
(Forts.)

bos uteslutande av den till lots- och fyrstaten hörande fyrbetjäningen på ön. Ön tillhör i kommunalt och ecklesiastikt hänseende Fårö kommun och församling. Vägen dit är dock 40 kilometer över vatten, och man förstår sålunda, att förbindelsen mellan ön och den övriga världen inte är så vidare livlig och regelbunden. Det kan gå månader utan att någon beröring finns mellan Gotska Sandön och världen i övrigt. Befolkningen därute får givetvis inrätta sig med hänsyn till omständigheterna, och man har också gjort så gott man kunnat i det avseendet.

Det fanns där en gång en lotsbarnsskola, vilken emellertid upphörde på 1920-talet. 1893 uppfördes en liten träkyrka, som sedermera utbyggdes med en skollokal. Kyrkan brann emellertid ner 1934 och har sedermera inte återuppgjorts. 1932 fick ön en ny skola och en sin uppgift hängiven lärarinna. Det blev naturligtvis mycket vanskligt att sköta undervisningen, när det inte fanns någon skollokal, utan undervisningen måste ske i fyrpersonalens hem och bostäder. Kyrkan var också på sin tid samlingsplatsen för öbefolkningen. Prästen på Fårö reste en och annan gång ditut för att förrätta gudstjänst och för att utföra andra kyrkliga förrättningar. Man saknade därför mycket denna lilla gudstjänst- och skollokal, sedan den brunnit ned. Behovet av ännu en lokal, nämligen för härbärgerande av skeppsbrutna, är också synnerligen stort. Man har nu tänkt sig att kunna inrätta ett sådant härbärge i samband med en ny kyrka och skollokal.

Under de senaste tjugu åren ha tolv fartygsförlisningar inträffat i Gotska Sandöns närhet. Av dessa fartygs besättningar ha tio personer omkommit, men sextioåtta bärgats in på Sandön. Under åren närmast efter kriget voro minsprängningar i dessa farvatten ganska vanliga, men på grund av öns läge ha även andra former av sjöolyckor, direkta strandningar och haverier ofta förekommit. Dessa skeppsbrutna tar givetvis fyrbefolkningen hand om även i den mån den icke direkt bärgar dem från havet, och de få stanna kvar, tills lägenhet yppar sig för deras vidare transport till hemorten, vilket kan dröja rätt länge. Den sista större strandningen ägde rum år 1933, då ett tyskt motorfartyg drev på grund. Detta fartyg hade nio mans besättning, som under fyra dygn fingo stanna kvar och erhöles omvårdnad av fyrbetjäningen. Det är klart, att denna omvårdnad — mat, kläder och i någon mån sjukvård — innebär en besvärlig uppgift, framför allt om man skall taga hand om de hjälpbehövande i sina egna hem. Därför har man tänkt, att den nya kyrko- och skollokalen jämväl skulle inrymma härbärge för skeppsbrutna. Ett förslag jämte kostnadsberäkningar har blivit uppgjort, och detta förslag, vars realiserande skulle gå ut på 40,000 kronor, har tillstyrkts av Visby domkapitel, lotsstyrelsen, skolöverstyrelsen och folkskolinspektören i distriktet.

En motion föreligger nu, undertecknad av mig och tio andra behjärtade medlemmar av kammaren, och motionen går ut på att detta förslag skall bringas till verkställighet. Motionen har mottagits med en stark och tacknämlig ansats till välvilja. Statsutskottet anför:

»Vad i motionen anförts giver vid handen, att de nuvarande gudstjänst- och skollokalerna m. m. å Gotska Sandön icke äro ordnade på tillfredsställande sätt.» — Man kan ju uttrycka sig så även om icke befintliga lokaler. — »Behovet», säger utskottet vidare, »av ett bättre tillgodoseende av öbefolkningens intressen i förevarande avseende synes vara i hög grad behjärtansvärt.» Detta är varmhjärtat och vackert sagt, och jag är tacksam för detta omdöme. »Utskottet förutsätter emellertid», heter det vidare, »att Kungl. Maj:t ägnar den av motionären berörda frågan uppmärksamhet och efter närmare prövning för riksdagen framlägger förslag i ärendet.» Nu kommer emellertid konklusionen:

Ang. anordnande av gudstjänst- och skollokaler på Gotska Sandön m. m.

(Forts.)

»Vid sådant förhållande anser utskottet den föreliggande motionen icke nu böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.» Jag delar givetvis utskottets förhoppning på Kungl. Maj:t, men jag får säga, att jag, med de premisser utskottet anfört, hade väntat, att utskottet skulle ha ställt sig mera sympatiskt till motionens yrkande. Jag finner emellertid, att en reservant i utskottet, herr Magnusson i Skövde, dragit den mera logiska konklusionen och yrkat bifall till motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Med herr Svedman förenade sig herrar *Gardell, Lithander och Holmgren*, fröken *Hennings*, fröken *Hesselgren* samt herr *Hansson* i Hönö.

Herr Törnkvist: Herr talman! Utskottet har ju här använt en, låt mig säga, välvillig motivering, och det kan nu närmast tolkas såsom framstöt till Kungl. Maj:t att taga denna fråga under allvarlig omprövning. Vad som anförts i motionen har icke varit så beskaffat, att man på rak arm kunnat bifalla densamma. Statsutskottet har icke kunnat besöka Gotska Sandön, innan utskottet behandlade frågan, vilket det kanske bort göra. Kungl. Maj:t har ju emellertid de resurser, som även i detta fall äro behövliga för att riksdagen skall kunna på tryggade grunder fatta ett beslut. Jag tror, att motionären har all anledning att vara utskottet tacksam för att det försökt hjälpa till att befordra frågan till dess realiserande inom en tid, som bör vara skönjbar.

Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr andre vice talmannen Magnusson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 48 av utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Svedman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 96 ja och 91 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 49—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55.

Lades till handlingarna.

Punkterna 56—61.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 272, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar; och

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 6 mom. 10 och § 26 riksdagsordningen.

§ 10.

Till avgörande företogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående inrättandet av en lotsverkets båtlånefond;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa av marinförvaltningen förskotterade kostnader för en expedition år 1926 med Stockholms stad tillhöriga »Isbrytaren II»;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till färdigställande av andra våningen i statens provningsanstalts huvudbyggnad;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för tillbyggnad av statens provningsanstalts flygelbyggnad;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till ändrings- och inredningsarbeten i patent- och registreringsverkets byggnad;

nr 136, i anledning av väckt motion om rätt för vissa förtidsavgångna officerare och underofficerare i arméns och kustartilleriets reserver att vid uppnådda 55 levnadsår utbekomma pensions kapitaliserade värde;

nr 137, i anledning av väckta motioner angående beredande av förbättrade löneförmåner åt vissa konstaplar vid fästningspolisen i Boden; och

nr 138, i anledning av väckt motion om statens gäldande av kostnaderna för hemtransport av officer och underofficer med vederlike, som i fredstid avlidit under tjänstgöring å främmande ort.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget statsutskottets utlåtande, nr 139, i anledning av vissa framställningar rörande anslag till sjöförsvaret.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.

Punkten 1, angående underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.

I propositionen, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1937/1938 hade Kungl. Maj:t (punkt 97, sid. 174—177 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1937) föreslagit riksdagen att till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 5,823,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Nordborg m. fl.* (nr 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson i Grimbo m. fl.* (nr 323), vari hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för modernisering av den artilleristiska och nautiska utrustningen på pansarkryssaren »Fylgia» anvisa ett anslag av 576,000 kronor att fördelas på två nästkommande budgetår.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 143 och II: 323, i de delar varom här vore fråga, till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 5,823,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bo-rell, Holmström, Karl Emil Johanson, P. E. A. Jonsson*, andre vice talman-
nen *Magnusson*, förste vice talmanen *Jeppsson* och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 143 och II: 323, i de delar varom här vore fråga, till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 6,111,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Bagge: Herr talman! Med talmannens benägna tillstånd kommer jag att vid denna punkt också beröra de övriga punkterna i detta utlåtande av statsutskottet och likaså att något komma in på vår uppfattning inom högern överhuvud taget rörande de mest uppenbara av de brister, som för närvarande vidlåda vårt försvar.

I högerreservationen till försvarsutskottets utlåtande av år 1936 gjorde vi följande uttalande, som jag skall be att få taga till inledning: »Utan att vilja förringa den ökade trygghet, som ett försvarsbeslut enligt det föreliggande förslaget är ägnat att skänka, nödgas vi dock framhålla, att detta på vissa punkter ger anledning till allvarliga, sakliga erinringar. Främst gäller detta om flottan, vars viktiga uppgift i riksförsvaret enligt vår mening icke blivit tillräckligt beaktad. Behovet av luftvärn för hemorten har icke blivit tillbörligt tillgodosett.» Dessutom framhöll vi nödvändigheten av omedelbara åtgärder för organiserande av ett civilt luftskydd och en del andra förhållanden. I den debatt, som förra året fördes i första kammaren om det särskilda utskottets förslag, framhöll jag i anslutning för övrigt till ett uttalande av den dåvarande försvarsministern, att en s. k. lösning av försvarsfrågan knappast lät sig åstadkomma i den mån man ansåge, att denna skulle vara slutgiltig, och att det säkerligen bleve nödvändigt att, såsom jag yttrade

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
mig, »med hänsyn till de snabba förskjutningar i tekniken på det här området, som vi komma att genomleva, och som vi genomlevat, och med hänsyn till den omvälvning i det utrikespolitiska läget, som vi sannolikt ha att motse», vidtagna ändringar i beslutet eller kompletteringar — vad man vill kalla det för — samt att beträffande flottan och luftvärnet det var absolut nödvändigt att deras primära behov blevo tillgodosedda, då eljest den nya försvarsordningen på vitala punkter bleve fullkomligt defekt. Vi framhöllo också, att den nya försvarsordningen var en god grund, men att man måste bygga ut densamma vidare för att kunna bota dessa betydelsefulla brister. Vi framhöllo även, att vi för vår del måste arbeta vidare på ett utbyggande i dessa avseenden av försvarsordningen, även om vi med våra röster bidrogo till genomförandet av fjolårets försvarsbeslut.

Jag har velat erinra om detta, då det talats om att vår aktion i år i dessa försvarsfrågor skulle ha inneburit ett brytande av »försvarsöverenskommenheten», att den skulle inneburit någon sorts bristande uppskattning av de resultat, som vi nådde 1936, eller någon bristande uppskattning av den allmänna försvarsvilja, som vi med glädje konstaterat. Intet av dessa påståenden har uppenbarligen någon som helst grund. Vi intaga, som sagt, fortfarande den ståndpunkt, som vi 1936 intogo, med fullt erkännande av de resultat som då nåddes. Dessa påståenden ha desto mindre någon grund, som de yrkanden, vi i denna riktning ställde inom försvarsutskottet, möttes med sympatier från olika läger inom utskottet, men majoriteten ville icke på grund av den godtyckligt uppställda kostnadsramen bifalla vad vi då kommo med. Såsom ett exempel härpå kan jag anföra vad försvarsutskottets majoritet anförde om vårt krav på ett engångsanslag till flottan för anskaffande av materiel m. m. Utskottet sade om den saken: »Anskaffning av minmateriel, luftvärnsmateriel och ammunition m. m. för flottan *finner utskottet vara av behovet påkallat*. Möjligheten att tillgodose dessa behov inom den kostnadsram, som utskottet ansett böra i medeltal gälla för de tio år, under vilka organisationen skall genomföras, synes också kunna komma att föreligga.» Därom har man emellertid sedan icke hört någonting, ty för den anskaffning av materiel till flottan, som försvarsutskottets majoritet år 1936 också fann vara av behovet påkallad, har ännu icke någon åtgärd av någon betydelse vidtagits.

Vi ha sålunda inom högern icke blott ansett oss vara oförhindrade utan också ansett oss vara pliktiga att även vid denna riksdag framföra dessa enligt vår mening ofrånkomliga krav på ett botande av de uppenbara bristerna i vårt försvar, brister av en beskaffenhet, att det nuvarande läget och dess allvar gjort det mer och mer nödvändigt att uppmärksamma dem. Vi ha emellertid icke gått utanför den organisatoriska ramen för 1936 års försvarsordning, och vi ha sannerligen icke heller kommit med några överdrivna förslag. Tvärtom, vi ha hållit oss i underkant. Vi ha blott försökt få fram sådant, som förefaller oss alldeles nödvändigt i den aktuella situationen för att få ett minimum av effektivitet hos försvaret. Vi väckte sålunda från högerens sida vid denna riksdags början ett antal motioner rörande försvaret: en motion angående påskyndat genomförande av den år 1936 beslutade försvarsordningen, en motion om anslag till luftvärnsmateriel och snara åtgärder till klarläggande av formerna för användandet av det luftvärnsmateriel, som anskaffades på frivillighetens väg, en motion om vissa anslag till sjöförsvaret, vilket ärende nu föreligger till behandling, en motion om åtgärder för åstadkommande av civilt luftskydd m. m. och slutligen en motion om åtgärder till stärkande av rikets ekonomiska försvarsberedskap. Den sistnämnda motionen om stärkande av rikets ekonomiska försvarsberedskap vilar ännu i statsutskottet i avvaktan på en Kungl. Maj:ts proposition. Vad beträffar det civila luftskyddet har Kungl.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

Maj:ts proposition i frågan kommit, och den föreligger, såsom bekant, till behandling i dag. Vår motion om anskaffande av luftvärnsmateriel återigen har, såsom vi veta, avslagits av riksdagen, fastän jag får säga, att det vid behandlingen av propositionen föreföll mig, som om mycket starka sympatier för detta vårt förslag framkommo i båda kamrarna. Beträffande formerna för anskaffande på frivillighetens väg av luftvärnsmateriel låg det till på det viset, att dagen innan motionen behandlades i riksdagen — det var den 13 mars vill jag minnas — hade Kungl. Maj:t tillsatt den utredning, som vi begärde. Jag uttalade då min glädje över detta, men på samma gång även min förvåning över att icke Kungl. Maj:t kunnat komma litet förr med den där utredningen i denna ytterst viktiga fråga. Glädjande nog har denna utredning skett, kan man säga, med rekordartad snabbhet; den var färdig redan efter en månad. Vi hoppades då alla, att vi skulle få fram en kungl. proposition i denna viktiga fråga till årets riksdag. Nu förmåles emellertid i pressen, att vi icke skulle ha att motse någon proposition i ämnet till denna riksdag. Jag kan icke vid detta tillfälle närmare ingå på denna sak — det vore ju att överskrida herr talmannens tålmod — men jag skulle verkligen vilja framhålla, att ganska betänkliga konsekvenser skulle följa, om vi ytterligare skulle försitta möjligheterna att äntligen få denna sak ordnad. Jag vore mycket tacksam, om man från regeringshåll skulle vilja genom ett uttalande skingra den oro, som dessa rykten ha givit upphov till. För ett sådant meddelande kunde ju denna överläggning vara ett lämpligt tillfälle.

Vid behandlingen av vår motion om ett påskyndat genomförande av 1936 års försvarsbeslut meddelade försvarsministern, att vissa utredningar pågå hos de militära myndigheterna, men att innan resultatet av dessa utredningar förelåg det för honom icke var möjligt att göra något uttalande om huruvida en forcering kunde ske. Under debatten fattades detta såsom ett meddelande om att den av motionärerna begärda utredningen redan var igångsatt, vilket ej heller motsades av försvarsministern. Om försvarsministern haft tillfälle att vara närvarande, skulle jag ha bett att få fråga honom om resultatet av dessa utredningar. Jag skulle gärna velat få ett svar på den frågan både på grund av sakens vikt och för att spara honom besväret med en eventuell interpellation. Det gäller ju här ytterligt viktiga saker. Om jag icke missminner mig, gällde det frågan om möjligheten att förse vår fältarmé med gasmasker och ammunition, i vilka avseenden det lär råda bedrövliga förhållanden för närvarande, och man kan ju då icke stå till svars med att tiga i en sådan sak.

Den i föreliggande utskottsbetänkande behandlade motionen är föranledd av de ytterst betänkliga missförhållanden, som medföra, att våra sjöstridskrafters stridsduglighet alltjämt är stadd i nedgång. Vi ha ju sett beklagliga bevis på hur fartyg genom bristande underhållsanslag icke ha kunnat sättas istånd ens för att utgå på planerad fredsexpedition. Det är ju icke tillräckligt med att medel anvisas för nödiga reparationer först när materielen är fallfärdig och oduglig, utan det måste givetvis ske ett normalt och kontinuerligt underhåll.

I likhet med departementschefen har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka yrkandet på ett anslag till två motortorpedbåtar, detta på grund av det förberedande skede, vari den pågående utredningen rörande flottans fartygstyper alltjämt befinner sig. Härvid förbiser man emellertid, att 1930 års försvarskommission hade räknat med att det i fred liksom hittills borde finnas ett par sådana båtar som mönster för krigstillverkning och att någon erinran mot detta icke förekommit vare sig i förra årets försvarsproposition

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
eller i samband med försvarsbeslutet. Visserligen är det som bekant så, att frågan om flottans fartygstyper nu är föremål för särskild utredning, men redan i november föregående år anmälde tillförordnade chefen för marinen, att utredningen framskridit så långt, att förslag om anskaffande bland annat av motortorpedbåtar kunde göras. Sedan dess ha omkring sex månader förflutit, och det förefaller därför litet egendomligt eller kanske vi skola säga ålderdomligt att återfinna denna departemenschefens över ett år gamla motivering i statsutskottets utlåtande. Nog kunde man väl i alla fall ha hittat på något nytt, om man ville avböja saken.

Till de mest påtagliga bristerna i fråga om flottans materiel höra också de otillräckliga förråden av minor, minsvep, bränsle, ammunition och torpeder. Om den saken har jag redan talat och framhållit, att man inom försvarsutskottet var enig därom, fastän ingenting av betydelse blivit åtgjort åt saken. Det råder ju icke något tvivel om att våra kusthav i händelse av krigiska konflikter på Östersjön eller Nordsjön komma att utsättas för minering. Utan tillgång på tillräckligt antal minsvep kunna varken handels- eller örlogsfartyg röra sig med en någorlunda grad av säkerhet. Det är för sent att anskaffa materiel först sedan onödiga offer ha gjorts av människoliv och fartyg. Det borde också vara tydligt, att vårt sjöförsvar måste ha tillräckliga förråd av minor, om överhuvud taget sjöförsvaret skall kunna i något avseende och på något sätt fungera både vid ett eventuellt krigsutbrott och när det gäller neutralitetsvakt o. s. v. I själva verket är det på det sättet, att anslaget till minmateriel uppgår till knappt en hundradel av vad som verkligen erfordras! Det råder på detta område faktiskt fullständigt orimliga förhållanden.

Utskottet avstyrker de yrkanden, som vi i vår motion ha gjort om ökade anslag, men utan någon som helst motivering. Ingenting sägs. Man kunde ju åtminstone begära, att utskottet vore vänligt nog att tala om för de marina myndigheterna, huru de skola bära sig åt för att arrangera minsvepning utan minsvep. En sådan anvisning hade ju i detta läge varit naturlig från utskottets sida.

Avslagsyrkandet på övriga framställningar om materiel åt flottan vittnar också enligt min mening om en orimlig inställning till dessa saker. Vi ha i vår motion framhållt, att äldre fartyg, bestyckade med svårt eller medelsvårt artilleri, på grund av den bristande moderniseringen icke kunnat besvara elden från främmande jagare. Detta är förhållandet med de två fartygen Oscar II och Fylgia, vilka trots sin höga ålder ännu många år komma att stå kvar i lokal-försvaret. Att deras artilleri åtminstone moderniseras så, att det får tillräcklig skottvidd, är väl det minsta man kan begära. Hur skall till exempel Fylgia kunna fylla sin uppgift på Västkusten? Snabbgående fientliga jagare och hjälpkryssare kunna ju fritt välja lämpliga avstånd utanför kryssarens skottvidd vid anfall på kryssaren själv och på de handelsfartyg, som den borde kunna skydda men icke kan skydda så som det nu ligger till.

Det torde väl icke heller råda något tvivel om att flottan måste disponera så stora bränsleförråd, att fartygen i händelse av krig kunna utnyttjas på lämpligt sätt utan att riskera att bli liggande i hamnarna på grund av brist på drivmedel. Ingenting kan väl egentligen vara mer orimligt än att bygga och underhålla örlogsfartyg utan att förse dem med tillräckliga kvantiteter ammunition och bränsle och utan att se till att man har tillräckligt med minor o. dyl.

De i nuvarande stund mest överhängande bristerna i detta avseende kunna täckas genom ett engångsanslag på 15 miljoner kronor, fördelat på tre år, såsom av oss föreslagits. Det skulle sålunda gälla 5 miljoner kronor i år. I varje

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

fall kan stridsberedskapen upprätthållas på det sättet under de närmaste åren, till dess man får taga slutgiltig ståndpunkt i fråga om flottans fartygstyper o. dyl.

Lika betänkelig som materielbristen är också personalbristen. Enligt det sista försvarsbeslutet skola sjöstyrkorna uppdelas i en kustflotta och ett flertal lokalstyrkor. Kustflottan måste naturligtvis tilldelas fullt kvalificerad personal, men när så har skett återstår praktiskt taget ingenting för lokalstyrkorna. Endast var tionde man ombord å dessa kan erhållas ur stammen, vilket uppenbarligen är alldeles otillräckligt, när det gäller att sköta så pass invecklad materiel som det här gäller. Särskilt betänkligt är detta i fråga om undervattensbåtarna, då skötseln av sådana redan i fredstid är förenad med uppenbar livsfara för besättningen, om icke tillräcklig stampersonal finnes att tillgå. Som det nu ligger till och med de förhållanden, som nu råda, kommer det faktiskt vid krigsutbrott att krävas många månader, innan besättningarna på lokalstyrkornas fartyg ha hunnit bli kompetenta och tillräckligt övade.

Att luftskyddsmateriel för örlogsstationer och varv är nödvändig, behöver väl i dessa dagar icke närmare motiveras.

Vad som här från vår sida blivit påyrkat i fråga om sjöförsvaret inskränker sig till det allra nödvändigaste. Det innebär intet som helst föregripande av den pågående typutredningen, och det är oberoende av de meningsskiljaktigheter, som kunna föreligga beträffande flottans uppgifter i krig. Om vi överhuvud taget skola ha några fartyg, ja, då måste de uppenbarligen underhållas, bemannas och förses med materiel.

Jag hade tänkt att vid detta tillfälle få fråga försvarsministern, hur han egentligen har tänkt sig, att det skall gå till, när det icke finns tillräckliga förråd av minor, minsvep, ammunition och bränsle och icke tillräcklig bemanning och när fartygen icke ha underhållits på ett normalt sätt, i fall det skulle bli ett krigsutbrott eller om det för oss skulle gälla att sätta upp en rimlig neutralitetsvakt. Tyvärr är herr försvarsministern vid detta tillfälle liksom vid ett föregående, när vi diskuterade liknande frågor, icke i tillfälle att vara närvarande. Jag hade annars varit mycket tacksam att få ett svar på denna fråga från honom, som ju har det närmaste ansvaret för hur det står till och hur det kan bli, om en olycka skulle inträffa. Att fråga utskottsmajoriteten om detta tjänar väl icke mycket till, att döma av dess motivering eller rättare sagt dess fullständiga brist på motivering. Här ha vi lagt fram sakskalet för vår ståndpunkt, skäl som i alla fall äro av den beskaffenhet, att de åtminstone äro värda ett bemötande, om ej annat så på grund av ämnets vikt för hela vårt folk. Om majoriteten ej ens vill ingå i sakligt bemötande av minoritetens skäl, då ha vi kommit ganska långt från de demokratiska grundsatser, som annars bruka proklameras.

När jag begärt talmannens tillstånd att vid detta tillfälle få beröra våra samtliga försvarsmotioner, så beror det på de övrigas sammanhang med den som nu föreligger, att de bilda en enhet tillsammans med denna. Vi avse som sagt att bygga vidare på 1936 års försvarsbeslut i sådana avseenden, som utvecklingen visat särskilt nödvändiga för försvarets omedelbara effektivitet. Vi avse ej alls, som jag tidigare sagt, att uppriva någon »överenskommelse» eller att underkänna de resultat, som redan nåtts. Våra förslag befinna sig i stor utsträckning inom ramen för de önskemål, som uttalades inom försvarsutskottet förra året ej blott av oss, och våra förslag gälla just de punkter, där den moderna krigstekniken och det moderna terrorkriget ha medfört alldeles särskilda svårigheter, därför att dessa moderna former av kriget tyvärr inrikta sig på att genom luftanfall och avskärande av förbindelserna utåt bryta

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
själva folkets försvarsvilja. Det är på dessa punkter, 1936 års försvarsbeslut hade sina stora och, som det väl nu allt mera klart visat sig, ödesdigra brister. Det är här, som det totala kriget hotar hela befolkningen.

Jag behöver ej för kammaren draga fram de färskaste exempel vi ha på allvaret i denna fråga. Det gäller, som förut i denna kammare framhållits, ej blott faror, som uppkomma, när vi dragits med i krig, utan det gäller också möjligheterna att hålla oss utanför krig och att fullfölja den neutralitetspolitik, vi alla eftersträva. Vi veta ju också, att Nordens och Sveriges ställning genom den senaste tekniska och politiska utvecklingen har blivit betydligt mera riskfylld och ömtålig i olika avseenden än den var tidigare. Jag behöver ej framhålla allt som hänt i världen, sedan försvarsbeslutet år 1936 fattades, och som gör världssituationen för närvarande så ohyggligt oroande. Ett vittnesbörd om den oro, som råder för ett kommande krig, är alla dessa kombinationer mellan staterna i olika avseenden och de väldiga upprustningar, som ha karakteriserat det senaste året och som följt på Nationernas förbunds bankrutt, när man nu försöker att på olika sätt, så gott man kan, öka sin trygghet eller rättare sagt minska sin brist på trygghet. Händelserna jaga varandra för närvarande. Ibland tycker man sig skönja en lättnad i situationen. Utrikesministern påpekade detta i sitt senaste radiotal. Det var otvivelaktigt då på det sättet, att det föreföll, som om det hade börjat inträda en lättnad. Men knappast hade detta sagts, förrän vi åter fingo höra — den gången genom den engelske utrikesministern Eden — att man där ute i världen återigen finner, att febertemperaturen befinner sig i stigande. I sådana tider måste vi se om vårt hus, och vi få icke hindras i detta av allehanda ovidkommande, anledningar. Jag har tidigare haft tillfälle att med glädje konstatera den stigande försvarsviljan i vårt land, och jag är övertygad om att vi alla med mycket få undantag i Sveriges riksdag vilja göra allt vad på oss ankommer för att skydda vårt gemensamma fosterland i dessa tider, från vilket håll faran än må komma. Men vi måste säga oss, att vi under sådana förhållanden icke få låta det bli *för sent*; vi måste även *handla* i enlighet med våra önskningar.

Jag vädjar till regeringen, och jag skulle gärna vilja särskilt vädja till försvarets representant i regeringen, att den ser till, att allt göres, vad på den ankommer, för att dessa uppenbara och primära försvarskrav, varom det här är fråga, snarast tillgodoses. Hur skola vi annars kunna stå till svars, om olyckor inträffa, vilkas omfattning ingen för närvarande kan förutse. Jag skulle för min del, och jag tror många med mig, vara mycket tacksam, om vi från regeringshåll kunde få ett meddelande till kammaren om vad vi ha att vänta i de frågor, som här berörts i dag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Nylander, Holmdahl och Arnemark*, fröken *Andersson* samt herrar *Henriksson, Lundqvist, Thorell, Janson* i Frändesta, *Anderson* i Norrköping, *Skoglund, von Seth, Nolin, Magnusson* i Tumhult, *Johansson* i Krogstorp, *Svedman, Holmgren, Lindskog, Lundberg, Andersson* i Lindome, *Lithander, Hellberg, Hansson* i Hönö, *Petersson* i Lerbäckaby, *Larsson* i Hede, *Gustafson* i Kasenberg, *Persson* i Grytterud, *Persson* i Falla, *Sandström, Eriksson* i Frägsta, *Hedlund* i Häste, *Lindmark, Nilsson* i Antnäs, *Silfverbrand* och andre vice talmannen *Magnusson*.

Hans excellens, herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Anledningen till att försvarsministern ej är närvarande här i andra kammaren är den, att samma ärende kanske redan nu börjat behandlas i första kammaren och att han

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

där har att svara för de förslag, som regeringen har framlagt. Jag antar emellertid, att herr Bagge godtar, om jag svarar på försvarsministerns vägnar. Jag kan göra det, så mycket mera, som försvarsministern ej på något särskilt, på något annat sätt än andra regeringsmedlemmar bär ansvaret för att våra försvarsanstalter hållas i stand.

Jag tänker icke gå in i någon längre debatt. Vad som kan sägas i denna debatt i dess allmänna del, är ingenting annat än ett återupprepande av vad som sades för några veckor sedan, då vi hade att behandla högerns motion om ett forcerat genomförande av 1936 års försvarsbeslut. Jag tillät mig då i första kammaren varna mot att fortsätta diskussionen i en form, som kan leda till att ej endast den del av riksdagen, som är intresserad av, som herr Bagge uttryckte det, att bygga vidare på försvarsordningen, börjar göra sina önskemål gällande, utan även en annan del, som menar, att man 1936 gick väl långt, kommer att ånyo framföra sina önskemål. Detta leder mycket lätt till fortsatta strider, som göra, att det blir svårare och svårare att hålla den överenskommelse eller, som det också har hetat, den borgfred, som ingicks 1936. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att vi alltså ha olika meningar om det mått av militära anstalter, som kan anses nödvändigt för att hålla vårt land utanför kriget. Vi ha också olika meningar om läget i världen, och jag tillät mig i första kammaren framhålla, att jag för min del ej kan acceptera den uppfattning, som herr Bagge senast i dag gjort sig till tolk för, att efter försvarsbeslutet 1936 hava inträffat händelser, som skulle nödvändiggöra för den svenska riksdagen att nu gå vidare. Jag hävdade vid detta tillfälle, att läget i världen, när 1936 års riksdag gick att fatta sitt beslut, var tillräckligt allvarligt för att alla de synpunkter, vi i dag kunna lägga på saken, redan då kunde beaktas och, som man kan antaga, också blevo vederbörligen beaktade i försvarsutskottet och i riksdagen vid behandlingen av föreliggande förslag till försvarsordning. Det förhåller sig alltså icke så, att det har uppkommit ett nytt läge, som tvingar oss till andra överväganden, än vi hade redan 1936. Högern hade ju då den uppfattningen, att läget krävde, att man gjorde en betydligt mer omfattande försvarsorganisation än den riksdagen beslöt. Jag och många andra hade den meningen, att man kunde tillgodose vårt försvarsbehov inom en trängre ram än den 1936 års riksdag valde. Vi enade oss så småningom genom att gå varandra till mötes och samlas kring den beslutade försvarsorganisationen. Regeringen fattar som sin uppgift att se till, att denna försvarsorganisation genomföres under den samling, som vi lyckades åstadkomma 1936 och därefter.

Jag svarade också vid nämnda tillfälle på frågor, som berörde högerns önskemål rörande en forcering av försvarsbeslutet år 1936. Jag framhöll, att regeringen under alla förhållanden utan särskilda påstötningar, vare sig de komma i form av motioner, interpellationer eller anföranden i kammaren, har en oavvislig plikt att se till, att inom ramen av det för oss möjliga allt göres, som riksdagen ansett nödvändigt, för att vi skola kunna möta de påfrestningar, som eventuellt komma. Jag avvisade den gången högerns önskemål, att man skulle vidare bygga på arméns organisation. Jag har ingen anledning att intaga en annan ställning, när det gäller högerns önskemål beträffande flottan, även om det förhåller sig så, som ni veta, att jag ansåg, att man vid 1936 års försvarsorganisation borde ha berett större utrymme åt de marina önskemålen. Sedan man emellertid prövat förhållandena på olika områden i deras sammanhang och kommit till den avvägning, som gjordes 1936, kan man ej i avsevärd grad bygga ut på ett område utan att samtidigt taga upp frågan, om det finns möjligheter till en begränsning på ett annat, så att man vid detta utbyggande ej kommer väsentligt utanför den ram, som år 1936 fastställdes.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

Det yttrande, som försvarsministern hade i både första och andra kammaren kunde ej innebära, att han ställde i utsikt någon särskild utredning rörande det sätt, varpå man skulle forcera 1936 års beslut. Det kunde endast innebära, att regeringen oavlåtligt följer dessa förhållanden och att regeringen gjort det. Det finns i försvarsdepartementet utlåtanden från bland annat generalstabschefen, som angiva, vilka de önskemål äro som man i första hand skall tillgodose, därest man av politiska grunder finner det vara nödvändigt att vidtaga en forcering. Vi ha alltså en plan att gå efter, därest regeringen skulle finna en sådan forcering nödvändig. Bedömandet, huruvida en forcering skall ske, måste ankomma på regeringen och ske under dess ansvar. Det är ett politiskt bedömande. Önskar herr Bagge interpellera på denna punkt, skall han naturligtvis få samma svar, som han får av mig här i dag, att jag ej anser läget vara sådant, att det kräver, att man på något alldeles särskilt sätt forcerar försvarsanstalternas utbyggande.

De förslag, som här framlagts dels rörande ökning av underhållsanslaget, dels rörande en höjning av anslaget till ersättningsbyggnad och dels om anskaffning av motortorpedbåtar, innehålla, såvitt jag kan bedöma, ingenting annat än vad som redan varit föremål för regeringens prövning. Såvitt jag känner, ha alla dessa önskemål upptagits i de marina myndigheternas petita. Regeringen har alltså, innan den framlagt sitt förslag till utgifter under fjärde huvudtiteln, haft tillfälle att taga under omprövning dessa förslag, och regeringens svar ligger alltså i de förslag, som riksdagen fått och som nu statsutskottet tillstyrkt. Vad särskilt gäller ersättningsbyggnaden, så bör det ju vara ganska rimligt, när det nu pågår en typutredning, att man avvaktar resultatet av denna utredning, innan man bestämmer sig för en nyanskaffning. Vad underhållsanslaget angår, har detta beräknats så, som det beräknades i försvarsutskottet. Det har emellertid visat sig, t. ex. när det gäller »Oscar II», att man måste vidtaga vissa åtgärder vid sidan därav. Det hade, efter det att de marina myndigheterna framlagt sina petita, gjorts en generalinspektion, som visade, att de åtgärder beträffande »Oscar II:s» pannor, som man tidigare trott vara tillräckliga, ej voro tillräckliga, och detta har föranlett, att regeringen av riksdagen begärt ett anslag utöver vad som begärdes, när statsverkspropositionen framlades. I fråga om »Fylgia», som motionärerna särskilt intressera sig för, har också en överläggning och ett övervägande skett inom regeringen. De marina myndigheterna ha påpekat, att de kunna genom en tilldelning från underhållsanslaget under två år tillgodose de önskemål, som behöva tillgodoses för att sätta »Fylgia» i stånd. Därutöver kan man ha andra önskemål att göra »Fylgia» effektivare. Men i den mån det gäller uppfyllandet av kravet, att fartyget skall vara sjödugligt, så ha redan de marina myndigheterna anvisat en utväg, som ej nödvändiggör extra anslag från riksdagens sida.

Detta är vad jag i dag har att säga. Att här taga upp en ny debatt om läget i världen med precis samma innehåll som den debatt, vi hade för några veckor sedan, anser jag ej fylla något verkligt ändamål.

§ 12.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 314, angående anordnande av provisoriska sekundärsjukhus inom den statliga sjuksjukvården.

Denna proposition bordlades.

§ 13.

Fortsattes behandlingen av statsutskottets utlåtande nr 139, punkten 1; och anförde därvid:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Det torde ej vara erforderligt, för att anknyta till hans excellens statsministerns uttalande här nyss, att tvista om huruvida i detta nu föreligger ett annat och mera skärpt utrikespolitiskt läge än vad fallet var vid försvarsbeslutet 1936, för att motivera de förslag, vilka här föreligga. Vad vi begära och vad som nu föreligger till riksdagens avgörande, det är endast kompletteringar på punkter, där man förra året var ganska väl på det klara med att försvarsbeslutet ej räckte till för att på vissa betydelsefulla punkter fylla de nödvändiga kraven. Jag skulle väl våga erinra därom, att när det gäller sjöförsvaret, hans excellens herr statsministern torde ha varit inne på en uppfattning, som ganska nära sammanfaller med den, vi här hävda, nämligen att vad som tillmättes åt detta försvar 1936 ej var tillräckligt. Jag förstår ju visserligen, att han mot detta kan göra samma uttalande, som han nyss här gjorde, att om sjöförsvaret skall ytterligare tillgodoses, skall därvid övervägas, huruvida ej motsvarande indragning bör ske på annat håll. Men jag tror, att man å andra sidan med fullt fog kan hävda, att vad övriga försvarsgrenar erhållit, med hänsyn till föreliggande läge för vårt land och landets trygghet ej är mer än att detta behöver bibehållas och att sålunda någon prutning på dessa punkter ej bör ske.

Om vi nu stanna vid den först föredragna punkten, så gäller den i viss mån Göteborgs och västkustens försvar samt möjliggörandet av att vid västkusten och till Göteborgs hamns skydd erforderliga sjöstridskrafter stå till förfogande. Jag skall tillåta mig ett ögonblick stanna vid detta och på grund av det medgivande, som tidigare lämnats, att debatten får omspänna alla punkter, även stanna något litet vid den sista punkten i det föreliggande utlåtandet, nämligen den om Göteborgs fasta försvar.

Det är ingen lokal fråga, ingen västsvensk fråga enbart, denna fråga om Göteborgs skyddande och dess hamns öppethållande vid ett eventuellt krigsutbrott eller vid sådana förhållanden, då det är fråga om avspärrning på grund av krigsförhållanden i Europa, även om vi icke skulle vara indragna i krig. Man är ju fullständigt överens därom, att Göteborgs hamn vid ett sådant läge kommer att vara av så gott som avgörande betydelse för våra möjligheter till förbindelse med den stora världen och därigenom för tillförseln av både för befolkningen och för det civila livets funktion nödvändiga varor och kanske än mera för tillförseln av vissa vid en krigsföring oundgängligen erforderliga varor. Ett sådant öppethållande av Göteborgs hamn kan givetvis icke ske med mindre vissa sjöstridskrafter där kunna ställas till förfogande. Det är bland annat för att tillgodose detta behov, som ett iståndsättande av »Fylgia» ifrågasättes. Det förefaller, att man för en mycket rimlig kostnad här skulle kunna ernå ett betydande tillskott i försvarsberedskap.

Jag ber också att i detta sammanhang få erinra om den för Göteborg, för västkusten, ja, för hela Sverige ytterst viktiga frågan om anordnande av ett fast försvar av Göteborg. Förhållandena ha utvecklats sig snabbt, sedan Nya Älvsborgs fästning anlades. Den behärskar nu ej tillräckligt stort område utanför Göteborg för att erbjuda staden tillräcklig trygghet. Man har då att välja mellan att flytta kanonerna längre ut för att skydda stadens hamn eller eventuellt — jag nämner också denna möjlighet — att med begagnande av de nuvarande fasta anordningarna i bergen genom anbringande av nytt artilleri eller nytt lavettage förstärka möjligheterna för Göteborgs försvar. Det förefaller mig ändå, att detta är en av de åtgärder, som kunna vidtagas utan att

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.
(Forts.)

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
medföra alltför stora kostnader och som bör vidtagas utan något vidare dröjsmål, ty det kan ligga fara i dröjsmål.

Jag ber i detta sammanhang att få citera vad en mycket känd och mycket framstående göteborgsk industriman meddelade vid en uppvaktning, som man från det hållet hade för en del av riksdagens statsutskott. Jag tror mig ha rätt att nämna detta. Han yttrade, att han brukade säga till sina arbetare: »Det är icke för min räkning eller trygghet, icke för ledningens räkning, som vi ivra för ett försvar av Göteborgs hamn. Det är icke för vårt företag enbart, som vi ivra för ett luftförsvar, utan det är minst lika mycket för eder 4,000 anställda arbetare, som ett sådant försvar har betydelse. Vi ha vår verkstad så indelad, att vi skulle vid ett krigsutbrott så gott som uteslutande arbeta för krigsindustriens behov. Det är väl under sådana förhållanden lika mycket edert intresse, att Göteborg är försvarat, som det kan vara ledningens, d. v. s. industriledningens intresse.»

Härmed har han i själva verket uttryckt kärnan av kravet på ett förstärkande av Göteborgs och västkustens försvar. Därmed är också utsagt, att det ingalunda varit obefogat, att vi från högerhåll gått fram med begäran om anslag till förstärkande och förbättring av försvarsordningen på denna och vissa andra punkter, där uppenbara brister råda.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Törnkvist: Herr talman! Herr Bagge kostade på sig — såvitt jag fattade rätt — en ganska föraktfull gest mot statsutskottets majoritet, när han talade om, att utskottet använde sig av årsgamla motiveringar och inga motiveringar alls och att utskottet medverkat till att ställa marinens myndigheter i en svår ställning och att man icke givit någon anvisning till vederbörande, huru de skola bete sig med det material de hava att bearbeta.

Jag tänker icke deltaga i den försvarspolitiska debatten här i annan form än att jag vill säga, att när man i fjol — jag anser mig hava rättighet att säga det — med all kraft vred ur regeringens händer initiativet till att göra en förnuftig avvägning de olika försvarsgrenarna emellan och ensidigt körde på en linje, varigenom vi fingo det tillstånd, som herr Bagge nu klagade över, kommer väl därav att framgå, att huvudansvaret för det nuvarande läget icke så litet faller på dem, som i fjol gjorde denna enligt mitt sätt att se litet oreflekterade framstöt. Det kunde man hava sett, att när man band fast så väldiga belopp, som fallet blev, vid försvaret, utan att tillräckligt tillgodose detta, som herr Bagge och högern nu framhåller, borde därav kunna följa, att vederbörande komme att få mycket svårt att höja upp slutsumman, sådan den fixerats i fjolårets riksdagsbeslut. Logiken av hållningen i fjol blir, att herrarna få arbeta förtvivlat och hopplöst för de intressen, som nu påkopplas försvarsdiskussionen.

Det skadar icke att påpeka detta, att det läge, som herrarna nu klaga över, är en bitter konsekvens av den saliga förvissning, med vilken man i fjol arbetade på en annan linje. För resten var det enligt min erfarenhet icke bara i fjol, utan man var icke främmande för detta ens under fyra års försvarskommis-sionsarbete.

För min personliga del kan jag icke medverka till — och det kan icke statsutskottets majoritet heller — att under normala förhållanden höja upp försvarskostnaderna över den ram, som fastställdes 1936. Det går överhuvud taget icke att genomföra. Det talas visserligen om den nuvarande högkonjunkturen. Men efter den kommer väl något som ser ut på annat sätt.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

Det är nog så, att man får taga tjuren vid hornen och tala om sanningen, att om icke något alldeles särskilt speciellt inträffar, måste en förnuftig försvarsordning kräva avbyggnad på vissa punkter av det nuvarande försvaret för att svagheter på andra punkter skola kunna fjärmās.

Den fråga, som det närmast är fråga om på denna punkt, gäller, som herrarna och damerna sett, underhållet av flottans fartyg, byggnader m. m. Där har utskottets majoritet godkänt Kungl. Maj:ts förslag som slutar på den av fjolårets riksdag fixerade summan. Statsutskottets majoritet står naturligtvis här som representant för riksdagens majoritet. Att taga upp en diskussion från majoriteten i statsutskottet mot riksdagens majoritet, det är det ingen som helst mening i. Här har ståndpunkten intagits tidigare. Och såväl fjolårets riksdags som den nu sittande regeringens ställning veta och känna vi. Statsutskottets majoritet skulle givetvis icke kunna vara majoritet, om den icke stode i överensstämmelse med regeringens och majoritetens i riksdagen uppfattning. Sedan må det bliva de missnöjdas sak att driva sin mening så gott de kunna. Men det är helt enkelt förklaringen till, att vi hava på alla punkter tillstyrkt regeringsförslaget.

I fråga om »Fylgia», som här står omnämnd i detta ärende, har statsministern givit en förklaring, som bör kunna godkännas även av den på denna punkt anmälda oppositionen. För min personliga del tyckte jag det var ett jättetag, som försvarsministern gjort, när han tidigare föreslog förbättring av »Oskar II:s» tillstånd. Riksdagen har redan beslutat om den saken. Det tycker jag är värt en honnör åt försvarsministern, just det förslaget. Det var icke många, som en viss tid trodde det var möjligt att få in ett sådant förslag till innevarande riksdag.

Herr talman! På denna punkt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! I början av denna månad för 50 år sedan började jag mina första stapplande steg på sjömansbanan, då jag antogs som aspirant till sjökrigsskolan. Jag säger icke detta för att skryta med min höga ålder utan för att kammaren skall förstå, att det finnes en viss erfarenhet bakom den uppfattning jag har i dessa frågor.

Jag var med om den stora striden, som stod mellan artilleri och pansar på fartygen. Jag var icke med från början; den började nämligen i och med att vår berömde landsman John Ericsson, propellerns uppfinnare, under amerikanska inbördeskriget konstruerade ett fartyg, som hade starkt pansar och starkt artilleri och som intet annat fartyg kunde mäta sig med. Det blev en revolution inom hela skeppbyggnadsväsendet vad krigsfartyg angår. När man fått ett fartyg, som var oätkomligt för andra, måste de andra stridande tänka på ett medel att besegra detta monstret av fartyg. Då uppfann man granaten, den cylindriska projektilen med ogival spets. Man måste räffla kanonerna för att giva styrsel åt denna projektil. Då blev kanonen överlägsen pansaret. Denna uppfinning förde så med sig nya uppfinningar på pansarets område. I stället för att göra det av smidesjärn gjorde man det ythärdat. Det blev stål på ytan och mjukt inuti. Då ökade man kanonernas förmåga. Projektilen försågs med kokillhärdad spets, så att den kunde tränga in i pansaret. Då kom det en ökning av pansarets tjocklek, och pansaret gjordes helt av stål. Man uppfann slutligen nickelstålpansalet, som är otroligt hårt. Det möttes med pansarbrytande projektiler med försenad tändning i röret; projektilen gick genom hela pansaret och bragtes först därefter att explodera samt sprida död och förintelse kring sig. Således, en ständigt pågående kamp mellan dessa båda: artilleri och pansar. När man icke kunde

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
komma till rätta med förhållandena, var det någon som uppfann ett nytt förstörelseredskap: torpeden. Det var en självgående mina, som gick under vatten på ungefär tre meters djup, träffade målet och bragte en laddning — till att börja med omkring 50 kilogram bomullskrut — till explosion. Fartygets botten träffades och fick ett hål, ett jättehål. Fartyget sjönk inom några ögonblick.

Nu förmenade man, att en fullständig revolution inom sjökrigsföringen ägt rum. De stora fartygens saga vore all; det vore bara de små krigsfartygen som kunde duga. Botemedlet uppfanns snart: man försåg fartygen med dubbla bottnar, indelade i mindre celler. När torpeden träffade i botten, sprängde den hål i några celler, men fartyget var fullständigt oberört i sin flytbarhet. Så hittade man på att skydda fartygen mot torpeder genom att förse dem med torpednät, att användas när fartyget låg till ankars. Torpeden kom, men fastnade i nätet och hann ej fram till fartyget. Detta möttes med att man uppfann torpedsaxar, som klippte hål i nätet. Då svarade man med dubbla nät. Då torpeden klippt sönder det första, fastnade den i det andra.

Alla dessa torpeder skötes från små snabbgående lätta fartyg, kallade torpedbåtar. För att få kål på dem, skaffade man sig lätta snabbgående fartyg med jämförelsevis kraftigt artilleri, som höll dem på avstånd. Då övergick man till att göra undervattensbåtar och tänkte, att de vore oåtkomliga. Det förklarades över allt ifrån, att nu vore de stora fartygens saga förbi. Det vore U-båtarnas tid; ingen kunde stå mot dem. Det stod icke länge på, innan man hade botemedlet mot U-båtarna. Ingen människa, som har den minsta sakkunskap, anser nu undervattensbåtarna till den grad farliga som de förut ansågos vara.

Så har det varit i alla tider. När man uppfinner ett nytt förstörelseredskap, kommer botemedlet jämförelsevis snart därefter. Så långt hava vi hunnit nu, att vi icke skola tro, att faran från luften är så dödligt stor som folk i allmänhet håller före. Botemedlen finnas. De kanske icke i praktiken används, men de finnas. Det pågår en ständig verksamhet att uppfinna motmedel mot allt vad man får fram i förstörelseredskap.

Saken är den, att de strategiska lagarna äro oföränderliga. Men vad som är föränderligt inom kriget är den taktik man skall använda och detaljkonstruktionerna av den materiel man använder. Så snart man gör en ny uppfinning, komma detaljer i krigföringen att modifieras. Men de stora lagarna äro oföränderliga.

Ibland de lagar, som äro absolut oföränderliga, är den, att ingen armé kan uppträda utan artilleri och infanteri och ingen flotta utan kraftiga artillerifartyg och lätta snabbgående eller mindre snabbgående fartyg för speciella ändamål. Det är ett faktum, att vi behöva artillerifartyg. För närvarande är förhållandet det, att de, som vi ha, äro föråldrade. En utredning pågår för att klarlägga, hurudan den typ av artillerifartyg skall vara, som vi för framtiden behöva. En sådan utredning tar tid.

Det förslag, som här föreligger till modernisering av pansarkryssaren »Fylgia», avser att råda bot på vår brist på artillerifartyg, så att under den tid vi överlägga om hur våra typer skola se ut, vi hava något surrogat för det blivande artillerifartyget. Det är därför man tagit upp frågan om pansarkryssaren »Fylgias» modernisering. När jag tar till orda för denna förbättring av »Fylgia», är det ingalunda för att säga upp den borgfred, som jag icke var med om att sluta i fjol, därför att jag var sjuk. För övrigt skulle jag icke hava gjort det, om jag varit här, därför att jag hade den inställning, som även hans excellens gav till känna, nämligen att frågan kunde lösas bättre.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

När jag tar till orda för pansarkryssaren »Fylgias» renovering, är det därför, att vi med bifall till reservanternas yrkande icke komma att åt sjöförsvaret giva något i förväg. Vi komma icke ens att giva åt sjöförsvaret det, som regeringen tänkt sig, när regeringen gjorde sin proposition till årets riksdag. Ty sedan dess har något hänt. Vad som hänt är, att priset på materiel av järn och stål stigit med omkring 40 procent. Sålunda, om vi nu gå på regeringens förslag här, så kommer faktiskt till sjöförsvaret att lämnas mindre medel än regeringen själv tänkt sig, när den gjorde propositionen. Sålunda menar jag, att ett bifall till denna reservation under punkten 1:o) kommer att giva sjöförsvaret icke ens vad regeringen själv önskat giva det.

På grund härav ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan under punkten 1:o) och bifall till den vid utlåtandet på denna punkt fogade reservationen.

Herr **Bagge**: Herr talman! När jag hörde hans excellens herr statsminister, erinrade jag mig det gamla romerska diktatorsuttalandet: Så vill jag, så befaller jag; jag sätter min vilja i stället för förnufts skäl.

Jag får ju säga, att jag hade knappast hoppats på att kunna övertyga herr statsministern med vad jag hade att säga. Men det var nu icke den enda anledningen till att jag ansåg mig böra framhålla skälen för våra förslag, utan jag hade också den avsikten, att jag hoppades, att härigenom eventuellt andra skulle kunna finna, att dessa förslag innebära någonting, som är förnuftigt och riktigt, och att de skulle kunna väckas till besinning inför de verkligt allvarliga situationer, som vi kunna komma att stå inför, om det icke göres någonting åt dessa saker.

Hans excellens framställde våra förslag såsom betydligt mera vittgående än vad de i själva verket äro. Han sade, att de skulle innebära en betydligt mera omfattande organisation än 1936 års försvarsbeslut avser. Jag försökte i mitt förra anförande att utförligt bemöta detta och att framhålla, att så icke är förhållandet. De avse icke organisationen, men de avse väl en del kostnader, en del anslag för behov, som ha visat sig vara ofrånkomliga. Jag har ju i mitt anförande försökt framhålla, att det icke alls gäller några uppsägningar av »borgfreden» i försvarsfrågan eller dylikt, och jag har försökt med belägg från vår motion och från uttalanden från vårt håll visa, att vi endast helt enkelt fullfölja de ståndpunkter, som vi då förbehöllo oss att få arbeta för.

Hans excellens sade, att det är frågan om måttet av försvarsanstalter som vi tvista om. På sätt och vis kan man säga det, men det är väl ändå icke en alldeles riktig karakteristik av vad saken gäller. Vår uppfattning är, att om vi överhuvud skola ha en örlogsflotta, så måste fartygen förses med normalt underhåll, med bemanning och med den materiel, som är absolut nödvändig för att de skola kunna fungera. Det kan väl icke gärna åtminstone på den punkten vara tal om olika mått eller olika organisationer eller dylikt.

Jag vill också tillägga, att på den punkten har ju även försvarsutskottet uttalat sig i den riktning, som vi här företräda. Hans excellens sade, att det har ingenting tillkommit, sedan försvarsutskottet hade sina överläggningar, som skulle kunna motivera någon ändring i fråga om dessa anslag. Jag skall då be att ännu en gång få läsa upp vad försvarsutskottet 1936 sade på denna punkt om flottans engångskostnader: »Anskaffning av minmateriel, luftvärnsmateriel och ammunition m. m. för flottan finner utskottet vara av behovet påkallat. Möjlighet att tillgodose dessa behov inom den kostnadsram, som utskottet ansett böra i medeltal gälla för de tio år, under vilka organisationen skall genomföras, synes också kunna komma att föreligga.» Sålunda

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
har ju försvarsutskottet beaktat dessa saker. Men det har sedan icke gjorts någonting åt saken.

Hans excellens herr statsministern sade, att sedan försvarsbeslutet 1936 har ingenting inträffat, och att han hade den uppfattningen, att det utrikespolitiska läget icke hade förändrats på ett sådant sätt — jag kommer icke ihåg hans ordalag i detalj — att man hade anledning taga hänsyn till detta vid dessa frågors avgörande. Men har då ingenting hänt sedan juni 1936? Jag skall bara be att få nämna några saker: inbördeskriget i Spanien, den faktiska interventionen i detta krig från olika makters sida, Tysklands och Italiens fortsatta upprustning, Englands väldiga upprustning, Frankrikes kanske ännu större upprustning och konfliktmöjligheterna mellan England och Italien i fråga om Medelhavs-väldet. Är detta ingenting, som har hänt? Dessutom har det varit på det sättet, och det är intygat, att världen har stått inför åtminstone en mycket nära möjlighet av ett krig, som har avvärjts först i sista stund. Jag ser nu allt detta på det sättet, att denna sak är för allvarlig för att man skall kunna tåla. Den är också för allvarlig för att kunna tysta ned den bara med hänsyn till olika politiska kombinationer, som kunna anses önskvärda ur ena eller andra synpunkten. Vi anse det vara vår plikt att försöka väcka det svenska folket till besinning om vad det är, som här verkligen föreligger i fråga om de mest primära behoven för vår försvarsberedskap, och vi komma att fortsätta med detta.

Till sist har jag bara ytterligare en sak att säga. När herr statsministern sade, att försvarsministern icke skulle ha kunnat tala om att någon utredning om forcering av försvarsordningens genomförande var igångsatt, så beklagar jag mycket, att försvarsministern nu har blivit upptagen i den andra kammaren, så att han icke själv kan få avgöra innebörden av vad han sagt. Jag har skrivit upp ur protokollet vad han vid ifrågavarande tillfälle yttrade, och det lyder på detta sätt: »Vissa utredningar pågå sålunda hos militära myndigheter.» Och innan resultatet av dessa utredningar förelåg, kunde han icke säga någonting bestämt. När man från vårt håll då sade: »Jaså, den utredning vi påfordrat är igångsatt; vi be att få tacka så mycket», så svarade han icke på något sätt nekande på detta. Jag skulle alltså tro, att försvarsministern — åtminstone uppfattades han på det viset — verkligen meddelade, att en sådan utredning, som vi begärt, var igångsatt. Till den utredningen hör ju, som sagt mycket viktiga saker. Det är både de behov för flottan, som jag här talat om, och gasmasker för fältarmén och ammunition m. m.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är alltid vanskligt, när man skall diskutera vad någon annan har sagt. Det kan ju ofta vara ganska vanskligt, när man råkar in i en diskussion om vad den som själv sagt en sak menat med vad han sagt. Det framgår emellertid redan av det citat, som herr Bagge gjorde av vad försvarsministern yttrat, att försvarsministern icke ställt i utsikt särskilda utredningar, utan att han hänvisade till att genom de militära myndigheterna pågingo sådana utredningar. Och det ligger i sakens natur, att sådana utredningar ständigt måste pågå.

Man kan naturligtvis komma i det läget, att man får förslag om att göra en utredning i visst bestämt syfte och undersöka, huru en viss sak skall utföras. Men alldeles oavsett om förslag föreligger, så kan jag icke tänka mig, att de militära myndigheterna fylla sin plikt, om de icke ständigt hava översikt över behovet och även planer över huru de olika behoven skola kunna snabbt tillfredsställas, om ett förändrat läge inträder. Det tillhör ju hela

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

mobiliseringsverksamheten, att man skall ha sådana planer. Vi ha ju vår särskilda kommission för ekonomisk försvarsberedskap, som ständigt skall hålla reda på vår industris kapacitet. Det är icke endast efter 1936 års beslut, som sådant har pågått; det ingår helt enkelt i den militära organisationen, att man ständigt skall ha dessa planer och syssla med dessa ting. Som jag i mitt förra anförande nämnde har det också kommit in till regeringen vissa förslag, som naturligtvis på grund av sin natur icke äro offentliga, om i vilken ordning man skall företa vissa anskaffningar, därest det skulle befinnas nödvändigt att göra dem i en annan ordning än försvarsbeslutet avsåg.

Jag vill också påpeka, för att det skall vara klart, att försvarsministern stannade icke där herr Bagge slutade citatet. Han framhöll, att det pågick vissa undersökningar, och att han icke kunde uttala sig om, huruvida forcering kan ske på det eller det sättet. Men sedan tillade han: »Huruvida en dylik forcering är påkallad får regeringen pröva med hänsyn till alla på provningen inverkan omständigheter.» Och till yttermera visso förklarade han i ett senare anförande med anledning av att herr Bagge försökte tolka hans tidigare anförande: »Huru man tolkar vad jag sagt lägger jag mig icke i, utan jag vill bara upprepa, att detta problem är föremål för regeringens ständiga uppmärksamhet.»

Vi behöva alltså icke längre tvista om vad försvarsministern lovade. Förhållandet är endast det, att herr Bagge fann det opportunt att förra gången vi hade denna diskussion lägga in i försvarsministerns uttalande något, som icke låg däri. Det hade räckt med att han tolkat in en förklaring, att regeringen sin plikt likmätigt ständigt måste ha dessa problem under sin uppsikt och sitt övervägande.

Jag skall icke taga upp någon tvist om huruvida högerns förslag betyder en utökad organisation. Jag har dock litet svårt att tänka mig, att t. ex. den omständigheten, att man ökar personalstaterna, icke innebär en faktisk organisationsförändring. Och när högern t. ex. förra gången påyrkade en helt annan organisation av luftvärnet, så har jag litet svårt att tänka mig, att icke detta innebär en organisationsförändring. Och jag måste säga mig, att om man bygger ut, som det heter, ett särskilt område, så måste man till sist komma i konflikt med den organisation, som tänkts inom en viss ram och även med en viss ekonomisk ram. Sedan kunna naturligtvis prisförhållandena förändra sig, så att denna ekonomiska ram icke räcker till. Herr Holmgren var ju litet inne på det kapitlet, att detta kan nödvändiggöra en viss utökning.

Men vad jag velat göra klart för kammaren är det, att här har man under vissa förhållanden genomfört en försvarsorganisation, som från olika håll har biträtt. Och regeringen betraktar det även som sin uppgift att se till att försvarsbeslutet i så måtto följes, att det icke ger anledning för stora grupper av riksdagen att säga, att nu har man gjort så väsentliga förändringar däri, att vi känna oss lösta från de förbindelser, som vi en gång ingått. Sedan förnekar jag varken herr Bagge eller någon annan rättigheten att lufta sina åsikter. Och jag tror honom fullkomligt på hans ord, att det är hans oro för vad som sker i världen, som driver honom att göra det. Men, herr Bagge, varför icke tillåta oss precis detsamma? Varför skall jag icke få hävda min åsikt, utan att det genast skall sägas, att jag bara dikterar. Jag har också en åsikt. Den sammanfaller icke med herr Bagges, men herr Bagge får finna sig i att jag driver denna åsikt. Om jag icke vill lägga diskussionen på det sättet, att jag en gång i månaden står och luftar mina åsikter emot herr Bagges och upprepar argumenten, så tyder det icke på någon diktatorslust utan kanske mera på att jag aldrig har varit student och därför icke har sinne för de där diskussionerna, där man alltjämt bara tar om vad man en gång tidigare har sagt.

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)

Herr Bagge missförstod mig i någon mån, då han menade, att jag skulle ha sagt, att det icke hade inträffat något i världen. Ett så dumt uttalande, med förlov sagt, skulle jag icke kunnat göra. Det är klart, att det har hänt alla de ting, som herr Bagge här pekat på. Men vad jag sagt är, att det icke hänt någonting, som ändrat vårt läge på sådant sätt, att det nödvändiggör en omprövning av försvarsbeslutet. Jag uttryckte det på det sättet, att läget 1936 var tillräckligt allvarligt för att regering och riksdag skulle taga alla de hänsyn och pröva alla de omständigheter, som böra prövas, när det gäller att avväga det mått av försvarskrafter, som vi kunna anse nödvändigt i ett farligt läge. Och jag upprepar det här igen, att vad herr Bagge anför är icke av den art, att man kan säga, att situationen för vårt lands vidkommande har undergått sådana förändringar, att vi ett år efter försvarsbeslutet måste gå in på en omprövning, om detta försvarsbeslut räcker. Herr Bagge motsäger sig själv i så måtto, att han säger: Det gäller icke alls en sådan omprövning; vi vilja icke rubba försvarsbeslutet, vi vilja bara bygga på det. — Ja, det är ett mycket egendomligt talesätt, ty den innebär ju faktiskt denna påbyggnad, att man till sist, om man följer högerlinjen, får någonting helt annat än vad man var överens om 1936.

Och jag kan tillägga, att när jag ofta hänvisar till denna 1936 års överenskommelse, så tänker jag icke bara på avvägningen inom försvarsorganisationen mellan de olika försvarsgrenarna, utan också därpå, att denna överenskommelse även betyder, att man skall så anpassa försvarsutgifterna, att det blir tillräckligt över för sådana utgifter, som några av oss också anse mycket angelägna.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag har begärt ordet för att meddela, att jag i samtliga punkter i föreliggande utskottsförslag kommer att rösta för utskottets hemställan. Herr Holmgren sade nyss här, att han för sin del icke kände sig bunden av det försvarsbeslut, som fattades förra året, då han icke deltagit i detsamma. Jag för min del måste säga, att jag känner mig i högsta grad bunden av denna uppgörelse, och också ansvarig för densamma. Även om 1936 års försvarsbeslut icke kan anses så heligt, att det icke kan få rubbas i vissa punkter, eller i framtiden kanske också få lov att utbyggas, så böra väl alla som deltagit i beslutet vara ense därom, att redan nu, innan ett år har förflutit sedan försvarsbeslutet fattades, går det icke att vidtaga eller föreslå att vidtaga väsentliga ändringar i grunderna för detsamma. Åtminstone kan icke jag vara med därom.

Vad nu angår realiserandet av 1936 års beslutade program inom den ifrågasatta kostnadssummans ram vill jag för min del säga, att jag har förtroende för den nuvarande ledningen av försvarsdepartementet. Jag tror, att denna ledning gör vad som göras kan för att på bästa sätt utnyttja de resurser, som av statsmakterna ställts till buds. Visserligen är det sant, som herr Bagge sagt, att oron i världen stegrats allt mer, och alla känna vi givetvis en ovisshet inför vad som i framtiden kan komma att hända. Men å andra sidan visa de exempel, som han främde på yttringar av denna oro, att det mot all förmodan har gått från fall till fall att isolera de bränder som uppstått. Det gick att isolera det abessinska äventyret, och det kommer tydligen också att lyckas, såvitt man kan se, att isolera den spanska branden. För vårt vidkommande kan därför läget i världen som sådant icke sägas innebära ökade påfrestningar i våra försvarspolitiska förhållanden. Som hans excellens herr statsministern sade beträffande vårt försvarspolitiska läge, böra vi i år kunna se därpå på samma sätt som vi sågo i fjol. Ingen kan påstå, att det försämrats, och det är naturligtvis detta läge, som bör vara utgångspunkten för handlan-

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
det, när det gäller vårt eget försvar. Jag vill ingalunda tvivla på, att det är den goda viljan som dikterar herr Bagges och högerns uppträdande i försvarsfrågan, men däremot vill jag ifrågasätta, huruvida herr Bagge och hans parti därigenom gagna försvarssaken som sådan.

Herr Bagge: Herr talman! Herr statsministern sade att det kanske var den skillnaden mellan oss, att han icke var road av studentdiskussioner, därför att han icke varit med om dylika. Men den som genomlevat sina studentdiskussioner är sannerligen icke road att ta upp dem igen, och det är verkliggen icke i otid, som jag tagit upp denna debatt, utan det är på grund av vad jag anser vara bittert allvar. Att man flera gånger måste behandla likartade förslag, som herr statsministern klagade över, ja, det tycker jag icke heller är något vidare roligt, men det beror på vårt utmärkta statsutskotts metoder, som alltid gör så att det delar upp materialet undan för undan, så att det kommer droppvis, varigenom det blir mycket svårt att få någon översikt. Så har också hänt i detta fall. Men jag vill säga, att den debatt, som har förts tidigare, hade dock i stort sett ett helt annat innehåll än den nuvarande, och när det gäller som sagt så viktiga ting som dessa, tror jag verkligen att man kunde kosta på sig att försöka klara ut situationen.

Herr statsministern nämnde, att naturligtvis menade han icke att ingenting överhuvud hade hänt i världen sedan 1936. Men det är icke bara det, enligt min mening, att det hänt fullkomligt omstörtande saker i världen sedan 1936, utan det har hänt saker, som ha haft en viss bestämd riktning genom att understryka precis de brister, som nu föreligga i vårt försvar, nämligen i fråga om luftvärnet och flottan, och det är det som jag menar har inträffat efter 1936 och som har gjort, att vi ha all anledning att återigen överväga dessa saker. Jag skall ännu en gång be att få understryka detta åtminstone på en punkt, nämligen i fråga om flottans materiel. Där har försvarsutskottets majoritet otvetydigt uttalat sig för, att denna ökning av anslag för materiel vore av behovet påkallad och att den borde ingå i den kostnadsram, som utskottet tänkt sig. Där är det således icke fråga om några nya överväganden, som herr Andersson i Rasjön förmenade, utan det är helt enkelt att fullfölja de synpunkter, som redan då gjorde sig gällande och som i så hög grad sedermera ha blivit förstärkta. Jag frågar ännu en gång: vad är det för mening att ha en flotta, om man icke kan ge den tillräckligt materiel, bemanning och underhåll. Då är det ju detsamma som att kasta bort pengarna.

Slutligen skall jag, när hans excellens herr statsministern sade något om att vårt förslag om luftvärn måste nödvändigtvis medföra en ökning av organisationen, be att få understryka vad jag sade vid det tillfälle, när den frågan behandlades här, att vi ha fullkomligt medvetet hållit oss inom ramen för ett sådant luftvärnsartilleri, som icke skulle behöva medföra uppsättande av några nya regementen eller något annat dylikt som kan hänföras till en ökning av organisationen, och det ha vi gjort just för att kunna försöka passa in det inom den hittillsvarande organisationen. Jag tror, att detsamma kan sägas angående personalen vid lokalstyrkorna, ehuru jag ju får erkänna, att det kan föreligga något mera tvivel därom, men det kan icke hjälpas i så fall. Det är en mycket liten sak som det är fråga om, en mycket obetydlig kostnad som det gäller, men en mycket viktig fråga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Vote-

Ang. underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. (Forts.)
ring begärdes likväl av herr Bagge, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1 av utskottets förevarande utlåtande nr 139, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

*Ang. flottans
ersättnings-
byggnad.*

Punkten 2, angående flottans ersättningsbyggnad.

I förberörda proposition nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen (punkt 98, sid. 177—180) att till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 7,600,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (nr 86) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 215), vari hemställts, bland annat, att riksdagen måtte anvisa ett belopp av 1,700,000 kronor för anskaffande av två motortorpedbåtar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 86 och II: 215, i de delar varom här vore fråga, till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 7,600,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Borell, Holmström, Karl Emil Johanson*, andre vice talmannen *Magnusson* och *Olsson* i Staxäng, vilka förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 86 och II: 215, i de delar varom här vore fråga, till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 9,300,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Under hänvisning dels till den föregående debatten, dels till den omständigheten att vad som här kräves i ökning enligt den reservation, som är fogad till punkten, 1,700,000 kronor, utgör ett belopp som är äskat för byggande av två motortorpedbåtar, ber jag få erinra därom, att detta skulle medföra en ökning av flottans krigsvärde, som kan och bör genomföras utan att behöva avvakta avslutandet av den nu pågående typutredningen. Därom finnes också klarläggande uttalande från vederbörande ansvariga militära myndigheter.

Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade, av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. undertecknade reservationen.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Under hänvisning till den förut förda diskussionen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Herr **Holmgren**: Herr talman! Den utgång omröstningen i fråga om punkt 1 fick antas jag är avgörande även för de följande punkterna. Men jag anser mig i alla fall skyldig, när det här gäller anskaffande av två motortorpedbåtar, att framhålla, att denna typ för visso icke längre befinner sig på experimentets stadium, utan är fullt utexperimenterad. Dessa båtar ha visat sig synnerligen värdefulla i all synnerhet i samverkan med flyg under dimbildning. När man vidare här säger, att man icke anser sig kunna bryta ut en sådan fråga vid pågående utredning rörande fartygstyperna, vill jag fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att chefen för marinen i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t uttryckligen fastslagit, att ett bifall till denna anskaffning av två motortorpedbåtar på intet sätt berör frågan om typutredningen i övrigt utan kan lösas fullt fristående från densamma.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 3, angående ökning av flottans personalstater.

I de förberörda båda likalydande motionerna, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (nr 86) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 215), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för anställande av erforderlig personal till sjöförsvarets lokalstyrkor samt till två motortorpedbåtar anvisa ett anslag av 880,000 kronor.

*Ang. ökning
av flottans
personalstater.*

Vidare hade uti de likaledes förberörda båda motionerna, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Nordborg m. fl.* (nr 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson i Grimbo m. fl.* (nr 323), hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för ökning av flottans personalstater från och med budgetåret 1937/1938 anvisa ett anslag av 72,125 kronor samt att denna personal måtte avses till tjänstgöring inom västkustens marindistrikt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå såväl motionerna I: 86 och II: 215 som I: 143 och II: 323, i vad de avsåge beviljande av särskilt anslag för ökning av flottans personalstater.

Vid denna punkt hade samma reservanter som de under punkten 2 antecknade förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 86 och II: 215 samt i anledning av motionerna I: 143 och II: 323, samtliga motioner i de delar varom här vore fråga, till ökning av flottans personalstater i riksstaten för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 880,000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Johansson i Fredrikslund m. fl.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Andra kammarens protokoll 1937. Nr 31.

Ang. ökning av flottans personalstater. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Ang. materiel-
anskaffning
åt sjöförsvaret*

Punkten 4, angående materielanskaffning åt sjöförsvaret.

I de förberörda båda likalydande motionerna, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (nr 86) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 215), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för materielanskaffning åt sjöförsvaret besluta ett engångsanslag av 15 miljoner kronor, att lika fördelas på de tre nästföljande budgetåren med befogenhet för Kungl. Maj:t att utan avvaktan på anvisandet av de för budgetåren 1938/1939 och 1939/1940 avsedda anslagen vidtaga erforderliga åtgärder för dispositionen av dessa anslag.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herr förste vice talmannen *Jeppsson* väckt motion (nr 207) hemställts, att riksdagen för modernisering av befintlig och anskaffning av ny luftvärnsmateriel för vissa flottans äldre fartyg ville beräkna ett anslag av 655,000 kronor samt därav anvisa hälften eller i runt tal 328,000 kronor för budgetåret 1937/1938, ävensom att för anskaffning av teknisk materiel för flottan — utöver vad i statsverkspropositionen för ändamålet begärdes — bevilja 3,000,000 kronor för budgetåret 1937/1938.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå såväl motionerna I: 86 och II: 215, i de delar varom här vore fråga, som motionen II: 207.

Vid denna punkt voro emellertid fogade reservationer:

1) av samma reservanter som de under punkt 2 antecknade, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 86 och II: 215, i de delar varom här vore fråga, samt i anledning av motionen II: 207, till materielanskaffning åt sjöförsvaret för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

2) av herr förste vice talmannen *Jeppsson*; samt

3) av herr *Törnkvist* utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten av herr *Johansson* i *Fredrikslund m. fl.* fogade reservationen.

Herr **Eriksson** i *Stockholm*: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* avgivna, vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Ang. anslag
till anskaff-
ning av viss
luftskydds-
materiel.*

Punkten 5, angående anslag till anskaffning av viss luftskyddsmateriel.

Uti de förberörda likalydande motionerna, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (nr 86) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 215), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte

Ang. anslag till anskaffning av viss luftskyddsmateriel. (Forts.)
anvisa ett engångsanslag av 4,050,000 kronor för anskaffande av luftskyddsmateriel för örlogsstationer och varv samt Göteborgs örlogsdepå, att fördelas på en treårsperiod med 1,350,000 kronor per år.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herrar förste vice talmannen *Jeppsson* och *Nilsson* i Steneberg väckt motion (nr 208) hemställt, att riksdagen för luftvärnsmateriel för flottans stationer, varv och örlogsdepåer samt för vissa skyddsanordningar därstädes ville beräkna ett anslag av 3,990,000 kronor samt därav anvisa en tredjedel, eller 1,330,000 kronor, för budgetåret 1937/1938.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå såväl motionerna I: 86 och II: 215, i de delar varom här vore fråga, som motionen II: 208.

Reservationer hade i denna punkt avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Borell*, *Holmström*, *Karl Emil Johanson*, andre vice talmannen *Magnusson*, förste vice talmannen *Jeppsson* och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 86 och II: 215, i de delar varom här vore fråga, samt i anledning av motionen II: 208, till anskaffning av luftskyddsmateriel för flottans örlogsstationer, varv och depåer för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 1,350,000 kronor; samt

2) av herr *Törnkvist* utan angivet yrkande.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade, av herr *Johansson* i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkten 6, angående anslag till utflyttning till havsbandet i Göteborgs skärgård av bestyckningen å Älvsborgs fästning.

I de omnämnda likalydande motionerna, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Domö m. fl.* (nr 86) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 215), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta, att i Älvsborgs fästning nu befintliga svåra och medelsvåra samt vissa lätta pjäser skulle utflyttas till havsbandet av Göteborgs skärgård samt att för ändamålet ett anslag av 1,698,000 kronor måtte beviljas att fördelas på nästkommande tre budgetår med 566,000 kronor per år.

Uti de likaledes tidigare berörda likalydande motionerna, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Nordborg m. fl.* (nr 143) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Grimbo m. fl. (nr 323), hade enahanda yrkande framställts.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå såväl motionerna I: 86 och II: 215 som I: 143 och II: 323, samtliga motioner i de delar, varom här vore fråga.

Ang. utflyttning av bestyckningen å Älvsborgs fästning.

Ang. utflyttning av bestyckningen å Älvsborgs fästning. (Forts.)

I en vid denna punkt fogad reservation hade samma reseranter som de under punkten 2 antecknade förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till såväl motionerna I: 86 och II: 215 som I: 143 och II: 323, samtliga motioner i de delar varom här vore fråga, till utflyttning till havsbandet av Göteborgs skärgård av bestyckningen å Älvsborgs fästning för budgetåret 1937/1938 anvisa ett reservationsanslag av 566,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lithander**: Herr talman! Såväl högerpartiets ordförande som herr andre vice talmannen ha tidigare vid den första punktens behandling berört den fråga, som är upptagen under punkt 6. Jag skall i alla fall be att få yttra några ord vid detta tillfälle. Det har främst framhållits från regeringsbänken, att man icke är villig att frångå det en gång fattade försvarsbeslutet, därför att det är fastlåst och icke får rubbas. Men om man med vakenhet följer allt som rör sig ute i världen, finner man att ett annat läge har inträtt, och då frammanas måhända krav på att icke ens det förra beslutet skall kunna vidhållas av många som voro med om att fatta det. Det är väl i alla fall på få områden en ständig vakenhet kräves som på försvarets, och jag kan icke anse det annat än som en självuppgivelse, om man icke ständigt skulle beakta vad som rör sig på detta område och vilka nya moment som där komma till. Hans excellens herr statsministern nämnde, att vi ha en försvarsberedskap, som ständigt sysslar med och uppmärksam följer vad som inträffar på detta område. Men då är det ju orimligt, om denna vakenhet, denna uppmärksamhet på vad som rör sig i världen icke skulle följas av handlingar i den mån man finner, att klokheten bjuder att på det eller det området vidtaga en åtgärd, även om denna måhända skiljer sig från vad man beslutat för ett antal år sedan. Det kan ju icke sägas vara att desavuera ett föregående beslut, om man vaket har blicken riktad på vad som rör sig ute i världen och man då handlar klokt och förståndigt i överensstämmelse med vad man anser läget kräva.

Hans excellens nämnde, att något nytt icke hade inträffat, som förändrat vårt läge. Jag skall dock be att få peka på två saker, som i alla fall måste anses förändra vårt försvarspolitiska läge. Marinerna i vår närhet äro väsentligen ökade, och på längre avstånd liggande länder ha också företagit sådan ökning. Överhuvud taget ha alla andra mariner än vår blivit ökade. Vi ha vidare fått en sak att räkna med, som icke fanns när försvarsbeslutet fattades, nämligen en ny flottbas vid Murmansk uppe vid Ishavet. Den måste förändra vårt försvarspolitiska läge och måste accentuera betydelsen av de åtgärder, som vi kunna vidtaga för att trygga vår västkust och för att där förbättra både vårt rörliga och vårt fasta försvar.

Vi ha nu här möjlighet att för en relativt ringa summa väsentligt utöka försvaret på västkusten genom att ute i granitklipporna i yttersta skären förlägga sådana anstalter som legat längre in. Därigenom skulle man öka räckvidden av försvaret och man skulle ge stöd åt detsamma. Herr andre vice talmannen har redan framhållit, att det icke är en lokal fråga utan är en riksfråga av mycket hög valör att i den mån det är möjligt hålla utfarts- och infartsvägen vid västkusten öppen, och denna angelägenhet skulle väsentligen stärkas om man ville gå in för den åtgärd, som är föreslagen i denna punkt.

Ang. utflyttning av bestyckningen å Älvsborgs fästning. (Forts.)

Det är, mina herrar, intet nytt att det i den svenska riksdagen föreligger olika meningar i försvarsfrågor, och jag erinrar mig ur protokollet en episod från det gamla riksdagshuset, när striden stod het och meningarna skarpt bröto sig mot varandra i en försvarsfråga. Då var det någon, jag vill minnas att det var kapten Casparsson, som sade: Mina herrar, vad som skulle ena oss i dessa försvarsfrågor, det vore om det gick en fientlig kula från det fönstret till det fönstret. — Nu ha vi inga fönster mitt emot varandra i denna kammare, men vi ha något annat. Vi ha ett takfönster, och förhållandena ha ändrats med tiden. På den tiden fanns icke något flygvapen, men vad som säkerligen skulle kunna ena oss i denna kammare, det vore om en fientlig bomb sloge ned genom det fönstret vi ha — d. v. s. det skulle ena dem som skulle vara kvar. Men varför skola vi avvakta en sådan situation? Är det icke klokare, då vi ännu äro i ett fritt land och ha rätt att själva diskutera och bestämma över sådant, att övervinna denna inställning till försvaret, som fjärmar partierna från varandra, och att se det som en gemensam angelägenhet, som det i verkligheten är, och icke avvakta det ögonblick, som säkert skulle tvinga oss samman, men då det ganska säkert vore för sent att vidtaga de åtgärder som äro behövliga! Här är ett förslag, herr talman, om en liten åtgärd, som skulle kunna vara mycket verkningsfull, och jag ber att med dessa korta ord få yrka bifall till den reservation som är fogad till punkten nr 6.

Häruti instämde herr *Hellberg*.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lithander, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 6 av utskottets förevarande utlåtande nr 139, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Lithander begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 136 ja och 40 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrad förlossningsvård samt anordnande av s. k. förebyggande mödra- och barnavård jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m.

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren, att i sammanhang härmed skulle föredragas andra lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; varefter jämväl sistnämnda utlåtande föredrogs.

I en den 15 januari 1937 dagtecknad proposition, nr 39, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna de grunder för statsbidrag till sluten och öppen barnbördsvård samt till förebyggande mödra- och barnavård, som av departementschefen förordats, att tillämpas från och med den 1 januari 1938.

Kungl. Maj:ts förenämnda förslag innebar, bland annat, att statsbidrag skulle utgå till distriktsbarnmorskas avlöning med 1,500 kronor för år jämte tre ålderstillägg, vardera å 100 kronor, och till reservbarnmorskas avlöning med 1,000 kronor årligen jämte vikariatsersättning efter 600 kronor för år vid tjänstgöring.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 208 av herr *David H. Pettersson* samt

inom andra kammaren:

nr 52 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.*,

nr 412 av fröken *Hesselgren m. fl.*, i vad den hänvisats till statsutskottets handläggning,

nr 413 av herr *Mäler m. fl.*,

nr 414 av fru *Nordgren* och

nr 415 av herrar *Andersson* i Rasjön och *Fast*.

I motionen II: 52 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.* hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1938 års riksdag om att varje barnaföderska måtte erhålla kostnadsfri s. k. smärtfri förlossning.

I motionen II: 412 av fröken *Hesselgren m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidraget till distrikts- eller reservbarnmorskas avlöning skulle utgå med 1,800 kronor per år jämte ålderstillägg.

I förevarande över berörda proposition avgivna utlåtande hemställde statsutskottet,

1:o) att riksdagen måtte med de erinringar, utskottet i sin motivering anfört, godkänna de i statsrådsprotokollet över socialärenden den 15 januari 1937 förordade grunderna för statsbidrag till sluten och öppen barnbördsvård samt till förebyggande mödra- och barnavård, att tillämpas från och med den 1 januari 1938;

2:o) att följande motioner, nämligen

dels inom första kammaren

nr 208 av herr *David H. Pettersson*,

dels ock inom andra kammaren

nr 52 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.*

nr 412 av fröken *Hesselgren m. fl.* i här behandlad del,

nr 413 av herr *Mäler m. fl.*,

nr 414 av fru *Nordgren* samt

nr 415 av herrar *Andersson* i Rasjön och *Fast*,

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

måtte, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson* och andre vice talmannen *Magnusson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen II:412 i här behandlad del.

Genom en den 15 januari 1937 dagtecknad proposition, nr 40, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.; samt

2. lag angående ändrad lydelse av 19 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443).

Enligt Kungl. Maj:ts förevarande förslag skulle 5 och 8 §§ i berörda lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. hava följande lydelse:

5 §.

1 mom. Distriktsbarnmorska skall åtnjuta dels kontant lön av minst ettusenfemhundra kronor för år jämte tre ålderstilllägg, vardera å etthundra kronor, efter tre, sex och nio års väl vitsordad tjänstgöring, dels ock kostnadsfritt möblerad bostad jämte värme och lyse eller ock ersättning för dessa naturaförmåner efter ortens pris. Bostaden skall omfatta minst ett rum och kök jämte nödiga uthus ävensom, där hinder härför icke möter, särskilt rum för mottagning.

Utöver sålunda stadgad kontant lön äger distriktsbarnmorska, som under loppet av ett kalenderår biträtt vid mer än tjugufem förlossningar i hemmet eller å förlossningsanstalt, vilken drives av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, åtnjuta lönetillägg med tio kronor för varje sådan förlossning utöver tjugufem, dock högst med trehundra kronor för kalenderår.

Distriktsbarnmorska skall tillika kostnadsfritt erhålla alla för förlossningsbiträde erforderliga förbrukningsartiklar varjämte, där så lämpligen kan ske, fri telefon henne.

Distriktsbarnmorska äger rätt att åtnjuta semester under sammanlagt trettio dagar årligen på tid, som barnmorskestyrelsen bestämmer.

2 mom. Fråga angående utgörande och beskaffenhet av naturaförmåner ävensom rörande ersättning för sådan förmån skall i händelse av tvist hänskjutas till medicinalstyrelsen, som härutinnan äger meddela beslut. Dylikt beslut må ej överklagas.

3 mom. För kostnader i anledning av färd från bostadsorten till annan tjänstgöringsort och åter eller mellan två dylika tjänstgöringsorter skall distriktsbarnmorska erhålla ersättning efter vad som föreskrives i gällande rese-reglemente beträffande rese- och traktamentsklass III F.

8 §.

Till distriktsbarnmorskas årliga avlöning bidrager staten med ettusenfemhundra kronor jämte belopp, motsvarande dels till henne utgående ålderstilllägg, dels ock det särskilda lönetillägg, varom förmåles i 5 § 1 mom. andra stycket.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft tre med anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 207 av herr *David H. Pettersson* och motionerna i andra kammaren nr 411 av herr *Mäler m. fl.* och nr 420 av herrar *Andersson* i *Rasjön* och *Fast*.

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

I motionerna I:207 och II:420, vilka vore likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att 5 § 2 mom. i förslaget till lag om anställande av distriktsbarnmorskor måtte utgå.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i utskottets utlåtande intaget förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443);

C. att motionerna I:207 och II:420 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan under A. hemställt; samt

D. att motionen II:411, i den mån den icke blivit beaktad genom vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle förberörda bestämmelser i 5 och 8 §§ lagen om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. hava den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen, varjämte en föreskrift av enahanda lydelse som 5 § 2 mom. skulle beträffande reservbarnmorskornas naturaförmåner såsom ett andra stycke fogas vid 11 § av samma lag.

Vid detta utlåtande hade emellertid beträffande lagen om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. avgivits reservationer:

vid 5 § 1 mom.

av fröken *Hesselgren* och fru *Johansson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka stadgandet med den ändring, att ordet »ettusenfemhundra» skulle utbytas mot »ettusenåttahundra»;

vid 5 § 2 mom.

av herrar *P. Sandström*, *Wistrand*, *Hage*, *Skoglund* och *Sandström* i Sollefteå, som ansett, att utskottet bort, med tillstyrkande av motionerna I:207 och II:420, förorda att 5 § 2 mom. i förslaget till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. skulle utgå;

vid 8 §

av fröken *Hesselgren* och fru *Johansson*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka stadgandet med den ändring, att ordet »ettusenfemhundra» måtte utbytas mot »ettusenåttahundra»; samt

vid 11 §

av herrar *P. Sandström*, *Wistrand*, *Hage*, *Skoglund* och *Sandström* i Sollefteå, som ansett, att utskottet icke bort tillstyrka andra stycket i utskottets förslag till ifrågavarande stadgande.

Utskottens hemställanden i båda föreliggande utlåtanden upplästes. Därefter anförde:

Fröken **Hesselgren**: Herr vice talman! Jag vill börja med att uttala min stora glädje och tillfredsställelse över den kungl. propositionen, som behandlats i detta betänkande. Det är en i högsta grad tilltalande tanke, att samhället skall ikläda sig ansvaret för att barnaföderskorna få den vård de behöva och att denna vård lämnas i bästa möjliga form. Jag tror man kan säga, att

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

de svenska statsmakterna sedan gammalt visat intresse för att hjälpa barnaföderskorna. Sverige torde nämligen vara ett av de första länder, som anordnat statsunderstödd utbildning för barnmorskor. När jag höll på med denna fråga 1928 och 1929, hade jag tillfälle att taga reda på förhållandena i andra länder och konstatera, att Sverige stod långt före andra länder i denna sak. Vad som sker här i dag innebär, att riksdagen drager konsekvenserna av statens tidigare inställning. Staten försöker på bästa möjliga sätt ordna såväl själva förlossningsvården som förvården och eftervården. För några dagar sedan fattade vi beslut om att barnaföderskorna även skulle få pekuniärt understöd. Allt detta tillsammans gör, att man med stor tillfredsställelse kan se framåt. De vidtagna åtgärderna torde komma att medföra en minskning av spädbarnsdödligheten och en förbättring av mödrarnas hälsotillstånd. Det är glädjande att kunna konstatera, att såväl statsutskottet som lagutskottet oreserverat gått in för Kungl. Maj:ts förslag. Endast på en enda punkt, nämligen beträffande barnmorskornas löner, har vid utskottets utlåtande fogats en reservation. När jag nu går att tala för reservationen, vill jag börja med att säga, att jag är fullkomligt på det klara med att Kungl. Maj:ts förslag beträffande lönerna så till vida är att hälsa med tillfredsställelse som barnmorskorna, om förslaget genomföres, komma att få en enda arbetsgivare. Hittills ha barnmorskornas löner betalats av staten och kommunerna och landsingen och av barnaföderskornas taxeavgifter. Det är klart, att det är en stor fördel för barnmorskorna att få sin bestämda lön och att bli avlönade av staten, som ju erbjuder den bästa garantien för att de skola få ut vad de ha att fordra. Jag vill i detta sammanhang uttala min tillfredsställelse över att departementschefen avvisat förslaget om två löneskalor. Departementschefen har uttalat, att han icke anser, att barnmorskorna böra uppdelas på en högre och en lägre klass alltefter utbildning utan förordat en gemensam löneskala. Emellertid tycker jag, att Kungl. Maj:t borde föreslagit en något högre löneskala. Jag är icke alldeles klar på att det är klokt ett bestämma lönerna utan hänsyn till arbetsprestationerna. För närvarande få ju barnmorskorna betalt per förrättning. Häri har departementschefen instämt och framlagt ett förslag, som innebär, att barnmorskor, som ha mer än 25 förrättningar per år, skola erhålla viss ersättning per förrättning. Förslaget är praktiskt och tacknämligt och går i rätt riktning. Beträffande den grundlön man bör utgå ifrån är jag emellertid tveksam. Enligt propositionen skulle barnmorskornas ställning i viss mån förändras. Av dem skulle komma att fordras vissa arbeten, som de för närvarande icke ha att utföra. Distriktsindelningen skulle ändras. Allt detta tycker jag är riktigt, men jag anser, att Kungl. Maj:ts förslag borde resulterat i en löneökning i stället för att i vissa avseenden innebära en löne-minskning. Vi få komma ihåg, att man icke kan resonera som så, att den eller den barnmorskan har så litet att göra, att hon icke är värd större lön. En barnmorska rår inte för att hon inte har mer att göra. Hon kan icke på något sätt inverka på omfattningen av sitt arbete. Det föds inga flera barn därför att barnmorskorna önska det. De kunna således vara aldrig så arbetsvilliga och ändå komma i den situationen, att de ha ganska litet att göra. De måste dock finnas där. Man kan icke koppla av dem därför att nativiteten i distriktet minskar. Man måste ha dem och de måste kunna ingripa, när det behövs. Man kan icke heller säga, att de, medan de sitta och vänta på att bli anlita-de, kunna sysselsätta sig med annat arbete. De kunna icke arbeta inom något annat yrke därför, att deras yrke är så speciellt lagt, att de icke kunna sysselsätta sig med andra ting och därför att de aldrig kunna veta, när de behöva tagas i anspråk som barnmorskor. De kunna därför icke åtaga sig att utföra annat arbete. Grovsysslor få de icke utföra. De få icke ens utföra grovsyss-

Ang. förbättrad förlösningsvård m. m. (Forts.)

lor i sitt eget hem, ty de måste hålla sina händer i sådant skick, att de när som helst kunna förrätta sin tjänst som barnmorskor. Deras arbete står på ett annat plan och därför kan icke grundlönen liksom i andra yrken avpassas efter arbetets kvantitet. Kungl. Maj:t har efter vissa undersökningar föreslagit en grundlön av 1,500 kronor. I propositionen framhålles med rätta, att detta förslag för vissa barnmorskor innebär en löneökning. I vissa distrikt ha nämligen barnmorskorna varit så lågt avlönade, att deras lön understigit 1,500 kronor. Det har sagts mig, att detta skulle gälla ungefär $\frac{1}{3}$ av hela antalet barnmorskor. Det finns emellertid en stor grupp, som icke skulle få någon löneökning, och det finns även en grupp, som skulle få vidkännas en löneminskning. Detta erkänner också departementschefen. Han framhåller, att man vid ett borttagande av de kommunala tilläggen måste räkna med att en hel del barnmorskor få mindre lön än vad de förut haft. Härvid bör även observeras, att barnmorskorna för närvarande ofta få mera betalt än de ha att fordra enligt taxan. Hittills ha, som jag nämnde i början av mitt anförande, staten, landstingen och kommunerna bidragit till barnmorskornas löner. Kungl. Maj:t har avkopplat kommunerna helt och hållet och landstingen delvis. Landstingen skola fortfarande stå för naturaförmånerna. Vid den beräkning, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag om en grundlön av 1,500 kronor, har man utgått från det nu fastställda sammanlagda beloppet 950 kronor. Jag tror, att jag har rätt att säga, att det finns ganska många kommuner, som betalat mer än det för kommunerna fastställda minimibeloppet 250 kronor. När man skär bort det kommunala tillägget, mista barnmorskorna därför en större del av sina löneförmåner än vad som framgår av minimilönsbestämmelserna. Man har också gjort en överslagsberäkning av hur mycket som inflyter genom taxan. Man har kommit till ett medeltal av 319 kronor per år som av Kungl. Maj:t lagts till de 950 kronorna. Det låter mycket riktigt och bra, men vi skola komma i håg, att ett medeltal avseende 22 landstingsområden i många fall ligger lägre än det belopp, vartill barnmorskornas verkliga inkomster uppgått. Bland barnmorskorna är man på många håll bekymrad över den sänkning, som skulle bli en följd av ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag. Jag vet, att styrelsen för svenska barnmorskeförbundet förklarat sig nöjd med förslaget, men jag tror, att detta berott på att styrelsen varit angelägen om att barnmorskorna skulle få en enhetlig lön. Hellre än att försöka fälla förslaget har man därför tillstyrkt det. Från många håll har det sagts mig, att förslaget i åtskilliga fall skulle leda till löneminskning. Kungl. Maj:t har också erkänt, att så kommer att bli fallet, men Kungl. Maj:t har uttalat en förväntan, att landstingen skola hålla barnmorskorna skadeslösa. Jag är mycket glad för departementschefens uttalande i detta hänseende och för att vad departementschefen sålunda yttrat understrukits både av statsutskottet och lagutskottet till den kraft och verkan det hava kan, men det brukar vara bättre med en fågel i handen än tio i skogen. Jag är icke fullkomligt övertygad om att landstingen med någon vidare tillfredsställelse komma att hälsa utsikten att få övertaga ansvaret för att barnmorskorna erhålla kompensation för denna lönesänkning.

Man har också sagt, att det skulle vara orimligt att giva barnmorskorna högre lön än distriktssköterskorna. Distriktssköterskorna borde ha mera betalt därför att de ha längre utbildning. Jag anser, att distriktssköterskorna äro oerhört lågt avlönade i förhållande till sin väldiga arbetsbörda, men de kunna ju i en framtid få det bättre. Jag kan icke inse det berättigade i att barnmorskorna skulle ha lägre avlöning. De ha något kortare utbildning, det vill jag erkänna, men deras utbildning ställer sig relativt dyrbar. Vidare

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

måste jag framhålla, att distriktssköterskans arbete visserligen är mycket ansvarsfullt, men att vi dock måste komma i håg, att bakom henne står läkaren såsom den i första hand ansvarige, under det att barnmorskan i större utsträckning nödgas handla på eget ansvar. Till belysande härav vill jag framhålla följande. Sköterskorna lära ha en kollektiv ansvarsförsäkring. På senare tid har det varit mycket omdiskuterat, om icke barnmorskorna också borde taga kollektiv ansvarsförsäkring. Det har därvid visat sig, att försäkringsbolagen icke varit villiga att giva barnmorskorna lika billiga premier som sköterskorna och detta därför att bakom sköterskorna stå läkarna såsom direkt ansvariga. Barnmorskornas ansvar är av ett annat slag. De måste handla mer på egen risk och äro mer utsatta att bli anklagade för fel, om deras patienter bliva sjuka eller fara illa. Om en barnmorska misslyckas i sin vård av patienterna, händer det lätt, att hon får stå till ansvar för tjänstefel. Jag tycker, att barnmorskornas större ansvar borde berättiga dem till att åtminstone ställas jämsides med distriktssköterskorna redan nu och icke först i en framtid, då barnmorskeväsendet eventuellt kommer att omorganiseras. Den barnmorskekår, som nu arbetar, har fått slita ganska grundligt. En jämförelse mellan siffrorna för barndödligheten i vårt land och motsvarande siffror i andra länder visar, att vår barnmorskekår utfört ett utomordentligt gott arbete. Barnmorskorna ha icke blott utfört ett gott arbete vid förlossningar, utan barnmorskan har på många håll varit som en klockarfar, till vilken folk vänt sig för att få råd och hjälp i många avseenden. Deras gärning har varit mycket mer omfattande än man kanske i allmänhet tror.

De ha länge fått vänta på att få sina löner reglerade. Jag tycker verkligen, att man borde giva dem ett handtag, så att de i lönehänseende lyftes upp en liten smula, i stället för att bara giva dem lika mycket i lön som de nu ha eller rent av mindre. Löneregleringar bruka ju avse det förra.

Om det nu finns några, som känna sig upplyftade i en högre lönestandard, är jag glad och tacksam för det, men jag skulle önska, att det icke bara vore några inom kåren, som voro belåtna, utan att kåren i dess helhet hade anledning att känna sig belåten.

Man har också strukit det särskilda s. k. ödemarkstillägget på 400 kronor. Man har väl menat, att allt skulle bli så mycket bättre ordnat härnäst, att barnmorskorna i ödebygderna icke skulle komma att arbeta under lika svåra förhållanden som de gjort hittills. Man kommer ju nu att inrätta väntehem för barnaföderskor och statsbidrag skall kunna utgå till hjälp i hemmen. Detta är alldeles förträffligt, och det kan ju tänkas, att dessa åtgärder komma att leda till en avsevärd förbättring av barnmorskornas i ödebygderna ställning. Man får avvakta utvecklingen, sådan den kommer att gestalta sig, när distriktsindelningen fullföljts.

Jag kan icke tycka annat än att det vore rättvist och billigt, om barnmorskorna finge 300 kronor till i grundlön, så att grundlönen för dem blev lika stor som grundlönen för distriktssköterskorna eller 1,800 kronor i stället för som i propositionen föreslagits, 1,500 kronor. Jag vet, att motionen avslagits av första kammaren. Det är icke värt att sticka under stol med den saken, men jag vet också, att andra kammaren ibland röstar på ett annat sätt än första kammaren och detta gör, att jag för min del vidhåller mitt förslag. När herr talmannen finner lämpligt att förklara debatten avslutad, kommer jag att yrka bifall till den reservation, som fogats vid andra lagutskottets utlåtande. Reservationen överensstämmer med den del av motionen, som handlar om lönen. I motionen ingår även en passus, som för behandling överlämnats till bankoutskottet, vilket har med barnmorskornas pensionsförhållanden att göra. Den

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

delen av motionen är icke i dag föremål för diskussion, utan nu är det endast frågan om den föreslagna höjningen av grundlönen från 1,500 kronor till 1,800 kronor. Herr vice talman, jag anhåller att få yrka bifall härtill.

I detta anförande instämde herr andre vice talmannen *Magnusson*, fru *Johansson*, fru *Björck*, fröken *Hennings*, fröken *Andersson*, fru *Östlund*, herrar *Hoppe* och *Andersson* i Torngård, fru *Nordgren* samt herrar *Eriksson* i Frägstå och *Lithander*.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är ju i och för sig icke särskilt tilltalande att tala emot en motion, som går ut på en förbättring av barnmorskornas ställning, men jag tror, att Kungl. Maj:ts förslag är väl försvarbart. Det har aldrig varit avsett, att den reform, som här föreslås, skulle leda till en faktisk löneminskning för någon av de nu verksamma barnmorskorna. För min del hyser jag ett obetingat förtroende till landstingens välvilja på denna punkt. Jag tror icke, att det är befogat att förutsätta, att landstingen skulle vägra lämna lönefyllnad i de fall, där det är uppenbart, att den reform, som här föreslås, skulle komma att medföra inkomstminskning för någon barnmorska. Observeras bör, att om förslaget bifalles, så innebär detta, att regeringen och riksdagen gemensamt giva landstingen en maning att försöka rätta till eventuellt uppkommande missförhållanden beträffande lönerna. Jag vet icke hur många landstingsmän det finns i andra kammaren, men jag misstänker, att de äro i avgjord majoritet åtminstone i andra kammaren och kanske även i första kammaren. Jag förmodar, att de landstingsmän, vilka i riksdagen komma att rösta för bifall till utskottets förslag, i sinom tid i respektive landsting komma att igångsätta aktioner i syfte att landstingen skola fullfölja statsmakternas intentioner.

För åtskilliga barnmorskor betyder naturligtvis propositionens förslag en faktisk löneförbättring. Förslaget innehåller dock inte bara ett bud på en årslön av 1,500 kronor och 3 ålderstillägg, ty de distriktsbarnmorskor, som ägnat sig åt förebyggande barnavård, skola enligt övergångsbestämmelserna erhålla ett extra lönetillägg på 300 kronor, och de barnmorskor som — jag höll verkligen på att säga — ha något att göra, d. v. s. de som ha mer än 25 förlossningar om året, skola också få ett bestämt arvode. Jag medgiver ju att vederbörande måste komma upp i ett 60-tal förlossningar för att komma upp i den inkomst, som fröken Hesselgren velat direkt i lag ge dem. Att jag varit en smula återhållsam på den punkten beror på ett skäl, som måhända inte framträtt så mycket i diskussionen. Förhållandet är nämligen att vår nuvarande barnmorskekår är ytterst överorganiserad. Man kan räkna med, att det i vårt land finns om inte dubbelt för många så dock inte långt därifrån eller låt mig säga 6- å 800 för många barnmorskor. Enligt den proposition som här föreligger, skall staten betala lön till en alltså praktiskt taget överflödiga kår på minst 600 stycken barnmorskor. Det betyder en årlig utgift på omkring miljonen, ja, kanske till och med mer än miljonen under åtskilliga år framåt. Och man kan inte räkna med, att den nuvarande överorganisationen skall vara avvecklad förrän efter omkring 10 år. Det har varit rätt svårt att anmoda riksdagen att betala denna överorganisation och att samtidigt bevilja en allmän löneförhöjning för barnmorskorna, vilket förslaget om en årslön på 1,800 kronor dock skulle innebära.

Jag skall inte ta upp frågan huruvida distriktssköterskornas löneläge är för lågt eller inte. Man skall emellertid inte tappa bort att barnmorskorna enligt 5 § skola ha kostnadsfritt möblerad bostad jämte värme och lyse. Jag menar också för min del, att de förhoppningar, som nu ställas på landstingen, nog

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

komma att bli infriade. På den punkten är jag ingen tvivlare. Det måste således sägas, att barnmorskorna även efter detta förslag komma att bli väl tillgodosedda. Frågan om den förbättrade utbildningen är ju ställd på framtiden, och man kan alltså inte såsom befolkningskommissionen gjort åberopa utbildningen såsom skäl för de 1,800 kronorna. Jag erinrar i det sammanhanget om, att befolkningskommissionen inte ville ge de gamla barnmorskorna någon högre lön. Detta är alltså en punkt, där jag åtminstone i någon mån har försökt förbättra innehållet i det ursprungliga förslaget. Jag tror uppriktigt sagt, att det inte begås någon orätt emot barnmorskorna, om propositionen även på denna punkt bifalles oförändrad.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Som medmotionär kan jag inte underlåta att i detta sammanhang peka på den malört, som utskottet hållt i den glädjebägare, som heter framstegen på förlossningsvårdens område. Det visar sig här, att distriktsbarnmorskorna bli en missgynnad kår. Det är dock här fråga om en kår, som utfört ett gott socialt arbete och som till fullo känt sitt ansvar inför samhället. Departementschefens förslag om en lön på 1,500 kronor jämte 3 ålderstillägg efter 3, 6 och 9 år måste man säga är synnerligen blygsamt. Såsom fröken Hesselgren här framhöll måste barnmorskorna, även om de inte ha fullt upp att göra, dock alltid vara i tjänst. Deras utbildning och instrumentanskaffning m. m. gör att de äro tvungna att sätta sig i skuld, en skuld som sedan skall amorteras. Vidare få de inte utföra några grovsysslor, vilket ju också gör att de få vidkännas en del utlägg. Jag har här en liten tablå, som är upprättad, och jag så får säga, av de verkligt sakkunniga på detta område, nämligen barnmorskorna själva. Av denna tablå framgår, att de mest elementära utgifter som de måste göra gå till ett belopp av 1,800 kronor per år. Ändå är då i denna tablå inte upptagen någon post för vare sig nöjen eller föreläsningar. Ja, det har till och med visat sig, att barnmorskorna inte ens ha råd att hålla sig med det egna fackorganet Jordemodern. Hur skall under sådana förhållanden denna kår kunna hålla jämna steg med utvecklingen på detta område, och hur skall den överhuvud taget kunna fortbilda sig? Jag anser sålunda, att starka skäl tala för en justering uppåt av lönen till 1,800 kronor, och jag ber att i den delen få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande.

Jag skall med det också passa på tillfället att med några ord beröra den motion, som jag jämte tre andra partikamrater undertecknat och som går ut på att varje barnaföderska skall erhålla kostnadsfri s. k. smärtfri förlossning. Jag skall genast be att få markera vad motionen inte syftar till, nämligen att diskutera de medicinska indikationerna eller överhuvud taget några vetenskapliga termer, låt vara att i motionen framskymtar en förhoppning om, att vetenskapen på detta område skall nå längre än den i dag gjort. Gynekologerna framhålla ju också, att det på detta område finns många vita fläckar. Jag förmodar emellertid, att dessa äro till för att utforskas. Det kan väl heller aldrig anses förmätet av en lekman att hysa stora förhoppningar på vetenskapen och dess utöware.

I motionen fastslås alltså, att inom den slutna vården på detta område redan nu narkos förekommer. Jag vill i det sammanhanget framhålla, att med vetenskapens nuvarande ståndpunkt får det inte vara någon kostnadsfråga, hurvida en barnaföderska skall kunna komma i åtnjutande av denna smärtfria förlossning. Motionen ligger också helt i nivå med utvecklingen på detta område med tanke på den omorganisation av förlossningsvården, som numera signaleras, då praktiskt taget varje kvinna blir i stånd att erhålla denna smärtlindring, som ju dock endast får ges av läkare. Utskottet poängterar den för-

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

bättring på detta område, som befolkningskommissionen påvisat, och däremot är ju ingen erinran att göra. Att man emellertid tar denna förbättring som en motivering för ett yrkande om avslag på motionen finner jag däremot ganska egendomligt. Även om man serverar avslaget aldrig så smakligt, har man inte lyckats förta kryddan i motionen. Avslagsyrkandet avser endast att dölja bristen på argument, vilket också tycks vara nödvändigt. Utskottet säger nu, att den fria förlossningen kommer att medföra att de kvinnor, som på grund utav medicinska indikationer behöva smärtlindring, också få sådan. Alltså fastslår utskottet status quo. Man fastslår med andra ord, att samma avvita förhållande som nu råder, nämligen att den smärtfria förlossningen är en kostnadsfråga, skall finnas också i fortsättningen. Motionen avser ju i stället en komplettering av den fria förlossningsvården, och den vill ge uttryck åt en humanitär syn på dessa frågor. Jag kommer också att vid ärendets avgörande begära votering, så att kammaren får ta ställning till spörsmålet, om de humanitära synpunkterna skola få komma till sin rätt, eller om det skall vara en kostnadsfråga, om mindre bemedlade kvinnor skola kunna komma i åtnjutande av de rön och framgångar, läkarvetenskapen hittills gjort på här berörda område.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 52.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Den första ärade talarinnan i denna debatt började med att deklarerat sin tillfredsställelse med att dessa frågor nu skola få sin lösning. Jag kan reservationslöst instämma i dessa uttalanden. Jag förmodar, att hennes uttalande främst gällde den omständigheten att man genom det förslag, som riksdagen nu går att anta, bereder en förbättrad vård åt barnaföderskorna.

Jag skulle för min del vilja utsträcka denna tillfredsställelse att gälla även för landstingens vidkommande. Vad jag här kommer att anföra har huvudsakligen avseende på det föreliggande spörsmålet, sådant detsamma ter sig från landstingens synvinkel. Enligt befolkningskommissionens förslag till förbättrad förlossningsvård skulle statsbidrag utgå såväl till anordnandet av förlossningsplatser som jämväl till dessas uppehåll i ungefärlig överensstämmelse med de bidragsgrunder, som gälla för statsbidrag till hem för kroniskt sjuka, till tuberkulossjukhus och epidemisjukhus m. fl. I den kungl. propositionen har emellertid ett visst avsteg gjorts från befolkningskommissionens förslag, i det avseendet nämligen, att Kungl. Maj:t beträffande statsbidraget till anordnande av förlossningsplatser gjort bidragets utbekommande beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Någon dylik förekommer inte i fråga om de av mig nyss nämnda anstalterna. När ett landsting går att ordna den kroniska sjukvården, för att nu nämna ett exempel, kan det göra upp sin plan i det avseendet i förlitande på att det skall erhålla statsbidrag efter vissa grunder och till viss kvotdel av befolkningssiffran. Man är sålunda säker på att erhålla detta statsbidrag, om man fyller de krav i fråga om anstaltens standard, som myndigheterna uppställa. Men beträffande statsbidraget till anordnande av förlossningsplatser komma landstingen att sväva i fullkomlig ovisshet om, huruvida något statsbidrag står att erhålla eller inte. I propositionen är nämligen tydligt utsagt, att någon rätt för principalerna att erhålla statsbidrag till anordnande av dylika vårdplatser inte finns. Det föreligger alltså en bestämd åtskillnad från övriga vårdgrenar. Om man nu genom att ställa statsbidrag till landstingens förfogande för anordnande av förlossningsplatser för vårdkvinnor vill främja en utveckling i den riktningen, att den slutna förlossningen skall bli mer och mer utbredd, kan man knappast gå tillväga på ett sämre sätt än Kungl. Maj:t här föreslagit. När man inom ett landsting

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

inte kan vara säker på, huruvida och i vilken utsträckning statsbidrag står att erhålla för anordnandet av dylika vårdplatser, är det klart, att man kommer att leva i ett tillstånd av tvekan och ovisshet. En bestämd utfästelse från statsmakternas sida i detta avseende skulle på ett helt annat sätt ha möjliggjort en hastigare utveckling av den slutna förlossningsvården.

I en motion, som jag tillsammans med herr Fast väckt, ha vi påpekat detta förhållande och yrkat, att riksdagen måtte besluta en sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag beträffande anläggningsbidrag, att en viss rätt till dylikt bidrag presumeras vara för handen för förlossningsanstalterna lika väl som nu för hem för kroniskt sjuka. Det skulle vara av utomordentligt stort värde att få ett uttalande från departementschefens sida angående de grunder efter vilka en prövning av ansökningarna om anläggningsbidrag kommer att ske. Det finns inga bestämda riktlinjer för en sådan prövning i den kungl. propositionen, utan i denna talas i allmänna ordalag om att det finns vissa landsting, som ha så svag ekonomi, att man inte kan förvänta något intresse från deras sida för anordnandet av förlossningshem. Detta uttalande torde väl innebära, att statsbidrag skall utgå endast till sådant landsting, som har en hög uttaxering per bevillningskrona eller som i övrigt har dåliga finanser. Ser man emellertid på själva anslagsbeloppet, finner man, att den justering, som Kungl. Maj:t i propositionen vidtagit i befolkningskommissionens siffra, är relativt obetydlig. Därav skulle man kunna sluta, att tilldelningen av statsbidrag kommer att ske efter något mera liberala grunder. För att vinna klarhet i fråga om vad landstingen ha att vänta sig i det avseendet, vore det tacknämligt, om departementschefen ville göra klart här i debatten, hur denna fria prövning av ansökningarna om statsbidrag skall ske; detta inte minst därför, att vi inför landstingen nu i höst skola kunna tala om, huru det förhåller sig med dessa bidrag, i vilka fall man har att förvänta statsbidrag, och när man har att endast förlita sig på sin egen kraft. Vi få ju dock komma ihåg, att det härvidlag rör sig om ett helt nytt område för de flesta landsting. Visserligen har man här och var gjort trevande försök att ordna förlossningsvård, men i stort sett är det ett nytt område, som landstingen bjudas att beträda. Något åläggande finns det ju varken i sjukhuslagen eller i det förslag, som här föreligger, för landstingen att ta sig an denna vårdgren. Ur det allmännas synpunkt anser jag emellertid, att det är mycket stort intresse, att den slutna förlossningsvården utvecklas, att den utvecklas hastigt, och att för ändamålet nödiga ekonomiska resurser ställas till förfogande av statsmakterna.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att påtala en annan sak, som vi också berört i vår motion, nämligen det krav som uppställs i propositionen att landstingen för att kunna erhålla något slag av bidrag, vare sig i form av byggnadsbidrag eller i form av driftbidrag, skola upprätta en plan för förlossningsvårdens ordnande inom hela landstingsområdet, en plan som dessutom skall vara godkänd av medicinalstyrelsen. Vi ha i vår motion påvisat de konsekvenser som detta krav kommer att medföra framför allt för de vidsträckt landstingsområdena. Vi ha ansett, att man även härvidlag infört en regel, som kommer att hindra en önskvärd utveckling i stället för att främja den. Genom att landstingen nu omedelbart ställas inför nödvändigheten att göra upp en plan för hela landstingsområdet, i vilken det på förhand skall sägas, att där och där har man för avsikt att bygga en förlossningsanstalt, i ett distrikt tänker man bygga ett barnbördshus, i ett annat åter ett förlossningshem i anslutning till en barnmorskebostad, så ställer man på landstingen krav, som dessa för närvarande sakna möjlighet att uppfylla beroende på att man saknar erfarenhet om och i vad mån dessa barnbördsanstalter komma att dra till sig förlossningskvinnor. Man vet inte, när nu vårderna utanför förlossningshemmen blir prak-

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

tiskt taget fri, om tillströmningen till de slutna anstalterna kommer att bli så stor, som man först räknat med. Man löper här precis samma risker, som när det gäller epidemivården. I detta fall har man gått in för planer, som varit för vidlyftiga. Man har förbyggt sig och skapat fasta anstalter, som sedan fått stå tomma. Jag vill icke säga, att så kommer att ske i dessa fall. Jag vill emellertid bestämt påstå, att just den omständigheten, att landstingen tvingas göra upp en plan för hela landstingsområdet på en gång, kommer att medföra ökad tveksamhet och kommer att giva hela projektet mera vittomfattande konsekvenser, än som skulle bliva fallet, därest man, som vi i motionen föreslagit, tillåter landstingen gå fram stegvis, alltså komma med planer för blott en del av landstingsområdet och, varför icke, giver dem statsbidrag till anläggning av förlossningshem, så snart man kan visa, att dylika äro erforderliga.

Utskottet har sagt, att vi motionärer missförstått propositionens förslag till stadgande, och att det icke alls är meningen att införa ett sådant tvång, som vi trott vara förhanden. Jag vill ifrågasätta om utskottets uttalande härvidlag är auktoritativt. I handlingarna till propositionen finnes det inget som helst uttalande, som tyder på annat, än att vi i vår motion rätt uppfattat kravet på planmässighet, nämligen att det skall vara en i förväg utstakad plan beträffande förlossningsvården, och att denna plan skall vara godkänd av medicinalstyrelsen — det står icke att den skall vara fastställd men innebörden torde bli ungefär densamma. Om man genom att resa detta krav trott, att man skulle befrämja utvecklingen på detta område och därigenom så att säga med milt tvång skulle kunna förmå landstingen att hastigare än nu är fallet gå in för utbyggandet av dylika anstalter, har man misstagit sig. Utvecklingen går i rakt motsatt riktning. Man kommer att stanna i tveksamhet inför ett projekt, som ser så stort och vidlyftigt ut. Även härvidlag skulle det vara glädjande, om herr statsrådet ville utveckla vad avsikten med stadgandet i 5 § i kungörelsen egentligen är.

När våra yrkanden icke vunnit anslutning från utskottets sida och icke heller reservationsvis upptagits av någon, har jag i sakens nuvarande läge icke skäl att framställa något yrkande. I ett annat hänseende har ett av oss i förutnämnda motion framfört krav blivt tillgodosett på ett tillfredsställande sätt. Vi hade nämligen i motionen påtalat, hurusom de driftkostnader, som utan tvivel äro förhanden vid detta slag av anstalter, skulle i stor utsträckning komma att stanna på landstingen, och att staten således var i färd med att pålägga landstingen en ny kostnadskrävande uppgift, som staten själv borde taga huvudparten av, vilket vore det naturligaste. För att i någon mån råda bot på detta ha vi föreslagit rätt för landstingen att uttaga högre dagsavgift för vården, än man i propositionen räknat med. Detta krav har utskottet tillgodosett så till vida, att utskottet i stället föreslagit rätt till höjt driftsbidrag. Jag får å motionärernas vägnar säga, att vi äro tillfredsställda med denna utgång. Vi ha velat, att från landstingen skulle avlastas en större del av kostnaderna och vi se naturligtvis helst, att så sker i riktning mot statsmakterna. Herr talman, i sakens nuvarande läge har jag beträffande förslaget om förbättrad förlossningsvård intet yrkande.

Eftersom det är gemensam föredragning även beträffande förslaget från andra lagutskottet, skall jag passa på att säga några ord om en motion från samma motionär rörande detta förslag. Vi ha observerat, hurusom man i propositionen vill göra medicinalstyrelsen till en sista överinstans över landstingen, när det gäller tvistemål mellan barnmorskorna och deras principaler rörande naturförmånernas beskaffenhet. Vi kunna icke finna annat än att förslaget i denna del innebär ett misstroende mot landstingen, vilket misstroende är fullkomligt

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

oförtjänt. Det förefaller, som om författaren till förslaget presumerat, att landstingen icke skulle vara tillräckligt vidsynta och humana gentemot barnmorskorna, vilka sålunda skulle kunna riskera att icke få de bostadsförmåner, som författningen förutsätter. Jag vill säga, att det är ett alldeles oberättigat antagande. Herr statsrådet var nyss vänlig nog att giva landstingen ett bättre betyg, när han talade om utsikterna för barnmorskorna att få sina löneförmåner förbättrade. Jag måste säga, att förslaget att göra medicinalstyrelsen till överinstans i fråga om naturaförmånernas beskaffenhet är i hög grad opraktiskt. Man kan icke begära, att en central myndighet skall ha reda på lokalförhållandena i varje del av landet, och kraven på bostadsbetingelserna skifta med den allmänna standarden på varje ort. Det kan icke heller vara lämpligt att belasta ett centralt ämbetsverk med ärenden av detta slag. Man bör snarare sträva efter att icke mer än nödvändigt lasta över uppgifter på de centrala ämbetsverken. Förslaget har för övrigt från landstingens sida uppfattats som ett obehörigt ingrepp i deras självbestämmanderätt för att icke rent av säga som ett försök till förmynderskap. Jag vet icke, varifrån förslaget från början emanerar, men tendensen har försports även i annat sammanhang. Man förmärker en allt tydligare och klarare strävan att inkräkta på landstingens självbestämmanderätt och i stället överflytta allt större och större befogenheter i rent ekonomiska frågor till medicinalstyrelsen. Från landstingshåll ha vi med sorg i hjärtat i flera olika sammanhang observerat en sådan utveckling och ha i detta fall icke velat försumma tillfället att inge en om än svag protest mot denna tendens.

Här föreligger en reservation från ett flertal kammarledamöter för bifall till motionens yrkande om ett uteslutande ur författningstexten av bestämmelsen om att medicinalstyrelsen skall pröva, och avgöra tvister om dessa naturaförmånens beskaffenhet. Jag ber, herr talman, att beträffande andra lagutskottets utlåtande få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Sandström med flera.

I herr Anderssons i Rasjön yrkande beträffande 11 § lagen om anställande av distriktsbarnmorskor m. m. instämde herr *Anderson* i Råstock.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag tror knappast, att jag kan besvara herr Anderssons i Rasjön anförande på annat sätt än genom att hänvisa till propositionen. Det framgår av denna, att Kungl. Maj:t skulle få en jämförelsevis fri prövningsrätt ifråga om byggnadsbidrag till dessa barnbördsanstalter. Jag vågar mig uppriktigt sagt icke på att så här på rak arm i en riksdagsdebatt lägga upp ett program, som omfattar alla de grunder, som böra gälla vid utdelandet av sådant statsbidrag. Hade jag haft tillfälle att förbereda mig, hade det ju möjligen kunnat gå för sig. För närvarande måste jag som sagt nöja mig med en hänvisning till propositionen. Jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på, att statsutskottet särskilt understryker, att man bör vara återhållsam med statsbidrag till dessa anstalter, och väl snarare tänkt sig en snävarare tillämpning av bestämmelserna för utdelandet av byggnadsbidrag än Kungl. Maj:t räknat med, detta särskilt med hänsyn till den utökning av driftsbidragen, som statsutskottet föreslår. Det kan nog inte hjälpas, att man från intresserade landstingsmäns sida får finna sig i att pröva dessa ärenden från fall till fall. Hade man velat gå en annan väg, måste grunderna varit preciserade.

Jag är övertygad om att landstingen komma att tillmötesgå alla rimliga anspråk på utrustning och bostad — det är ju i första hand bostadsförmånerna det i dylika fall kan uppstå tvist om. Jag har därför utgått från att dylika

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)
tvister skola bli mycket sällsynta. Jag kan därför icke tillstyrka herr Anderssons i Rasjön yrkande på denna punkt. I första kammaren kommo utskottet, reservanterna och undertecknad däremot överens om, att stryka den punkt i lagtexten, som lägger det slutliga avgörandet i medicinalstyrelsens hand och ur författningstexten ta bort orden »Dylikt beslut må ej överklagas». Jag undrar om det icke vore att rekommendera andra kammaren att följa samma väg. Då landstingen i regel äro mycket hyggliga mot de befattningshavare, med vilka de ha att göra, kan man ju förutsätta, att tvister om naturaförmåner bli mycket fåtaliga. Risker att stryka bestämmelsen beträffande överklaganderätten blir icke så stor, då det väl endast torde bli i enstaka fall, som man behöver gå till särskild instans för slitande av tvist. Det borde ju vara en rätt rimlig anordning, att detta sker besvärsvägen till medicinalstyrelsen och Kungl. Maj:t.

Om någon kammarledamot ville ställa ett yrkande att på denna punkt biträda första kammarens beslut, tycker jag att man i denna kammare kunde vara lika tillfredsställd med en sådan anordning, som man visade sig vara i första kammaren, där man i denna fråga uppnådde fullständig enhällighet.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr förste vice talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande samt handläggningen av övriga å föredragningslistan förekommande ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 15.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 315, angående tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet å lärare vid statens undervisningsväsen;

nr 316, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 317, angående upphörande av tjänstepensionsrätten i statens pensionsanstalt för vissa lärare vid statens undervisningsväsen m. m.;

nr 318, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inställa för vissa lärare vid statens undervisningsväsen m. m.;

nr 319, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 320, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 13 § andra stycket lagen för Sveriges riksbank den 30 juni 1934 och av §§ 9 och 17 lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

nr 321, angående överenskommelse mellan Sverige, Estland och Finland rörande förhindrande av spritsmuggling m. m.

Dessa propositioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.28 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 12 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrad förlossningsvård samt anordnande av s. k. förebyggande mödra- och barnavård jämte i dessa ämnen väckta motioner samt andra lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. för-
bättrad för-
lossningsvård
m. m.
(Forts.)*

Därvid anförde:

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Efter den ingående redogörelse, som departementschefen har lämnat angående det föreliggande förslaget, är det inte mycket för mig att säga. Jag skulle dock vilja yttra ett par ord angående lönesättningen för barnmorskorna, som man här talat mest om.

Man kan ju säga, att den lön, som här föreslagits från Kungl. Maj:ts sida, 1,500 kronor — det är ju minimilönen — inte är så hög. Men om man tager hänsyn till vad beräkningen grundar sig på — och det har ju departementschefen redogjort för — tror jag inte, att man kan klandra departementschefen för att han kommit fram till detta belopp. När vi på avdelningen togo del av dels befolkningskommissionens yttrande och förslag, dels vad i propositionen framhålles, funno vi, att det nog inte stannar vid de 1,500 kronorna. Det står i propositionen på sidan 86, att det bör kunna bli möjligt för distriktsbarnmorskorna att även få utföra förebyggande barnavård och då erhålla ersättning enligt samma grunder som distriktssköterskorna. I departementet räknade man, att de på det sättet skulle få 300 kronor. Vidare har departementschefen föreslagit tre ålderstillägg med treårsintervaller, d. v. s. efter nio års tjänst få de ytterligare 300 kronor. På avdelningen voro vi av den uppfattningen, att dessa befattningshavare haft sina tjänster så länge, att de skulle få tillgodoräkna sig den föregående tjänstgöringstiden och sålunda redan nu komma upp direkt till en lön av 1,800 kronor. Lägga vi sedan till det tillskott, som det eventuellt kan bli på grund av att de skola utföra förebyggande barnavård, komma vi ju fram till över 2,000 kronor. Efter utökningen av distriktens omfattning har man väl också anledning tro, att det skall lämnas någon liten slant som tillskott till lönen. Vi ha sålunda, när vi sett på saken på detta sätt, ansett, att det inte är möjligt att komma längre just med hänsyn till att vi ha distriktssköterskorna med sin lön av 1,800 kronor. Det är egentligen det skäl, som varit avgörande för oss, när det gällde, huruvida vi skulle tillstyrka den av fröken Hesselgren väckta motionen eller inte. Den kom ju till lagutskottet, men den var litet rörig — ursäktat uttrycket — och lönefrågan måste vi ju behandla i statsutskottet.

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

Detta var som sagt i huvudsak våra synpunkter angående lönesättningen. Något annat har egentligen heller inte blivit påtalat. Fru Rönn-Christiansson tycktes klandra utskottet för att det, när det skrivit en sådan vänlig motivering, ändå avstyrkt hennes motion. Men jag vill erinra talarinnan om att vi inte avstyrkt motionen. Om vi se på sidan 32 i utskottets utlåtande, skola vi finna, att det skett en uppdelning i två avdelningar. Först ha vi de motioner, som äro helt avstyrkta, och sedan hemställa vi beträffande de andra motionerna, att »de må, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke föranleda någon riksdagens åtgärd». Det är ett sätt, som vi bruka använda, när vi anse, att en motionär fått nästan allt vad han vill ha. Så är det här också. Först är det den fria förlossningsvården. Däri ingår även, i den mån det är möjligt, att det skall vara smärtfri förlossning. Under sådana förhållanden ansågo vi inte, att det kunde vara lämpligt och nödvändigt att skriva till Kungl. Maj:t i den frågan. Det är vår uppfattning, att det skall vara fri förlossning och att även de medel, som böra användas för att göra förlossningarna så smärtfria som omständigheterna medgiva, då skola komma till användning. Därom torde vi alla vara alldeles överens.

Detta är i korthet, herr talman, vad jag har att säga rörande de föredragna utlåtandena. Jag har intet vidare att tillägga. Jag vill endast stryka under vad departementschefen sade om, att denna anordning inte är så lätt att komma till rätta med just på grund av det virrvarr, som gör sig gällande på ifrågavarande område i fråga om distriktsindelningen, denna uppdelning i en massa små distrikt med därav följande ringa sysselsättning för befattningshavarna. Innan man kommer till en bättre och redigare distriktsindelning, måste det naturligtvis bli vissa olägenheter, som kanske både befattningshavarna och andra inte tycka om. Det är emellertid en sak, som vi ha svårt att komma ifrån.

Jag ber, herr talman att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan i utlåtandet nr 121. Det tillkommer inte mig att ge mig in på andra lagutskottets utlåtande nr 41.

Herr **Hage**: Herr talman! Socialministern meddelade före middagen, att första kammaren hade i anledning av andra lagutskottets utlåtande nr 41, angående lag om anställande av distriktsbarnmorskor, §§ 5 och 11, fattat ett beslut, som jag för min del tycker, att andra kammaren också borde fatta.

Beträffande 5 § andra momentet föreligger ett förslag från regeringen och utskottsmajoriteten, som går ut på, att då det uppstår tvist mellan en distriktsbarnmorska och vederbörande landsting angående omfattningen och beskaffenheten av naturaförmåner, som vederbörande distriktsbarnmorska skall erhålla, saken skall kunna överklagningsvägen hänskjutas till medicinalstyrelsen. På landstingshåll är man inte särskilt intresserad av att det ordnas på detta sätt, och därför har det väckts en motion, vari föreslås, att bestämmelsen skall försvinna. Nu ha emellertid reservanterna, som tillstyrkt motionen, och utskottsmajoriteten i första kammaren enat sig om ett nytt förslag. Detta går ut på att moment 2 skall bibehållas, dock så att sista stycket i momentet, som lyder: »Dylikt beslut må ej överklagas» skall falla bort. Det kommer att innebära, att när det blir fråga om överklagande av beslut av landsting om naturaförmåner, distriktsbarnmorskorna ha rätt att klaga hos medicinalstyrelsen, men att, om vederbörande inte äro belåtna med medicinalstyrelsens beslut, både landsting och distriktsbarnmorska ha rätt att fullfölja talan hos Kungl. Maj:t. Jag har den uppfattningen, att om saken ordnas på det sättet, har man vunnit något av det vi från landstingshåll

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

ville vinna med vår reservation, och jag tror, att man därmed tillmötesgått landstingsopinionen åtminstone i viss utsträckning.

Jag skulle alltså vilja påyrka, att andra kammaren fattar samma beslut beträffande § 5 moment 2 som första kammaren, men därutöver också, att ett liknande beslut — även sammanfallande med första kammarens — fattas beträffande § 11. Där står nämligen också mot slutet: »Dylikt beslut må ej överklagas.» Jag påyrkar, att detta tillägg också där bortfaller.

Jag ber alltså att i korthet få föreslå, att dessa två ändringar ske i §§ 5 och 11 i lag om anställande av distriktsbarnmorskor.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag skall inte säga många ord. Jag hörde med tillfredsställelse på, när statsrådet uttalade sin fasta tro på landstingens vilja att ersätta de barnmorskor, vilkas löner bli sänkta. Jag hoppas, att detta också kommer att höras ut över landet. Men jag är också klar på att det skulle ytterligare styrka landstingens goda vilja, ifall åtminstone en del av kammaren ville instämma i det yrkande jag kommer att göra på den högre lönen. Det skulle säkerligen verka psykologiskt riktigt på det sätt jag skulle önska.

Jag har inte här, när jag talat om lönerna, gått in på naturaförmånerna, därför att jag jämfört distriktsbarnmorskorna med distriktssköterskorna, och det är samma naturaförmåner i bägge fallen. Sålunda blir detta inte någon skillnad i förhållandet dem emellan. Nu vill jag säga, att jag uppskattar herr Janssons i Falun framställning i mycket hög grad. Den visar nämligen, att man i utskottet i alla fall varit ganska tveksam, hur man skulle göra, och fått lov att skaffa sig skäl i alla riktningar för att själv bli övertygad om det riktiga i att inte gå på min motion. Det är tacknämligt, och detta vill jag stryka under. Men jag vill knyta en reflexion till vad herr Jansson sade. Han menade, att det skulle vara ganska lättvindigt för distriktsbarnmorskorna att få ytterligare 300 kronor, eftersom de skulle sysselsättas i förebyggande barnavård. Det är emellertid inte vem som helst, som får sysselsättas i förebyggande barnavård. Vederbörande måste först gå igenom särskilda kurser, och till dessa kommer man givetvis inte att taga andra än de yngre barnmorskorna. De som varit länge i tjänst och burit dagens tunga och hetta komma inte att få detta extra tillägg av 300 kronor. Jag medgiver gärna, att de äro berättigade till ålders-tillägg, men sådana få sköterskorna också, och det är därför ingen skillnad därvidlag.

Det är naturligtvis riktigt, att det här gäller en kår, som kanske delvis står på avskrivning, därför att de äro litet fler än man för närvarande har behov av. Nu har jag sagt — och jag stryker under det än en gång — att det rå ju barnmorskorna inte för. När staten står inför den situationen, att den måste koppla av en kår, som den förut haft nytta och användning av, brukar staten vara mycket generös. Det var staten, när en del militärer kopplades av, och det var den, när det gällde att koppla av tobaksindustriens arbetare. Jag tycker därför inte, att det är så märkvärdigt, att man behåller fler barnmorskor än vad som strängt taget skulle behövas. Jag vet mycket väl, att man anser, att man nu gjort den stora, generösa gest, som kan begäras, när man inte bara utan vidare klipper av. Men det är just detta jag menar, att staten inte heller kan göra. — Förresten äro vi inte absolut säkra på vilket antal barnmorskor, som kommer att behövas. Är det så, att befolkningskommissionen får verka i den riktning den tenderar till, kan det hända, att det behövs fler än man för närvarande tänker sig. Det vill jag ju inte spå någonting om. Emellertid menar jag, att det kan finnas ganska stort fog för att ge denna kår en så god ställning, som det är

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)
möjligt, med tanke på det utomordentligt uppoffrande och värdefulla arbete den utför.

Jag kan därför inte se, herr talman, att jag kan göra annat än vidhålla mitt yrkande. Men det har påpekats för mig, att på grund av sammanförandet av två utskottsutlåtanden jag får lov att ställa särskilda yrkanden på de båda utlåtandena. Jag yrkar sålunda beträffande statsutskottets utlåtande den ändringen, att minimilönen sättes till 1,800 kronor i stället för till 1,500 kronor, och beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 41, att i § 5 mom. 1 man för in ordet ettusenåttahundra i stället för ordet ettusenfemhundra, och att detsamma sker i § 8, vilket senare ju är en följdändring. Jag hoppas, att jag skall få några, som följa mig i detta yrkande.

Fru Nordgren: Herr talman! Med hänsyn till den mängd ärenden, som stå på dagens föredragningslista, hade jag inte tänkt yttra mig i föreliggande ärende, varför jag instämde med fröken Hesselgren i hennes första anförande. Jag hade nämligen inte väntat, att det skulle bli en så lång debatt i denna fråga. Då nu ändå så blivit fallet, anser jag mig böra säga några ord. Jag gör det inte minst med hänsyn till att jag år 1935 gjorde mig skyldig till en motion, vari jag påyrkade utredning angående en omläggning av barnmorskevården i sådan riktning, att denna skulle bli fri för de kvinnor som föllo under moderskapsförsäkringen och det statliga moderskapsunderstödet, samt att barnmorskorna skulle helt avlönas av det allmänna. Jag har mig bekant, att det finns en del barnmorskor, som ingalunda äro mig tack samma för detta mitt initiativ. Jag vill emellertid framhålla, att jag i nämnda motion inte främst tog sikte på barnmorskorna och deras anställningsförhållanden — det var en sak, som den i motionen påyrkade utredningen fick svara för — utan i främsta rummet på barnaföderskorna. Genom mitt instämmande med fröken Hesselgren har jag understrukt tillfredsställelsen över Kungl. Maj:ts förslag rörande förlossningsvårdens ordnande. Jag går härvid så långt, att jag anser den fria förlossningsvården vara för barnaföderskorna t. o. m. värdefullare än den ekonomiska hjälp till dem, som vi för någon vecka sedan beslutat.

Men jag kan inte uraktlåta att säga, att jag finner de löner, som här föreslagits för barnmorskekåren, vara för låga. Man måste väl ändå medge, att en kontantlön av 125 kronor i månaden för ett så ytterst ansvarsfullt och krävande arbete som barnmorskornas är otillräcklig, även om man därtill lägger värdet av bostadsförmånen. Jag anser, att distriktsbarnmorskorna i avlöningshänseende hade bort jämsställas med distriktssköterskorna, och jag tror, att det ur alla synpunkter varit gagneligt om barnmorskorna, i större utsträckning än här förutsattes, fått sig ålagda en del av det arbete, som nu kommer att påvila distriktssköterskorna. Jag hyser nämligen allt fortfarande den uppfattningen — som jag tillkännagav i en motion vid 1936 års riksdag — att de åligganden, som distriktssköterskorna fingo sig pålagda genom riksdagens beslut om distriktsvårdens omorganisation, komma att visa sig bli så många och så betungande, att de inte ensamma kunna gå i land med dem. Jag tror, med hänsyn härtill, att det varit klokt om våra duktiga barnmorskor mera tagits i anspråk för vården av mödrar och barn, i första levnadsåret, vilket arbete särskilt skulle ha lämpat sig för dem. I den mån distriktsbarnmorskorna inte varit tillräckligt utbildade för dessa sina nya uppgifter, kunde väl den saken ha ordnats genom särskilda utbildningskurser liksom riksdagen tidigare beslutat för distriktssköterskornas del.

Men det finns ytterligare ett skäl till att distriktsbarnmorskorna borde jämsställas med distriktssköterskorna i avlöningshänseende, och det är den nya an-

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

ordningen, att distriktsbarnmorskorna jämväl skola tagas i anspråk för den slutna barnbördsvården i »all den omfattning, som vårdförhållandena och omständigheterna i övrigt det medgiva», vilket starkt understrykes i såväl statsutskottets som andra lagutskottets utlåtanden. En anordning, om vars lämplighet jag för övrigt hyser starka tvivel, då det i praktiken visat sig ganska svårt att utnyttja distriktsbarnmorskorna både i den öppna och den slutna förlossningsvården. Men när nu så skall ske, borde väl detta ha varit ett skäl för en bättre avlöning åt distriktsbarnmorskorna, vars arbetskraft härigenom mera kommer att tagas i anspråk.

Man får inte förvåna sig över om framför allt de barnmorskor, som i ekonomiskt hänseende bli lidande på denna omorganisation, inte äro så värst belåtna. Jag hyser inte samma goda förhoppningar som statsrådet och chefen för socialdepartementet om landstingens villighet att kompensera de barnmorskor, som få sina löneförmåner minskade. Även om jag inte tvivlar på landstingens goda vilja härvidlag, är jag dock övertygad om att man inom landstingen kommer att anse, att då staten bestämt en viss lön för distriktsbarnmorskorna, böra dessa nöja sig med densamma, varför en del distriktsbarnmorskor troligen komma att bli lidande på den nya anordningen.

Vidare är jag, i likhet med fröken Hesselgren, ganska bekymrad över att man tagit bort ödemarkstillägget för barnmorskorna. Det kan väl ändå inte vara rimligt att samma lön skall gälla för barnmorskorna exempelvis i skärgårdarna eller i lappmarksdistrikten — där dessa yrkesutövare få arbeta under mycket svåra förhållanden och ofta med fara för liv och lem företa sina resor — som för de barnmorskor vilka ha bekvämare färdmedel och bättre arbetsförhållanden. Jag tror det kommer att vålla svårigheter för kommunerna på sådana orter att få duktiga barnmorskor. Där har man inte heller samma tillgång till förlossningsanstalter — och kommer inte att under lång tid få det — som man har i tätare bebodda delar av landet. Jag hoppas därför livligt, att denna fråga skall tagas upp till förnyat övervägande, och att ödemarkstillägg skola återinföras.

Till sist skall jag endast säga några ord om den s. k. smärtfria förlossningen. Det kan synas egendomligt, att det inte är mer än *en* representant för kvinnorna här i riksdagen som haft något yrkande på att man, genom att göra narkosen kostnadsfri för barnaföderskorna, skall bereda dessa så stor lindring i de smärtor, som följa med en barnsbörd, som det är möjligt. Att vi övriga kvinnliga ledamöter här i kammaren inte direkt ställt oss bakom fru Rönn-Christianssons motion, betyder emellertid ej, att vi inte i princip stå bakom tanken i motionen. Att vi inte underskrivit densamma beror dels på att läkarvetenskapen ännu inte är säker på, att det är alldeles riskfritt för mödrar och barn att narkos användes vid förlossningen, och dels på det rent realiserbara kravet i motionen att denna förmån skulle ställas till förfogande för varje barnaföderska. Ty då narkos icke torde kunna lämnas i händerna på andra än läkarna, kunna ju endast de barnaföderskor, som erhålla vård på förlossningsanstalterna, bli delaktiga av den lindring i förlossningssmärterna som narkosen kan ge, och icke »varje barnaföderska».

Statsutskottet framhåller, att som en konsekvens av principen om fri förlossningsvård torde följa, att barnaföderska i de fall, där medicinska indikationer så påfordra, utan ersättning beredes all den lindring i de med förlossningen förenade smärtorna, som omständigheterna medgiva. Emellertid hade det enligt min mening varit bättre, om utskottet i stället sagt, att alla de barnaföderskor, som förlösas på förlossningsanstalt och som önska få narkos, skulle erhålla kostnadsfri sådan. Detta i synnerhet som vi redan nu ha en del förlossningsanstalter, där narkos lämnas utan särskild kostnad, medan andra anstalter ta

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)
betalt för den, och det hade varit önskvärt med likformighet på detta område. Jag hoppas, herr talman, att vi skola komma dithän, att vården även i denna del blir utan särskilda kostnader för barnaföderskorna.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som ställts av fröken Hesselgren.

Herr Olovson: Herr talman! Jag befinner mig i dag i samma beklagansvärda situation som jag gjorde den gången härom dagen, då vi behandlade frågan om mödrahjälpnsnämnderna, där jag antagligen kom att bli betraktad såsom kvinnornas fiende nr 1. Jag vill emellertid påpeka, att jag inte har sträckt mig så långt att jag t. ex. har yrkat på att varannan barnmorska skall vara en karl, utan jag har låtit det stanna vid vad här blivit föreslaget.

Jag delar ansvaret för den ståndpunkt, som andra lagutskottet har kommit till, och jag skall här bara stanna vid den väsentliga tvistepunkten, nämligen frågan om lönerna, som ju finnas angivna i det framlagda lagförslaget.

Vid behandlingen av barnmorskornas lönefråga här i dag har man begagnat sig av samma metod som man begagnar sig av när det gäller lönefrågor så där i största allmänhet: man försöker pressa siffrorna så lågt som möjligt för att ha argument för att yrka på höjningar. Här har man hela tiden talat om en lön för barnmorskorna på 1,500 kronor. Det förhåller sig emellertid inte alls på det sättet. Det är föreslaget en lön på 1,500 kronor, men därtill kommer möblerad bostad med lyse och värme. Jag skulle tro, att man i de flesta samhällen skall kunna värdera en möblerad bostad med lyse och värme till så där 500 kronor, och då ha vi redan lönen uppe i 2,000 kronor. Vi ha vidare tre ålderstillägg på sammanlagt 300 kronor, samt i de fall, där antalet förlossningar uppgår till mer än 25 om året, ett lönetillägg på upp till 300 kronor. Nu äro vi uppe i en lön på 2,600 kronor. I sämsta fall har man att räkna med en lön på, under första tiden 2,000 kronor, efter första ålderstillägget 2,100 kronor, efter andra ålderstillägget 2,200 kronor och efter det tredje ålderstillägget 2,300 kronor.

Det måste anses vara ostridigt, att barnmorskornas arbete är mindre än distriktssköterskornas. Ingen vill väl göra gällande motsatsen. Då säger man här — det har sagts under debatten i dag — att det kan ju inte barnmorskorna hjälpa, att de inte ha fullt arbete. Nej, naturligtvis inte. Men de veta i varje fall, att de inte ha att räkna med full arbetstid, när de inträda på denna bana — det äro de medvetna om — och vi ha f. ö. en hel del befattningar här i landet, som inte kunna anses medföra full sysselsättning, och där lönen sättes med hänsyn härtill. Man kan här tala om en passningstjänst, där tjänstgöringen blir mer eller mindre omfattande, men i varje fall är det inte fråga om full sysselsättning.

Nu sade fröken Hesselgren före middagsrasten, att barnmorskorna kunna icke sysselsätta sig med något annat arbete, i varje fall inte något tyngre arbete, ty de måste vårda sina händer så väl. Det är säkerligen, fröken Hesselgren, en utomordentligt starkt stiliserad sanning. Den närmar sig betydligt överdriften. Jag har känt och känner rätt många barnmorskor. Hälften av landets barnmorskor torde vara gifta och sköta hus och hem, och de sköta säkerligen — det vet jag i många fall — också potatislanden. Det är inte så värst länge sedan jag såg en barnmorska stå vid sin gamla rostiga Ford, och hon slängde med skruvnycklarna som den värste metallarbetare, så vad det beträffar tror jag vi kunna säga, att nog kan en barnmorska, som är gift och sköter hus och hem, göra detta som alla andra utan att det på något sätt inkräktar på hennes möjlighet att sköta sin tjänst. Det är trevligt att höra frö-

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

ken Hesselgren, när hon försöker lura andra kammaren, men det får ju vara måtta.

Jag vill här påpeka, att den lön, som en barnmorska kommer upp till, enligt mitt förmenande inte är för hög. Jag skulle möjligen ha kunnat luras att gå längre med gott hjärta, om så varit, men jag finner starka skäl tala för att man skall stanna vid detta, inte minst med hänsyn till distriktssköterskorna, ty det är orimligt redan på grund av deras olika tjänst att ställa dessa båda yrkesgrupper i jämbredd med varandra. Vi skola också komma ihåg en annan sak. Vi röra oss här med löner på omkring 2,200 upp till 2,600 kronor. Men vad förtjänar en yrkesarbetare inom exportindustrien i de svenska landsortsstäderna? Han kommer kanske upp till 2,400 à 2,500 och detta till och med i städer, där man får betala 900 kronor om året i hyra för 1 rum och kök.

Jag hör redan invändningen: man kan inte göra sådana jämförelser. Mina herrar! — eller kanske jag främst skall vända mig till damerna — det är precis sådana jämförelser som man skall göra, och om vi inte i tid vilja göra jämförelse mellan de löner vi här besluta och de löner, som de människor ha, som skola betala dessa löner, komma vi att få ångra det.

Här invändes naturligtvis, att barnmorskorna ha sin utbildning, som de kostat på sig. Det är 23 månaders utbildning, och kursen är såvitt jag vet kostnadsfri. En yrkesarbetare har ju också någon utbildning bakom sig. Det finns yrken, som jag känner till mycket väl, där lärotiden är 8 år och där man just nu icke kommer upp till den lönen, och då skola arbetarna ändå försörja hustru och barn.

Nu skulle jag emellertid vilja veta, hur reservanterna här se på saken. De ha föreslagit en höjning av den fasta lönen — vi kunna kalla det så — från 1,500 kronor till 1,800 kronor. Men skola fortfarande de tillägg på 300 kronor utgå, som äro föreslagna, så att det skulle bli utöver dessa tillägg en ren förhöjning på 300 kronor?

Jag skall inte dröja längre vid lönefrågan. Jag tycker inte man har behandlat barnmorskorna orättvist med hänsyn till omfattningen av deras arbete eller med hänsyn till deras utbildning, och det ligger icke någon undervärdering av deras arbete i detta. Ett faktum är ju att staten, eller rättare sagt andra kammaren, står beredd att bevilja löneförhöjning för en stor grupp befattningshavare, som komma på indragningsstat och där man eljest brukar sätta ned lönerna. Socialministern meddelade här, att vi ha ett överskott på omkring 600 barnmorskor i landet. När man beviljar löneförhöjningar, där det skulle vara indragningsstat med lönesänkning, tycker jag inte man behandlar vederbörande orättfärdigt.

Nu skall jag dröja ett ögonblick vid — och nu skall jag försvara barnmorskorna — frågan om möjlighet för barnmorska att överklaga hos eller rättare sagt vädja till högre instans, när tvist uppkommer med landsting beträffande naturaförmånerna. Där var det herrarna eller rättare sagt Anderssonerna i Rasjön och Råstock, som voro missnöjda över att klagomål skulle få anföras hos medicinalstyrelsen. Det var landstingsmännen, som talade den gången. Ingen över och ingen vid sidan av landstingen! Men nu vill jag göra herrarna Andersson i Rasjön och Anderson i Råstock uppmärksamma på det förhållandet, att barnmorskorna äro anställda hos landstingen, och när det gäller naturaförmåner även avlönade av landstingen. Det är två parter, landstingen såsom arbetsgivare-avlönare och barnmorskorna som de anställda. Nu menar herr Andersson i Rasjön och herr Anderson i Råstock, att om det blir tvist mellan dessa två parter, skall den ena parten, d. v. s. landstinget, uppträda som skiljedomare och fälla utslaget. Det där stämmer inte riktigt med vad vi bruka vara vana vid. Jag menar det är fullt naturligt, att om tvist upp-

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

kommer mellan ett landsting och en barnmorska rörande naturaförmånerna, så bör det finnas en instans som får lösa tvisten, och jag finner i likhet med departementschefen att medicinalstyrelsen är den rätta. Om man nu gör som herr Hage här yrkat, nämligen öppnar möjlighet för landstingen att hos Kungl. Maj:t överklaga medicinalstyrelsens utslag, så borde man väl inte kunna anse, att landstingens rätt kommer att trädas för nära.

Jag slutar med att påpeka, att jag har blivit lämnad den uppgiften, att barnmorskorna själva förklarar sig nöjda med vad befolkningskommissionen föreslagit, och då Kungl. Maj:ts förslag och det utskottet här kommit med ekonomiskt sträcker sig lika långt, tror jag inte att andra kammaren behöver falla för den annars nära liggande frestelsen att följa fröken Hesselgren. Vi skola komma ihåg, att om andra kammaren fattar ett annat beslut än första kammaren, är det inte bara en vädjan till landstingen utan det är också ett annat beslut. Jag för min del skall gå fröken Hesselgren till mötes så långt att jag uttalar som min varma förhoppning, att landstingen måtte beakta, vad här sagts, att i de fall en barnmorskas inkomst skulle minskas, landstingen behagade lämna en lönefyllnad.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till det yrkande, som framställts av herr Hage.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet för att med några ord beröra, hur jag tidigare, då vi behandlat denna fråga, har sett på denna sak.

Jag skall gärna bekänna, att diskussionen överraskat mig. Man rör sig här om småsaker, under det att de verkligt stora saker, som vi äro färdiga att inom några ögonblick fatta beslut om, komma i bakgrunden, precis som om här bara vore fråga om några kronor till eller från. Ingen kan väl egentligen riktigt säga, vad det är för kostnader, som staten genom ett beslut i frågan nu kommer att ikläda sig. Man kan naturligtvis beräkna ungefär vad det kommer att kosta staten med hänsyn till bidraget per vård dag, men vad det kommer att kosta staten med hänsyn till den utformning, som givits i Kungl. Maj:ts förslag ifråga om byggnadsbidrag, därom vet man egentligen ingenting. Men man vet heller inte en annan sak och det är, vilka kostnader som vid sidan härom komma att åvila landstingen, och därpå kommer helt enkelt beslutets effektivitet att bli helt beroende. Ty om det är så, att inte landstingen äro fullt beredda att göra de nödiga utbyggnaderna av sina sjukvårdsanstalter, dessa förlossningshem o. s. v., blir det helt enkelt en vacker gest, som vi besluta i dag, därför att man har de billiga platserna på papperet, men i verkligheten har man ingen förlossningsvård.

Jag uttalar den förhoppningen, herr talman, att landstingen denna gång liksom alltid tidigare, då det gällt sjukvårdsfrågor, skola lojalt, efter måttet av sina krafter, se till att så fort som möjligt skaffa de nya platser, som erfordras. Ty med det beslut, som nu fattas, skall man inte tro, att det kommer att stanna vid de 50 %, som det ursprungligen var räknat med, av barnbördskvinnorna, som skulle använda sig av de slutna anstalterna, utan jag tror att man får räkna med 85 å 90 % och kanske något däröver. För egen del och då jag varit ordförande i en kommitté, som för mitt landstings vidkommande undersökt denna sak, har jag därför kommit till den uppfattningen, att man rör sig med byggnadskostnader, som här äro förbluffande höga. Detta beror också därpå, att då det gäller förlossningsvård, man inte kan nöja sig med de anordningar, som finnas vid våra vanliga sjukhus. Tack vare de mycket höga kostnaderna för de sanitära anläggningarna bli byggnads-

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

kostnaderna per vårdplats oerhört mycket högre än för den egentliga kroppsjukvården, i vissa fall upp till dubbla beloppet. Visserligen är det sant, att man här kan gå in för mindre hem, som kunna ställa sig billigare, men man kan i regel icke ge efter i fråga om de sanitära kraven. I vad mån man skall få nytta av detta kommer alltså att helt och hållet bli beroende på landstingens vilja att så fort som möjligt utbygga de särskilda anstalterna av olika slag. I det fallet är jag glad åt den läggning propositionen fått, då man där gått in för att ge den största möjliga spridning åt dessa anstalter av skilda typer, ty därigenom skapar man större möjligheter för kvinnorna att besöka dessa anstalter, än som skulle bli fallet, därest man skulle gå in för en fullständigt koncentrerad barnbördsvård. Man skall nämligen komma ihåg, att det blir resekostnader och andra kostnader förknippade med en alltför stark koncentration av denna vård.

Ur dessa synpunkter är det förklarligt, att jag, så att säga på uppdrag av landstingsförbundets styrelse, varit med om att väcka en motion, där man lägger huvudvikten på ett så snabbt utbyggande som möjligt av vårdanstalterna, därför att den reform, som nu åstadkommes, annars stannar på papperet. Det är klart, att jag inte var så glad åt att föreslå, att man skulle höja kostnaden från en krona till två kronor per dag, men jag ansåg, att då det gällde, att landstingen skulle bygga ut anstalterna så snabbt som möjligt, vore det bättre, om man finge dessa platser till stånd även med en vårdavgift på två kronor, än att det inte skulle bli några platser alls. Nu har emellertid statsutskottet — och jag är mycket tacksam mot utskottet därför — i sin uppläggning av ärendet gått in för att höja statsbidraget. Man har därigenom givit mer åt landstingen, med hänsyn till att här är fråga om årliga kostnader, än om man gått oss tillmötes genom att ge ett bestämt löfte om byggnadsbidrag.

Jag tror alltså, att det hela kan ordna sig, och jag vill ännu en gång uttala den förhoppningen, att man med samma varma välvilja och lojalitet, som man alltid kunnat räkna med från landstingens sida, kommer att gå in för att utbygga denna vård.

När det sedan gäller barnmorskornas löner, vill jag begagna tillfället för att säga, att enligt min uppfattning har man handlat mycket humant. Av en undersökning, som jag gjort, har resultatet blivit, att det finns barnmorskor, som inte haft mer än 6 till 10 förlossningar per år, där således denna förlossningsvård kostar det allmänna ungefär 400 kronor per förlossning. Om det varit fråga om privat företagsamhet härvidlag, måste man ju förstå, att man inte skulle ha tillåtit, att dessa befattningshavare skulle fått stanna kvar, utan då skulle man säkerligen ha ordnat det så, att de fått en engångsersättning och ingenting vidare. Men nu är det staten, som betalar, och inte enskilda, och då är det naturligt, att staten bör handla på det mycket honnetta sätt som skett i detta fall. Jag kan i det avseendet i åtskilligt instämma med vad herr Olovson sade, även om jag bortser från de tillspetsade överdrifter han gjorde sig skyldig till, bara därför att han önskade tillspetsa saken.

Sedan vill jag bara säga ett enda ord om de här klagoinstanserna. Jag får säga, som statsrådet och chefen för socialdepartementet sade för en liten stund sedan, att man skall inte inbilla sig, att här blir fråga om egentliga klagomål. Såvitt jag känner ha landstingen så honnet och noga fyllt sina förpliktelser mot befattningshavarna, att det inte finnes fog för några berättigade klagomål. Och landstingen ha betydligt flera befattningshavare än barnmorskorna att sörja för beträffande bostäder. Men där har inte varit tal om att skapa någon speciell klagoinstans. Kunna landstingen sköta dessa uppgifter,

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

kunna de säkerligen också sörja för att barnmorskorna få hyggliga bostäder. Det kunna vi vara överens om. Vad som emellertid gjorts, att jag ansett denna fråga vara av litet större betydelse, är, att jag varit rätt för, att man på detta sätt tillskapar ett särskilt besvärsinstitut, som kan komma till stånd även på andra områden, där konsekvenserna kanske bli svåra att överblicka. Väljer man emellertid den väg, som första kammaren för sitt vidkommande valt och varom yrkande framställts av herr Hage, tror jag, att man skapar vissa garantier för att detta inte kommer att tagas i bruk. Och det är kanske det bästa som kan sägas om denna besvärsinstans.

Ja, herr talman, av vad jag anförde framgår, att jag för min del kommer att stödja utskottets förslag i föreliggande fall med undantag dock för den del, där herr Hage framställt ett annat yrkande.

Häruti instämde herrar *Werner* i Hultsfred och *Lundqvist*.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Bara ett enda ord. När jag hörde herr Olovsons anförande, tänkte jag, att om han finge hålla på, så skulle han få upp barnmorskornas löner till 3,000 kronor och därutöver. Han bara byggde på och byggde på deras löner. Och såvitt jag förstår kommo även deras tjänsterum att bli inräknade i förmånerna, men de skola väl ej räknas med i lön. Och ålderstillägg ha ju distriktssköterskor och alla i statens tjänst anställda, så att därmed behöves man inte räkna här.

Beträffande vad han sedan sade, att detta bara är en beredskapstjänst, vill jag säga, att vi ha andra beredskapstjänster som äro ganska väl betalade, t. ex. brandsoldaternas befatningar. Jag tycker, att dessa äro närliggande och likartade.

Vad återigen beträffar vad han yttrade om den där husmodern, som utför allt arbete samtidigt som hon är barnmorska, så är det ju möjligt att så är fallet. Men jag vill påminna herr Olovson om, att i barnmorskereglementet står, att barnmorskan inte får utföra tvätt och andra grovsysslor. Det var det jag menade. Om de sedan smussla sig till att utföra sådant arbete, kan jag inte rå för det.

Herr **Olovson**: Herr talman! När fröken Hesselgren ville inbilla kammaren, att jag byggde på för mycket, vill jag säga, att jag inte gjorde det. Jag räknade inte in tjänsterummet, men jag talade om, att möblerat rum med lyse och värme kan taxeras till 500 kronor. Det kan inte ingå något tjänsterum i en sådan bostad för 500 kronor, när man i en stad som Västerås för en modern lägenhet, som kan passa en barnmorska, får betala 1,000 kronor utan möbler. Jag räknade alltså inte i överkant.

Vad sedan beträffar frökens Hesselgrens yttrande om brandsoldaterna, får jag säga, att säkerligen 90 % av de avlönade brandsoldaterna här i landet stå hela dagarna och arbeta på en verkstad i brandstationen. Det är ingen beredskapstjänst.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande statsutskottets utlåtande nr 121 punkten 1), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II:412 i här behandlad del; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av fröken Hesselgren, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. förbättrad förlossningsvård m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i motionen II: 412 i här behandlad del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Vidare framställde herr talmannen i fråga om punkten 2) av statsutskottets berörda utlåtande nr 121 propositioner dels på bifall till utskottets i denna punkt gjorda hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring, att motionen II: 52 av kammaren bifölles; och förklarade sig herr talmannen anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Fru Rönn-Christiansson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2) av utskottets förevarande utlåtande nr 121, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, att motionen II: 52 av kammaren bifallits.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades nu på begäran till fröken **Hesselgren**, som yttrade: Herr talman! Efter utgången av den sista omröstningen förfaller naturligtvis mitt yrkande beträffande § 5 och § 8 i det lagförslag, som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 41.

Härefter gav herr talmannen propositioner beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 41, nämligen 1:o) på bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till berörda hemställan med den av herr **Hage** under överläggningen föreslagna ändringen samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr **Andersson** i **Rasjön**; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den under 2:o) angivna propositionen.

§ 2.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 3.

Ang. ytterli-
gare utbygg-
nad av turist-
stationen vid
Storlien.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1937 dagtecknad proposition, nr 200, hade Kungl. Maj:t, under återopande av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen anförts och i enlighet med de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t kunde meddelas, finge dels till föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige för ytterligare utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien av statens järnvägars rörelsemedel lämnas ett lån av 515,000 kronor, dels ock under den tid, amorteringen av sagda lån påginge, till annuitetens bestridande tillskjutas ett årligt bidrag av högst 14,500 kronor, att utgå av statens järnvägars trafikmedel.

I två motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 234, av herr *Nils A. Andersson* och den andra inom andra kammaren, nr 459, av herr *Annér m. fl.* hade hemställts, att riksdagen med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 200 måtte anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag åsyftande uppförande i Storlien för statens järnvägars räkning (eventuellt genom lånestöd åt skidfrämjandet) av ett sporthem eller turisthärbärge av i motionen antydd enkel typ.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till propositionen och med avslag å motionerna I: 234 och II: 459, måtte medgiva att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet den 5 mars 1937 anförts och i enlighet med de närmare bestämmelser, som av Kungl. Maj:t kunde meddelas, finge

a) till föreningen för skidlöpningens främjande i Sverige för ytterligare utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien av statens järnvägars rörelsemedel lämnas ett lån av 515,000 kronor,

b) under den tid, amorteringen av sagda lån påginge, till annuitetens bestridande tillskjutas ett årligt bidrag av högst 14,500 kronor, att utgå av statens järnvägars trafikmedel.

Reservationer hade likväl avgivits:

1) av herrar *Hansén, Holmström, Lindström, Jansson* i Falun, *Olsson* i Staxäng, *von Seth* och *Bergvall*, vilka ansett, att de skäl och synpunkter, som föranlett framläggandet av propositionen, krävde ytterligare utredning och övervägande; samt

2) av herrar *Törnkvist* och *Persson* i Tidaholm.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Annér*: Jag förmodar, herr talman, att kammarens ledamöter finna situationen inför avgörandet av denna fråga en smula unik. Här har chefen för kommunikationsdepartementet framlagt en proposition avseende utbyggnad av turiststationen Högfjället i Storlien för 515,000 kronor. Detta innebär ju en fördel för orten och borde sålunda hälsas med tillfredsställelse av den länsbank, som är föremål för välviljan. I stället har länsbanken tagit sig för att yrka avslag på propositionen med begäran om utredning om ett billigare bygge. Jag förmodar, att ett sådant förehavande anses tämligen obstinat, och statsutskottet har också företagit vad som i en slik situation plägar förekomma: skrider till tvångsmatning. Emellertid är det så, att nio reser-

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
vanter mena, att exekutionen inte bör förekomma, och jag skall tillåta mig att ge några argument, varför jag anser att reservanterna ha rätt. Jag skall tillika försöka ge några upplysningar i frågan, som inte stå kammarens ärade ledamöter till buds, därför att de av naturliga skäl inte ha den lokalkännedom, som är behövlig i det här fallet.

Det synes mig, som om kammaren har att taga ställning inte bara till detta bygge i Storlien utan även till ett par frågor, som ha betydelse och räckvidd utöver det beslut kammaren nu går att fatta. Riksdagen har enligt min mening först att taga ställning till frågan, om staten överhuvud skall inträda beträffande lånesubvention till turisthotell eller turiststationer i avsikt att skaffa statens järnvägar ökad trafik. Den andra frågan är om byggande av turisthotell och turiststationer har sådan allmän betydelse, att staten har anledning att ingripa. Till förekommande av varje missförstånd vill jag deklarerat, att jag inte har för avsikt att på något sätt förringa Skidfrämjandets verksamhet. Jag avser inte heller att uttrycka någon underskattning av det intresse, som herr kommunikationsministern visat för det jämtländska turistväsendet. Tvärtom är det så, att vi äro honom mycket tacksamma. Vi ha bara olika meningar om sättet, hur denna välvilja skall exekveras. Beträffande frågan nr 2 som jag framställde, har man anledning att taga ställning till densamma, därför att i den promemoria, som tillställts statsutskottet från järnvägsstyrelsen, säges beträffande en invändning, som motionärerna gjort, då de påpekat, att den säkerhet, som erbjudes för lånet, inte är bankälsig, att det är väl ytterst få av de företag, som fått statslån på grund av sin allmännyttighet, vilka kunnat prestera sådan säkerhet. I propositionen varierar uttrycket så, att det gäller ett företag av mera allmänt samhälleligt intresse. Enligt min uppfattning har kammaren att i detta sammanhang taga ställning till frågan, huruvida byggandet av turisthotell eller turiststationer är av sådan karaktär, att det är jämförligt med företag, till vilka riksdagen i olika former och olika sammanhang beviljat subvention. Jag menar också, att kammaren bör vara på det klara med, att om den biträder propositionen, måste någon gränsdragning ske beträffande frågan om vilka som skola erhålla statssubvention i en eller annan form. Härom finnes en antydning i promemorian från järnvägsstyrelsen, där det säges, att endast ideell förening bör ifrågakomma. Då skulle jag vilja säga, att om en ideell förening bildar ett dotterbolag för att driva ekonomisk verksamhet, kvarstår frågan, om detta dotterbolag kan göra anspråk på den idealitet, som härflyter från föreningen, eller om man har att bedöma dotterbolaget från rent ekonomiska synpunkter i konkurrens med andra företag, som driva affär i samma bransch.

Det är för övrigt rätt lustigt att konstatera en liten sak i detta sammanhang. Motionärerna ha blivit illa åtgångna av järnvägsstyrelsen, därför att de ifrågasätta, huruvida det kan vara principiellt riktigt, att statsmedel investeras i ett privat företag, utövande verksamhet i direkt konkurrens med andra av enskilda drivna rörelser i samma bransch. Järnvägsstyrelsen säger, att den skulle kunna oförbehållsamt instämma i det påståendet, om premisserna voro riktiga. Det är direkt vilseledande, menar den, att i det sammanhanget använda ordet »privat». Då skall jag tala om, att den myndighet, som järnvägsstyrelsen ofta åberopar nämligen länsstyrelsen i Jämtlands län, använt uttrycket »privat». Den säger nämligen i ett referat av ett möte, som hölls i Åre i mars 1936, att »de erinringar, som vid nämnda sammanträde framställdes mot projektet om ytterligare utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien, syntes närmast grunda sig på den föreställningen, att staten genom att bevilja lån för detta ändamål skulle på ett partiskt sätt gynna ett privatföretag till förfång för andra hotell och pensionat i västra Jämtland». Är

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
det nu enligt järnvägsstyrelsens mening så, att det är vilseledande att använda uttrycket »privat», så befinna sig motionärerna sålunda i tämligen gott sällskap.

Sedan skulle jag vilja påpeka, att det kanske inte är alldeles hållbart att draga gränsen beträffande idealismen i kombination med turistväsendet så, att det är bara Skidfrämjandet som tillgodoses. Det finns nämligen en hel del andra ideella turistorganisationer. Jag kan nämna den största av dem. Turistföreningen, jag kan nämna de lokala turistföreningarna, och jag skulle kunna tillhandahålla rätt mycket turistidealism omsatt i ekonomisk handling. På Frösön planeras ett stort hotell. Man har inte tillräckligt med pengar, men man har en utmärkt sikt, man har Peterson-Berger, man har Frösö kyrka och man har vidare en slalombacke, där både in- och utländska fartdårar kunna få tillfredsställa sin lust att åka fort och skaffa dit en massa publik. Ergo: statens järnvägar kan tjäna mycket pengar däruppe. Är det nu så, att statens järnvägar för att bevilja lån behöver en smula idealism bakom ett sådant hotellföretag, kan t. ex. Jämtlands turistförening bilda ett dotterbolag. Jag känner mig rent av turistidealistisk själv, ty jag har varit med om att bilda denna förening för c:a tolv år sedan och har alltsedan dess tillhört dess styrelse. Den kan betraktas som ganska ideell. Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att i Åre behöver man en fortsättning av bergbanan till Hummeln. Där kan man skaffa statens järnvägar ökad trafik. Ifall man skulle behöva ett ideellt företag bakom, som kan bilda dotterbolag, går det nog att anlita Åre turistförening. I Härjedalen har en nybildad turistförening redan skaffat statens järnvägar åtskilliga tusental resenärer. Skidfrämjandets Göteborgsavdelning planerar i Lofsdalen ett etablissemang. Ingenting hindrar, att detta etablissemang begär lån och subvention av statens järnvägar. Vidare finns det i de mellersta och norra delarna av Härjedalen en utmärkt skidterräng, minst lika god som den i Storlien. Jag skulle nästan våga säga, att med hänsyn till säkerheten för att det finns snö långt fram på värsidan Härjedalen är bättre rustat än Storlien. I Storlien ha vi kännning av Golfströmmen och dess inverkan på temperaturen, vilket gör, att Storlien inte är så fullständigt tillförlitligt i fråga om snötillgången som t. ex. de inre delarna av Härjedalen. Om staten skulle göra något i det sammanhanget skulle det vara lämpligt, om det gjordes något för ett av de fattigaste landskapen i Norrland. Jag menar sålunda, att om man vill gå in för att bevilja lån och subvention åt hotellföretag, bakom vilka det kan ställas en ideell organisation, kommer man inte att sakna objekt för sådan statlig låneverksamhet.

Det framskymtar ett tredje skäl i den promemoria, som järnvägsstyrelsen lämnat statsutskottet. Det sägs nämligen, att man bör inskrida i de fall, då den privata verksamheten inte kan beräknas fylla behovet av logi och utspisning. Detta göres av statens järnvägar tillämpligt på Storlien. I det avseendet har jag möjlighet att lämna kammaren ett meddelande, som kanske kan ha sin betydelse vid frågans avgörande. Det är så, att det existerar i Stockholm ett konsortium, vilket har planer på att bygga ett förstklassigt turisthotell på ett område, som detta konsortium inköpt, ett område beläget ett par kilometer från Storlien mellan Storlien och Storrallen. Jag har för att vara säker på min sak begärt av nämnda konsortium ett skriftligt meddelande om dess planer, och jag skall tillåta mig att, då det är kort, uppläsa detsamma. Konsortiet säger: »Planerna på byggandet av ett modernt högfjällshotell 1 å 2 kilometer från Storliens station diskuterades under förra hälften av år 1935. Härvid fastslogs, att dessa planer icke kunde realiseras med mindre än att en tilltänkt väg mellan Storlien och Storrallen, intill vilken väg hotellet skulle uppföras å ett för ändamålet inköpt område, komme att utföras. Försök ha gjorts att få denna väg till stånd, men ha dessa försök

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
icke lett till något resultat. Anledningen härtill är, att vederbörande länsstyrelse icke kan enligt sin egen uppfattning tillstyrka detta vägbygge, förrän sträckningen av vägen Duved—Storlien blivit fastställd. Skulle beslut fattas om ett omedelbart byggande av vägen Storlien—Storvallen, komma planerna på uppförandet av högfjällshotellet att ånyo upptagas. Ehuru byggnadskostnaderna ha väsentligt stigit sedan år 1935, finnes alltså stort intresse för realiserandet av hotellprojektet. Enligt uppgift skulle kostnaderna för en väg Storlien—Storvallen uppgå till cirka 70,000 kronor.» Jag kan också meddela, att det planerade hotellet avses att omfatta en första utbyggnad av omkring 50 rum. I detta sammanhang vill jag föreslå kommunikationsministern franhålla för länsstyrelsen i Jämtlands län, att den bör ordna vägfrågan Storlien—Storvallen, på det att dessa hotellplaner må kunna förverkligas. Jag menar, att då så fasta planer föreligga för byggande av ett hotell i Storlien, finns det inte så stor anledning för staten att nu gå in för att låna ut och själv investera en viss del av medel för tillbyggande av Högfjället. Man kan lugnt vänta och se, om man inte kan uppnå den effekt, man avser, utan att kosta på någonting.

Det skulle för övrigt vara ganska intressant att i detta sammanhang få reda på, om utskottet tillfrågat Skidfrämjandet, huruvida föreningen är villig att upplåta mark i Storlien för eventuellt byggande av turisthotell. Det är nämligen så, att Skidfrämjandet förfogar över marken däruppe. Det gick så till, att år 1905 köpte friherrinnan Falkenberg i samband med unionskrisen vissa fjällhemman. Hon donerade så dessa hemman för några år sedan till Skidfrämjandet. Jag vet, att i donationsbrevet står nämnt, att föreningen inte får sälja marken, men jag vet också, att Skidfrämjandet redan till enskilda upplåtit mark till sportstugor. Under sådana omständigheter vore det utan tvivel av verkligt intresse för kammaren att få veta, huruvida Skidfrämjandet är villigt att upplåta mark i Storlien för byggande av turisthotell. Beskedet skulle också vara värdefullt ur den synpunkten, att man finge klarlagt, om Skidfrämjandets intresse för skidloppning i Storlien har en vidare ram än den som står i förbindelse med dess egna etablissemang.

Sedan förekommer i utlåtandet en beräkning angående den tillförsel av trafik, som statens järnvägar skulle få genom att den ifrågasatta nybyggnaden företages. Till denna statistik skulle jag vilja säga, att om den skall vara rättvisande måste man inte bara taga hänsyn till vad man förmodar att man skall få i avseende å trafik, utan man måste också taga hänsyn till, att därest inte logimöjligheter finnas i Högfjället, en avlastning sker till andra delar av Jämtlands län och Norrland och att statens järnvägar också få denna trafik. Det är mindre viktigt om statens järnvägar tjäna på trafiken till Storlien, därest statens järnvägar kunna få ungefär samma trafik till andra delar av Norrland och Jämtland. Jag kan vitsorda, att bristande logimöjligheter i Storlien verkat dithän, att en hel del av de gäster, som velat tinga rum där men inte fått sådana, funnit sig fullt tillfredsställda med att inlogeras på andra ställen i Jämtland. En ganska framträdande utveckling i det fallet har kunnat konstateras. Jag vill påpeka, att dessa turister ha statens järnvägar fått frakta. Jag menar alltså, att för att denna statistik skall vara tillförlitlig, bör den omfatta endast de resor, som absolut inte bli av på grund av att det inte finns logimöjligheter i Storlien. Rättvisligen bör frånräknas den fördel statens järnvägar draga genom att de förmodade Storlienresenärerna transporterats till andra etablissemang inom området.

Så skulle jag vilja framhålla, att en ganska stark expansion försiggår på turistområdet i länet. Sålunda företagas en hel del pensionatbyggen både i Jämtland och Härjedalen, och nya områden upptäckas, allt medverkande till

'Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
att statens järnvägar utan att investera något i Storlien kunna få trafik till denna landsdel.

Utskottet säger beträffande kostnaderna för den föreslagna nybyggnaden, att de tvivelsutan äro rätt avsevärda. Tvivelsutan har utskottet ganska rätt däri, ty byggnadskostnaden rör sig om något över 3,000 kronor per säng. Den låneinvestering, som skall ske enligt den kungl. propositionen, utgör 515,000 kronor, vartill komma de 350,000 kronor, som redan äro investerade, alltså inalles 865,000 kronor. Detta, märk väl, under förutsättning att den kalkyl, som är upprättad för nybyggnaden, håller, vilket man kan ha anledning draga i tvivelsmål med hänsyn till den inträdda stegringen i kostnaderna för byggnadsmaterial. Det heter i utlåtandet, att byggnadskostnaderna bli höga därför att byggnaden måste vara av sten, då en ytterligare anhopning av träbyggnader medför alltför stor eldfara. Eftersom jag kommer att yrka avslag på propositionen, har jag inte stor anledning att bekymra mig för den saken, men jag vill påpeka, att om trähusen spridas på en tillräckligt stor räjong, minskas också eldfaran.

Utskottet förklarar, att Skidfrämjandet sagt, att det vore tämligen besvärligt att finna folk, som vore villiga att bo i de bostadsbaracker, som föreningen har i Storlien. Jag undrar, om inte en alltför stor hjärtnupenhet därvidlag gör sig gällande. Jag kan hänvisa till att i Härjedalen de s. k. fäbodförläggningarna visat sig ha stor attraktionskraft. Detta tyder på att folk nöjer sig med tämligen enkla förläggningar i fjällen.

Jag skulle vilja säga beträffande nästa punkt i utlåtandet, den, där utskottet talar om länsstyrelsens i Jämtlands län tillstyrkande av förslaget, att jag inte ämnar förringa länsstyrelsens auktoritet, men jag vill påpeka, att gentemot länsstyrelsen kan sättas en i huvudsak enhällig länsbank här i riksdagen. Det tillkommer inte mig att väga länsstyrelse mot länsbank, men jag kanske vågar säga, att påstående står mot påstående och att detta plägar utlösa en känsla av tveksamhet. Och i tveksamma fall brukar man ju inte handla.

Den lilla fjälltur, som Skidfrämjandet och statens järnvägar här ämna bjuda oss på, verkar något äventyrlig. Det skall roa mig att se, hur statsutskottets ärade ordförande, vars lugna omdöme och trygga soliditet jag redan lärt mig mycket värdesätta, skall klara densamma. Jag menar, att det är en smula värdslöst spångat över blötmyrarna. Jag tvivlar inte på att herr Anderson i Råstock med den skicklighet, han besitter, skall taga sig över, men jag är spänd på att se, om han klarar sig utan att bli våt om fötterna.

Skidfrämjandet säger i en skrivelse, som här utdelats, att man avser att göra Storlien till ett skidcentrum och att Storlien är det naturliga stället för skidutbildningen i Sverige. Ja, herr talman, jag har i 25 år varit verksam som publicist i skidlandskapet Jämtland. Jag underskattar ingalunda skidloppningens betydelse, men jag skulle vilja varna mot överskattning av densamma. Jag menar sålunda, att man skall det ena göra och det andra icke låta. Jag har med andra ord blivit en liten smula stenåldersmässig i min uppfattning. Jag anser, att vi snart nått den punkten, då det icke är nödvändigt med en stor propaganda vare sig för skidåkning eller annan sport. Jag menar närapå, att det kan vara nödvändigt driva propaganda för att förhindra, att den mänskliga enfalden i det sammanhanget tar sig alltför generande uttryck.

Mot slutet av sitt utlåtande yttrar utskottet någonting om önskvärdheten av att fördela turisterna. Jag kan ge utskottet rätt däri. Turistetablissemangen böra icke byggas i alltför stor skala, då de mindre oftast äro mera bärkraftiga än de större. I detta sammanhang kan det också påpekas, att de turistetablissemang, som kunna räkna både med vinter- och sommarsäsong ha de största möjligheterna att klara sig i fjälltrakterna. Säsongen under vin-

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
tern är, såsom bekant, kort, och Storlien befinner sig i det läget, att man där icke kan i någon nämnvärd omfattning bygga räntabiliteten på sommarsäsongen, därför att området ligger ovan trädgränsen och folk icke vill så långt länge vistas sommartid på en sådan plats, då man bra gärna vill ha litet träd omkring sig för sina promenader.

I slutet av utlåtandet säger statsutskottet, att man vill bygga i Storlien för att tillgodogöra sig verkningarna av en välskött reklam för västra Jämtlands sportplatser. Sedan beklagar man sig över överbeläggningen på turistetablissemangen i västra Jämtland, och slutligen ålägger man Skidfrämjandet och statens järnvägar att vidtaga åtgärder för att draga trafiken bort från dessa överbelagda områden. Jag menar, att om man har riktigt god framgång på den senare linjen, d. v. s. i att draga bort trafiken ifrån västra Jämtlands turistorter, blir en nybyggnad vid Storlien ganska obehövlig. Därest just detta utlåtande av statsutskottet skulle anföras såsom ett alldeles speciellt skolexempel på logisk konsekvens vill jag gärna anteckna avvikande mening.

Till slut vill jag säga, att motionärerna avsågo med sin motion att i Storlien få till stånd en förläggning av helt annan art än den nu ifrågasatta. Vi togo nämligen sikte på önskvärdheten av att i fjällen skapa förläggningar av den karaktär, att de skulle kunna bidraga till att lösa semesterfrågan för de mindre bemedlade här i landet. Nu har genom den avslagsreservation, som föreligger, denna plan givetvis kommit en smula åt sidan. Jag vill emellertid framhålla, att tanken kan komma fram i ett annat och större sammanhang, och på den grund har jag för min del intet emot att förena mig med reservationerna.

Jag skulle slutligen vilja säga, att det finns anledning för kammaren att i denna situation vänta och se, huru utvecklingen kommer att gestalta sig i Storlien. Därest kammaren avslår Kungl. Maj:ts proposition och ansluter sig till reservationen, händer ingenting farligare än att möjligen ett antal turister under högsäsongen och särskilt vid påsktiden måste avvisas från Storlien, men dessa ha med all sannolikhet möjlighet att frekventera andra etablissemang inom området och sålunda ändock tillföra statens järnvägar trafik. Utvägen att bygga, och bygga dyrt, i Storlien kommer under alla omständigheter att kvarstå. Vid sådant förhållande skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Hansén m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag tror, att längden av den siste ärade talarens anförande gör det ganska överflödigt att här gå alltför långsamt tillväga, när jag nu med några ord skall försöka motivera utskottets ståndpunkt.

Jag får lov att säga, att då motionärerna och talaren nu sist konstaterat, att länsbänken var enig, när den skrev under motionen, så var redan detta ett överord. Det var nämligen icke mer än fyra stycken som motionerat, och jämtlänningarna äro icke fullt så få i andra kammaren. När herr Annér sedan höll sitt anförande, undrar jag ändå, om icke de, som lyssnade på honom, funno, att hans motivering var av det slaget, att de helst velat vara borta såsom motionärer, ty, såvitt jag kan förstå, lyste det alltför oförtydbart igenom, att det var enskilda konkurrentintressen, som lågo bakom, och som han på allt sätt försökte främja i stället för det företag som redan finnes. Jag har tagit mig friheten, att konstatera detta, därför att jag tycker att tonen i hela hans anförande andades en sådan uppfattning.

För att emellertid återgå till själva saken skall jag, när herr Annér anser, att kammaren här står inför ett nytt beslut i en principfråga, nämligen huruvida man skall understödja denna sak, be att få nämna, att år 1933 togs det första

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
steget — åtminstone såvitt jag kan erinra mig — då vi beslöto anslå 120,000 kronor till en utbyggnad av Riksgränsens turiststation, en station, som ligger ännu högre upp och som följaktligen också kräver ännu längre resor med därav följande större inkomster för statens järnvägar. År 1934 beslöto vi att medverka till en utbyggnad av turiststationen Högfjället vid Storlien, och 1936 beslöt man anslå ytterligare 200,000 kronor till Riksgränsens station. Alltså, detta är i full gång och det går dessutom utmärkt bra. Vi ha skaffat in uppgifter från olika håll och icke blott hållit oss till sådana ingenting förbindande papper, som herr Annér drog fram, då han här läste upp en skrivelse från enskilda personer, som förklarat sig vara sinnade dels att bygga — om jag fattade honom rätt — på Frösön och dels bygga där uppe mellan Storlien och Storvallen. Eftersom herr Annér ögonblicket förut förmenade, att denna trakt var dålig med hänsyn till Golfströmmens närhet, medan man på Frösön hade Petersson-Berger såsom speciell dragningskraft, så vet jag icke riktigt, om det kan löna sig att hålla sig till detta.

Jag vill framhålla, att det är ostridigt, att man just där uppe i Storlien har den bästa terrängen för i skidåkning mindre övade människor.

När man sagt, att man vill ha det så billigt som möjligt, är det kanske lika gott att läsa upp motionens kläm, där det står på följande sätt: »På grund av vad sålunda anförts, få vi föreslå riksdagen besluta, att med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 200 anhålla hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag åsyftande uppförande i Storlien för statens järnvägars räkning (eventuellt genom lånestöd åt Skidfrämjandet) av ett sporthem eller turisthärberge av i motionen antydd enkel typ.» Alltså står man i motionen fortfarande kvar på den ståndpunkten, att man skall fortsätta i Storlien, men i yttrandet i dag tar man avstånd från motionen och anser, att det icke skall göras några vidare utvidgningar vid Storlien, utan att anläggningar mycket väl kunna göras på annat håll. Herr Annér få ursäktas mig, men jag är icke i stånd att förstå vad man menar, när man här säger på sid. 8: »Logiskt sett bör man kunna fastslå, att detta kan ske under relativt enkla former.» Det är, mina damer och herrar, på det sättet, att denna byggnadsfråga undersökts från olika synpunkter, och att byggnadsstyrelsen, som bär ansvaret för att byggnaderna föreslagits uppföras så, att de svara mot de regler, som gälla för ett hotell, ansett sig icke kunna tillstyrka uppförandet av en träbyggnad där uppe utan ansett, att den måste vara av sten.

Jag riskerar, herr talman, att inte hålla vad jag lovade, så att jag skall blott säga ett par ord till. Herr Annér och jag äro överens om en sak, nämligen att denna rörelse med resor inom landet står blott inför sin begynnelse, och jag vill tillägga för min del, att det är i högsta grad värt att främja, att svenskarna i allt högre grad resa i det egna landet. Jag är icke vad man kallar högsvensk, men så mycket kan jag säga, att om en mellansvensk, en sydsvensk eller kanske någon från befolkningen uppe i nedre Norrland får göra bekantskap med de översta trakterna av vårt land och göra bekantskap med fjällen, ha de mycket större valuta både i andligt och ekonomiskt samt framför allt i moraliskt hänseende än genom att kosta på sig dyra utlandsresor. Känn ditt eget land, det är den lösen, som vi först skola begagna, och det är i det avseendet, som jag tycker mig kunna konstatera, att vi äro överens.

När man här, särskilt under den debatt, som förts under hand, talat om att det är dyrt uppe vid Storlien, får jag lov att konstatera, att i de sovvagnar, som man vill ha kvar där uppe, ha statens järnvägar fått lov att taga 2 kr. 50 öre per natt, medan Skidfrämjandet i många fall nöjt sig med ett så lågt pris som 1 kr. 50 öre. Jag tror, att man kan konstatera, att man har icke så värst mycket att vinna genom att gå på en ny utredning. När den sakkunniga myn-

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
dighet, som jag — herr Annér får ursäktat mig — tilltror större förmåga att kunna bedöma vad som kräves i fråga om säkerheten där uppe, stannat för att man skall bygga av sten, få vi också göra det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Seth: Herr talman! Då jag befinner mig bland reservanterna, skall jag taga några minuter i anspråk för att klargöra min ståndpunkt. Jag står fullständigt på samma ståndpunkt som statsutskottets ärade ordförande, herr Anderson i Råstock, då det gäller att på alla sätt understödja, att svenska medborgare resa inom Sverige. Jag är också ense med honom om att vi på alla vis böra understödja statens järnvägar i strävandena att öka trafiken. Jag är vidare fullkomligt överens med honom därom, att vi på alla vis böra stödja denna rörelse, som på senaste åren uppstått och varigenom befolkningen från södra och mellersta Sverige får tillfälle att komma upp i den norrländska skidterrängen och där idka friluftsliv. Jag delar också departementschefens åsikt, när han i sitt av statsutskottet i dess utlåtande intagna yttrande på sid. 2 säger: »Med hänsyn härtill torde det också finnas anledning antaga, att föreningen skall eftersträva att i vad på prispolitiken ankommer göra turiststationen tillgänglig för bredast möjliga publik.»

Då det emellertid gäller huvudfrågan, nämligen om staten skall engagera sig och nedlägga ett kapital, som visserligen skulle utlämnas i form av lån, men som enligt punkten b) icke blir ett lån utan i verkligheten en subvention, eftersom hela detta årliga bidrag på 14,500 kronor skall användas till amorteringar och räntor för detta lån, så länge det löper, hyser jag den åsikten, att staten icke bör engagera sig i ett dylikt företag, så länge det visar sig, att den enskilda företagsamheten och det enskilda initiativet kunna träda emellan. Här finns enskild företagsamhet, och här finns enskilt initiativ, och staten bör därför icke träda emellan, förrän det visat sig, att det enskilda initiativet och den enskilda företagsamheten icke kunna klara upp förhållandena, såsom de böra ordnas på denna plats. Om staten nu bygger en turiststation vid Storlien, som ju visserligen är en centralplats för skidåkare och turister, har man dock slagit in på en väg, som i fortsättningen kan bli ganska äventyrlig. Då jag nu har den principiella ståndpunkten, att man bör låta den enskilda företagsamheten och det enskilda initiativet gå före, har jag anslutit mig till reservationen på denna punkt. Jag anser, att en ytterligare utredning bör kunna klargöra, att det enskilda initiativet och den enskilda företagsamheten i detta fall båda kunna och vilja träda emellan.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till den av herr Hansén m. fl. avgivna reservationen samt avslag på propositionen.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Eftersom jag antecknat mig som reservant, skall jag be att få säga ett par ord och ange de skäl, som för mig varit avgörande. Statsutskottets ärade ordförande sade, att det var privatintresset, som stack fram i motionärens anförande. Ja, visst var det det. Men det är dessa privatintressen, som lagt ned pengar samt offrat pengar på att bygga de bekväma turisthotell, som man önskat ha, och då skall staten icke lägga sig i den saken. Det var ett av skälen.

Ett annat skäl är, att vi tidigare lämnat turiststationen Högfjället vid Storlien anslag. Nu kommer här för andra gången järnvägsstyrelsen och begär att få ytterligare anslag. Lämna vi nu detta belopp, har staten engagerat sig för så mycket, att när man nästa gång kommer igen, skall det väl vara en miljon eller så. Jag menar, att det är detta, som man bör taga hänsyn till. Jag tror, att staten icke skall lägga sig i en sådan sak som att bygga lyx-

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
hotell utan hålla sig till andra saker, där staten har skyldigheter och kanske kan få större eller åtminstone lika stor valuta för sina utlägg.

Jag yrkar, herr talman, avslag på utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Med anledning av det sist anförda vill jag blott säga, att statsutskottet var fullt enigt både 1933, 1934 och 1936, och herr Jansson i Falun har alltså själv varit med om att introducera denna verksamhet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Denna fråga synes kunna göras betydligt större än vad den egentligen är. Framför allt gav den förste talaren detta intryck med sitt långa anförande. Jag är emellertid tacksam för hans anförande, liksom för det anförande, som hölls av motionären i första kammaren, ty de kunna tjäna som lämplig utgångspunkt för att klargöra att denna fråga ändå icke är någon stor fråga och långt ifrån så invecklad som man sökt göra den. Man resonerar, som om det här skulle gälla att slänga bort en halv miljon kronor till ett privat företag, där staten icke har några intressen, och över vilket staten icke heller har någon kontroll. Frågan är betydligt mycket enklare. Redan genom riksdagens tidigare beslut har Skidfrämjandet kommit att betraktas som en samhällsnyttig institution, som man från statens sida på något sätt bör understödja. När detta kunnat ske på så sätt, att man, samtidigt som detta ägt rum, även gynnat det stora företag, som heter statens järnvägar, är det bara gott och väl. Man bör då icke börja med att bygga upp en mängd principer, som man kräver att det här skall tagas ställning till, ty dessa principer äro redan beaktade vid ett tidigare ställningstagande.

Vad är det, som här sker? Statens järnvägar måste enligt mitt förmenande lika väl som alla andra trafikföretag följa med och se efter om det är möjligt att dels behålla den trafik, som upparbetats, dels utöka denna trafik. Man må sedan tvista hur mycket som helst om huruvida privatdrift är nyttig eller icke nyttig. Så länge vi ha statens järnvägar med de uppgifter, som föreligga, nämligen att på bästa möjliga sätt tillfredsställa den resande allmänheten och samtidigt få ett gott ekonomiskt resultat av driften, kan man icke säga annat än att det är ett statsintresse att skapa just förutsättningarna för vinnande av nämnda syften. Vad är det då, som det nu gäller? Jo, här är kort och gott icke fråga om att slänga bort några pengar. Statens järnvägar ha gått in för att vara långgivare till Skidfrämjandet, alltså lämna ett lån från statens järnvägars rörelsemedel för att Skidfrämjandet skulle kunna undgå att få vända sig till någon bankinrättning eller något försäkringsföretag för att få ett lån. Det kan kanske diskuteras, huruvida detta är absolut nödvändigt, men man har gjort så förut, och därför anser man, att det även nu skall kunna ske. Vad medför nu detta? Jo, det medför en kostnad för statens järnvägar på 14,500 kronor per år. Jag vill fråga motionärerna: är detta någon så stor post, som statens järnvägar av sina rörelsemedel komma att använda för att behålla en trafik och utöka densamma? Visst icke! Det skulle vara en mycket modern företagsledning, som statens järnvägar hade, om den skulle låta ett sådant tillfälle gå sig förbi, varigenom statens järnvägar få en väsentligt ökad trafik. Visserligen erhålles denna allenast under en kort tid, men genom resornas längd och genom att man kunnat undgå prisnedsättningar o. s. v. blir det ganska ökade trafikinkomster genom den insats, man gjort.

Nu säger en tidigare talare, att detta skola vi överlämna till det privata initiativet. Ja, men skulle statens järnvägar enbart ha litat till det privata initiativet, så hade vi aldrig haft det stora antal resande upp till fjällen, som vi

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.) hade under den senaste påskhelgen. Alla tecken tyda på, att det numera har blivit ett mycket allmänt intresse för dessa fjällfärder. Det privata initiativet har emellertid icke anmält sig tidigare. När vi veta, att det här finns en särskild organisation, som aktivt arbetar dels inom detta fjällområde, dels inom andra fjällområden, där man kan idka skidsport, så får man väl icke se bort ifrån detta utan bör i stället utveckla den organisationen. Den har ett fjällområde, som den fått genom donation och som omfattar cirka 8,000 tunnland, belägna omkring statens järnvägars station. Det är icke något litet område; det är också ganska naturligt, att statens järnvägar knyta förbindelser med den markinnehavare, som genom sin verksamhet för att upparbeta utövandet och uppövandet av skidåkningen har åstadkommit ökad trafik för järnvägarna.

Det som nu sker, det är ingenting annat än som skett vid de privata järnvägarna i den mån de kommit i beröring med något liknande. Enligt vad som uppgivits finns det enskilda järnvägar, som lämna bidrag till inrättningar av ungefär enahanda slag som i Storlien, och jag har icke hört något som helst klander riktas häremot.

Nu kan man kanske invända, som det gjordes i första kammaren, att så må gärna ske i den privata företagsamheten, men beträffande statens järnvägar, där det är fråga om statens pengar, bör det icke få förekomma. Jag kom då att tänka på att vi som politici bruka gå ut på torgen och tala till folket för att försöka få dem att tro med oss. Vi bruka ibland tala om statsdrift och enskild drift, och då brukar det alltid sägas, att statsdriften är så stelbent, att den har så svårt att anpassa sig, att den icke alls har möjlighet att följa med tidens krav, utan att det hela får gå den byråkratiska gången. När nu Kungl. Maj:t efter hemställan från statens eget företag söker anpassa sig efter människornas önsknings, kommer man genast och säger, att det skall staten icke göra utan man skall bibehålla samma stelbenta ordning, som tidigare har varit rådande. Jag skulle vilja säga herrarna och särskilt dem, som representera högern, vilken så många gånger just försökt skrämja folk för statsdriften såsom sådan på grund av dess byråkratiska läggning, att det där passar icke alls ihop. Det finns icke någon logik i detta resonemang. I dag ha vi ett exempel på, att när man skall komma fram till praktisk handling, då äro herrarna själva motståndare till att inom ramen av de möjligheter, som finnas, göra statsverksamheten så anpassningsduglig, som det är möjligt att göra den. Det vilja vi emellertid göra, och jag tycker icke, att det offer, som göres för detta genom att ge statens järnvägar denna rätt, är för stort.

I all korthet skulle jag dessutom vilja tillägga, att om frågan enbart hade begränsat sig till att ge statens järnvägar ett bemyndigande att använda 14,500 kronor för att utöka trafiken, så skulle jag vilja se den man, som skulle vilja stiga upp och säga, att statens järnvägars ledning icke borde få tillstånd att använda dessa 14,500 kronor i sitt företags intresse. Om nu detta intresse råkar sammanfalla med en annan parts, varför skola vi då vara så ensidiga, att icke denne andre även skall kunna få ha nytta av en åtgärd, som vidtages till egen fördel?

Jag måste således säga, att denna fråga bör icke ges så stora proportioner, ty det är i själva verket en ganska enkel affärsangelägenhet, för statens järnvägar. Den frihet, som statens järnvägar begära i sin hemställan, är av det slag, att den bör kunna medges av riksdagen.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag var med förra gången vi lämnade bidrag, det är sant, herr Anderson i Råstock, men nu vill jag icke vara med längre. Jag tycker det kan vara nog, när man lämnat bidrag en gång. Sedan

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
får vederbörande försöka klara sig själv. Man har fått hjälp till starten, och sedan bör man kunna ordna det så, att det går utan att staten skall lämna ytterligare bidrag.

I anledning av herr statsrådets yttrande vill jag endast säga, att jag ingalunda är motståndare till att statens järnvägar vidta åtgärder för att bereda svenska folket möjlighet att resa omkring och se sitt eget land, men det tror jag man kan göra på mycket enklare och bättre sätt än genom att bygga ett lyxhotell i Storlien.

Herr von Seth: Herr talman! Jag är fullt överens med herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet om att man med alla medel bör understödja statens järnvägars strävanden att underlätta trafiken och att vidga reseintresset i vårt land. Jag skall vad på min ringa del ankommer gärna biträda, att parollen »res i Sverige» understödjes så mycket som möjligt. Vad emellertid gäller Storlien, kan jag icke finna annat än att det är det enskilda initiativet, som från början upparbetat platsen och gjort den reklam för den, som gjort, att människor fara dit. Jag kan icke hjälpa, att jag i viss mån har en känsla av att statens järnvägar i detta fall plocka de frukter, som det enskilda initiativet borde skörda av den sådd, som det från början har gjort.

Herr Annér: Herr talman! Jag vill tacka för den erinran jag fick för det jag hade talat för länge. Men jag kan till min ursäkt anföras, att flertalet debatter visa, att den, som håller ett anförande, icke samtidigt håller reda på tidens gång, och jag skulle förmoda, att flertalet av kammarens ledamöter ha varit ute för samma malör som jag.

Herr Anderson i Råstock ansåg, att jag varit inkonsekvent, när jag sagt, att Storlien vore vanskligt ur räntabilitetssynpunkt men å andra sidan talat om ett privat hotellbygge där. Jag skulle till detta vilja svara, att den enskilda företagsamhet, det gäller, naturligtvis själv får bära riskerna. Jag menar, att vi ha här ingen anledning att taga befattning med den enskildes risk, utan vad vi diskutera är naturligtvis, huruvida staten skall inträda på området.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Det var min gamle trätobroder, herr Jansson i Falun, som föranledde mig att begära ordet på nytt, när han talade om »lyxhotell». Först vill jag emellertid konstatera att herr Jansson i Falun själv var med om att bygga ut turiststationen vid Riksgränsen. Han var med både om beslutet år 1933 och sedan om beslutet år 1936, då det gällde att göra anläggningen fullständig. Det är icke här heller fråga om något annat.

Vad beträffar detta tal om lyxhotell, förhåller det sig på det sättet, att det är icke meningen att det skall vara mindre än två utan i stället flera personer i varje rum. Vad gäller de mycket omtalade badrummen, inskränker sig deras antal — om jag minns rätt — till tolv stycken. Jag skulle vilja fråga kammarens ledamöter, om det kan vara orätt att tillhandahålla ett så litet fåtal rum med bad, om vederbörande vill betala en hygglig slant för att få ett sådant rum. Jag bara ställer den frågan, och jag tror, att det är lätt att besvara den.

Sedan vill jag upplysa om en sak, som jag trodde icke skulle behöva nämnas i detta sammanhang, men det kan ju aldrig skada. Vid Riksgränsen disponera statens järnvägar ensam marken. Där har alltsammans byggts genom statens järnvägars försorg och hyres ut till Skidfrämjandet för en minimisumma av 13,000 kronor per år. Vid Storlien äger Skidfrämjandet marken, och där har följaktligen också Skidfrämjandet fått stå för initiativet. Där

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
bidrar statens järnvägar med en del av sin förtjänst på resandetrafiken. Så ligger det till, och jag kan icke finna, att det hela är märkvärdigt alls.

Jag skall icke trötta med att kungöra flera fakta. Jag vill bara till sist säga, att Skidfrämjandet är som organisation verksam över hela landet och även i Dalarne och Härjedalen, för att icke tala om att det till och med har anläggningar nere i Skåne.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! För min del hade jag icke tänkt yttra mig i denna fråga, men i anledning av chefens för kommunikationsdepartementet yttrande känner jag mig föranlåten att ange de skäl, som ha föranlett mig att underteckna motionen.

När herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet säger, att det är en fullt förklarlig och till och med uppmuntringsbar åtgärd, som statens järnvägar har vidtagit för att öka sina inkomster, så förtiger han enligt min mening vad som skulle vara det yttersta motivet till detta statens engagerande i ytterligare utbyggnad av Högfjället. Det står i järnvägsstyrelsens skrivelse i ämnet, att på grund av den förändring av sovvagnar till dagvagnar, som ansetts järnvägsekonomiskt riktig, har det blivit nödvändigt att på något sätt skaffa ersättning för de platser, som därigenom icke längre stå till förfogande för turisterna uppe i Storlien. Detta gällde enligt vad man uppgav platser för i medeltal omkring 600 turister. Jag resonerade då för min del på det sättet, att det väl ur järnvägens synpunkt måste vara mest fördelaktigt att bygga på sådant sätt, att man verkligen skulle skaffa ersättning för dessa 600 platser. Det måste ju vara större ekonomi för statens järnvägar att bygga för detta antal än för de 170 platser, som skulle tillkomma, ifall propositionen skulle vinna riksdagens bifall.

Man kan också se det ur en annan synpunkt. Det är mycket lätt att få upp turister till Storlien, men det är turister i sådana ekonomiska villkor, att det icke kanske är behövt, att staten engagerar sig på det sätt, som här föreslagits, för att bereda dem möjlighet att turista. Å andra sidan äro priserna sådana där uppe, att det icke heller är möjligt vare sig för medelklassen eller underklassen i stort sett att deltaga i turistlivet i Storlien. För min del anser jag det vara så mycket mer oriktigt att förbehålla detta åt turister i en viss förmögenhetsgrupp, som Storlien ur terrängsynpunkt är den bästa turistort, som vi ha, i det att man i och med att man kommit dit också med en gång är uppe i högfjällsområdet. För mindre bemedlat folk blir det både dyrare och svårare att besöka de andra turistorter, åtminstone i Jämtland och längs Inlandsbanan, som man kan tänka sig så småningom bli frekventerade.

Ur dessa synpunkter anser jag det vara fullt motiverat att ytterligare utreda frågan och i varje fall att söka åstadkomma ett »både — och», d. v. s. att man dels skulle kunna bygga ut dessa 170 platser för att ekonomibyggnaden skulle kunna tagas i anspråk i sin fulla utsträckning, dels skulle göra något för att ordna en billigare förläggning. Om ett sådant förslag, som alltså hade innehållit ett »både — och», hade framkommit, skulle jag för min del ha förklarat mig nöjd.

Jag ber att få yrka bifall till avslagsreservationen.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Det förefaller, som om man kunde spåra en alldeles bestämd tendens hos de organisationer, som tagit sig an fjällsporten, att draga denna sport så långt som möjligt från Stockholm och från de orter, där de sportintresserade bo. Att statens järnvägar därvidlag

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)
ha ett stort intresse förstår jag väl, ty ju längre man får frakta resenärerna, ju mer pengar tjänar man. Jag kan icke underlåta att göra denna erinran, därför att det finns en fjällvärld, som ligger mycket nära Stockholm, nämligen Dalarnas fjällvärld, vilken icke ligger mer än hälften så långt bort, i avstånd räknat, från Stockholm och södra Sverige som Jämtland och Norrbotten. I denna fjällvärld finns det lika god och lika varaktig snötillgång och lika god skidterräng som i Jämtlands och Norrbottens fjällvärld. Enskilda intressenter och enskilda turistintressen i orten ha nu börjat arbeta för att draga den sportälskande allmänheten jämväl dit, men detta har fått ske utan alla subventioner och utan stöd från det allmännas sida, ja, jag får säga, utan att närmare ingå på detaljer, det har fått ske under ganska ringa tillmötesgående från statens järnvägars sida.

I det förslag, som här föreligger, ser jag ytterligare ett led i strävandet att draga fjällsporten till de avlägsna fjällbygderna, vilket givetvis kommer att ske på bekostnad av den närmare liggande fjällvärlden, där turisttrafiken ännu icke har hunnit bli så rationellt organiserad. Detta är för mig, herr talman, ett skäl, varför jag här går på avslagslinjen. Jag vill därmed icke bestrida, att övriga skäl, som anförts från reservanternas sida, också äga sitt berättigande. Jag vill alltså, herr talman, instämma i avslagsyrkandet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! I anledning av herr Anderssons i Rasjön yttrande om att man drar iväg så långt i detta fall, vill jag framhålla, att man även måste tänka på de trafiklägenheter, som finnas. Det är klart, att statens järnvägar icke kan dirigera trafiken till Trälleborg eller till Katrineholm eller till andra trakter söder om Stockholm, ty det är resenärerna själva, som bestämma vart de skola resa. Det lyckliga förhållandet råder nu, att en resa till fjällvärlden, trakten väster om Östersund, kan ske mycket snabbare än exempelvis till Dalarna. Jag räknar då med att man vill utnyttja natten för resan för att icke behöva släppa till en arbetsdag. Vi få också komma ihåg, att det stora flertalet färder till Storlien sker genom att använda de ordinarie tåglägenheterna. Naturligtvis skulle man också kunna köra ett extratåg till Dalarna på kort tid, men det blir kanske ändå icke så snabbt som till Jämtland, ty trafikförhållandena äro för närvarande icke sådana, att det går lika fort som till Östersund. Ännu bättre blir det, när vi få elektrifierat dit upp. Denna omständighet måste också tagas med i beräkningen.

Vad sedan beträffar det privata initiativet i Dalarna, så vill jag säga, att om vi tänka på samma privata initiativ, är det väl fråga om, ifall icke även därvidlag ett järnvägsföretag, ehuru enskilt, har lämnat visst bidrag eller har lämnat lån till företaget i fråga. Jag skall icke närmare gå in på den saken men jag vet, att bestämda uppgifter framkommit om att enskilda järnvägar, fullt naturligt för övrigt, när de finna ett trafikobjekt, vars understöd kan tänkas stegra trafiken, anstränga sig för att stöd eventuellt genom lån skall beviljas. Jag vet icke, huruvida man även här använt metoden att av driftkostnaderna lämna bidrag till ränta och amortering. Därom vore icke något ont att säga, men det är omöjligt att begära, att statens järnvägar skall engagera sig för ett hotell, som, om det är detsamma som jag tänker på, är ett verkligt lyxhotell, och sådana utdömas ju, att döma av uttalandena från motionärerna, såsom varande företag, vilka det icke kan vara lämpligt för staten att understödja. Om vad som återgivits i pressen är riktigt, skulle företaget i fråga vara ett verkligt lyxhotell, och motionärerna ha här framhållit, att det är icke hotell av det slaget, som passa ihop med deras intressen.

Ang. ytterligare utbyggnad av turiststationen vid Storlien. (Forts.)

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Om järnvägsförbindelserna till Dalarna icke äro så förstklassiga som till Jämtland, beror detta icke allenast på de enskilda banorna, utan det beror kanske i lika hög grad på att staten har ett stycke järnväg högst upp, mellan Vansbro och Särna, och det är just trafiken på den sträckan, som har vållat största olägenheten, när det gällt att dirigera turisttrafiken till Dalarnas fjälltrakter.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Jag hör nu, att vi tänka på den trafikled, som leder fram till det av mig äsyftade hotellet. Jag får emellertid då påminna om att detta hotell är beläget 8 km. från närmaste järnvägsstation.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av herr Jansson i Falun, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 135, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen därefter blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Annér begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 68 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag om vissa ändringar i stadgarna för biblioteket;

nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till ändrad lydelse av § 8 och § 18 mom. 2 bankoreglementet;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar med avseende å statens engagemang i Wermlands Enskilda Bank Aktiebolag; och

nr 50, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1937/1938 till befattningshavare vid riksdagens verk.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film.

Härefter föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion, II: 288, angående åtgärder för gynnande av produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 288, hade herr *Aqvist* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla 1) om utredning angående lämplighet att vidtaga åtgärder för att befria verkligt god folkuppfostrande film från nöjesskatt och att antingen statens biografbyrå eller ett av Kungl. Maj:t tillsatt granskningsråd skulle bedöma, när sådan film föreläge samt 2) att genom direkt statsunderstöd produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film måtte gynnas, varvid uppmärksamheten jämväl borde riktas på den s. k. skol- och bildningsfilmen, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen föranleddes.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte med anledning av förevarande motion för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning dels angående lämpligheten av att åtgärder vidtoges för att befria verkligt god folkuppfostrande film från nöjesskatt, dels ock angående lämpligheten av att genom direkt statsunderstöd gynna produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film, varvid uppmärksamheten jämväl borde riktas på den s. k. skol- och bildningsfilmen, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, som kunde av utredningen föranledas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Det är rätt vanligt, att näringar eller delar av näringar eller enskilda företagare komma till riksdagen och be om hjälp i något betryck eller i någon brydsam belägenhet. Däremot är det, såvitt jag vet, ytterligt sällsynt, att man från statsmakternas sida ifrågasätter ett understöd åt en näring, som därom icke gjort någon som helst framställning.

Man ifrågasätter här understöd till den svenska filmindustrin. Naturligtvis ligger icke saken till på det viset, att man vill understödja densamma, därför att den skulle befinna sig i ekonomiskt trångmål. Detta vore ju också ganska orimligt. Näringen går bra. Detta gäller icke endast det största företaget utan även de mindre firmorna. Man betalar goda löner. I många fall kanske man betalar gager, mot vilka den erinran kan framställas, att de äro alltför höga i förhållande till de prestationer, det här gäller. Det är alltså icke därför, att näringen skulle befinna sig i ett ekonomiskt trångmål, som man ifrågasätter detta understöd, utan det är därför, att man tror sig genom den understödsverksamhet, som här är skisserad, kunna höja de produkter, som denna näring framställer, höja det konstnärliga värdet av dem, och framskapa vad man kallar för verkligt god folkuppfostrande film.

De vägar, som utskottet diskuterar för att nå detta mål, äro flera. En väg gäller vissa anordningar i fråga om nöjesskatten. Men ifrågasätter lämpligheten av att befria en viss art av film från nöjesskatt eller ifrågasätter att restituera nöjesskatten för verkligt god och värdefull film. Detta resonemang är bestickande, det medger jag. Men hur skall denna sak i praktiken kunna ordnas? Nøjesskatteförordningen är en kommunal angelägenhet som handhaves av kommunerna fullt självständigt. För att befrielse eller restitution skall kunna äga rum, måste ju en lokal granskning förekomma och ett lokalt beslut fattas. Men härav följer, att man måste räkna med, att beslutet på den

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)

ena orten rörande vad som kan vara sådan god film, som bör befrias från nöjesskatt, kan gå i en riktning, under det att beslutet på en annan ort rörande precis samma film kan gå i annan riktning. Man kan t. ex. i Örebro komma till den uppfattningen, att en viss film är av den karaktär att den bör komma i åtnjutande av denna undantagsställning, under det att man i exempelvis i Stockholm kan beträffande precis samma film komma till alldeles motsatt mening. Såvitt jag kan förstå, måste ett förfaringssätt sådant som man här har tänkt sig leda till absoluta oformligheter och de mest betänkliga konsekvenser. Jag får till utskottets heder också säga, att utskottet icke synes alldeles blint för sådana följder av det förfarande, som man här planerat.

En annan väg talar man också om, nämligen ett direkt statsunderstöd av viss filmproduktion. När jag tog del av betänkandet i detta hänseende, så fick jag ett intryck av att man här gått ut från en åsikt, att det överhuvud taget skulle löna sig bättre att göra dålig film än att göra god film. Såvitt jag vet, finnes det inga erfarenheter, som bevisa riktigheten av en dylik uppfattning. Fastmera har man många exempel på, att god film har blivit en utmärkt affär. Jag skulle kunna erinra om vad man kallat den svenska filmens guldålder, då en lång rad utomordentliga filmer framställdes utan att någon människa den gången ifrågasatte statsunderstöd eller hjälp i annan form för att framskapa dylika produkter. Man skulle möjligen också ur denna tankegång kunna utläsa en uppfattning hos utskottet, att, om icke företagare av olika slag direkt erhålla ekonomisk uppmuntran av staten, så bry de sig icke om att göra sitt bästa. Jag tycker, att detta utgör en ganska olustig tankegång. Jag hävdar bestämt den uppfattningen, att så inglunda är fallet.

Vad nu detta statsunderstöd angår, så vill jag fråga: Hur har man tänkt sig gå till väga vid denna premiering? Utskottets utlåtande på denna punkt är mycket vagt. Man kan icke få något riktigt grepp på saken. Att på förhand vidtaga åtgärder för en dylik premiering synes ganska svårt. Skall man fota sitt omdöme på det föreliggande manuskriptet eller på den valde regissören eller på de valda skådespelarna? Efter vilka linjer har man tänkt sig gå vid en dylik premiering? Därom får man icke veta något i utskottets utlåtande. Överhuvud taget tror jag, att man kan säga, att det knappast ligger inom mänsklig förmåga att på förhand bedöma värdet av en planerad film. Det är helt enkelt omöjligt. Man kan ha till sitt förfogande ett utomordentligt manuskript, en briljant regissör, skickliga skådespelare, men därmed är ingalunda sagt, att den produkt, som framställles, blir sådan, att den kan bli en värdig denna statliga sanktion. Om allt detta veta vi ingenting på förhand.

Jag vill också säga, att om man misslyckas ett par gånger med ett sådant tillvägagångssätt, är metoden komprometterad, och hela arrangemanget faller till marken. Det lär icke kunna upprepas.

För övrigt skulle jag vilja ställa den frågan: Vad menas med verkligt god folkuppfostrande svensk film? Vilken myndighet skall här sitta inne med det högsta avgörandet och lämna den riktiga definitionen i varje enskilt fall? Här står man naturligtvis inför praktiska svårigheter av utomordentlig art. I varje fall — även om man skapar en sådan högsta domstol för filmen — tror jag, att den kommer att utsättas för ingående kritik ideligen och i alla möjliga sammanhang.

Man har även talat om, att man skulle med penningpris kunna premiera sådana här goda filmer. Det skulle väl anordnas något slags tävlingar eller hur man nu tänkt sig saken. Ett sådant penningpris skulle utdelas för den eller de filmer under året, som bedömdes såsom särskilt värdefulla. När skall denna bedömning äga rum? Vid årsskiftet? Eller hur menar man detta i prak-

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
tiken utfört? Men om bedömningen icke skall äga rum, förrän filmen utspelas och man hunnit bilda sig en uppfattning om den, har bedömningen intet värde, därför att man icke kan förutsätta, att en film, som är utspelad, skall tagas upp till nytt framförande bara av den anledningen, att staten sagt, att den är utmärkt bra. Fastmera har jag den åsikten, att i fall staten skulle sätta stämpel på vissa arter av film och säga, att den eller den har sanktion, skulle detta nog verka en smula förbryllande på publiken. Den skulle bli konfunderad och tro, att det gäller en icke i främsta rummet värdefull utan kanske även tråkig film. Då nådde man motsatsen till vad man önskat.

I denna historia hänger allt ytterst på publiken. Det är publiken, på vilken allt ankommer. Man kan icke dirigera allmänheten och säga, att den skall gå på den och den filmen men icke gå på den och den filmen. Den enda väg, man enligt min uppfattning här har att tillgå, är upplysningens. Jag tror icke, att man kan genom statliga tvångsätgärder eller statliga initiativ nå några resultat i detta sammanhang.

Jag vill också säga, att jag tror, att utskottet i grund och botten har samma uppfattning. I dess betänkande trycker man rätt starkt just på vad jag här anfört, nämligen upplysningens betydelse. På detta område förekommer redan nu en ganska betydande verksamhet under fria former, en verksamhet, som, såvitt jag kan förstå, ledes i främsta rummet av en institution, som kallas för Svenska filmsamfundet. Denna institution har i Stockholm startat ett för allmänheten tillgängligt arkiv, och en mängd arbeten har publicerats. Man har börjat en vidsträckt föreläsningsverksamhet o. s. v. Jag föreställer mig, att man på den vägen skall kunna nå vissa resultat, även om jag icke precis är benägen att överskatta värdet av denna verksamhet heller.

Jag ber att uppriktigt få säga till den ärade motionären, att jag naturligtvis livligt respekterar de motiv, som ligga bakom hans framställning. Syftet med densamma är uppenbarligen mycket gott. Han har drivits av en ärlig åstundan att komma till resultat. Men jag fruktar, att de vägar, som i detta utskottsbetänkande äro utstakade, ingalunda leda till det mål, som han vill komma fram till.

Herr andre vice talman! Med hänsyn till vad jag här anfört anhallar jag att få yrka avslag på utskottets här föreliggande hemställan.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Landgren*, *Andersson* i Falkenberg och *Fast*.

Herr Äqvist: Herr andre vice talman! Först ber jag att till utskottet få framföra mitt värdsamma tack för den noggranna och ansvarsfulla behandling, som utskottet ägnat denna motion och som också resulterat i ett enhälligt tillstyrkande.

Som en av motionärerna ber jag att, då nu denna fråga kommit upp till debatt, få anföra några av de motiv, som legat till grund för motionen från min sida.

Oavsett vilken ställning man intar till filmen som konstprodukt måste man konstatera att dess inflytande med varje dag är i växande. Det råder intet tvivel om, att den ständigt griper över nya kretsar av vårt folk. Breda lager, som tidigare icke haft tillgång till denna och andra former av vårt nöjesliv, hava börjat beröras av filmen, och även ungdomen från sådana hem frekventerar biograferna i synnerligen stor utsträckning.

Med ett så enormt inflytande över folkets andliga liv, som filmen sålunda erövrar, är det en livsfråga, att dess innehåll verkligen blir sådant, att det

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
icke skadar utan fastmera gagnar. Det bör lyfta och förädla människornas, i synnerhet ungdomens, tanke och fantasi. Man måste då allvarligt ställa frågan, huruvida detta med nuvarande filmstandard är fallet. Om jag personligen svarar »nej» på den frågan, har det kanske icke så mycket att betyda. Nu är det emellertid som bekant så, att en stor del av den sakkunniga opinionen — man vågar kanske till och med säga den mest auktoritativa delen av denna opinion — med styrka gör gällande, att den svenska filmens standard icke är tillfredsställande.

Det kan icke vara riktigt, att dessa kulturfrågor enbart läggas i händerna på ekonomiska ledare för stora inspelningsföretag, utan det måste vara en angelägenhet av största vikt för vårt folks andliga hälsa, att åtgärder vidtagas på detta område, som garantera en högre grad av förstående för de rent kulturella synpunkterna. Målet måste vara att få fram en god filmproduktion, fullödlig såväl moraliskt som estetiskt, och samtidigt få den så intressant, att även den breda filmpubliken uppskattar dessa filmer i stället för de i olika avseenden underhålliga.

En god del av skulden till missförhållandena inom filmens område ligger hos filmen själv, som i stor utsträckning ägnat sig åt rent publikfrieri. Det förefaller dock, som om de amerikanska filmproducenterna på senare åren verkligen försökt åstadkomma bättre produkter och även lyckats därmed. Trots det ofta sensationella innehållet är dock utförandet av hög klass. Detsamma gäller om den konstnärligt mycket högt stående franska filmkonsten, vars bästa alster också vida överträffa den amerikanska, även om man därvidlag måste säga, att innehållet icke står på den nivå det borde göra.

Är det som en kontrastverkan vid jämförelse med den förbättrade amerikanska och den överlägsna franska filmen, som den svenska framstår i all sin bedrövlighet? Trots all kritik odlar svensk film fortfarande enklare situationskomik, lånad från antikverade folklustspel, pilsner- och brännvinsromantik, som möjligen kan tilltala den äldre generationen av svensk medel- och arbetarklass men för vilken vår tids sportande ungdom ur alla samhällsklasser står ganska främmande.

Som bekant har det varit en stor och ganska uppseendeväckande filmdiskussion här i landet under vårvintern, och vad angriparna i denna debatt just riktade sig emot var den brist på ambition, som präglat alltför många svenska produkter. Trots att det av filmkritiken att döma förefaller, som om nivån något höjts på sistone genom ett par svenska filmer, står sig nog fortfarande det omdömet, att filmproducenterna icke tyckas våga sig på något mera riskabelt kvalitetsexperiment. Nya vägar skyggas man för att beträda.

Man tror, att man kan följa gamla säkra märken i fråga om vad som anses gå i den breda publiken, men man tänker inte på att publikens smak ändras och att det icke är publiken, som vill ha en viss sorts film, utan att det är filmproducenterna, som skola giva publiken konstnärligt högt stående produkter.

Särskilt ha författarna varit de, som kritiserat svensk film, och med rätta. Den nu levande generationen av svenska författare har otvivelaktigt kunnat lämna en hel del stoff för filmen, men deras tjänster tyckas ej ha tagits i anspråk. Säkerligen skulle svensk film ha mycket att vinna på, om producenter och författare etablerade ett intimare samarbete och svensk film dessutom kunde i någon form redan vid inspelningen anskaffa något slags smakeråd, som hade möjlighet att övervaka och lämna sina anvisningar. Då skulle säkerligen mycket av vad som på senare tiden producerats ha blivit ogjort.

Det förefaller, att denna skygghet för alla mera påfrestande saker fram-

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
för allt skulle gå ut över allvarliga ämnen. Det är ju annars inte lätt att förstå, varför inte filmen skulle, lika gärna som litteraturen, kunna ta upp de djupaste och högsta angelägenheter till behandling. Det händer ju en och annan gång, att en utländsk film kan vara av en så allvarlig syftning, att den förtjänar namnet »god och folkuppfostrande», men man kan undra, när det sist var fallet med en svensk? Det var allt bra länge sedan.

Det var ju verkligen en tid, då det var ett kvalitetsmärke för en film att vara svensk. Då gick svensk filmteknik i spetsen och gjorde främst av alla anspråk på att vara konst och ha en mening. Det var med sådana regissörer som Sjöström och Stiller och filmatiseringen av Selma Lagerlöfs olika böcker. Jag kan nämna Körkarlen, Herr Arnes pengar, Gösta Berlings saga, Tösen från Stormyrstorpet, ävensom Sängen om den eldröda blomman. Det är också att lägga märke till, att den misstro, som då redan fanns i de folkrörelser av ideell och religiös karaktär, som redan förut nämnts, då höll på att ge vika. Man ansåg sig liksom ha en garanti i den omständigheten, att en film var svensk. Då kunde man gå. Då var det lika självklart att gå på en god film som att läsa en god bok. Men denna goda konjunktur har sedan filmen själv grundligt fördärvat. Den får försöka bygga upp förtroendet igen.

Man kan klaga på att ämnesvalet är begränsat i svensk film. Många stor-slägna ämnen kunna icke behandlas, emedan de kräva så stora kostnader — och för problemfilm kan man för närvarande ej uppbringa kapital, säges det. Ja, det är naturligt, att en svensk filmproduktion i allmänhet måste vara hän-visad till en mindre marknad än t. ex. en engelsk, amerikansk eller tysk. Men om vi göra filmer, som stå på en högre nivå än vad som nu frambringas, så kan väl dock även en viss marknad härför erhållas. Jag tänker då på det internationella språk som sång och musik utgöra. Vi ha stora svenska sång-artister, som äro internationellt kända, men icke utnyttjas de av filmen hos oss. Ämnesvalet behöver för övrigt icke alls vara så begränsat som man gjort det till. Låt mig bara nämna filmer med religiös syftning. Vad gör man för den saken? Här finnes mycket att göra och här finnas ämnen, som kunna locka en för tillfället minst sagt ljum allmänhet till biograferna.

Ämnen, som beröra det sant mänskliga i vardagens id, som taga fasta på vår nations särart, äro väl outtömliga. Och vilken källa att ösa ur ha vi icke, om vi tänka på huru några av våra större företag arbetat sig fram. Visst kan man väl få en tillräckligt dramatisk handling i S. K. F:s grundande och utveckling, i Gustav Daléns kamp för människornas trygghet på haven. Visst kan man väl göra professor Nilsson-Ehles vetenskapliga forskningar till vårt jordbruks fromma intressanta och tilldragande för en större publik. Vilka möjligheter har icke filmen att visa arbetets, idoghetens Höga visa inom allt vad skapande heter. Och till slut ett ämne, som man säkerligen skulle kunna uppbringa kapital till, ett ämne, som behandlar vartill skattebetalarnas många kronor användas; huru vägar och broar byggas, huru gamla undfå en lugn och tryggad ålderdom, huru sjuka hjälpas, huru bildning och vett bekostas, huru statens maskineri griper in i vår levnad dagligen, ja, stundligen, och huru vi följaktligen gemensamt böra söka lämna vårt bidrag till att det bästa möjliga resultat nås härigenom. Ja, det finns många ämnen, som vår filmproduktion ännu icke ens rört vid. Begränsningen är, såvitt jag förstår, en konstlad begränsning, en begränsning som hänger samman med vad man tror sig veta, att publiken vill ha.

Nu är det emellertid klart, att varken staten eller enskilda kunna förmå film-producenterna att framställa god film mot deras vilja eller mot vad de anse vara sunda affärskalkyler. Kan staten däremot lämna den goda filmen ett handtag, hjälpa den fram, ge den uppmuntran, så att producenterna åtminstone

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
i någon mån skulle finna det med sin fördel förenligt att framställa den, så vore åtminstone något vunnet. Att ett steg i riktning mot god svensk film tages, det kan, som utskottet så riktigt sagt, betraktas som »en nationell hederssak».

Vilka vägar, som härvidlag skola beträdas, kan givetvis bli föremål för diskussion. Meningen med utskottets yrkande liksom med motionen är ju att åstadkomma en utredning. Beträffande metoderna kan jag i allt väsentligt ansluta mig till utskottet. Man kan tänka sig befrielse från nöjesskatt, direkt subventionsverksamhet, pristävlingar, stipendieanslag o. s. v. En annan utväg vore möjligen att genom en särskild fondbildning säkerställa inspelningar av sådan film, som de enskilda företagen nu på grund av ekonomiska risker icke vilja ge sig på.

Metoderna kunna som sagt diskuteras, och utvägarna äro många. Huvudsaken är, att man behjärtar det ytterst allvarliga i utsikten, att vårt folk skulle dränkas i underhållig film, och att därför i god tid allvarliga insatser göras av det allmänna i smakförhöjande riktning. På sina håll skall man säkert i detta fall liksom inför andra reformsträvanden göra gällande, att förslaget visserligen är välment men att man ingenting kan göra. Detta är ett ofruktbart tal. Statsmakterna både kunna och böra handla i en situation sådan som denna.

En god film skulle kunna bli en positiv maktfaktor för vårt folks fostran av för närvarande oöverskattlig betydelse. Till strävan mot en sådan utveckling böra alla goda krafter medverka, vilka åsikter man sedan för övrigt må ha i andra frågor.

Herr andre vice talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Bergström**: Herr talman! Jag önskar fästa kammarens uppmärksamhet i första hand på den del av utskottsutlåtandet, som åsyftar att engagera nöjesskattemedel för det syfte, som motionären och utskottet vill främja. Det står bland annat i klämman, att utredningen även skall avse att befria verkligt god folkuppfostrande film från nöjesskatt. Utskottet har ej varit alldeles blint för att man för att kunna genomföra en sådan ordning måste stuva om nöjesskatten, och jag kan ej finna annat, än att dess eget resonemang här i sak innebär, att nöjesskatten skulle förvandlas från en kommunal till en statlig skatt. Det är ju förutsättningen för att man skulle kunna undvika sådana oformligheter, som herr Hagberg i Malmö i sitt anförande påpekade. Tanken är väl, skulle jag föreställa mig, att det skulle tillsättas en central myndighet, som skulle träffa avgörande i fall, då befrielse från nöjesskatt skulle kunna ifrågakomma. Det är i detta sammanhang som jag har att göra vissa påpekningar.

Det är ju så, att de flesta av våra kommuner taga ut nöjesskatt, och de ha disponerat dessa nöjesskattemedel för skiftande ändamål. I min hemstad Helsingborg användas de för att tillgodose kulturella uppgifter. Vi försörja därmed i stor utsträckning våra bibliotek, orkesterföreningen har ett betydande anslag, och andra kulturella strävanden befrämjas genom dessa nöjesskattemedel. På andra håll användas de för främjande av sociala syften. Det är självfallet, att denna kulturella och denna sociala verksamhet nu blivit så beroende av det stöd, som nöjesskattemedlen lämna, att om dessa nöjesskattemedel berövas kommunerna, medför det, att motsvarande belopp måste uttagas genom ökad kommunalskatt. Det vill med andra ord säga, att vi ute i kommunerna efter en sådan här reform skulle på våra kommunalskattesedlar få betala bidrag för framställande av s. k. god film. Man må ej förundras, om vi

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
ej äro villiga att vara med på något sådant, i all synnerhet som kommunernas skattemöjligheter synas begränsas mer och mer, samtidigt som man ökar på deras uppgifter och utgiftsbördor.

Sedan vill jag livligt instämma i vad herr Hagberg i Malmö här i största allmänhet anför. Jag kan ej heller föreställa mig, hur det skulle gå till, då en myndighet skulle sitta och avgöra, vad som är folkuppfostrande film eller dålig film, samt från fall till fall besluta, när nöjesskattebefrielse skall inträda. Detta är ändå ett område, där en subjektiv uppfattning måste spela in och där det är mycket svårt att träffa ett avgörande, som kan väntas bli godkänt av den allmänna meningen. Man skall ej heller i detta sammanhang förbise — det tror jag, att herr Hagberg i Malmö också pekade på — att där det är fråga om verkligt god film, där blir det också goda inkomster av en sådan film. Skulle det vara fråga om film, som visserligen kan betecknas som god men som ej tilldrar sig allmänt intresse, då förstår jag överhuvud taget inte, varför man på det ena eller andra sättet skulle medelst allmänna medel kunna subventionera en sådan film, ty det är ju meningslöst att rulla den inför tomma biograflokaler.

Jag har velat i största korthet göra dessa påpekningar. Jag skulle också till sist vilja erinra om att frågan om nöjesskatten liksom andra kommunal-skattefrågor ligger hos kommunalskattekommittén, där den får prövas. Det är ingen mening i att föra fram den på denna omväg. Tanken på ett förstärkande av nöjesskatten har varit före i riksdagen flera gånger förut, och den har vid varje tillfälle avvisats av riksdagen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få instämma i det avslagsyrkande, som framställts av herr Hagberg i Malmö.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Eriksson* i Stockholm, *Johnson* i Kalmar och *Törnkvist*, fru *Nordgren* samt herrar *Olovson*, *Nilsson* i Kristinehamn, *Mårtensson*, *Persson* i Undersvik och *Olsson* i Gävle.

Herr Hoppe: Herr talman! Det må vara mig tillåtet att först säga några ord i största allmänhet om filmen av i dag. Det är ju så, att litet var kunnat göra den iakttagelsen, att filmen under de sista årtiondena fått en nästan oväntat stark ställning i våra moderna kultursamhällen, och vi veta allesammans, att biograferna ha en förmåga att samla folk som kanske icke något annat nöje. Dessutom är det ett faktum, att filmens påverkan på människorna, icke minst på de unga, är utomordentligt stark. Det är ju vetenskapligt konstaterat, att vad som visas på den vita duken gör det allra starkaste intryck på åskådaren.

Vi äro nog ense om att filmen är en kulturprodukt på både gott och ont. Jag skall taga mig friheten att citera några ord ur ett yttrande, som vi fått oss tillsänt från skolöverstyrelsen, där det heter bl. a.: »I den mån filmen ger god förströelse, odlar en sund smak och bidrager till bildningens höjande, är givetvis intet annat än gott att säga om filmens makt och inflytande. Och det torde vara obestridligt, att filmen på vissa områden är ett oöverträffat hjälpmedel i bildningsarbetet. Filmens stora inflytande har emellertid uppenbarligen även sina faror. En mängd filmer stå i konstnärligt avseende lågt. Många av de pjäser, som spelas, beröra erotiska förhållanden på ett sådant sätt, att det näppeligen kan undgå att verka förslappande på ansvars känslan. De banala pjäserna med sin blandning av yttre fulländning och inre tomhet, av sentimentalitet och brutalitet ge ofta en falsk bild av livet och äro ägnade att fördärva smaken och förvillan begreppen hos mindre kritiska åskådare.»

Om det nu är så, herr talman, att en stor del av svenska folket mer eller mindre regelbundet besöker biograferna, och där, och det gäller på ett all-

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
deles särskilt sätt vår ungdom, mottager de allra starkaste intryck och impulser till handling, då måste det väl vara ett mycket starkt allmänt intresse, icke minst för statsmakterna, att om möjligt se till, att det som bjudes på biograferna icke drar ned, förflackar, förråar, brutaliserar människolivet, utan att biograferna om möjligt skänka god förströelse och visa sådant som kan verka upplyftande och befriande och ger goda impulser o. s. v. Staten har redan visat, att den behjärtar detta, då den skapat fram ett särskilt organ för film-censur, den s. k. svenska biografbyrån. Utskottets ledamöter ha varit i tillfälle att blicka in i det arbete, som utföres av svenska biografbyrån, och för min personliga del tvekar jag icke att betyga min synnerliga tacksamhet över dess förnämliga och tacknämliga arbete. Det är emellertid så, att man icke kan räkna på att censuren skall kunna göra allt. Hur samvetsgrant och framgångsrikt censuren än arbetar, kan den ändock icke skapa fram den film, som ansvars-kännande människor önska få framförd på duken.

Vad motionären och vad utskottet, som har ställt sig på motionärens sida, innerst inne syfta till är detta, att genom en utredning undersöka, vilka möjligheter som kunna finnas att skapa fram en så god film som möjligt. Vad resultatet av utredningen skulle bli, är självfallet icke gott att säga. Under den föregående diskussionen har jag fått ett starkt intryck av att man måtte ha missuppfattat såväl motionären som utskottet. Det är självfallet icke vår mening, varken motionärens eller utskottets, att här gå in för att understödja filmproducenter — det är ju självfallet icke syftemålet — utan vad vi önska är att här skall göras en undersökning, om något kan göras för att överhuvud höja filmkulturen.

När det sedan är fråga om befrielse från nöjesskatten, må det vara mig till-låtet att säga, att såvitt jag fattat utskottet rätt, ha vi varit fullständigt främmande för den tanken, som jag tror herr Hagberg gav uttryck åt, att de olika kommunerna skulle bevilja denna befrielse. Meningen vore ju den, att ett statligt verk, exempelvis svenska biografbyrån, skulle besluta om att vissa filmer skulle vara befriade från nöjesskatt eller att en kommun icke skulle få tillgodogöra sig nöjesskatten utan att kommunen skulle inleverera den till den statliga institutionen, som sedan fick använda den för filmkulturens höjande.

Beträffande utdelande av premier eller penningpris för särskilt värdefulla filmer äro vi inom utskottet på grund av den sakkunskap, som vi kunnat lita till, ense med herr Hagberg därom, att man icke gärna kan bedöma en films verkliga värde, förrän man sett den, och att man därför får tänka sig, att priset skulle utdelas först sedan de olika filmerna spelats.

Vi äro alldeles på det klara med, att en hel del svårigheter föreligga, icke minst beträffande nöjesskatten. Av diskussionen man och man emellan och vad som här yttrats framgår uppenbarligen, att nöjesskatten är ett utomordentligt ömtåligt ämne att röra vid. Jag föreställer mig dock, att om viss film skulle befrias från nöjesskatt eller om nöjesskatten från en viss film toges från en kommun och överfördes till någon statlig institution, det väl icke skulle behöva vara så farligt för kommunens finanser. Det blir väl, till att börja med i varje fall, icke det stora flertalet av filmer som skulle premieras på det sättet, och om det om något tiotal år skulle bli så, att en stor skara, kanske majoriteten av filmer skulle kunna inrangeras bland dem, vilka vore värdefulla filmer, skulle det innebära en sådan framgång för strävandet att höja filmkulturen, att det vore värt ett offer från de olika kommunernas sida.

Herr talman! Jag är övertygad om att det är helt enkelt en livsfråga för vårt folk, att filmen blir så god som möjligt, och jag tror, att en utredning efter de linjer, som utskottet skisserat, skulle kunna ge anvisning på vägar för att höja filmkulturen.

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)

Jag tar mig därför friheten, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det är väl för alla klart, att om en sådan här utredning kommer till stånd, blir den så omfattande och så ingående som överhuvud en utredning kan bli. Men, mina damer och herrar, om det är så, att två statliga organ och alla de hörda sammanslutningarna, de två kommunförbunden och dessa institutioner, som äro engagerade i filmen, ha hemställt om bifall till den förevarande motionen med ett gott syfte, och om utskottet, sammansatt från olika partier, efter grundlig överläggning har kommit därhän att enhälligt tillstyrka denna motion, då anser jag, att det icke skulle vara andra kammaren värdigt att avslå motionen och därmed, vill jag säga, underkänna det syfte, som ligger under denna motion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herrar **Johanson** i Huskvarna och **Petersson** i Lerbäcksbyn instämde häruti.

Herr **Gustafsson** i Bogla: Herr talman! Vi ha inom utskottet ingalunda varit blinda för de svårigheter, som föreligga såväl i fråga om nöjesskatten som också i fråga om de åtgärder, som kunna vidtagas för att genom statsunderstöd gynna produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. Men utskottet har varit enigt om att det skulle vara ytterst värdefullt och även riksdagen värdigt att beakta det behjärtansvärda syfte, som ligger till grund för herr Åqvists motion om en utredning. Det är ju nämligen så, att filmen i våra dagar spelar en utomordentlig roll i nöjeslivet. År 1935 inflöto icke mindre än 29½ miljoner kronor i nöjesskatt. Och om jag bara tar ett stickprov från Stockholm på vad biograferna spela för roll i nöjeslivet, vill jag erinra därom, att 1933 fanns det här i Stockholm 73 biografer med 32,500 platser. Annandag jul samma år voro samtliga biografer utsålda, vilket betyder, att 65,000 personer i Stockholm bevistade biografer nämnda dag.

Det är självfallet, att det icke bör vara samhället likgiltigt, vilka filmer som visas; och det är min uppfattning, att det mesta av det som visas på biografer är dåligt. Det visas också goda filmer, det erkännes, men jag har den uppfattningen, att staten skulle kunna göra åtskilligt för att höja filmlivet. Det är också en sak, som är mycket anmärkningsvärd, när det gäller svenska filmer. Under det att för utländska filmer som importeras icke betalas censuravgift för mer än en kopia, måste för varje svensk film som spelas erläggas censuravgift för samtliga kopior. Om således en film går ut i 30 kopior, får för den svenska filmen betalas 30 gånger så hög censuravgift som för den utländska. Det är egentligen det enda, som svenska staten har gjort för att stödja den svenska filmen. När man här talar om vad som kan göras för att stödja svensk film, är det självklart, att om det lämnas understöd från staten, så skulle det kunna spelas in en del filmer som tjänade både skolundervisningen och folkbildningen i detta land. Jag tror, att på den vägen skulle vinnas ganska mycket.

Jag skall icke trötta kammaren med något längre anförande i denna fråga, men jag anser i likhet med den föregående ärade talaren, att det vore värdigt den svenska riksdagen att beakta den stora kulturfaktor, som filmen utgör. Vi måste betrakta den som en stor samhällsfråga, och jag skulle anse, att det vore olyckligt, om riksdagen avslope kravet på en utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag förmodar, att det råder ganska stor enighet i kammaren i denna fråga i två avseenden. För det första torde det stora fler-

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)

talet inom kammaren vara synnerligen känsligt för varje förslag och åtgärd som tenderar att förvandla den kommunala nöjesskatten till en statlig sådan. Jag kommer därför i slutet av mitt anförande att yrka på, att den punkt, som finnes i det stycket såväl i utlåtandets motivering som även i dess kläm, måtte utgå. Vidare tror jag, att det också finnes en annan enighet i kammaren, som är ganska stor, nämligen att det är högst av nöden att vidtaga aktiva och positiva åtgärder för att förbättra filmkulturen överhuvud.

I förhoppning att icke riskera att på något sätt göra mig skyldig till några reaktionära synpunkter på detta ämne, tror jag mig kunna säga, att det är mycket elände i vårt land, som emanerar från den sämre filmen. Och vad är då orsaken till att den kommer fram? Ja, vi känna till, att ute på landsbygden är det mycket vanligt, att många lokaler, som skola skaffa filmer, äro tvungna att kontraktera på det sättet, att de för att erhålla värdefullare och förnämligare filmer måste också abonnera på eller skaffa en del ganska sekunda saker. Vi som resa ut på landsbygden som föreläsare och annat, bli ofta ganska förvånade över att finna icke bara vedervärdiga utan rent av avskyvärda biograffischer, som man icke ser här i Stockholm, och man får se rubriker på filmer, som man aldrig hört talas om, men som den arma landsbygden skall plågas med till ganska stor procent. Det är ett problem, som också behövde ventileras och undersökas, ehuru jag icke tycker, att utskottet har så mycket observerat det.

Sedan är det också en annan sak, och det är vad som från ett par håll framhållits såsom det viktigaste, nämligen upplysning. Ja, men vilka är det som skola upplysa? Jo, tidningspressen. Men på vad sätt sköter en del av tidningspressen detta sitt åliggande? Jo, det sker genom recensenter. Men huru fungera dessa? Jag tror, att man kan säga, att i stort sett äro Stockholmspressens recensenter vederhäftiga människor. Men huru är det ofta ute på landsbygden? En hel del smärre tidningar hava varken tid eller råd eller möjligheter att recensera filmer, utan de matas med färdiga filmrecensioner och förhandsreklam av vederbörande filmföretag själva, och så smalles detta in i annonserna. — Herr Olovson i Västerås begär ordet, och jag kan nästan ana, vad han kommer att säga. — Jag vill emellertid icke yttra mig om Västmanlands Folkblad i det stycket, till denna kategori kunna vi väl icke räkna herr Olovsons välredigerade tidning. I alla fall vidhåller jag, att om man ser på en del av landsortens smärre tidningar, är det så vanligt att de ha dessa stereotypa, rafflande annonser, fullständigt i avsaknad av allt individuellt, där man får läsa, att vad som ges är alldeles enastående i filmkultur, filmframställning och stjärnor o. s. v., ehuru det kanske är mycket obskyra och alldeles värdelösa saker. Men det är ett faktum, att vårt land nästan dignar av sådan veritabel smörja.

Jag tror nu icke alls på den där tanken, att man skulle kunna så att säga på den merkantila vägen lösa denna fråga genom en slags premiering eller lindring i nöjesskatten eller dylikt. Det är ett stort och svårt problem, frågan om vilka människor som skola fälla sina omdömen om vad som är sevärt i fråga om filmer. Det kan vara en relativt mycket ung man med ett ganska dåligt omdöme, som uppträder som recensent. Jag tänker bara på dem, som haft panna att skriva om och rekommendera en sådan film som »Pensionatet Paradiset» — den gick visserligen icke i Stockholm, men den gick så mycket bättre på en hel del andra håll och går ännu för resten. Jag vill också påpeka, att när det är fråga om upplysning, kan man önska litet mera ansvars känsla från många recensenters sida. Jag såg här om året en mycket förnämlig film i sig själv, som hette »En bengalisk lansiär». Jag förmodar, att många här sett och njutit av den. Det var egentligen en typiskt imperialistisk, krigsförhär-

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
ligande film med en enligt min mening ganska rå och primitiv moral, som satte hämnd och vedergällning i högsätet, som verkar ganska nedbrytande på unga, obefästa sinnen. Det är ett problem, huru man skall komma åt detta, och det är ett problem som måste behandlas i detta sammanhang. Förra veckan var jag och såg en film som hette »Pépé från Marseille». Den var på sätt och vis för folk med balanserat omdöme mycket värdefull att se. Den ger lärorika inblickar i Orientens liv med all både dess kriminalitet och dess hetsande och äventyrliga inramning, det är livet i hamnstäderna i Algier och annat sådant, men hela filmens anda är fullständigt omoralisk. Den handlar om en brottsling, som är både inbrottstjuv och mördare, men han har en viss gentlemannainstinkt, så att han blir praktiskt taget biografpublikens favorit, och man förstår ju de suckar som publiken drar, när han till slut hamnar i rättsvisans händer.

Jag frågar: vad skall man göra åt sådant? Det är ett problem. Filmer, som kanske i sig själva äro konstnärliga till hela sitt innehåll, äro i det långa loppet moraliskt nedbrytande och förvilla rättsbegreppen. Det sker faktiskt genom dessa filmer ett underminerande av rättsuppfattningen i vida kretsar hos vår ungdom. Huru ofta få vi icke höra människor säga, de må tillhöra Salaligan eller andra, att de hämtat sina allmänna intryck och intentioner, sin livsinställning från den anda av kriminalitet och den spänning och kamp mellan rättsordningen och de kriminella elementen som finnas i filmerna. Att det inverkar, är alldeles uppenbart. Och nog är det en brist i samhällslivet, om man å ena sidan befrämjar skolundervisningen och överhuvud all annan samhällsupbyggande verksamhet och å andra sidan skall stå så maktlös, att man faktiskt icke kan för närvarande gripa in annat än emot rent kriminella eller sensuella detaljer i filmer, som biografcensuren gör. Man får ofta från censurfolk höra, att de kunna ofta icke gripa in mot sådant som de äro övertygade om undergräver hela den svenska andliga folkhälsan; man kan bryta ut vissa otäcka obscena stycken, men det kan vara nog så svårt att komma till rätta med en film, vars tendens är på allt sätt rättsförvillande. Jag skulle önska, att man i den föreslagna utredningen kunde taga upp frågan om på vad sätt kommunerna själva kunde reagera mot detta. Det är icke de merkantila synpunkterna man kan lägga därpå. Man skulle behöva inom kommunen ett organ — eventuellt skolstyrelsen — som kunde reagera mot filmer, reklamerade med tarvliga rubriker och plumpa och dumma affischer, vilka med hela sin dåliga tendens icke äro värda att gå. Det är ett oerhört ömtåligt och svårt kapitel att ge sig in på, men jag är övertygad om, att det behövs åtgärder härvidlag.

Nu kan det vara ganska svårt, herr talman, att komma till rätta med detta utskottsutlåtande och dess kläm, därför att man har tagit upp även frågan om nöjesskatten. Jag tillåter mig emellertid att här framställa ett särskilt yrkande. Jag har nämligen den övertygelsen, att det skulle se illa ut, om vi skulle göra rent bord i denna fråga, och man skall icke, som det heter, kasta ut barnet med badvattnet. Därför att utskottet har förirrat sig in på frågan om nöjesskatten, skola vi icke visa hela projektet ifrån oss utan söka liksom utmönstra detta ur utlåtandet. Det går mycket väl. Och dessutom menar jag, att läget i hela vår filmkultur är sådant, att man nog förväntar, att något positivt resultat skall kunna komma fram. Det bör, herr talman, kunna ske på det sättet, att man på tredje sidan stryker hela det stycke, som talar om nöjesskatten och utredningen därom, det stycke som börjar med orden »I motiionen föreslås utredning» etc., och vidare att man i klämman stryker motsvarande passus, så att klämman skulle lyda så: »— — — att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående lämpligheten av att gynna produktionen av

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
verkligt god folkuppfostrande svensk film etc.». Då har man icke äventyrat på något sätt, att kommunernas intresse av nöjesskatten råkar i fara, och då har också kammaren visat sin ärliga vilja till att positivt medverka i en vidare ram till en utredning i denna fråga. Ty skulle den falla i år, kommer den tillbaka ändå, och riksdagen blir tvungen att taga ställning till den och vidtaga positiva åtgärder.

Jag ber därför att få framställa detta yrkande.

Fröken Hennings: Är det icke i alla fall märkligt, att medan svenska staten faktiskt delvis under århundraden har understött teater, musik, konst och litteratur, så finner man det nu vara så egendomligt, att staten skulle taga ett steg vidare på denna linje och understödja den femte konstarten, som man kan säga är typisk för vår egen tid? Det borde väl vara naturligt, att när staten offrar stora summor på dessa andra konstarter, man nu borde vara mogen att gå in för ett understöd åt den konstart, som nu är, kan man väl säga, i så särskilt hög grad det svenska folkets. Det är faktiskt så, att filmen i vissa fall tränger djupare ned och vidare omkring än någon annan konstart. Men hittills har staten icke gjort något som helst för den svenska filmen. Medan vi ha t. ex. operaskolan och dramatiska teaterns elevskola för dem, som vilja utbilda sig till operasångare och skådespelare, och konstakademi och musikalisk akademi o. s. v., så har staten icke gjort något som helst för att uppmuntra eller skaffa utbildning åt filmfolk eller filmrecensenter eller folk, som över huvud skall ha med film att göra. Tiden borde väl dock nu vara mogen för detta. Jag vill icke alls lasta staten för att den hittills icke gjort något, men jag anser, att det är litet överraskande att finna denna denna skepsis från så många håll här i kammaren, då man tycker, att det borde ligga i luften så att säga, att man nu bör göra något på detta område. Det är också ett faktum, att denna motion ute bland filmfolk och allmänhet hälsats med mycket stora förväntningar.

Här har frågats: vad kan man göra? På det kan naturligtvis icke utskottet ge något detaljerat svar. Vi ha bara velat i största allmänhet peka på några vägar, där vi tro, att man skulle kunna komma fram. Jag skulle vilja tillägga något till detta. När exempelvis statens biografbyrå årligen avkastar 60,000—80,000 kronor, vilken summa försvinner bland statsinkomsterna, varför icke anslå dessa medel till filmändamål? Från filmintresserat håll har särskilt framhållits det värdefulla i att staten i någon form kunde bidra till att framskapa verklig kulturfilm. Man har t. ex. talat om en film, som skulle framställa Linnés gärning. En sådan film kan man för närvarande icke göra utan att däri lägga in några moment, som vädja till folks sämre smak. Det anses nästan vara omöjligt att på annat sätt lösa den frågan. Men om staten t. ex. skulle våga sig på att låna ut medel för framställning av en sådan film, så skulle det vara ett kulturvärde. Och man får väl ändå förutsätta, att även om en sådan film icke skulle lämna direkt vinst, så skulle den dock kunna återbära till staten större delen av vad staten bisträckt med.

En annan sak, som framhållits från folkbildningshåll, där man även hälsat denna motion med stor glädje, är den oerhörda vikten av att staten skulle kunna hjälpa skolor och föreläsningssällskap att få projektionsapparater, så att man skulle kunna använda filmen i folkbildningens tjänst.

Det är även någonting annat, som framhållits av filmfolk: varför icke i någon mån beskatta den utländska filmen? Varför kan man icke brandskatta de utländska filmbolag, som leverera massor av filmer till svenska biografer?

Det är ett faktum, att det redan finns ett samfund, Svenska filmsamfundet, som på rent ideella grunder gått in för att höja filmkulturen i landet. Och jag

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.) föreställer mig, att om staten kunde göra något, skulle det vara i linje med vad filmsamfundet gör. Vad det vill göra är framför allt att höja smaken och höja bildningen bland de människor, som alldeles speciellt ha med filmen att göra, såsom filmskådespelare och recensenter. Man har t. ex. gått in för att skapa studior, där man får rulla rent konstnärliga filmer. Man har lagt upp ett filmarkiv och samlat filmlitteratur. Jag kan i detta sammanhang nämna, att det i våra offentliga bibliotek icke finns någon som helst filmlitteratur. Det hade visst kommit en bok till Lunds universitets bibliotek, men det visade sig vara ett misstag. Skulle det verkligen icke vara svenska staten värdigt att t. ex. skapa ett filmarkiv och samla filmlitteratur?

Detta är bara en antydning om vad man skulle kunna tänka sig, att en utredning skulle ge till resultat. Jag skulle vilja instämma med herr Hallén: låt oss icke kasta ut barnet med badvattnet! Och om det kanske här skulle finnas vissa moment, som kunna inge tvivelsmål, så böra vi icke vara så njugga, att vi därför icke skulle vara beredda att här låta verkställa en utredning, när vi i alla fall veta, att en sådan skulle hälsas med den största tacksamhet och glädje av alla de ideellt verkande krafterna inom filmvärlden.

Jag ber på grundval av vad jag sagt få vädja till kammaren att för att tillmötesgå den opinion, som faktiskt finns för motionens syfte, bifalla utskottets hemställan om en utredning.

Herr Lovén: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Mosesson sade — och detta har upprepats av en annan talare — att det icke vore riksdagen värdigt att avslå denna motion. Ja, jag får för min del säga, att det vore riksdagen mest värdigt att avslå den. Jag anser, att riksdagen skall ägna denna fråga mycket stor uppmärksamhet och så stor uppmärksamhet, att riksdagen icke går in på vad utskottet föreslår. Ty det kan icke hjälpas, herr talman, att utskottet här har förfuskat en mycket stor fråga. Om utskottet t. ex. hade yrkat på en utredning om huru staten skulle kunna understödja filmverksamhet på det sätt, som anges i utskottsutlåtandet på sidan 4, nämligen »understöd i form av statsbidrag till skoldistrikt för inköp eller förhyrning av för skolbruk avsedda filmapparater och godkänd undervisningsfilm», så skulle väl, såvitt jag förstår, alla varit med om att få den frågan förd i hamn. Men i stället har man givit sig in på allt möjligt. Jag skall gå förbi nöjesskatten. den är tillräckligt diskuterad. Men när man tror, att man med en utredning skall få fram »filmkritiker eller filmrecensenter, som skulle utöva inflytande på publikens smak», huru menar man, att det skulle gå till? Jo, det skulle ske genom artiklar i tidningarna, genom att där kritisera dessa stora filmer, som herr Hallén talade om, och som han kallade rena skräpet. Men tror någon i kammaren, att den filmkritiker, som vågade sig på detta, skulle förbli länge anställd i den tidningen, då de stora feta annonserna samtidigt droges in? Han bleve icke gammal där, och sedan fick han väl i sin tur statsunderstöd för att kunna existera.

Fröken Hennings sade, att här understödja vi teater, konst och alla andra konstformer, varför skulle vi icke understödja filmen? Men till detta vill jag säga: varför få vi i stor utsträckning understödja teater och konst, varför gå våra teatrar omkull i dessa dagar? Jo, därför att filmen, även dålig film, har tagit publiken ifrån teatern. Därför måste teatern understödjas, i varje fall om den skall kunna prestera goda saker, och det är därför man får lov att understödja konst och musik för att även där få goda prestationer. I det här fallet skulle man kunna tänka sig, att biograferna på något sätt skulle koncessioneras, såsom man har det i andra länder. Här har man för närvarande full frihet på detta område, och följden har blivit, att man byggt upp det ena stora

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
biografpalatset efter det andra. Och för att detta skall bära sig och gå ihop måste man ta de mest rafflande filmer i världen för att få publik att fylla dessa palats. Hade man haft ett koncessionssystem, kunde man hava sagt: för att få koncession skall ni åtminstone släppa fram några goda filmer. Men det systemet har man icke tillämpat.

Jag vill också säga ett par ord till herr Hallén. Han var inne på landsbygdens filmfråga och angav vissa utvägar att lösa densamma. Jag vill då först säga, att man löser icke landsbygdens filmfråga genom de åtgärder, som herr Hallén angav. Dessutom tror jag icke, att det går att få någon rätsida på denna fråga genom att plocka bort några stycken i utskottets motivering och litet av klämman, utan jag tror, det allra bästa är att låta frågan vila för i år och se till, att den kommer på rätt bog nästa år, ävensom se till att få god skol- och bildningsfilm. Och när vi nästa år få en proposition om det nya statslotteriet, där det, såvitt jag minns, är rätt många miljoner att dela ut till humanitära ändamål, till teater, konst och vetenskap, så borde filmen även där kunna få något, om man kommer och begär detta från skolöverstyrelsen och från de bildningsförbund, som ha hand om filmverksamhet i vårt land. Och endast sådana skulle prisbelönas och komma i åtnjutande av alla de förmåner, som utskottet här fått ihop i detta lilla betänkande, och icke vem som helst, som producerar film.

Herr talman! Jag vågar säga, att det är väl litet vågat att sätta tio nyvalda, goda och präktiga kamrater i utskottet, där ingen enda har tillräckligt hårda nypor för att på rätt sätt ta i denna motion. I stället har man gjort utlåtandet ännu värre än motionen och plockat in allt möjligt, såsom befrielse från nöjesskatt, ekonomiskt understöd för skol- och bildningsfilm, statsbidrag till inköp av filmapparater och godkänd undervisningsfilm, understöd till föreläsningsföreningar, filmarkiv och bibliotek, uppfostran av filmkritiker och jag vet icke allt vad man hittat på. Jag tror, jag skulle gratulera, om man kunde få en sådan här motion igenom på en gång. Jag erinrar mig åtminstone från mina första år i riksdagen, att jag försökte med motioner men fick dem vackert tillbaka och fick vänja mig vid avslag på mina framställningar. Det behövde jag lära mig, och det får nog detta utskott lära sig också. Jag tror, herr talman, att om vi avslå alltihop i år och frågan kommer igen nästa år i annat skick och behandlas litet grand annorlunda i utskottet, så skulle denna fråga komma på rätt köl. Då skulle både motionär och utskott kunna bli belåtna.

Jag ber att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till herr Hagbergs yrkande.

Herr Skoglund: Jag har liksom den föregående talaren begärt ordet, då herr Mosesson uttalade, att det icke var kammaren värdigt, om vi icke biträdde utskottets förslag. Då jag i den omröstning, som förmodligen kommer att ske, icke kommer att rösta för bifall till utskottets utlåtande, vill jag icke gärna utsätta mig för en så pass hård dom, som rektor Mosesson var färdig att uttala.

Jag kan mycket väl förstå de synpunkter, som doktor Hennings här gjorde sig till tolk för, när hon talade om varför vi icke understödja filmen som konst- art, och dessutom framhöll värdet av god skolfilm. Men utskottet har givit sig ut på betydligt vidare plan. Och när man här hör både motionären och en del andra talare draga upp de linjer, efter vilka de tänkt sig, att denna utredning skulle gå, och vilka resultat man skulle komma fram till, så blir jag betänksam. Jag behöver bara fästa kammarens uppmärksamhet på kyrkoherde Halléns yttrande, huru han ville fram till en ordning, där t. o. m. kommunerna skulle ha lokalt veto beträffande film, och där han eventuellt tänkt sig,

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
att skolstyrelserna skulle kunna bedöma, vilka filmer, som skulle få visas inom vederbörande kommun. Det är ju möjligt, att uppdraget som skolstyrelseledamot därefter skulle bli ganska eftersökt, men det kan också tänkas gå i motsatt riktning, nämligen att vederbörande skulle bli utsatta för en kritik, som de tidigare kanske aldrig drömt om.

Vad jag i detta fall velat erinra om är vad som tidigare sagts i debatten om huru oerhört svårt det är att bedöma, vad som kan vara lämpligt och riktigt och vad som skall anses vara god film. Jag har under den sista månaden sett två filmer här i Stockholm. Den ena var inspelad i ett land söderut, den andra i ett land österut. Jag är övertygad om, att båda dessa filmer voro inspelade med bidrag från respektive länders statsledningar. De betraktas säkert i de länder, där de inspelats, såsom mycket god film, som man velat gynna. Detta är bara ett litet exempel, som visar, huru olika man kan bedöma en film.

Jag tror, att en utredning enligt utskottets förslag blir så pass svår, att jag liksom den siste ärade talaren vill önska, att denna fråga kommer igen och då i mera begränsad och koncentrerad form, där det först och främst blir fråga om att skapa en god skol- och undervisningsfilm. Därefter skulle jag gärna vara med om de linjer, som doktor Hennings här skisserat, då det gäller filmen som konst och eventuellt som kulturfilm. Men jag vill icke, herr talman, ge mig in på de vida områden, som utskottet tydligen tänkt sig, och som en del talare här varit inne på.

Herr **Karlsson** i Munkedal: Herr talman! Jag frestades begära ordet, då herr Hallén talade något om den smörja, som ofta visas på landsbygdens biografer. Jag har sedan mer än tio år tillbaka haft i uppdrag att skaffa film till den biograf, som är inrymd i vårt folkets hus, vilket utgör samlingslokal för min hembygd. Och jag har genom denna tioåriga verksamhet fått åtminstone några praktiska inblickar i filmen och en del av vad därmed sammanhänger. Jag vill bara säga, att visserligen kan en del av vad herr Hallén sade vara sant. Men jag måste även säga, att om vi ute på landsbygden skulle köra med all den smörja, som visas i Stockholm, skulle våra biografer rätt snart duka under på grund av brist på publik. Jag vågar säga detta, därför att det är icke en företeelse endast från den biograf jag själv förestår, utan jag känner förhållandena ute i mitt eget län ganska väl.

Sedan vill jag erinra om en sak, som icke tidigare kommit fram i denna diskussion. Hela debatten synes nämligen förutsätta att om man har säkerställt produktionen av vad man här kallar god film, så skulle man därmed ha säkerställt visningen av denna film runt om i vårt land. Men det är icke så, mina damer och herrar. Det är ett fåtal biografer i de stora städerna, som ägas och drivas av produktionsföretagen. Sedan är det folketshusföreningar, bygdegårdar och enskilda, som få hyra denna film, och de äro på grund av ekonomiska förhållanden tvungna att hyra sådana filmer, som folk ser. Nu föreställer jag mig, att om utskottet syftar till att statsunderstödja god film, så blir detta filmer, som folk icke ser, och då blir det filmer, som dessa av ekonomiska förhållanden tryckta föreningsstyrelser icke kunna förhyra. Det är kärnpunkten, mina damer och herrar, när ni taga ställning till denna fråga.

Det är för övrigt enligt min mening så, att om vi skola kunna komma till rätta med denna svårighet, måste vi revidera vår uppfattning om huru långt staten skall gripa in i ekonomiska och andra förhållanden. Med den allmänna uppfattning, som nu råder, kunna vi icke komma till pudelns kärna här. Det kan gå an att slå in på åtgärden att efterskänka nöjesskattemedel, där detta är möjligt. Men jag vill icke rekommendera den utvägen att av nöjesskattemedel eller på annat sätt understödja ett bolag, som t. ex. har förlorat lät oss

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
säga 90,000 kronor på en bra svensk film. Att ge det utmärkta produktionsföretag jag här åsyftar de 90,000 kronor, som det verkligen förlorat på denna film, när företaget har gått med god vinst i övrigt, har utdelat till sina aktieägare, om jag icke minns fel, omkring 8 % och dessutom engagerat utmärkta skådespelare för höga gager och betalt sina direktörer höga löner, det kan ju icke vara nödvändigt. Jag menar sålunda, att det tål nog att tänka på, innan vi begära den utredning, som rekommenderas av kammarens första tillfälliga utskott i föreliggande utlåtande.

Jag vill icke alls ge mig in på vad som kan anses värdigt för riksdagens andra kammare. Jag har för min ringa del den uppfattningen, att det icke heller är värdigt andra kammaren att begära en utredning efter så lösa linjer, som här äro antydda. Av vad jag sagt framgår det ju, att det är något felaktigt i vad doktor Hennings här sagt om nödvändigheten av att stödja svensk film. Vi skola komma ihåg, att svensk filmindustri är ingen sådan där industri i utdöende, det är en livaktig och stor, ekonomiskt bärig industri, som man visserligen kan ha vissa anmärkningar på här och var. Jag vill icke säga, att all den film, som produceras, är god och bra — jag kan för övrigt kanske icke bedöma den saken. Min uppfattning är rent personlig. Vad jag för övrigt anser vara bra, det anser kanske herr Åqvist är dåligt o. s. v. Det blir nog sålunda ganska svårt, som här förut antytts, att få något exakt besked i detta avseende.

Fröken Hennings nämnde också, att det skulle vara en utmärkt uppgift för svenska staten att göra en film, som hänsyftade på Linné. Ja visst. Jag kanske kan lämna den upplysningen, att ett av våra förnämsta produktionsföretag planerar just nu inspelning av en film om John Ericsson utan statsbidrag. Visserligen tror jag mig veta, att man är litet tvehågsen om huru det kommer att gå med vinsten. Men jag skulle tro, att om det blir en bra produktion, kan man nog få en god utdelning. Således synes mig här statens ingrepp inte vara nödvändigt.

Man har rekommenderat en brandskattning av den utländska filmen. Ja, den vägen står ju också öppen, skulle jag tro. Men med vilket resultat? Medan dessa föreningsars styrelse nu i hyra för svensk film måste betala minst 45 procent av bruttointkomsten, kunna de få utmärkta utländska filmer för 30 à 40 procent. Resultatet skulle säkerligen bli att medan man nu får betala kanske 45 procent i hyra för svensk film, skulle den utländska filmen komma att kosta minst lika mycket. Jag menar, fröken Hennings, att det är genvägar, man här hänvisar till för lösandet av detta problem, och vägar som säkerligen inte äro framkomliga, då det gäller att gynna svensk film och film överhuvud taget. Jag instämmer med dem som säga: Låt oss vila på hanen och låt oss tänka ut en förnuftigare lösning för att stödja en industri, som ingalunda i och för sig är i behov därav, men som staten det oaktat kanske kunde göra någon insats för.

Man talar här om filmkultur. Ja, filmkulturen är väl egentligen bara en återspeglning av kulturen i allmänhet. Vore det inte att rekommendera, att man livligare understödde sådana organisationers verksamhet, som syftar till att höja kulturen i allmänhet?

Herr talman! Jag har visserligen ännu några synpunkter att lägga på denna fråga, men jag anser mig inte kunna uppehålla tiden längre, varför jag inskränker mig till att instämma med dem, som yrkat avslag på utskottets framställning.

Herr Olovson: Herr talman! Herr Hallén gissade rätt, när han uttalade den förmodan, att jag begärde ordet med anledning av vad han yttrade om

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
landsortspressens förhållande till filmbyråerna. Jag begärde mycket riktigt ordet just av den anledningen.

Herr Hallén må ha vilken uppfattning han vill om Stockholmspressens pålitlighet och goda omdöme, när det gäller att recensera film och att bedöma även andra nöjestillställningar, men jag har ju i det avseendet min uppfattning. Jag reagerar emellertid bestämt emot hans förklaring, att landsortspressen matas med recensioner från filmbyråerna. Han uttryckte sig på det sättet, att landsortspressen inte skulle ha folk att skicka ut för att recensera — observera här recensera — och att den därför matas med recensioner från filmbyråerna, eller om han möjligen sade filmbolagen. Jag ber att å landsortspressens vägnar få protestera emot detta påstående. Det är helt enkelt en förolämpning. Det går inte till på det sättet. Jag har en mycket stark känsla av att det icke finns någon landsortstidning, må vara än så liten, som hittilldags tagit in som sitt eget omdöme en recension, som skickats från en filmbyrå. Det förekommer ju att filmbyråerna eller biograferna skicka notiser till tidningarna, som de vilja ha in som förhandsreklam för en viss film. I de allra flesta fall få de inte in dem. En del tidningar nöja sig med att nämna filmens titel, och många gånger sker inte ens det. Däremot skickar man i allmänhet ut medarbetare för att recensera, d. v. s. för att skriva några rader, klandrande eller berömande, när en premiär går av stapeln. Jag vet av erfarenhet, att landsortspressen är minst lika kritisk emot dålig film som någonsin Stockholmspressen.

För övrigt instämmer jag helt och fullt i vad herr Hallén hade att säga om filmeländet. Det är helt enkelt en bedrövelse. Inte minst gäller detta det sätt, varpå man reklamerar med affischer ute på landsbygden. De filmer, som gå ute på obygdens vretar och reklamerar med skandalösa affischer, bli emellertid varken annonserade i tidningarna eller på något som helst sätt omnämda. Man får inte ens veta, att de finnas, förrän man åker bygderna igenom. Men på detta område råder som sagt ett verkligt makalöst elände.

Eftersom jag nu föranletts begära ordet, vill jag emellertid säga, att det nog vore önskvärt, om man kunde göra något för att få slut på den förfärande förflackning, som dessa filmer medföra för det uppväxande släktet. Om herr talmannen och kammarens ledamöter inte misstyycka, skall jag ge ett förfärande exempel. En stor del av kammarens ledamöter ha i sin ungdom läst en utmärkt bok, som heter Kameliadamen. En stor del, ja kanske alla kammarens ledamöter ha sett skådespelet på teatern och väl också på sista tiden sett filmen med Greta Garbo i huvudrollen. Jag har också varit och sett Greta Garbo som Kameliadamen, och jag måste ju tillstå — det är kanske ett oriktigt omdöme — att det var en utomordentligt väl inspelad film, och att den gav minst lika mycket av värde — om det nu finns någon möjlighet att mäta dylika värden — som när man såg stycket på teatern. Strax intill mig på biografen sutto ett par unga flickor utav den typ, som vi känna igen på vad man med ett kanske något för vulgärt uttryck brukar kalla »stoppsignalen». När vi gingo ut från biografen, sade den ena — jag antecknade det omedelbart och hade det med mig hem —: »Det var välan smakens.» Det var omedelbart efter dödsscenen i Kameliadamen. Den andra svarade: »Ja, tänk att kunna dö så asflott.» Ja, man kan skratta åt det, men i själva verket är det ju fruktansvärt. Det är denna mentalitet och detta språk, ja, jag skulle nära nog vilja säga förvildningen i sinnena, där filmens vampyrer bli de unga flickornas ideal, som gör att det är all anledning att fästa uppmärksamheten vid den nedbrytande kraft, som den dåliga filmen utgör. Men det får motionären och utskottet förlåta mig, att jag inte kan se någon möjlighet att motverka denna nedbrytande kraft genom att rösta för bifall till utskottets för-

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)

slag. Vad är det man vill? Jo, man vill upphäva nöjesskatten för den goda filmen och även lämna statsunderstöd till den goda filmen. Men vad är god film? Hur skall man kunna avgöra, om en film är bra eller dålig, för att på det sättet mata folk med den som är bra och undanhålla folk den som är dålig? Den ena vill, att staten skall giva understöd åt filmen »Demimonden från nattkaféet». Den andra tycker, att en film, som heter »Natten i Getsemane» eller något dylikt, är av den karaktär, att den bör understödjas. Vi kunna aldrig komma så överens om vad som är god och vad som är dålig film, att vi kunna enas om vilka filmer, som böra ha statsunderstöd, och vilka filmer, för vilka bör erläggas nöjesskatt. Förslaget tarvar att granskas från alla synpunkter. Om vi lämna statsunderstöd åt en film, som vi anse värdig och bra på alla sätt, och skicka ut den till olika platser i landet, komma vi att få betala folk för att de skola gå och se den, men folk springa benen av sig för att få se en verkligt skandalös film, som blivit utskälld av hela den svenska pressen. Det är brist på uppfostran. Vi kunna icke bibringa folk uppfostran genom att rösta för bifall till utskottets hemställan. Det enda resultatet bleve, att något företag — inga namn vid den här tiden på natten — som nu sysslar med upplysningsfilm, skulle häva åt sig betydande statsanslag som påbröd på sin vinst. Det vore alltför lättvindigt, alltför kostsamt och fullkomligt meningslöst.

Jag hemställer följaktligen om avslag på utskottets förslag.

Herr Voug: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att helt instämma med fröken Hennings. Jag hade tänkt att göra det från bänken utan någon motivering. Emellertid slutade fröken Hennings med att yrka bifall till utskottets hemställan. Det kan icke jag göra, men jag anser, att vad fröken Hennings sagt här i kväll, om det också inte var det enda kloka, som sagts, så har det i varje fall varit det klokaste, som blivit sagt hittills.

Innan jag fortsätter att komplimentera fröken Hennings, måste jag yttra ett par ord till min bänkkamrat herr Lovén, vilken använde ett uttryck, som skulle kunna tydas så, som om han menat, att den svenska pressen av de förmögna filmbolagen vore korrumpierad till den grad, att den icke tordes framföra kritik. Jag vet väl, att det både i Stockholm och ute i landet förekommit försök till påtryckningar, men sådana påtryckningar ha alltid tillbakavisats. Jag är övertygad om att herr Lovén icke avsåg, att hans ord skulle klinga så hårt, som de i första ögonblicket tycktes mig göra.

För att återgå till fröken Hennings' anförande och den uppläggning, hon gav åt ämnet, vill jag säga, att jag är beredd att gå ännu litet längre än hon. Enligt min mening är det icke bara rimligt att man ger pengar åt filmen vid sidan av de medel, med vilka man understöder teatern, utan jag anser, att man borde kunna taga en del från teatern och giva åt filmen. Jag tror, att det är en feluppfattning, som vi så småningom måste frigöra oss ifrån, att film och teater äro varandras konkurrenter. Denna fullkomligt löjliga felföreställning beror därpå, att företagen äro olika. Man betalar sin biljett den ena dagen i ett företags och den andra i ett annat företags biljettlucka. Som konstart är det ju samma sak. Det är mycket litet som skiljer. Filmen är ett mekaniskt återgivande av ett framförande genom skådespelare. Det är alldeles självklart, att dessa båda konstarter komplettera varandra och böra i möjligaste mån sammanföras. Herr Olovson sade, att man icke borde giva pengar åt privata bolag för att dessa skulle kunna öka sin vinst. Vad vore enklare än att inrätta en filmstudio vid Dramatiska teatern, att giva Dramatiska teatern ett årligt anslag på förslagsvis 100,000 kronor på villkor, att dessa 100,000 kronor användes till att med anlitan av teaterns skådespelare skapa

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
en film? Ett sådant förslag har, såvitt jag vet, icke tidigare framställts. Förslaget torde icke kunna kritiseras från de utgångspunkter, som anförts på vissa håll.

Jag har helt kort velat framföra denna tanke, herr talman. Som jag redan inledningsvis nämnt, kan jag icke rösta för utskottets utlåtande, därför att utskottet dragit in frågan om nöjesskatten, vilket ytterligt upprört kammarens kommunalmän. Jag är ganska övertygad om att utlåtandet kommer att falla i kväll, men saken torde komma tillbaka ett annat år, och den kan då behandlas från nya och bättre utgångspunkter.

Herr Hallén: Herr talman! Herr Lovén fällde ett yttrande om att tidningspressen skulle vara beroende av filmkapitalet. Den sista ärade talaren har redan tillbakavisat detta påstående. Den större tidningspressen torde stå ganska självständig. Jag skulle vilja se det filmföretag, som kunde undvara att annonsera exempelvis i Dagens Nyheter, om också dess filmrecensent in på bara benen klätt av en viss film.

Herr Skoglund lät orolig inför perspektivet att kommunerna genom något av sina organ, t. ex. skolstyrelsen, i en framtid skulle få bestämma vilka filmer, som skulle få förevisas inom respektive kommuner. Mina damer och herrar! När det gäller utskänkning och utminutering, tar man hänsyn till vad kommunerna vilja. Lika väl skulle det överensstämma med principen om kommunal självstyrelse, om man i en framtid på kommunerna överläte befogenhet att avvisa filmer, som de funno vara olämpliga. Inte vore det väl så värst avskräckande, om kommunerna i framtiden erhöle laga befogenhet att förbjuda filmer, präglade av en så plump och fördummande anda som »Pensionat Paradiset». Det finns förresten mycket värre filmer än den.

Jag skall sluta, herr talman, med att antyda, hur jag ser hela detta komplex av frågor. För landsbygdens vidkommande gäller det egentligen hela nöjeslivet och den därmed sammanhängande frågan om anordnandet av samlingslokaler. I massor av samlingslokaler visas på grund av ägarnas dåliga ekonomi — ägarna ha icke råd att köpa god film — film av mindervärdig beskaffenhet. Man har här tidigare uttalat sig för att en utredning borde komma till stånd angående möjligheterna för kommunerna och staten att lämna bidrag till hållande av samlingslokaler. Kommunerna borde inrätta vackra bygdegårdar och andra samlingslokaler, som på ett neutralt och opartiskt sätt kunde upplåtas åt alla. Kommunerna skulle då vara i stånd att utöva inflytande på arten av de nöjestillställningar, som anordnades i dessa lokaler. Lyckas man lösa frågan om anordnande av samlingslokaler, så löser sig frågan om bekämpande av den sämre filmen av sig själv.

Jag ber att ännu en gång få yrka bifall till det förslag jag här framställt. För de ärade kammarledamöter, som icke hört det, tillåter jag mig nämna, att mitt yrkande går ut på att i utskottets utlåtande på sid. 3 skulle strykas hela det stycke, som handlar om befrielse från nöjesskatt, och att motsvarande moment i klämman skulle tagas bort, så att detta icke skulle hindra riksdagen att gå med på det väsentliga i utskottsförslaget. Kvar skulle stå vad som säges om att gynna produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. Vid en utredning om detta kunna många andra utvägar undersökas än dem, som utskottet föreslagit.

Herr Lovén: Herr talman! Med anledning av herr Vougt's yttrande vill jag bara säga, att jag inte ett ögonblick tänkte på att beskylla den svenska pressen för att vara korrumperad. Jag sätter den svenska pressen alltför högt

Ang. produktionen av verkligt god folkuppfostrande svensk film. (Forts.)
för att vilja framställa en dylik beskyllning och beklagar om det uppfattats så. Vad jag hade i tankarna var ett fall, som jag hört berättas, då en teaterrecensent blivit fråntagen sina teaterbiljetter, därför att han skrivit en ofördelaktig recension. Jag vill tillägga, att hela stadens press ställde sig solidrisk med honom. Det vara bara detta jag ville ha sagt med anledning av herr Vougt's yttrande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr andre vice talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Hallén under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) avslag åt utskottets berörda hemställan; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den sistnämnda propositionen.

§ 6.

Slutligen föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, angående de civila tjänsteläkarnas ställning i städer och stadsliknande samhällen.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 7.

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde den 18 innevarande maj ämnade besvara herr Lindbergs i Umeå interpellation i anledning av inkomna uppgifter om otillåtna flygningar i övre Norrland.

§ 8.

Herr Åqvist avlämnade en av honom undertecknad motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 304, med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 593, bordlades.

§ 9.

Vid föredragning av ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 488, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om central bearbetning av de vid inskrivningsförrättningarna inhämtade hygieniska uppgifterna, beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt fjärde tillfälliga utskott.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1937/1938 till ersättning åt blinda m. m.;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till fortlöpande konjunkturundersökningar jämte i ämnet väckt motion;

nr 284, i anledning av väckta motioner om anslag till inköp av respiratorer till beredskap vid barnförlamningsepidemier;

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1937/1938 till befrämjande av dövstumundervisningen; och

nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för de teoretiska institutionerna m. m. vid karolinska mediko-kirurgiska institutet; samt

från riksdagens kansli:

nr 269, angående utredning rörande fartygskompassers uppställande och kompensering m. m.;

nr 270, angående beredande av vila åt husmödrar på landsbygden; och

nr 271, angående tillgodoseende av behovet av allmänna samlingslokaler.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 1 d, med uppgift å återstående vilande förslag till ändringar i grundlagarna;

nr 19, med förslag till ändring i vissa delar av reglementariska föreskrifter för riksdagen;

nr 20, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stärkande av justitiekanslerns samt justitieombudsmannens och militieombudsmannens ställning; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

statsutskottets utlåtanden:

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till avbetalning å statsskulden m. m.; och

nr 142, i anledning av väckta motioner om tillvaratagande av den i järnmalmsavfall befintliga apatiten m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring av gällande bestämmelser rörande restitution av arvsskatt;

nr 24, i anledning av väckt motion angående viss ändring i 19 § förordningen om arvsskatt och skatt för gåva; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 2 mars 1934 med ytterligare tillägg till gällande tulltaxa jämte en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckt motion angående nedbringande av räntan å långfristiga lån från hypoteks- och liknande inrättningar; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av väckt motion angående ändringar i lagen den 16 maj 1930 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	Andersson i Munkaljungby	under	6 dagar	fr. o. m.	den 13 maj,
»	Johansson i Tväråselet	»	4	»	» 14 »
»	Johansson i Norrfors	»	4	»	» 14 »
»	Johanson i Huskvarna	»	4	»	» 14 »
»	Olsson i Rimfors	»	5	»	» 14 »
»	Hammarlund	»	5	»	» 14 »
»	Hansson i Hönö	»	5	»	» 13 »
»	Hansson i Vännäsby	»	5	»	» 13 »
»	Holmgren	»	5	»	» 14 »
»	Johansson i Uppmälby	»	4	»	» 14 »
»	Norén	»	3	»	» 13 »
»	Lundbom	»	5	»	» 14 »
»	Lindahl	»	5	»	» 14 »
»	Viklund	»	5	»	» 14 »
»	Gezelius	»	4	»	» 14 »
»	Lövgren	»	4	»	» 14 »
»	Mårtensson	»	4	»	» 14 »
»	Åkerström	»	5	»	» 14 »
»	Blomquist	»	4	»	» 14 »
»	Werner i Hultsfred	»	5	»	» 14 »
»	Jonsson i Haverö	»	5	»	» 13 »
»	Hoppe	»	5	»	» 14 »
»	Berg	»	4	»	» 14 »
»	Persson i Tidaholm	»	3	»	» 15 »
»	Ericson i Boxholm	»	4	»	» 15 »
»	Nilsson i Landskrona	»	4	»	» 15 »
»	Johnsson i Kalmar	»	6	»	» 15 »
»	Mäler	»	2	»	» 14 »
»	Eriksson i Frägsta	»	5	»	» 15 »
»	Persson i Vinberg	»	5	»	» 14 »
»	Andersson i Vigelsbo	»	3	»	» 14 »
»	Pettersson i Rosta	»	4	»	» 14 »
»	Andersson i Rasjön	»	4	»	» 15 »
»	Danielsson	»	6	»	» 13 »
»	Bergquist	»	den 15 maj,		
»	Lindqvist	»	3 dagar	fr. o. m.	den 14 maj,
»	Hermansson	»	4	»	» 13 »
»	Loven	»	3	»	» 15 »
»	Andersson i Falkenberg	»	5	»	» 14 »
»	Werner i Höjen	»	4	»	» 14 »
»	Lindmark	»	4	»	» 14 »
»	Björklund	»	2	»	» 14 »
»	Hedlund i Östersund	»	3	»	» 15 »
»	Tengström	»	2	»	» 14 »
»	förste vice talmannen Jeppsson	»	5	»	» 14 »
»	Andersson i Löbbo	»	4	»	» 15 »
»	Lundstedt	»	5	»	» 14 »
»	Olsson i Mellerud	»	4	»	» 14 »
»	Nilsson i Steneberg	»	5	»	» 14 »
»	Larsson i Östersund	»	3	»	» 15 »
»	Sundström i Skövde	»	3	»	» 15 »

herr <i>Gustafson</i> i Dädesjö	under 4 dagar fr. o. m. den 14 maj,
» <i>Jacobson</i>	» 4 » » » 14 »
» <i>Persson</i> i Falla	» 4 » » » 14 »
» <i>Svensson</i> i Grönvik	» 5 » » » 14 »
» <i>Hagberg</i> i Luleå	» 5 » » » 14 »
» <i>Hagberg</i> i Malmö	» 4 » » » 14 »
» <i>Olsson</i> i Gävle	» 4 » » » 14 »
» <i>Brädefors</i>	» 6 » » » 13 »
» <i>Dahlbäck</i>	» 6 » » » 14 »
» <i>Andersson</i> i Ovanmyra	» 5 » » » 14 »
fru <i>Johansson</i>	» 5 » » » 14 »
» <i>Björck</i>	» 5 » » » 14 »
herr <i>Larsson</i> i Hede	» 5 » » » 15 »
» <i>Magnusson</i> i Tumhult	» 5 » » » 14 »
» <i>Jonsson</i> i Skedsbygd	» 2 » » » 17 »
» <i>Nilson</i> i Eskilstuna	» 4 » » » 15 »
» <i>Larsson</i> i Mörlanda	» 6 » » » 13 »
» <i>Olsson</i> i Kullenbergstorp	» 2 » » » 14 »
» <i>Mattsson</i>	» 4 » » » 15 »
» <i>Annér</i>	» 5 » » » 14 »
» <i>Wolgast</i>	» 6 » » » 13 »
» <i>Erlander</i>	» 5 » » » 14 »
» <i>Ekdahl</i>	» den 13 maj,
» <i>Persson</i> i Undersvik	» 6 dagar fr o. m. den 13 maj,
» <i>Isacsson</i>	» 3 » » » 15 »
» <i>Hedlund</i> i Häste	» 5 » » » 14 » och
» <i>Hilding</i>	» 5 » » » 12 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.22 e. m.

In fidem
Per Cronvall.